МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

РОМАНОВ МАКСИМ ЮРІЙОВИЧ

УДК 342.9

ДИСЕРТАЦІЯ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ДІЗНАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

081 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ **М.Ю. Романов**

Науковий керівник: **Кобзар Олександр Федорович,** доктор юридичних наук, професор

Київ – 2022

АНОТАЦІЯ

Романов М. Ю. Організаційно-правові засади забезпечення функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2022.

Дисертація присвячена дослідженню проблем організаційно-правового забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України, визначенню теоретичних і практичних проблем, що негативно позначаються на діяльності відповідного інституту.

Завдяки комплексному й системному застосуванню загальних і спеціально-юридичних методів наукового пізнання об'єктивно розглянуто окреслені завдання та запропоновано шляхи вирішення проблемних питань.

Розглянуто основні підходи до тлумачення базових теоретико-правових категорій відповідної галузі, зокрема визначено поняття дізнання, організаційно-правових засад, дізнавача, правового, наукового, методичного, інформаційно-технічного забезпечення, післядипломної освіти, підвищення кваліфікації, спеціалізації, стажування та ін.

Встановлено, що інститут спрощення досудового розслідування незначних кримінальних правопорушень за умови належної організації його функціонування є дієвим інструментом у забезпеченні прав і свобод людини та громадянина, а також менеджменті в правоохоронній сфері, зокрема досудовому розслідуванні.

Аргументовано положення, згідно з яким поняття дізнання вітчизняні та зарубіжні вчені розглядають у різних інтерпретаціях. Його зміст і наповненість, а також межі відповідної процесуальної (слідчої) діяльності залежать від чинного законодавства. Доведено, що попри те, що інститут здійснення спрощеного досудового розгляду вчинених незначних кримінальних

правопорушень був представлений у правових системах здавна, безпосередньо поняття дізнання знайшло своє відображення в законодавстві (у класичному його розумінні) не одразу. Обґрунтовано позицію про те, що власне термін дізнання має багатоаспектний характер: його можна визначити як адміністративну (менеджерську) діяльність уповноваженої особи або як безпосередньо процесуальну діяльність (під час проведення конкретної слідчої (розшукової) дії).

Розкрито особливості структури організаційних засад діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України, а саме виокремлено такі складові, як нормативне регулювання, підготовка кадрів, а також засади здійснення контролю й нагляду за діяльністю дізнавача як посадової особи органу правопорядку та суб'єкта процесуальних правовідносин. Зауважено, що діяльність дізнавача, з огляду на його подвійний адміністративний статус (одночасне володіння правами поліцейського та правами суб'єкта досудового розслідування), регулюється значним колом нормативно-правових актів, провідне місце з-поміж яких посідає Конституція України.

Аргументовано позицію про те, що підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації, спеціалізація та стажування є основними й діючими формами підготовки (перепідготовки) працівників поліції для здійснення ними дізнання (за посадою чи за наказом керівника). Така розгалужена система, попри те, що діє тривалий час, не є досконалою, особливо в частині застосування новітніх інформаційних технологій, а також практичної складової.

Констатовано дієвість системи контролю та нагляду за діяльністю дізнавача й особи уповноваженої на здійснення дізнання за наказом керівника. Відповідну структуру становлять, зокрема: внутрішній, судовий і громадський контроль, а також прокурорський нагляд, що в синергії забезпечують існування надійних умов дотримання дізнавачем прав і свобод людини та громадянина.

Зауважено, що внутрішньовідомчий контроль передусім пов'язаний з питанням адміністрування в органі досудового розслідування (підрозділі дізнання), оскільки охоплює фіксування ходу розслідування, розподіл

кримінальних проваджень між відповідними суб'єктами (надання доручень на проведення досудового розслідування), хоч і має певні риси процесуального характеру (у частині відсторонення дізнавача від здійснення розслідування та інших). Судовий контроль схарактеризовано як такий, що зовнішньо інституційно покликаний забезпечити дотримання прав і свобод людини та громадянина в найбільш критичні моменти, коли обставини розслідування не залишають інших способів здобуття інформації, ніж як шляхом тимчасового суттєвого обмеження прав людини, зокрема без її згоди.

Визначено, що найбільш недосконалим у діяльності дізнання є громадський контроль, оскільки його можливості вичерпуються лише участю громадськості в конкурсних комісіях перед призначенням на посаду чи під час атестацій. Такі обставини є об'єктивно зумовленими, оскільки інтеграція в законодавство поняття «таємниця досудового розслідування», значно обмежує коло осіб, які можуть бути поінформовані про його деталі. Водночас прокурорський нагляд має риси найбільш тісного співробітництва з підрозділом дізнання та особами, що здійснюють відповідне розслідування безпосередньо, оскільки більшість дій, рішень указаних осіб можуть бути прийняті лише за згоди прокурора або за його ініціативи.

Доведено, що зазначені інститути контролю та нагляду суттєво впливають на діяльність підрозділів дізнання Національної поліції України. Водночас безпосередньо такий вплив не можна визнати однозначно позитивним, адже існує низка законодавчих колізій, здатних гальмувати процес досудового розслідування та діяльність дізнавача загалом.

На підставі аналізу міжнародних прикладів організації роботи системи спрощення досудового розслідування незначних кримінальних правопорушень сформульовано низку фактів, а також пропозицій щодо подальшого законодавчого коригування відповідної галузі.

Зауважено, що попри наявність значної кількості відмінностей з країнами, правова система яких є нетиповою для українського регіону, щодо фундаментальних підходів до організації роботи системи кримінальної юстиції,

відповідний досвід за умови його належної адаптації може суттєво оптимізувати функціонування органів правопорядку, зокрема підрозділів дізнання Національної поліції України.

Обґрунтовано позицію про те, що основними напрямами вдосконалення організаційно-правового забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України є правове та законодавче забезпечення (уможливлює створення юридичного підґрунтя і коригування наявного законодавства з урахуванням соціального становища та проблем правозастосування), організаційне та науково-методичне (дозволяє ефективно, тобто з найменшими витратами і найкращим результатом досягти поставлених перед підрозділом чи окремими посадовими особами цілей досудового розслідування), а також інформаційно-аналітичне забезпечення (у сучасних умовах цей напрям є пріоритетним напрямом діяльності будь-якого органу правопорядку, з огляду на можливості, які відкриваються за умови належної реалізації, а також в умовах конкурування органів правопорядку зі злочинним сегментом).

Крізь призму авторської позиції проаналізовано наукові джерела, нормативно-правові акти, а також статистичні дані щодо питання організації діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України, на підставі чого сформульовано низку пропозицій і висновків.

Ключові слова: дізнання, організація роботи, орган правопорядку, засади діяльності, права і свободи людини та громадянина, Національна поліція України, менеджмент.

ABSTRACT

Romanov M.Yu. Organizational and legal principles of ensuring the functioning of inquiry units of the National Police of Ukraine. *– Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 «Law» – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2022.

The dissertation is devoted to the research of problems of organizational and legal support of the investigation units of the National Police of Ukraine and reveals a number of outlined theoretical and practical problems that, in the author 's opinion, significantly negatively affect the activities of the institute.

During the writing of the dissertation research, both general and special legal methods of scientific knowledge were used, which in the conditions of complex, systematic and timely application made it possible to objectively consider the outlined tasks and try to resolve the outlined issues in the conclusions.

The dissertation considers the main approaches to the basic theoretical and legal concepts used in the field and without the study of which it would be impossible to achieve objective results, among them the most important are such concepts as: inquiry, cognitive, organizational and legal principles, legal, scientific, methodological, information and technical support, postgraduate education, advanced training, specialization, internships and their derivatives.

It is proved that the institute of simplification of pre-trial investigation of minor criminal offenses, provided its proper organization is an effective tool in ensuring human and civil rights and freedoms, as well as management in law enforcement in general and pre-trial investigation in particular.

The author argues that the very concept of inquiry is considered in different interpretations, including other countries. Its content and content, as well as the boundaries of the relevant procedural (investigative) activities are established and depend on current legislation. It has been proved that since ancient times the institute of simplified pre-trial consideration of minor criminal offenses has taken place in

legal systems. However, the very concept of inquiry was reflected in the legislation (in its classical sense) not immediately. The position is emphasized that the term of inquiry has a derivative and multifaceted nature, and can be considered as administrative (managerial) activity of the authorized person, or as a direct procedural (during a specific investigative (investigative) action) activity.

The peculiarities of the structure of organizational bases of activity of inquiry units of the National Police of Ukraine are established and attributed to their structure, such as normative regulation, training, as well as principles of control and supervision over the activity of the investigator as an official of law enforcement and procedural legal entity. It is emphasized that the activities of the investigator, given its dual administrative status (simultaneous possession of police rights and the rights of the subject of pre-trial investigation) are regulated by a wide range of regulations, leading among which is the Constitution of Ukraine.

The position is argued that training, retraining, advanced training, specialization and internships are the main and current forms of training (retraining) of police officers for their inquiry (by position or by order of the head). Such an extensive system operating for a long time is not perfect, especially in the application of the latest information technologies, as well as the practical component.

The author states the existence of an effective system of control and supervision over the activities of the coroner and the person authorized to carry out the inquiry by order of the head. The relevant structure consists, in particular, of internal, judicial and public control, as well as prosecutorial supervision, which in synergy ensure the existence of reliable conditions for the investigator to respect the rights and freedoms of man and citizen.

Internal control, first of all, concerns the issue of administration in the pre-trial investigation body (inquiry unit), as it includes recording the progress of the investigation, distribution of criminal proceedings between relevant entities (issuing pre-trial investigation instructions), although it has certain procedural features (in terms of removing the investigator from the investigation and others).

Judicial control, the author characterizes as one that is externally institutionally designed to ensure respect for human and civil rights and freedoms in the most critical moments - when the circumstances of the investigation do not leave other ways to obtain information, except as a temporary consent).

The study found that the most imperfect in the inquiry is public scrutiny, as its capabilities are limited to public participation in competition commissions before appointment or during certification. Such circumstances are objectively determined, as the integration into law of the concept of «secrecy of pre-trial investigation» significantly limits the range of persons who can be informed about its details. On the contrary, prosecutorial supervision has the features of the closest cooperation with the investigation unit and persons conducting the relevant investigation directly, as most actions, decisions of these persons can be taken only with the consent of the prosecutor or on his initiative.

It is proved that these institutions of control and supervision significantly affect the activities of the investigation units of the National Police of Ukraine, while such an impact can not be called unequivocally positive, as there are a number of legislative conflicts, the essence and content of which are disclosed in the dissertation. and to slow down the process of pre-trial investigation in particular and the activities of the investigator in general.

The dissertation analyzes a number of international examples of the organization of the system of simplification of pre-trial investigation of minor criminal offenses, which gave grounds to form a number of facts and proposals for further legislative adjustment of the industry.

It is emphasized that although countries with atypical legal systems for the Ukrainian region have a significant number of differences in fundamental approaches to the organization of the criminal justice system in general and law enforcement agencies in particular, relevant experience can significantly optimize the functioning of the National Police. Ukraine in particular and other law enforcement agencies in general.

The position is also emphasized that the main directions of improving the organizational and legal support of the National Police of Ukraine are legal and legislative support (which allows creating a legal basis and adjusting existing legislation taking into account the social situation and law enforcement), organizational and scientific-methodological which allows to effectively, ie with the lowest costs and the most comprehensive result to achieve the goals set before the unit or individual officials of the pre-trial investigation), as well as information and analytical support (which, in modern conditions, is undoubtedly the main direction of any law enforcement agency, taking into account the opportunities that open up as a result of its proper implementation, as well as in terms of competition between law enforcement agencies and criminal segments).

The conclusions presented in the dissertation research, substantiated in particular by a significant number of analyzed scientific sources, regulations, and statistics, through the prism of the author's position and in combination with individual proposals on the organization of inquiry units of the National Police of Ukraine serve as a basis for further research.

Key words: organization of work, law enforcement agency, principles of activity, human and civil rights and freedoms, National Police of Ukraine, management.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Romanov M., Vasylynchuk V., Grytsyshen D., Melnyk O., Denysiuk D. Organizational and legal framework for the functioning of the National Police investigation units. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10. No. 45. P. 120–130.

2. Kobzar O., Romanov M., Benkovskyi S., Povzyk Y., Trach S. Principles for pre-trial investigation planning under simplified procedure. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10. No. 47. P. 216–225.

3. Романов М. Ю. Застосування новітніх інформаційних технологій у процесі післядипломної освіти фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України. *Retrospection and modern European approaches to jurisprudence* : monograph. Riga : Baltija Publishing, 2021. P. 351–373.

4. Романов М. Поняття, сутність і значення діяльності підрозділів дізнання. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2021. № 2 (119). С. 102–106.

5. Романов М. Функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України: до питання визначення функцій як елемента організаційних засад. *Честь і закон*. 2021. № 3 (78). С. 89–93.

6. Романов М. Організаційно-правові засади судового контролю, прокурорського нагляду та взаємодії з громадськістю в діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України. *Право і суспільство*. 2021. № 5. С. 224–231.

7. Кобзар О., Романов М. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля.* 2021. № 1 (2). С. 96–101. (Серія «Право»).

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Романов М. Ю. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканість дізнавачами Національної поліції України: адміністративно-правовий аспект. *Діяльність органів досудового розслідування в умовах*

реформування правоохоронних органів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 21 трав. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. С. 76–79.

9. Романов М. Ю. Застосування новітніх інформаційних технологій у підготовці (перепідготовці) фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України. *Інформаційні технології в освіті* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 18 груд. 2021 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 48–50.

10. Романов М. Ю. Зміст і сутність поняття стажування в контексті післядипломної освіти працівників підрозділів дізнання Національної поліції України. *Актуальні дослідження правових та економічних процесів у контексті євроінтеграції* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 02 черв. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 185–188.

11. Романов М. Ю. Організаційно-правові засади взаємодії дізнавача та прокурора в досудовому розслідуванні. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. (Київ, 28 трав. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 211–214.

12. Романов М. Ю. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України: до визначення поняття. *Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 29–30 січ. 2021 р.). Запоріжжя : Запоріз. нац. ун-т, 2021. С. 111–114.

13. Романов М. Ю. До питання визначення місця і ролі перепідготовки як форми післядипломної освіти дізнавачів Національної поліції України. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у XXI столітті* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Рівне, 23–24 верес. 2021 р.). Рівне : Міжнар. екон.-гуманітар. ун-т ім. акад. С. Дем'янчука, 2021. С. 73–76.

14. Романов М. Ю. Організаційно-правові основи функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. *Механізм функціонування громадянського суспільства :* матеріали Всеукр. наук. конф. (Львів, 18 груд. 2021 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 282–284.

15. Романов М. Ю. Нормативне забезпечення організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 12 берез. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 152–154.

16. Романов М. Ю. Поняття та сутність функцій підрозділів дізнання Національної поліції України в контексті організаційно-правового забезпечення. *Правові засади організації та здійснення публічної влади* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 2–6 берез. 2021 р.). Хмельницький : Хмельн. ун-т упр. та права ім. Л. Юзькова, 2021. С. 449–452.

17. Романов М. Ю. Спеціалізація як форма післядипломної освіти дізнавачів Національної поліції України: проблеми та перспективи. *Реформування законодавства та державних інституцій: прогалини, досягнення та перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Рівне, 24–25 трав. 2021 р.). Рівне : Міжнар. екон.-гуманітар. ун-т ім. акад. С. Дем'янчука, 2021. С. 172–175.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

18. Кримінальні процесуальні, організаційні та кримінально-правові засади діяльності службових осіб, відповідальних за перебування затриманих : метод. рек. / [М. С. Цуцкіридзе, Р. М. Дударець, Р. І. Горяченко, М. Ю. Романов та ін.] ; за заг. ред. М. С. Цуцкіридзе. Київ : Наук.-дослід. ін-т публ. права, 2021. 82 с.

19. Здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень Національною поліцією України: актуальне законодавство, судова практика та інформаційні матеріали / [М. Цуцкіридзе, Р. Дударець, В. Бурлака, М. Романов та ін.]. Київ : 7БЦ, 2021. 681 с.

20. Збірник бланків процесуальних документів для співробітників підрозділів дізнання Національної поліції України / [М.С. Цуцкіридзе, Р.М. Дударець, С.С. Чернявський, М. Ю. Романов та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 272 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ 15
ВСТУП 16
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДІЗНАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ 26
1.1. Внутрішньоорганізаційна діяльність підрозділів дізнання Національної поліції України як об'єкт адміністративно-правового регулювання 26
1.2. Завдання, принципи та функції діяльності підрозділів дізнання як елементу системи органів досудового розслідування Національної поліції України 41
1.3. Нормативне регулювання діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України 58
1.4. Історико-правова характеристика становлення, організації та функціонування підрозділів дізнання в органах правопорядку України 78
Висновки до розділу 1 101
РОЗДІЛ 2. ОКРЕМІ НАПРЯМКИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДІЗНАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ 103
2.1. Організаційно-правові засади формування та функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України 103
2.2. Організаційно-правові засади підготовки кадрів для підрозділів дізнання Національної поліції України 119
2.3. Організаційно-правові засади контролю та нагляду за діяльністю підрозділів дізнання Національної поліції України 136
Висновки до розділу 2 155

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДІЗНАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ 158

3.1. Зарубіжний досвід організаційно-правового забезпечення діяльності підрозділів дізнання та здійснення досудового розслідування за спрощеною процедурою та можливість його адаптації у національну правову систему 158

3.2. Напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України 176

Висновки до розділу 3 192

ВИСНОВКИ 194

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 200

ДОДАТКИ 230

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Австрія	–	Республіка Австрія
ГСУ	–	Головне слідче управління
ГУНП	–	Головне управління Національної поліції
ЄРДР	–	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄС	–	Європейський Союз
КК України	–	Кримінальний кодекс України
КПК України	–	Кримінальний процесуальний кодекс України
Литва	–	Литовська Республіка
МВС України	–	Міністерство внутрішніх справ України
Молдова	–	Республіка Молдова
Німеччина	–	Федеративна Республіка Німеччина
НП України	–	Національна поліція України
СОГ	–	слідчо-оперативна група
Сполучене Королівство	–	Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії
СРД	–	слідчі (розшукові) дії
СРСР	–	Союз Радянських Соціалістичних Республік
США	–	Сполучені Штати Америки
УД	–	управління дізнання
УРСР	–	Українська Радянська Соціалістична Республіка
Франція	–	Французька Республіка

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні є одним з пріоритетних завдань як держави загалом, так і органів правопорядку зокрема. Сучасна світова спільнота активізує процеси з посилення ролі прав і свобод людини та громадянина, що безпосередньо пов'язано з проблемою їх порушення і притягнення осіб, які вчиняють ці діяння, до відповідальності.

Сьогодні в Україні діє низка інституцій, діяльність яких спрямована на охорону й захист прав і свобод людини та громадянина. Одним з таких інститутів є НП України як орган, уповноважений здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень. Водночас організація роботи підрозділів, їхні структурні особливості, управлінські та процесуальні повноваження є предметом адміністративно-правового дослідження, що актуалізує розгляд відповідної проблематики в межах цієї роботи. Досудове розслідування, відповідно до законодавства України, виявляється у двох формах – досудове слідство та дізнання.

Проте питання щодо організації роботи підрозділів дізнання, нормативно-правового забезпечення їх діяльності та фундаментальних аспектів функціонування відповідного інституту загалом залишаються відкритими, що підтверджує актуальність наукового аналізу організаційно-правових засад забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України.

Водночас окремі питання щодо нормативного регулювання діяльності підрозділів дізнання НП України, засад їх формування та функціонування, а також системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для відповідних підрозділів потребують глибокого наукового аналізу в контексті реалій сьогодення та з урахуванням національного й міжнародного наукового та практичного досвіду.

Нагальним є вивчення питання контролю та нагляду за діяльністю підрозділів дізнання НП України, адже воно останніми роками перебуває у фокусі уваги української спільноти й міжнародних правозахисних організацій.

Проведення цього дослідження зумовлено також тим, що підрозділи дізнання НП України було створено нещодавно (почали функціонувати з 01 липня 2020 року) і в контексті інноваційних підходів наукові розробки минулих років є недостатньо сучасними та ґрунтовними, не відповідають повною мірою демократичним і євроінтеграційним вимогам функціонування підрозділів дізнання НП України.

Окремі аспекти організації роботи підрозділів дізнання (органів, що здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень за спрощеною системою) досліджували вчені з різних галузей науки.

Крім висвітлення організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України, чимало вчених давали відповіді на ключові проблемні питання в контексті доктрини адміністративного права, а саме: В. Авер'янов, В. Атаманчук, Ю. Баулін, Ю. Битяк, І. Голосніченко, О. Джафрова, О. Дрозд, М. Калатур, О. Кобзар, Н. Коваленко, О. Копан, В. Сташис, В. Тацій та ін.

У наукових дослідженнях з адміністративного права та процесу, а також адміністрування за авторства таких дослідників, як Ю. Боковикова, В. Білоус, С. Білосорочка, В. Капустін, А. Клименко, О. Користін, Ю. Лисенков, К. Мельникова, В. Попович, О. Римарук, О. Рябченко, Б. Савченко, предметом досліджень слугував механізм функціонування відповідних підрозділів і його організаційно-правові засади.

Авторитетні вчені галузей кримінального права та кримінології (О. Джужа, В. Ємельянов, О. Кальман, І. Мезенцева, А. Самодін, Г. Сисоєнко, П. Фріс, О. Чаричанський та ін.), а також кримінального процесу (Р. Дударець, В. Дрозд, В. Бурлака, О. Татаров, М. Цуцкірідзе, С. Чернявський та ін.) фрагментарно у своїх дослідженнях торкалися теми організації роботи

підрозділів дізнання НП України як на стратегічному, так і на локальному рівнях управління.

Вказані напрацювання становлять потужний теоретичний і методологічний базис, спроможний поліпшити функціонування підрозділів дізнання НП України. Водночас відповідна тематика потребує нових наукових пошуків з огляду на нещодавнє створення зазначених підрозділів у системі органів правопорядку, тривалий проміжок часу, що сплинув з моменту видання низки публікацій, а також ураховуючи світові демократичні тенденції та євроінтеграційні прагнення України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано на кафедрі публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ відповідно до: Концепції судово-правової реформи в Україні (Постанова Верховної Ради України від 28 квітня 1992 року № 2296-XII; Концепції адміністративної реформи в Україні (Указ Президента України від 22 липня 1998 року № 810); Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки (постанова Загальних зборів Національної академії правових наук України від 03 березня 2016 року); Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» (Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5); Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454); Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 21 грудня 2020 року (протокол № 23); Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021) та інших.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 вересня 2020 року (протокол № 20).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є опрацювання на підставі аналізу чинного законодавства України, міжнародних

нормативно-правових актів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, нормативно-правових актів країн європейського простору, соціологічних досліджень національного й міжнародного рівня, іншої статистичної інформації, а також позицій учених різних галузей права, основних проблемних питань організаційно-правового забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України, що дозволить визначити напрями оптимізації вказаної сфери та можливі шляхи розв'язання наявних у ній проблем.

Поставлена мета зумовила необхідність виконання таких *завдань:*

– проаналізувати внутрішньоорганізаційну діяльність підрозділів дізнання НП України як об'єкта адміністративно-правового регулювання;

– схарактеризувати завдання, принципи та функції діяльності підрозділів дізнання як елементу системи органів досудового розслідування НП України;

– встановити нормативне регулювання діяльності підрозділів дізнання НП України;

– надати історико-правову характеристику становленню, організації та функціонуванню підрозділів дізнання в органах правопорядку України;

– окреслити організаційно-правові засади формування та функціонування підрозділів дізнання НП України;

– з'ясувати організаційно-правові засади підготовки кадрів для підрозділів дізнання НП України;

– опрацювати організаційно-правові засади контролю та нагляду за діяльністю підрозділів дізнання НП України;

– дослідити зарубіжний досвід організаційно-правового забезпечення діяльності підрозділів дізнання та здійснення досудового розслідування за спрощеною процедурою та можливість його адаптації у національну правову систему;

– визначити напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини у сфері організаційно-правового забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України.

Предмет дослідження – організаційно-правові засади забезпечення функціонування підрозділів дізнання НП України.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань використано різноманітні загальнонаукові, філософські та спеціальні методи. Зокрема, *діалектичний* – застосовано в межах дослідження організаційно-правових засад забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України, що бере початок з різних джерел і виявляється у використанні праць учених з різних наук (підрозділи 1.1–1.3); *історико-правовий* – під час дослідження понятійно-категоріального апарату організаційно-правових засад забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України (підрозділи 1.1–1.3); *логічний* – для послідовного дослідження всіх структурних елементів забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України; *логіко-семантичний* – задля визначення понятійно-категоріального апарату дослідження (використано в усіх підрозділах). Крім того, використано специфічні методи вивчення правової дійсності: *порівняльно-правовий* – у контексті зіставлення організаційно-правових засад забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України (підрозділ 3.1); *формально-юридичний* – під час дослідження державно-правових явищ та організаційно-правових засад забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України поза політикою як виключно правового явища; *узагальнення* та *статистичний* – для отримання інформації щодо кількості осіб, які здійснюють дізнання в НП України, кількості кримінальних проступків, що знаходяться в провадженні, а також різних думок і позицій практичних працівників стосовно можливих шляхів оптимізації роботи відповідного органу та організаційно-правових засад забезпечення його діяльності (підрозділи 1.2,1.4, 2.2, 2.3, 3.2).

Емпіричною базою дослідження є: узагальнені та систематизовані статистичні (загальнодержавні та відомчі) відомості щодо адміністративно-правових аспектів функціонуванні підрозділів дізнання; матеріали статистики НП України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Офісу Генерального прокурора, судової влади; узагальнені результати анкетування

103 респондентів (працівників підрозділів дізнання, фахівців у галузі права та громадян України); праці фахівців-правознавців, у тому числі зарубіжних дослідників. Нормативною базою дисертації є: Конституція України, нормативно-правові акти України (у тому числі ті, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України), наприклад: постанови Верховної Ради України, укази Президента України, рішення та постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти центральних органів виконавчої влади, нормативні й індивідуальні акти НП України, Офісу Генерального прокурора, що регламентують діяльність підрозділів дізнання НП України. Також у роботі використано практичний досвід роботи дисертанта в підрозділах НП України загалом і органах досудового розслідування, зокрема.

Наукова новизна отриманих результатів. У дисертаційному дослідженні вперше визначено сутність організаційно-правових засад забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України, уточнено напрями їх функціонування, сформульовано науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення їх діяльності. Запропоновано шляхи розв'язання проблем у контексті адаптації норм вітчизняного законодавства до європейського з метою оптимізації діяльності підрозділів дізнання НП України.

вперше:

– визначено й обґрунтовано необхідність подальшого розширення та нормативного закріплення організаційно-правового забезпечення інституту дізнання як процесу адміністрування (управління) підрозділами дізнання НП України та відповідними посадовими особами, що дозволяє збільшити якісні показники відповідного напряму правоохорони та трансформувати тактичний (локальний) рівень планування управління та розвитку підрозділів дізнання в стратегічний (фундаментальний, установчий);

– укладено й аргументовано систему організаційно-правових засад забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України, котра складається з таких обов'язкових елементів, як: нормативні засади; суб'єкти, їх завдання, функції та повноваження; пріоритетні напрями, принципи; механізми

відповідальності та контролю, нагляду за конкретним видом діяльності. Доведено практичну застосовність відповідної системи, а також взаємопов'язаність зі стратегічним плануванням розвитку інституцій правопорядку в контексті євроінтеграції;

– обґрунтовано, що інститут контролю та нагляду за діяльністю посадових осіб підрозділів дізнання та поліцейських уповноважених на його здійснення, потребує суттєвого вдосконалення шляхом: імплементації механізму оцінювання ефективності діяльності кожного такого суб'єкта; створення дієвої системи пропорційного й логічного розподілу навантаження між відповідними суб'єктами; запровадження та інтеграції в діяльність підрозділів дізнання систем електронного менеджменту, управління та контролю, а також інтерактивних, практично орієнтованих елементів системи освіти для відповідних здобувачів;

удосконалено:

– понятійно-категоріальний апарат дослідження проблемних питань організаційно-правового забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України, зокрема, уточнено поняття дізнання, як інструменту ефективного менеджменту в досудовому розслідуванні конкретного провадження та в контексті організації роботи відповідного підрозділу, що створило підґрунтя для подальших наукових пошуків у контексті науки адміністративного права;

– підходи до класифікації історичних етапів становлення організаційно-правових засад діяльності інституту дізнання на українських землях, як системи впорядкування відповідної трудової діяльності, її адміністрування у різні періоди історії;

– розуміння значення та змісту міжнародного досвіду забезпечення функціонування інституту спрощеного досудового розслідування незначних кримінальних правопорушень, на підставі чого сформульовано пропозиції з удосконалення відповідного інституту в Україні в контексті запровадження нових форм і методів управління підрозділами НП України, адміністрування в діяльності підрозділів дізнання, безпосередньо;

дістало подальший розвиток:

– підхід до тлумачення змісту, сутності та адміністративно-правового (управлінського, адмініструвального) характеру інститутів контролю та нагляду за діяльністю підрозділів дізнання НП України, що полягає в здійсненні комплексу заходів із метою створення таких обставин функціонування дізнавача (особи, уповноваженої на його здійснення), в яких порушення окремих процедур і законодавства загалом є технічно неможливим;

– пропозиції щодо вдосконалення організаційно-правового забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України, що полягає в розробленні нових і вдосконаленні чинних нормативно-правових актів, що регулюють питання організації діяльності підрозділів дізнання шляхом унесення змін до Закону України «Про Національну поліцію» та Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України;

– позиція про необхідність подальшого вдосконалення системи підготовки (перепідготовки) та післядипломної освіти дізнавачів та осіб, уповноважених на здійснення дізнання, у контексті євроінтеграційних прагнень України, поляризації та зростання рівня злочинності в спосіб запровадження новітніх форм і засобів навчання, здобутих у результаті інформаційно-технічного прогресу суспільства.

Практичне значення триманих результатів дослідження полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень, що присвячене аналізу організаційно-правових засад забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України, а основні та фрагментарні результати дисертаційного дослідження, пропозиції до законотворчої діяльності, а також до проєктування організаційно-розпорядчих відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів використано в:

– *законотворчому процесі* – під час удосконалення законодавства, що регламентує діяльність підрозділів дізнання НП України (акт впровадження Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 14 лютого 2022 року № 04-27/12-2022/40973);

– *правозастосовній практиці* – для підвищення ефективності діяльності підрозділів дізнання НП України (акт УД НП України від 24 грудня 2021 року № 2784/49/1-2021);

– *освітньому процесі* – у системі професійної освіти дізнавачів, післядипломної освіти, а також їх перепідготовки, зокрема під час викладання навчальних дисциплін «Актуальні проблеми адміністративного права і процесу», «Взаємодія підрозділів Національної поліції з громадськістю», «Досудове розслідування», «Організаційно-правові основи діяльності Національної поліції», «Організація роботи підрозділів досудового розслідування», «Управління підрозділами Національної поліції» (акти впровадження Національної академії внутрішніх справ від 29 грудня 2021 року, Харківського національного університету внутрішніх справ від 22 грудня 2021 року, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 23 грудня 2021 року, Донецького державного університету внутрішніх справ від 20 грудня 2021 року, Київського інституту Національної гвардії України від 28 грудня 2021 року);

– *науковій діяльності* – для подальшого дослідження проблем організаційно-правового забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України (акти впровадження Науково-дослідного інституту МВС України від 07 лютого 2022 року, Науково-дослідного інституту публічного права від 20 грудня 2021 року, Національної академії внутрішніх справ від 29 грудня 2021 року, Київського інституту Національної гвардії України від 28 грудня 2021 року).

Особистий внесок здобувача. В межах науки адміністративного права внесок автора полягає в обґрунтуванні положень стосовно визначення фундаментальних понять і категорій, уточнення сутності організаційно-правових засад забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України, а також пропонуванні шляхів вирішення не вирішених донині проблемних питань.

Апробація матеріалів дисертації. Результати й висновки, отримані в процесі дослідження, використано та відображено у двох статтях у виданнях, що індексуються в міжнародній наукометричній базі Web of Science; одному розділі в міжнародній колективній монографії; трьох публікаціях у національних юридичних виданнях, віднесених до категорії «Б»; одній статті в науковому журналі в співавторстві; тезах доповідей на чотирьох міжнародних і шести всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять дев’ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (293 найменування) і додатків. Повний обсяг дисертації становить 263 сторінки, з них обсяг основного тексту – 184 сторінки.

РОЗДІЛ 1
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДІЗНАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

1.1. Внутрішньоорганізаційна діяльність підрозділів дізнання Національної поліції України як об'єкт адміністративно-правового регулювання

Забезпечення прав і свобод людини та громадянина визначають спрямованість державної політики [1]. Сучасна світова спільнота активізує процеси з утвердження значущості цього питання, що безпосередньо пов'язано з проблемою можливого порушення цих прав і свобод та притягнення осіб, які вчиняють вказані діяння, до відповідальності.

Сьогодні в Україні діє низка інститутів, діяльність яких спрямована на охорону й захист прав і свобод людини та громадянина. Одним з таких інститутів є НП України як орган, уповноважений здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень [179]. З огляду на те, що організація роботи відповідних підрозділів, їхні структурні особливості, управлінські та процесуальні повноваження можуть слугувати предметом окремого дослідження, у межах роботи пропонуємо розглянути основні понятєві аспекти. Досудове розслідування, відповідно до КПК України, виявляється у двох формах – досудове слідство та дізнання.

На важливості поліцейської діяльності у своїх наукових працях наголошує О. Кобзар, який стверджує, що основним завданням будь-якої поліцейської діяльності є охорона й захист прав і свобод людини та громадянина [85], що безпосередньо пов'язане з такою формою відповідного процесу, як досудове розслідування кримінальних проступків.

Крім того, інші дослідники зазначають, що належна організація функціонування будь-якого органу правопорядку є запорукою укріплення

інституту прав і свобод людини та громадянина. Особливої уваги, безперечно, потребує організаційно-правове забезпечення діяльності органів досудового розслідування, служб та інституцій, пов'язаних із кримінальними процедурами загалом [56].

Після внесення до законодавства України змін було запроваджено інститут кримінальних проступків і запущено роботу підрозділів дізнання НП України, діяльність яких регламентована декількома нормативно-правовими актами. Проте питання щодо організації роботи відповідних підрозділів, нормативно-правового забезпечення їх організаційно-правових засад і фундаментальних аспектів функціонування відповідного інституту загалом залишаються відкритими.

Ініціювання створення системи підрозділів дізнання та імплементація нормативно-правового механізму забезпечення їх функціонування відбулося в умовах стрімкого зростання кількості дрібних злочинів, а також з урахуванням запланованого ще з прийняттям 2013 року КПК України створення інституту кримінальних проступків, що відбувалось у межах обраного євроінтеграційного курсу держави, утвердження інституту захисту прав і свобод людини та громадянина за високими європейськими стандартами.

Питання про наукове опрацювання поняття дізнання, його сутності та значення з точки зору адміністративного права розглядають у наукових джерелах не так часто, як з позиції кримінального процесуального права. Водночас ми вважаємо, що в контексті дослідження організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України та всіх органів досудового розслідування в інституціях правопорядку загалом можливим є підвищення ефективності функціонування останніх. Про дізнання як форму досудового розслідування йшлося в працях науковців у вітчизняному праві ще минулого століття. Проте з огляду на те, що цей термін є похідним від поняття «досудове розслідування», а також спорідненим за значенням з поняттям «досудове слідство», пропонуємо встановити також співвідношення відповідних категорій, що дозволить розглянути основні шляхи вдосконалення

явищ, які вони позначають, та уточнити їх тлумачення в контексті тематики дослідження.

В. Чернєй і С. Чернявський також стверджують, що генеза та сучасний досвід застосування інституту спрощеного провадження як у нашій державі, так і в іноземних країнах засвідчує необхідність подальшого вдосконалення цієї процесуальної форми [248], що в комплексі з іншими позиціями вітчизняних і зарубіжних дослідників уможливлює подальше глибоке дослідження понятійно-категоріального апарату відповідної проблематики.

Крім того, первинний аналіз наявних наукових джерел вказує на те, що досудове розслідування, досудове слідство та дізнання розглядають мінімум з двох основних, на нашу думку, точок зору: як інститут державної влади та як процес (елемент і стадія кримінального процесу), що обумовлює, ураховуючи комплексний підхід у цьому дослідженні, необхідність проведення порівняльного аналізу всіх окреслених термінів і категорій.

Р. Яковлєв звертає увагу на те, що система досудового розслідування, яка має дві форми, на сьогодні представлена дізнанням і досудовим слідством, що застосовується в більшості країн з континентальною системою права. Натомість зайва бюрократизація досудового слідства зумовила утворення підрозділів дізнання та спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних проваджень [256], що також підтверджує позицію як про взаємозв’язок інститутів дізнання та слідства, так і про певну схожість відповідних процесів.

Щодо тлумачення поняття досудового розслідування як комплексної категорії у КПК України регламентовано, що це – «стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності» [111], що чітко встановлює організаційно- та

процесуально-правові межі відповідної стадії та визначає початкову й кінцеву його точки.

Водночас А. Дубинський, розглядаючи передумови вдосконалення системи досудового розслідування, зауважує, що розслідування справи – самостійний напрям кримінально-процесуальної діяльності спеціально уповноваженої законом посадової особи з метою достовірного документального відтворення (реконструкції) події злочину, встановлення всіх причетних до нього осіб і визначення їх ролі у вчиненому злочині [58, с. 387]. Така інтерпретація, безперечно, надає процесу досудового розслідування окремі характерні ознаки в вигляді конкретності суб'єкта такої діяльності, а також «дослідницького характеру» таких дій, що спрямовані на встановлення обставин учиненого. Тобто досудове розслідування, з точки зору уповноваженої особи, є процесуальним менеджментом та організацією збирання важливих фактів і обставин, що їх підтверджують.

Підтверджуючи зазначену позицію в процесі аналізу функцій органів досудового слідства, В. Андрусяк підкреслює, що соціальне призначення, зміст і спрямування діяльності органів досудового слідства унеможливлюють виконання ними інших кримінально-процесуальних функцій, крім розслідування [6, с. 123, 130], що може бути також застосовано до поняття дізнання, а також до поняття досудового розслідування загалом, оскільки принцип продуктивності та правової визначеності передбачає якісне, швидке й повноцінне виконання поставлених чітко завдань, що імплементовано в ст. 2 «Завдання кримінального провадження» КПК України.

Аналізуючи діяльність органів досудового розслідування як елементу системи кримінальної юстиції, О. Солдатенко обстоює думку стосовно того, що досудове розслідування полягає в діяльності органів досудового слідства, яке здійснюється під наглядом прокурора й обмежене контролем суду, щодо збирання, перевірки та оцінки доказів з метою встановлення обставин злочину; осіб, які його вчинили; характеру й розміру збитків, завданих злочином; виявлення та усунення обставин, які сприяли вчиненню злочину [215, с. 69], що

логічно обумовлює цілісно-інституційний характер функціонування відповідного утворення та створює умови, у яких для виконання поставленого широкого кола завдань неможливим є покладання відповідних обов'язків на осіб, що професійно здійснюють іншу правоохоронну діяльність. Це, на нашу думку, підтверджує інституційну відокремленість органів досудового розслідування НП України у випадках, де йдеться про розслідування злочинів, а також гнучкість процесу досудового розслідування кримінальних проступків у частині передбачення можливості покладання функцій дізнання на інших працівників поліції.

Натомість М. Строгович стверджує, що органи слідства – це не установа й організація, а особа, яка займає не лише визначене становище в державному апараті, а й певне процесуальне становище в кримінальному судочинстві [222, с. 179]. Наведена позиція, на нашу думку, містить певні термінологічні суперечності, оскільки органом є саме установа чи організація, котра виконує визначені функції та працює над досягненням поставленої мети, а посадові особи цього органу можуть займати правове становище в будь-якій системі взаємодії та реалізовувати власні повноваження, права й свободи, а також дотримуватися кола обов'язків.

Найбільш доречною в цьому контексті є позиція В. Остропільця, який органами досудового розслідування МВС України вважає «державні органи, представлені слідчими та у встановлених законом випадках іншими підрозділами МВС України, наділені владними повноваженнями й необхідними матеріальними засобами для здійснення ефективного досудового розслідування підслідних їм кримінальних правопорушень» [149, с. 6]. З огляду на те, що Міністерство внутрішніх справ України демілітаризували, а внаслідок організаційно-штатних змін значну частину структурних елементів перенесли в структуру новоствореної НП України, зокрема органи досудового розслідування, вказане поняття може бути застосоване й до відповідних органів.

Це дає підстави стверджувати, що органами досудового розслідування НП України є передбачені організаційно-штатними нормативами структурні

підрозділи, до компетенції яких належить виконання завдань, покладених на них КПК України, та інших, пов'язаних із їх виконанням.

Водночас досудове слідство та дізнання як форма менеджменту та процедурний процес різняться обсягом прав і обов'язків, що покладаються на відповідних працівників, а також можливістю реалізовувати певні повноваження. Слід зауважити, що підрозділами дізнання є органи досудового розслідування НП України, які виконують відповідні завдання в межах досудового розслідування кримінальних проступків. Слідчі підрозділи наділені повноваженнями розслідувати злочини (хоча з теоретичної та організаційної точки зору КПК України не забороняє здійснювати слідчим і дізнання також).

Варто наголосити на самостійності такого інституту, як дізнання, що потребуватиме подальшого аналізу в межах цього та інших підрозділів дослідження, оскільки відповідна категорія як елемент правової системи суспільства та пов'язаний з нею термін «кримінальний проступок» чітко передбачені Концепцією реформування кримінальної юстиції України від 08 квітня 2008 року, що тлумачить його як діяння, яке згідно з КК України, належить до злочинів невеликої тяжкості, які відповідно до політики гуманізації кримінального законодавства вважають такими, що не мають значного ступеня суспільної небезпеки [105]. Це юридично та інституційно дало підстави для створення (відновлення) інституту дізнання, який здійснював би розслідування відповідних кримінальних правопорушень, розвантаживши слідчі підрозділи.

Г. Федотова наголошує, що подібна практика розподілу процесів притягнення до кримінальної відповідальності на загальну та спрощену процедури існувала ще за часів середньовіччя в Англії та охоплювала: фелонію (англ. *felony*) – категорію правопорушень з високим ступенем небезпечності; місдімінор (англ. *misdemeanor*) – менш небезпечні злочини, що посягали на інтереси приватних осіб і не чіпали інтересів корони та за які не передбачалася смертна кара й конфіскація майна [237]. Зазначене дає підстави констатувати факт тлумачення термінологічної категорії «дізнання» як інституту спрощеного досудового розслідування правопорушень ще із середньовічних часів та

уможливлює проведення його термінологічного аналізу з урахуванням історичних тлумачень, словникових видань, законодавчих визначень, напрацювань вітчизняних учених, зарубіжних дослідників та інших джерел, що можуть сприяти встановленню сутності поняття відповідного явища та визначенню його характерних ознак.

З'ясувавши співвідношення основних термінологічних елементів дослідження, перейдемо до розгляду наступного його етапу. Так, важливим є встановлення змісту поняття та ознак дізнання як органу (елементу організаційно-штатної структури) і як процесу (форми менеджменту кримінального процесу).

Важливим у контексті тлумачення поняття дізнання, на нашу думку, є думка деяких авторів про те, що дізнавачі здійснюють розслідування кримінальних проступків за скороченою процедурою, тривалість якої не має перевищувати один місяць з дня вручення особі повідомлення про підозру [53], оскільки саме часовий проміжок, за який дізнавач зобов'язаний здійснити всі процесуальні дії, сутнісно вирізняє дізнання як організаційний процес від досудового слідства. На нашу думку, питання організації (необхідність завчасного планування, стратегічного мислення, здатності ефективно розподілити задачі й надати доручення) досудового розслідування в стислі строки, забезпечення прав і свобод людини та громадянина в цьому процесі під час характеристики дізнання з точки зору адміністративного права є ключовим [281].

Водночас, як було зазначено вище, інститут дізнання як елемент структури органу правопорядку має не таку глибоку історію, як власне явище спрощення розслідування правопорушень.

Так, наприклад, поняття «дізнання» автори дореволюційного періоду тлумачили неоднозначно, виокремлюючи його широке значення (першопочаткове провадження, включно з розшуком) і вузьке (виявлення ознак злочину без встановлення особи злочинця). О. Квачевський зауважував, що ототожнення дізнання з розшуком є недоречним, оскільки розшук є частиною

дізнання, у широкому контексті – це один зі способів його провадження, спрямований на виявлення та встановлення чогось прихованого, таємного, переважно винного в учиненні злочину [79, с. 149]. Така позиція містить логічні та науково обґрунтовані елементи юридичної характеристики відповідного явища, оскільки в XIX столітті власне явище дізнання мало декілька значень, а пізніше, як зазначають історики, трансформувалось у протокольну форму досудового розслідування. Крім того, сутність цього процесу дають змогу встановити історичні джерела, згідно з якими він полягає в притаманних йому правоохоронних функціях, передусім необхідності пошуку фактів та інших доказів, які вказують на вчинення правопорушення і причетність до його вчинення окремих осіб.

Подібну позицію щодо визначення дізнання як дослідницького процесу, спрямованого на встановлення злочину та винного, який його вчинив, обстоює у своїх працях І. Фойницький [239, с. 373]. На нашу думку, визначення дізнання як дослідницького процесу, спрямованого на встановлення події правопорушення, усіх її обставин, а також осіб-свідків, потерпілого й особи, яка його вчинила, встановлювало передусім принципи й засади менеджменту в досудовому розслідуванні.

Важливим є також розмежування процесів слідства та дізнання, про що йдеться у виданні О. Попова «Керівництво для чинів Корпусу жандармів під час здійснення слідства та дізнання» (1885). Водночас дізнання автор визначив як початкове поліцейське провадження, яке має на меті виявити, зібрати основні дані для засвідчення того, що відома подія є діянням, яке заборонене законом, з метою викриття винуватця цього діяння [162, с. 89]. Зазначене також підтверджує позицію про дослідницький характер процесу дізнання та відокремленість осіб, які його здійснювали, від безпосередньо слідства та судового процесу.

Аналізуючи підходи до визначення поняття дізнання та попереднього слідства, зіставляючи їх у юридичному контексті, В. Даневський наголошує на тому, що дізнання є «фундаментом» попереднього слідства. На думку автора,

воно узагальнює найбільш важливі матеріали щодо події правопорушення та осіб, причетних до неї, що надалі підлягає дослідженню слідчим. Одночасність здійснення дізнання та попереднього слідства вчений вважає можливим, проте важливість зібраних у процесі дізнання доказів, коли слідчим уже здійснюється розслідування, не є настільки істотною, оскільки слідчий, керуючись внутрішнім переконанням, цілковито орієнтувався на докази зібрані власноруч [45, с. 74]. Таким чином, можна стверджувати, що дізнання як форма розслідування слугувала одним з етапів механізму притягнення до відповідальності в період існування Радянського Союзу, а підрозділи, що безпосередньо здійснювали дізнання, були структурними одиницями організаційно-штатного розпису органів правопорядку, на які покладали відповідні функції та завдання.

З. Коврига зазначає, що дізнання – це першопочатковий етап розслідування злочинів, на якому органи правопорядку проводять оперативно-розшукові та невідкладні слідчі дії з попередження, припинення злочинів, ліквідації причин їх учинення; виявлення злочинів та встановлення винуватих осіб; збирання доказів відповідно до встановлених законом форм, а також діяльність з проведення повного розслідування кримінальних проваджень, що віднесені законом до їх компетенції [98, с. 7]. Зазначений підхід слід визнати одним з найбільш комплексних і фундаментальних, оскільки це поняття не лише характеризує дізнання як стадію в тривалому процесі притягнення особи до відповідальності, а й ураховує його «менеджерські» функції шляхом визначення конкретних завдань, функцій, обов’язків, а також кінцевої мети такого процесу. Зазначене вище підтверджує, що вказаний інститут вчені не розглядають як неповне слідство, характеризуючи його натомість як самостійний дослідницький процес, що має початкову й кінцеву точки, а також потребує здійснення низки дій, від результату яких залежить фінальний результат.

Крім того, у науковій літературі поширеною є позиція щодо характеристики дізнання як підрозділу в структурі органів правопорядку. Так, радянський дослідник В. Іванов свого часу зазначав, що дізнання – це

діяльність спеціально уповноважених адміністративних органів держави, що охоплює оперативно-розшукову та слідчу функції і спрямована на попередження, припинення й розкриття злочинів, розшук та викриття винуватих осіб [67, с. 8]. Зазначене свідчить про процесуальний характер діяльності дізнавачів і відповідних підрозділів, а також характеризує дізнання як організаційний процес, наділяє його засадничими характеристиками сфери менеджменту будь-якого державного процесу, адже процес притягнення до відповідальності осіб-правопорушників за змістом саме таким і є.

Зміст поняття дізнання висвітлено в словниках та інших довідникових виданнях, що спонукає до проведення порівняльного аналізу запропонованих інтерпретацій.

У словнику російської мови, підготовленому за авторства С. Ожегова, категорію дізнання визначено як попереднє адміністративне розслідування [141]. Натомість, згідно зі словником В. Даля, поняття «дізнавати» означає «допитуватися, дізнаватися, розпитувати, розвідувати, довідуватися, розшукувати, відходити розшуком, знатися (рос. *осведомляться*)», «переконатись у чомусь» [44]. Слід зауважити, що поняття дізнання в 1950–1990-х роках дослідники сприймали як організаційний процес (саме за цією ознакою дізнання відмежовували від досудового слідства). Водночас дослідницький характер цього процесу вчені констатували ще того часу, у спосіб його синонімізації.

Крім того, уже в незалежній Україні відомі вчені й дослідники, визначаючи феномен дізнання як юридичну категорію, елемент і стадію кримінального процесу, звертали увагу на деякі його особливості.

Наприклад, в академічному тлумачному словнику української мови зазначено, що дізнанням є попереднє адміністративне розслідування чого-небудь [48]. Аналогічну позицію у своїй праці «Словник української мови» обстоює також Л. Паламарчук [150]. Натомість Ю. Шемшученко та О. Поповченко наголошують на тому, що дізнанням є початкова форма досудового розслідування кримінальної справи, а основна його відмінність від

досудового слідства полягає в скороченому строку провадження та обсязі прав дізнавача [50]. У митній енциклопедії дізнання визначено як початкову форму досудового розслідування, основна функція якого полягає в проведенні оперативно-розшукових заходів і невідкладних слідчих дій з метою виявлення ознак злочину та осіб, які його вчинили (одержання документів, предметів, виявлення свідків і потерпілих тощо) [49].

Таким чином, уже в незалежній Україні вітчизняні дослідники виокремлюють низку характерних ознак інституту дізнання як процесу спрощеного досудового розслідування, а саме: скороченість термінів, проведення спеціальним суб'єктом, дослідницький характер.

У науково-практичному коментарі, підготовленому за редакцією С. Ківалова, дізнання визначено як одну із форм досудового розслідування, яка становить урегульовану кримінальним процесуальним законодавством діяльність слідчого або у випадках, передбачених законом, співробітників інших підрозділів органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, що полягає в проведенні розслідування кримінальних проступків з метою досягнення завдань кримінального судочинства [112]. Натомість ми вважаємо за доцільне доповнити це тлумачення характеристикою процесу дізнання не лише з точки зору кримінального процесу, а й адміністративного права. Адже засади здійснення дізнання за тим чи іншим фактом правопорушення беруть свій початок з призначення керівником дізнавача, який буде здійснювати відповідні дії, що за своїм змістом є управлінським рішенням. Визначення завдань і надання доручень дізнавачем під час відповідного провадження також базується на прийнятті вже дізнавачем управлінських рішень адміністративного характеру. Усе це свідчить про те, що на сучасному етапі здійснення дізнання в Національній поліції України є структурованим механізмом, який полягає в необхідності здійснення дізнавачем власних повноважень таким чином, щоб було досягнуто максимального управлінського результату за мінімальний процесуальний строк з найменшими трудовитратами.

Крім того, інші науковці також неодноразово досліджували поняття дізнання як безпосередньо, так і в ролі елементу системи розслідування та кримінальної юстиції загалом, про що свідчить широкий спектр позицій і думок з цього питання.

Дізнанню як організаційному процесу притаманні також інші ознаки, на які, наприклад, вказує В. Фаринник, стверджуючи, що дізнання – це заснована на законі правозастосовна діяльність, спрямована на виявлення, запобігання та розслідування кримінальних правопорушень, забезпечення виконання завдань кримінального судочинства [235], або А. Гетьман, котрий дізнання визначає як засновану на законі правозастосовну діяльність, спрямовану на виявлення, попередження, запобігання та розслідування кримінальних правопорушень, забезпечення виконання завдань кримінального судочинства [35].

На нашу думку, визначені ознаки, які прямо не передбачені кримінальним процесуальним законодавством, проте спрямовані на досягнення його мети, мають адміністративно-правовий зміст, рівнозначно з процесуальною вагою. Наприклад, запобігання вчиненню кримінальних правопорушень є фрагментарною ціллю в досудовому розслідуванні кримінального проступку дізнавачем, оскільки основна мета чітко вказана в КПК України й полягає в забезпеченні швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду для того, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу та щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [112].

Крім того, однією з найбільш слушних є позиція В. Дрозд, яка тлумачить дізнання як форму досудового розслідування кримінальних проступків, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, які, виходячи зі ступеня небезпеки та правових наслідків кримінально караного діяння для особи, суспільства й держави, не становлять значної суспільної небезпеки, допускають використання спрощеної процедури під час встановлення та

доведення винуватості особи [54], що розкриває одну з найбільш важливих і характерних рис інституту дізнання на сучасному етапі – спрощеність такого процесу стосовно стандартної процедури розслідування. У контексті здійснення дізнання, на нашу думку, найбільш важливим є той факт, що дізнавач має належним чином організувати цей процес у стислі строки, з урахуванням тяжкості вчиненого правопорушником, що дозволить якомога швидше притягнути його до відповідальності та забезпечити відшкодування шкоди, завданої відповідними діяннями.

У контексті зазначеної проблематики О. Бойко та В. Бойко зауважують, що дізнання, згідно з традиційним тлумаченням у кримінальному процесі, передбачає поєднання оперативно-розшукової та слідчої функцій і адміністративних повноважень [21]. Аналогічним є переконання В. Литвинова, на думку якого дізнання є процесуальною діяльністю з розслідування передбаченої законом категорії злочинів у повному обсязі на стадії досудового розслідування, або процесуальною діяльністю визначених у законі державних органів (посадових осіб), які з огляду на специфіку своєї безпосередньої діяльності, проводять першочергові процесуальні дії щодо фіксування вчиненого злочину [121].

Наведені позиції, на нашу думку, мають (як і мали, до внесення змін у законодавство України) концептуальне значення, оскільки шляхом встановлення певних критеріїв до суб’єктної сторони процесу здійснення дізнання, а також характеру необхідних дій формували сутність та утверджували значення відповідного інституту, визначаючи його сутність. Однак у законодавстві України на сьогодні поняття дізнання визначено по-іншому. З огляду на зміст поняття «дізнавач», закономірним є тлумачення поняття дізнання як форми організації процесу досудового розслідування.

Водночас в актах законодавства в різні часи поняття дізнання визначали по-різному. Слід зауважити, що лише визначений у встановленому порядку законодавством термін є правозастосовним і належним, тоді як наукові інтерпретації мають лише дослідницький характер.

Уперше на території українських земель про поняття дізнання на законодавчому рівні йшлося в законодавстві Російської імперії. Про це, наприклад, зазначає Е. Берендтс, який вважає, що на той час спостерігалося істотне пожвавлення розвитку юридичної думки [14, с. 31]. У Зводі законів Російської Імперії було передбачено функціонування інституту уповноважених на провадження слідства – органів юстиції, з урахуванням того, що формальне слідство почали називати попереднім слідством, а попереднє слідство – дізнанням [157, с. 27]. Це не свідчить про заснування безпосередньо інституту дізнання як структурного підрозділу органу правопорядку, але дає підстави стверджувати, що в той період дізнання як форма спрощеного розслідування проходила черговий етап розвитку й становлення та набувала дедалі більшої важливості через об'єктивні обставини.

С. Гирько також зауважує, що за дореволюційним законодавством сутність дізнання полягала у виявленні ознак злочину, провадженні першочергових слідчих дій і розшуку злочинця, у дослідженні всіх обставин учинених злочинів, зокрема невеликої тяжкості, що підсудні мировим суддям [36, с. 152].

Крім того, окремі нормативно-правові акти вже Радянського Союзу, наприклад Кримінально-процесуальний кодекс, не лише регламентували явище дізнання як процедуру спрощеного досудового розслідування, а й передбачали чіткий перелік органів правопорядку, у складі яких діяли такі підрозділи, наприклад: міліція, податкова міліція, органи безпеки, начальники органів управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, командири військових частин, начальники військових установ, командири кораблів, митні органи, начальники установ виконання покарань, органи державного пожежного нагляду, органи прикордонної служби, капітани морських суден, що перебувають у далекому плаванні, командири підрозділів Державної спеціальної служби транспорту [114]. Ці організаційні засади, у тому числі щодо передбачення можливості здійснення дізнання іншими, не посадовими особами відповідних підрозділів (наприклад капітанами морських суден у певних обставинах), створювали надійний правовий і нормативний

фундамент функціонування інституту дізнання в системі органів правопорядку та забезпечували виконання покладених на них обов'язків.

Прийнятий уже в незалежній Україні Кримінальний процесуальний кодекс України одразу передбачав можливість здійснення дізнання. Проте, з огляду на положення КК України та низку законодавчих труднощів, указаний інститут було запущено лише 2018 року шляхом унесення змін, що передбачали запровадження поняття «кримінальне правопорушення», яке охоплювало злочини та кримінальні проступки, а також додатково гарантували здійснення дізнання як форми досудового розслідування кримінальних проступків [168]. Кримінальні проступки вважали більш тяжкими, ніж адміністративні правопорушення, та менш тяжкими, ніж злочини, а отже їх розслідують дізнавачі в спрощеному порядку, що визначений відповідними змінами.

Так, дізнавач, відповідно до КПК України, – це службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, у випадках, установлених цим Кодексом, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків [111]. Особливість цієї інтерпретації полягає в тому, що дізнання як інститут права можуть здійснювати як посадові особи підрозділів дізнання в межах своєї компетенції, так і спеціально уповноважені на це посадові особи інших підрозділів органів правопорядку.

Таким чином, дізнанням, з точки зору форми організації роботи, є комплекс визначених чинним законодавством дій і рішень, що вчиняються та приймаються уповноваженою на це особою та спрямовані на досягнення завдань кримінального провадження у визначений законодавством строк. Варто також наголосити на невід'ємності процесів завчасного планування, стратегічного мислення, здатності ефективного розподілу задач і надання

доручень під час здійснення дізнання, хоча про зазначені елементи і не йдеться в законодавстві.

Результати аналізу позицій вітчизняних науковців, а також зарубіжних колег, дослідження статистичної інформації щодо ефективності функціонування підрозділів дізнання, аналізу організаційно-розпорядчих і нормативно-правових джерел дають змогу обґрунтувати низку важливих висновків, серед яких, зокрема, позиція щодо визначення поняття дізнавача, характеристики процесу дізнання з точки зору організації й адміністрування, а також дізнання як суто кримінальної процедури, що також має ознаки, притаманні управлінській (менеджерській) діяльності. Дізнання має такі ознаки: дослідницький характер, спрощеність процесу, полісуб'єктність здійснення, превентивність.

1.2. Завдання, принципи та функції діяльності підрозділів дізнання як елементу системи органів досудового розслідування Національної поліції України

Сучасна криміногенна обстановка, а також обов'язок держави забезпечувати в повному обсязі права і свободи людини та громадянина, що визначають зміст і спрямованість державної політики загалом, зумовлюють необхідність розширення наявного інструментарію підтримання правопорядку в суспільстві.

У ст. 3 Конституції України, серед іншого, встановлено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Крім того, держава відповідає перед людиною за власну діяльність, а утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [102].

Права і свободи людини та громадянина як вихідна точка у формуванні державної політики та побудови необхідних органів охорони та захисту

правопорядку, що покликані реалізовувати відповідні функції на благо суспільства та від його імені, слугують своєрідною призмою, крізь яку всі члени українського соціуму зобов'язуються жити й діяти для взаємного блага.

Як вважає С. Едвардс, злочинність завжди була наявна в суспільстві та, імовірно, завжди буде, хоча форми злочинності з часом істотно змінилися, що є несуттєвим, оскільки люди завжди билися один з одним, крали майно одне одного, зловживали алкоголем і наркотиками, займалися різними формами асоціальної поведінки та не дотримувалися встановлених правил [269]. Аналогічною є позиція Д. Говендера, який констатує взаємопов'язаність розвитку суспільства та злочинності [273; 274], що власне й зумовлює необхідність створення ефективних державних інституцій, покликаних здійснювати боротьбу й запобігання таким виявам.

Про доречність такого реагування свідчить також позиція О. Кобзаря, який наголошує на важливості правоохоронної діяльності у відповідній сфері, зокрема в спосіб організації взаємодії [86], що безперечно позитивно вплинуло б на функціонування відповідного інституту, продемонструвало його сутність, зміст і значення для інституту прав і свобод людини та громадянина загалом.

Водночас розгалужена система органів правопорядку в України дає підстави стверджувати, що на сьогодні права і свободи людини та громадянина забезпечують (охороняють, захищають) одразу декілька правоохоронних органів різного формату діяльності. Важливість визначення сутності дізнання в цьому контексті як процесу організації функціонування одного з елементів інституту захисту прав і свобод людини та громадянина має основоположне значення.

Актуальність цього напряму в дослідженні обумовлена також тим, що основною метою діяльності зазначених органів є забезпечення відновлення прав і свобод людини та громадянина, що були порушені, серед іншого, внаслідок учинення кримінальних правопорушень, які є основним способом порушення прав і свобод людини, будучи водночас найбільш серйозними та загрозливими протиправними діяннями.

Для з’ясування значення діяльності підрозділів дізнання як одного з основних суб’єктів досудового розслідування кримінальних правопорушень, на нашу думку, слід розглянути сутність поняття кримінального правопорушення та схарактеризувати систему здійснення їх досудового розслідування, що уможливить встановлення місця й ролі (сутності та значення діяльності) підрозділів дізнання НП України.

Відповідно до ч. 1 ст. 11 КК України, кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), учинене суб’єктом кримінального правопорушення. Не є кримінальним правопорушенням дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі [110], що логічно обумовлює значну суспільну небезпечність визначених діянь, встановлює обставини, що хоч формально й містять такі ознаки, але за змістом такими не є та послідовно створюють необхідність функціонування паритетної системи реагування на відповідні діяння, не лише на стадії «постучинення», а й попередження (профілактики чи запобігання) та здійснення всіх необхідних дій і реалізації службових (процесуальних) обов’язків для недопущення порушення прав і свобод людини та громадянина, що логічно слугує виконанням визначених Конституцією та іншим законодавством України цінностей і засад.

Досліджуючи обов’язкові характерні елементи кримінального правопорушення, М. Панов зараховує до їх складу: діяння (дія чи бездіяльність); суспільна небезпечність діяння; кримінальна протиправність діяння; винність діяння; кримінально-правова караність [151], що дає змогу констатувати нагальну потребу в систематичній оптимізації процедури досудового розслідування діянь, що мають такі риси і ставлять під загрозу стабільне та планомірне функціонування суспільства.

З огляду на значну кількість учинюваних кримінальних правопорушень, про яку йтиметься згодом, ефективна організація роботи органів досудового

розслідування є одним з найбільш пріоритетних завдань та дієвим інструментом подолання злочинності в суспільстві, у межах державних кордонів і сприяння в подоланні її на міждержавному (транснаціональному рівні). Тотожною є ситуація щодо забезпечення виконання обов'язку держави стосовно захисту прав і свобод людини та громадянина, функціонування такого правового становища, у якому чітко зрозуміло, які діяння є кримінальними правопорушеннями та яка існує процедура відновлення порушеного кимось права.

Водночас для з'ясування сутності та значення діяльності підрозділів дізнання НП України в системі розслідування кримінальних правопорушень необхідно окреслити основні понятєві критерії такої системи, визначити її завдання та структуру, що дасть змогу встановити сутність і значення діяльності підрозділів дізнання в цьому взаємопов'язаному ланцюгу.

Дослідники наголошують на тому, що діяльність суб'єктів, уповноважених на здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, розвивається та здійснюється за певними стадіями, які є відносно самостійними частинами кримінального процесу та характеризуються притаманними їм особливостями. Попри те, що всі стадії тісно пов'язані між собою спільними для кримінального провадження завданнями, кожна з них означена своєрідною процесуальною формою, тому на тій чи іншій стадії кримінального провадження залучають конкретних учасників, приймають відповідні рішення, виконують певні процесуальні дії тощо [54]. На нашу думку, зазначена характеристика стосується здебільшого адміністративних (управлінських) процесів у досудовому розслідуванні, що безпосередньо можуть формувати систему розслідування кримінальних правопорушень, більшу частину якої становлять процеси (організаційного та процесуального змісту) здійснення дізнання.

Натомість М. Леоненко звертає увагу на таку додаткову організаційну властивість (ознаку), притаманну будь-якій стадії кримінального процесу, як функціональність. Крізь цю призму динаміка, стадійний порядок кримінального провадження та субординаційні зв'язки між стадіями як структурними елементами кримінального процесу та їх логіко-функціональна

підпорядкованість слугують основними засадами функціонування системи розслідування кримінальних правопорушень [120]. На нашу думку, це передусім надає можливість характеризувати систему досудового розслідування та її складові як цілісний логічно побудований механізм, що має на меті певний результат у вигляді притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб і поновлення за можливості прав осіб-потерпілих.

Завдання функціонування системи досудового розслідування визначено в ст. 2 КПК України, згідно з якою вони полягають в захисті особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охороні прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпеченні швидкого, повного й неупередженого розслідування та судового розгляду для того, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [111]. Ці завдання відповідають положенням Конституції України, що є вихідними у формуванні стратегічних цілей функціонування правоохоронних інституцій і декламуються в галузевому законодавстві щодо організації роботи органів досудового розслідування не лише НП України, а й інших правоохоронних і правозахисних органів.

Крім того, на підтвердження аргументованої нами позиції доцільно навести як приклад думку Д. Сімоновича, котрий зауважує, що досудовому розслідуванню як самостійній стадії кримінального провадження притаманні такі ключові риси: 1) нормативна закріпленість завдань; 2) чіткість меж проведення; 3) передбачена кримінальна процесуальна форма; 4) визначеність кола учасників; 5) специфічність процесуальних рішень і суб'єктів їх прийняття [207]. Водночас наведені риси мають не лише кримінальний процесуальний, а й адміністративно-організаційний (установчий) характер, що свідчить про їх значущість у контексті побудови оптимального функціонування органів досудового розслідування.

З’ясувавши сутність поняття системи розслідування кримінальних правопорушень як унормованої в чинному законодавстві України організаційно-правової та кримінальної процесуальної процедури, що має конкретний алгоритм дій, перелік суб’єктів, які здійснюють таку діяльність, а також мету, завдання, способи й засоби, що слугують її досягненню з максимально можливою результативністю та в максимально стислий часовий проміжок, можна стверджувати, що функціонування відповідної системи має на меті захист особи, суспільства й держави від кримінальних правопорушень та інших протиправних посягань.

Сутність дізнання полягає в максимально швидкому задіянні інституту досудового розслідування, що передбачає залучення всіх організаційних і процесуальних ресурсів у межах, визначених законодавством України для відновлення прав і свобод людини та громадянина. Усе це передусім має організаційний характер, але дії, які безпосередньо вчиняє дізнавач у досудовому розслідуванні, безперечно, мають процесуальний характер. Таким чином, зазначене вище визначає зміст цього процесу з позиції адміністративного права.

Сутність дізнання як форми організації досудового розслідування в стислі строки полягає в тому, щоб спеціально уповноважена посадова особа максимально швидко склала план досудового розслідування, розподілила завдання між усіма учасниками сторони обвинувачення для якомога швидшого, повного та всебічного дослідження наявних доказів, з метою презентації процесуальному керівнику результатів цієї діяльності й направлення до суду матеріалів кримінального провадження.

Наведене дає підстави для поглибленого вивчення відповідної тематики з метою з’ясування сутності і значення діяльності підрозділів дізнання НП України як одного із суб’єктів досудового розслідування.

У ч. 1 ст. 216 «Підслідність» КПК України визначено, що слідчі органів Національної поліції здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених законом України про кримінальну

відповідальність, крім тих, які віднесені до підслідності інших органів досудового розслідування. Відповідно до ч. 11, під час визначення органу, що здійснюватиме досудове розслідування у формі дізнання, застосовують правила підслідності, передбачені цією самою статтею [111].

Варто констатувати, що, згідно із зазначеною статтею КПК України, до органів досудового розслідування зараховано: органи безпеки (Службу безпеки України, що є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України [185]); Бюро економічної безпеки України (центральний орган виконавчої влади, на який покладаються завдання щодо протидії правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [165]); Державне бюро розслідувань (державний правоохоронний орган, на який покладаються завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції [170]); Національне антикорупційне бюро України (центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [178]).

Так, поверхневий аналіз дозволяє стверджувати, що на сьогодні до підслідності всіх органів досудового розслідування, крім НП України, віднесено близько 93 складів кримінальних правопорушень (без урахування тих, що кваліфікуються за суб'єктним принципом під час встановлення підслідності Державного бюро розслідувань). Учені переконують, що ця цифра становить близько 10 % від загальної кількості всіх складів кримінальних правопорушень.

Водночас закономірним є той факт, що до категорії кримінальних проступків, розслідування в яких здійснює НП України, законодавством віднесено 96 статей КК України, які утворюють 117 складів кримінальних правопорушень, питома вага яких у загальній структурі злочинності становить 47 % від усіх зареєстрованих кримінальних правопорушень. Це засвідчує

значущість і важливість забезпечення ефективного функціонування підрозділів дізнання НП України, а також зумовлює необхідність у систематичній оптимізації їхньої роботи.

Крім того, статистичні показники Офісу Генерального прокурора (до 2020 року – Генеральної прокуратури України) засвідчують, що найбільш поширеними видами кримінальних правопорушень є крадіжки, завдання легких тілесних ушкоджень та інші. Ці види, відповідно до КК України, належать до категорії кримінальних проступків, що розслідуються за спрощеним порядком. Саме зростання кількості вказаних правопорушень і необхідність організації швидкого реагування на їх учинення сприяли утворенню інституту дізнавачів та частково формують його значення.

Так, НП України відповідно до чинного законодавства України надає поліцейські послуги у сфері забезпечення публічної безпеки й порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства та держави, протидії злочинності, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [179]. Водночас, на думку Д. Денисюка, саме забезпечення спокою та закону в суспільстві є класичними цілями поліції та її головною відповідальністю, яку часто називають завданням забезпечення публічного порядку [47]. Це дає підстави стверджувати, що діяльність НП України спрямована безпосередньо на захист прав і свобод людини та громадянина, а за більш ґрунтовне дослідження вказаного питання засвідчує, що поліція, серед інших важливих функцій, здійснює також досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Відповідно до положень Закону України «Про Національну поліцію» та КПК України, виконання цих повноважень покладається на органи досудового розслідування (підрозділи дізнання та слідчі підрозділи), що мають повноваження в межах своєї компетенції здійснювати досудове розслідування кримінальних проваджень. Варта уваги кількість розслідуваних кримінальних проваджень (зареєстрованих і розслідуваних) у співвідношенні з кількістю

працівників органів досудового розслідування, зокрема підрозділів дізнання НП України.

Так, загальна тенденція злочинності суттєво рухається на спад (2017 року було зареєстровано майже 524 тис., 2018-го – понад 487 тис., 2019-го – понад 444 тис., 2020-го – майже 361 тис., 2021-го – 321,5 тис. [218]), чого не можна констатувати стосовно кореляції окремих, найбільш значних і потенційно небезпечних структурних її компонентів, що становлять основну частку злочинності та вчиняються майже щодня, а також означені типовістю їх розслідування, характерними однотипними рисами, найменшою суспільною небезпечністю серед усіх складів кримінальних правопорушень, встановлених КК України.

Саме запровадження інституту дізнання (спрощеного досудового розслідування) є одним з найбільш раціональних кроків на шляху до посилення ефективності (зокрема збільшення коефіцієнта корисної дії одного працівника) функціонування органів досудового розслідування, адже спрощення окремих кримінальних процесуальних процедур, особливостей структурної організації та форм взаємодії дає змогу суттєво пришвидшити досудове розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень.

Водночас у КПК України встановлено, що дізнавач – службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу Бюро економічної безпеки України, органу Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, у випадках, установлених цим Кодексом, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, а дізнанням є форма досудового розслідування, у якій здійснюється розслідування кримінальних проступків [111]. Аналогічні формулювання, у більш розширеному варіанті, також фігурують у Положенні про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України, згідно з яким дізнання здійснюють також працівники поліції інших підрозділів органів НП України, які уповноважені в

межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків [174].

Спираючись на позиції зарубіжних вітчизняних дослідників, А. Мельник зауважує, що потреба в дізнанні як формі досудового розслідування викликана значним навантаженням слідчих (особливо НП України) щодо кримінальних проваджень за злочинами невеликої тяжкості, які нині називають кримінальними проступками. Для розвантаження слідчих та ефективної організації досудового розслідування злочинів невеликої тяжкості власне було й запроваджено інститути дізнання та кримінального проступку [127]. Попри те, що категорію кримінального проступку було запроваджено в національному законодавстві з прийняттям КПК України 2012 року, з моменту реалізації цієї законодавчої ініціативи до моменту набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 17 червня 2020 року № 720-IX, що фактично запровадив поняття категорії «кримінальний проступок» у КК України, минуло близько восьми років, а отже, інститут дізнання протягом усього цього періоду залишався дизактивованим, що, безперечно, суттєво ускладнило функціонування органів досудового розслідування та призвело, серед іншого, до того, що слідчі підрозділи НП України станом на початок 2022 року здійснюють досудове розслідування 1 938 732 кримінальних проваджень [63] (з них лише 321,5 тис. були зареєстровані протягом 2021 року, а все інше – матеріали кримінальних проваджень, накопичених за минулі роки).

На нашу думку, наведені результати функціонування підрозділів дізнання цілком відображають значення його як інституту в системі органів правопорядку України. Попри недоліки його функціонування, на які систематично вказують науковці, слід зауважити, що його діяльність відіграє ключову роль у функціонуванні механізму захисту прав і свобод людини та громадянина, що підтверджують позиції вітчизняних і зарубіжних учених, статистичні дані та

нормативно-правове підґрунтя. З огляду на зазначене, варто розглянути питання організації роботи відповідного органу з адміністративно-правової точки зору.

Потреба в дізнанні як формі досудового розслідування викликана завантаженістю правоохоронних органів, значною кількістю справ щодо вчинення злочинів невеликої тяжкості (кримінальних проступків). Це дало змогу підвищити ефективність організації досудового розслідування саме злочинів невеликої тяжкості (нині – нетяжких злочинів, іноді – кримінальних проступків) [126].

З огляду на дані Єдиного звіту про кримінальні правопорушення за 2021 рік, опублікованого на офіційному сайті Офісу Генерального прокурора, варто зазначити, що із загальної кількості облікованих кримінальних правопорушень, тобто із 321 443, частка кримінальних проступків становить 100 707 (31,3 %), що підтверджує позицію про доцільність створення інституту дізнання, покликаного розвантажити слідчі підрозділи й дати змогу приділяти час розслідуванню тяжких та особливо тяжких злочинів [218].

Ще одним чинником, який доводить значущість функціонування інституту дізнання в системі органів досудового розслідування НП України як магістрального правоохоронного органу в державі, є завантаженість слідчих підрозділів, які в умовах необхідності систематичного здійснення досудового розслідування нетяжких, тяжких й особливо тяжких кримінальних правопорушень не мають змоги провадити також і дізнання (2021 року в середньому один слідчий розслідував 399 кримінальних проваджень, а найвищий показник у державі сягає 669 кримінальних проваджень у слідчих із Кіровоградської області [63]).

2019 року тогочасний начальник Головного слідчого управління НП України В. Невгад, висловлюючись щодо надмірного навантаження слідчих, зауважив: «Порівняно з минулими роками навантаження на слідчих стрімко збільшилося, оскільки саме на них покладено організацію процесу виявлення осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Причому всі відомості про події, які містять ознаки кримінального правопорушення, повинні вноситися до

Єдиного реєстру досудових розслідувань, що може на сьогодні здійснити лише слідчий. Усі інші працівники поліції чекають його доручень, без яких вони взагалі не мають права брати участь у кримінальному провадженні. Тому слідчі по декілька діб без відпочинку проводять на роботі, навіть у вихідні дні, іноді й після цілодобового чергування. Водночас майже половина слідчих – це молоді люди віком до 30 років, які ще не мають значного досвіду роботи й життєвого досвіду, і лише кожний п'ятий працює слідчим понад три роки. Причому слідчі-жінки становлять майже половину особового складу» [135]. Аналогічну думку обстоює й чинний нині заступник Голови НП України – начальник Головного слідчого управління М. Цуцкірідзе [246].

Наведені аргументи цілком виправдовують функціонування підрозділів дізнання та критичну необхідність не лише передоручення конкретних кримінальних проваджень іншому підрозділу поліції, а й докорінну зміну організації процесу досудового розслідування та ключову роль процесів спрощення цього процесу, скорочення основних його строків, а також оптимізацію всіх можливих кримінальних процесуальних процедур.

На проблемних питаннях, зокрема надмірній завантаженості, наголосив начальник Управління дізнання НП України О. Ковтун у доповіді на засіданні колегії НП України за результатами роботи 2021 року. Він зауважив, що за штатної чисельності 3815 осіб (з яких некомплект – 670 осіб) і 4756 поліцейських інших підрозділів поліції, які уповноважені на здійснення дізнання, 2021 року особовий склад здійснював дізнання в майже 725 тис. кримінальних правопорушень, з яких лише 49 тис. було направлено до суду [63].

Таким чином, констатувавши попередньо, що за 2021 рік підрозділами дізнання було обліковано 100 707 кримінальних правопорушень, можемо встановити, що за період функціонування з 01 липня 2020 року до 2022 року в підрозділах дізнання вже наявне стрімке збільшення кількості розслідуваних кримінальних правопорушень, оскільки залишок, без урахування показників 2021 року, становить трохи більше 624 тис. кримінальних проваджень. Причому

станом на лютий 2022 року один дізнавач (включно з особами, уповноваженими на здійснення дізнання) вже здійснює дізнання у 83 кримінальних провадженнях.

Це свідчить про надзвичайну важливість функціонування вказаного підрозділу та безпосередньо висвітлює сутність його діяльності. Крім того, дає підстави для необхідності розроблення чіткого плану організаційної та законодавчої реформи його функціонування з метою ще більшої оптимізації з точки зору управлінської діяльності, а також забезпечення додатковими правами, повноваженнями та ще більш спрощеними кримінальними процесуальними процедурами.

Аналізуючи інститут дізнання, О. Керевич зазначає, що саме за скороченими формами вбачається «майбутнє» кримінального судочинства. На переконання дослідника, запровадження спрощених моделей:

1) підвищить ефективність судочинства завдяки наближенню моменту покарання за вчинення кримінального правопорушення;

2) зменшить витрати часу громадян на участь у провадженні занадто формалізованих, а здебільшого – непотрібних, процесуальних дій;

3) зменшить дублювання повноважень і функцій у роботі органів досудового розслідування, а отже, витрати робочого часу й державних коштів [80].

З огляду на те, що на сьогодні вже запроваджено функціонування підрозділів дізнання НП України, до підслідності якої віднесено приблизно 90 % всіх складів кримінальних правопорушень, визначених КК України, слід констатувати, що:

1) зменшення процесуальних строків у поєднанні з підвищенням ефективності роботи, зменшенням кількості непотрібних бюрократичних процедур, стрімка цифровізація суспільства та можливість здійснення багатьох функцій дистанційно сприяють підвищенню ефективності не лише судочинства, а й процесу здійснення дізнання уповноваженими на це особами;

2) зменшення витрат часу громадян на участь у кримінальному провадженні нормативно забезпечено, наприклад, положеннями ч. 3 ст. 214

«Початок досудового розслідування» КПК України, де зазначено, що «Для з'ясування обставин учинення кримінального проступку до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути: 1) відібрано пояснення; 2) проведено медичне освідування; 3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису; 4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі й документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей». Власне факт можливості здійснення інших, крім огляду місця події, слідчих (розшукових) дій та їх подальше доказове значення в кримінальному процесі й перспективна допустимість під час судового розгляду уможливлює зменшення часу громадян, який вони витрачають на відвідування дізнавача за місцем його дислокації (у відділі поліції), зменшують витрати з державного бюджету на доставлення свідків чи інших необхідних учасників досудового розслідування та окремі дії під час прийняття рішень;

3) зменшенню дублювання повноважень і функцій у роботі органів досудового розслідування на сьогодні сприяє диференціація категорії «кримінальні правопорушення» на кримінальні проступки та злочини, що дозволяє правильно кваліфікувавши дії, ефективно реагувати на загрози, які виникають, оптимально використовувати сили й засоби під час менеджменту слідчо-оперативних груп, що знаходяться на добовому чергуванні.

Досліджуючи перспективи впровадження кримінальних проступків, Р. Гасанов підкреслює уніфікацію процедури досудового розслідування злочинів і кримінальних проступків як позитивний крок у напрямі забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина. За своєю сутністю дізнання є повноцінним досудовим слідством, але з певними винятками, які зумовлюють спрощення кримінальної процесуальної форми, а саме:

1) скороченим строком проведення дізнання;

2) обмеженням застосування окремих запобіжних заходів;

3) забороною проводити негласні слідчі (розшукові) дії;

4) можливістю спрощеного розгляду обвинувального акта в суді [34].

Зазначені дослідником ризики щодо ймовірного свавілля під час здійснення дізнання уповноваженими на це особами ефективно унеможливлюються в умовах здійснення судового контролю та прокурорського нагляду за досудовим розслідуванням, оскільки саме ці механізми покликані убезпечити потерпілих, підозрюваних та інших учасників досудового розслідування і кримінального процесу від недотримання дізнавачем своїх обов'язків, зловживання з його боку адміністративними й процесуальними правами.

Крім того, наведені Р. Гасановим особливості, що спрощують кримінальну процесуальну форму, на нашу думку, слугують у цьому контексті організаційно-правовими (або ж нормативно-правовими) засадами, що дозволяють:

– усвідомлюючи співвідношення наявних сил і засобів, а також імовірно учиненого особою кримінального проступку, застосувати максимально ефективні способи й засоби в досудовому розслідуванні з урахуванням обмеженості в часі, а також в інтересах осіб-потерпілих і підозрюваного, інших учасників кримінального процесу;

– унеможливлювати застосування жорстких запобіжних заходів і найнебезпечніших для прав і свобод людини та громадянина способів отримання інформації (низки негласних слідчих (розшукових) дій), запобігати здійсненню дізнавачем необґрунтованого процесуального тиску з метою закінчення досудового розслідування в інтересах однієї зі сторін без всебічного дослідження обставин;

– оцінюючи низьку суспільну небезпечність учиненого в межах розслідування кримінального проступку діяння, визначити нормативну спроможність спрощеного розгляду обвинувального акта в суді, що скорочує обсяг витраченого робочого часу дізнавача, прокурора, а також судді та особистий час потерпілого, підозрюваного (обвинуваченого) та інших учасників кримінального процесу, позитивно впливаючи на рівень забезпеченості правами

і свободами людини та громадянина, оскільки рівень доступу до правосуддя, його швидкість й ефективність є одними з основоположних європейських стандартів прав людини.

Наведене вище, безперечно, позитивно впливає на систему досудового розслідування та вказує на значущість інституту дізнання в цій системі як у відсотковому, так і в змістовому значенні. Саме інститут дізнання, з-поміж інших у системі НП України, дає змогу реалізовувати повною мірою правоохоронні функції відповідного органу. Це дає підстави стверджувати, що ефективна диференціація кримінальних правопорушень за критерієм тяжкості не лише уможливить ефективну організацію досудового розслідування кримінальних проступків, а й розвантажить досвідчених працівників слідчих підрозділів, що уповноважені здійснювати досудове слідство в тяжких і особливо тяжких злочинах.

Крім того, означений раніше процесуальний зміст здійснення дізнання, що полягає в регламентованих законодавством України положеннях щодо «стислості» строку досудового розслідування, дозволяє за умови належної організації роботи відповідного підрозділу та його працівників ефективно, швидко й неупереджено здійснювати захист прав і свобод людини та громадянина, на що зрештою орієнтована система розслідування кримінальних правопорушень.

Слід також наголосити на тому, що значущість функціонування інституту дізнання в системі розслідування кримінальних правопорушень (крім того, що значну частку серед них становлять саме кримінальні проступки) зумовлена безпосередньою реалізацією принципу співмірності витрачених сил і отриманого результату (принцип ефективності (дієвості).

Досліджуючи питання ефективності права, Ю. Почепцов наголошує, що дієвість права означає його здатність до дії (здатність досягати результатів, здійснювати вплив, його реальну дію та наслідки цієї дії), а ефективність – його здатність діяти якісно (економічно вигідно, задовольняючи потреби тощо) [163]. На нашу думку, саме ефективність, тобто здатність діяти якісно,

задовольняючи кінцеву потребу суспільства систематичному захисті прав і свобод людини та громадянина, є основним та найважливішим критерієм значення діяльності підрозділів дізнання, що в поєднанні з мінімальною витратою сил і скороченням основних бюрократичних процедур уможливить досягнення кінцевої мети – оптимізації функціонування системи досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Водночас Н. Плахотнюк та І. Криворучко, досліджуючи принципи адміністративної процедури, встановили, що одним з найбільш важливих складових принципу ефективності як основної вимоги до роботи органів публічного управління є здійснення та впорядкування організаційних процесів, що повинні забезпечувати отримання найкращого результату за найменших затрат відповідних ресурсів [160]. Аналогічну позицію обстоює П. Рабінович. Трактуючи поняття ефективності правового регулювання, він виокремлює декілька критеріїв виміру його дієвості, а саме: цінність правового регулювання; економність правового регулювання; ефективність правового регулювання [187].

Ці положення засвідчують, що функціонування як нормативної, так і організаційної складової під час організації роботи підрозділів дізнання НП України (усіх органів публічного врядування загалом) базується на створенні такої процедури (адміністративної, кримінальної процесуальної тощо), що уможливлює досягнення максимального результату в умовах докладання мінімальних зусиль. Ця позиція не лише концептує модель управління в органах публічного управління, а й дає змогу більш ефективно забезпечувати права і свободи людини та громадянина органам правопорядку за умови, що буде забезпечено діяльність процедури, відповідно до зазначеного критерію.

О. Соловйова також стверджує, що критеріями оцінки реалізації органами публічного управління принципу ефективності можуть бути: міра досягнення мети (ступінь відповідності управлінських дій органів публічного управління під час здійснення повноважень цілям, що покладаються на них відповідно до

нормативно-правових актів), стиль (відповідність поведінки посадових осіб стандартам етики й доброчесності) і витрати (економічні, соціальні, кадрові, технічні й інші витрати, що пов'язані з реалізацією конкретних повноважень) [216, с. 152–153].

Саме це, на нашу думку, вирізняє інститут дізнання з-поміж інших у системі досудового розслідування кримінальних правопорушень, оскільки створені законодавцем умови дозволяють, маючи фактичне звернення громадянина щодо порушення прав і свобод, максимально ефективно, а також з найменшими трудовими та процесуальними витратами забезпечити захист особи.

Таким чином, значення дізнання як форми спрощеного досудового розслідування, що використовується відносно вчинених кримінальних проступків, полягає в тому, що цей інститут дозволяє швидко, неупереджено та об'єктивно встановити причетність особи до порушення прав людини і громадянина, після чого направити відповідне кримінальне провадження до суду для його розгляду [196].

Це є найбільш важливим фактором у кейсі порушення прав і свобод певної особи, оскільки бажання відновити порушені права виникають одразу після того, як їх було порушено, а відповідний інститут уможливлює дотримання принципу розумності строків у кримінальному процесі, а також запобігає негативним виявам стосовно бездіяльності органів державної влади.

1.3. Нормативне регулювання діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України

Діяльність підрозділів дізнання НП України як структурного елементу одного з ключових органів правопорядку знаходиться під наглядом державних і громадських інституцій, зокрема громадянського суспільства та кожного громадянина. Така ситуація зумовлює необхідність належного нормативного

регулювання та забезпечення діяльності відповідного підрозділу всіма організаційно-правовими й нормативно-правовими ресурсами, що безпосередньо позначаються на можливості реалізувати комплекс повноважень, ефективно виконуючи покладені завдання та функції.

Водночас питання нормативного регулювання діяльності органів правопорядку неодноразово поставало як предмет дослідження в працях різних учених, тож було сформовано широке коло наукових позицій і думок із цього приводу. На нашу думку, одним із ключових питань дослідження організаційно-правового забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національною поліції України є нормативне регулювання такої діяльності, оскільки законодавство України загалом й Основний Закон зокрема встановлюють, що органи державної влади, їхні посадові особи зобов'язані діяти виключно в межах і в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Поділяють таку позицію українські науковці, які зауважують, що поліція, зокрема органи досудового розслідування, здійснюють свою діяльність виключно в межах і в спосіб, передбачені законодавством України [146].

Така засада не лише є обмеженням до свавілля органів державної влади та їх посадових осіб, а й наділяє комплексом законодавчо сконструйованих прав, свобод і повноважень, що є інструментами для досягнення визначених законодавством завдань, кінцевої мети та конкретно вимірюваних результатів.

Аналізуючи адміністративно-правові відносини, що передбачають режимне регулювання, і формулюючи дефініцію поняття «адміністративне регулювання», Н. Коваленко стверджувала, що правовий режим у площині адміністративного права є важелем впливу на процес організації роботи конкретного органу державної влади та забезпечує результативність його роботи [92; 283], що, на нашу думку, виявляє зміст і сутність адміністративного законодавства, його роль у регулюванні діяльності підрозділів дізнання паралельно з кримінальним процесуальним законодавством.

Отже, питання дослідження нормативного регулювання діяльності підрозділів дізнання НП України є одним із ключових у цій науковій праці, що

надасть можливість поглибити юридичний аналіз проблематики й окреслити основні напрями подальшого вдосконалення функціонування зазначеного підрозділу.

Насамперед доцільно з'ясувати сутність і зміст поняття «нормативне регулювання», що надалі буде використано в дослідженні як одне з базових і потребуватиме тлумачення його складників.

Нормативне регулювання, стверджують П. Коломієць та В. Головань, – це особливий вид діяльності суспільства, який спрямований на створення, реалізацію та забезпечення загальних норм поведінки людей з метою впорядкування їх відносин і досягнення стабільної ситуації в суспільстві. Реалізацію нормативного регулювання здійснюють за допомогою норм права, які закріплені в законах та інших нормативно-правових актах [101]. Така інтерпретація нормативного регулювання безпосередньо пов'язана з правом і є його буквальним виявом. Це дає підстави стверджувати про ймовірність наявності в цій системі обов'язкової ознаки у вигляді нормативної закріпленості в законодавстві.

Знана конституціоналістка С. Бобровник, досліджуючи правове регулювання суспільних відносин і реалізацію права, зауважує, що нормативно-правове регулювання має забезпечувати єдиний порядок і стабільність щодо регулювання суспільних відносин за допомогою прийняття нормативно-правових актів, розрахованих на багаторазове застосування [19, с. 107]. Отже, категорія нормативного регулювання в контексті діяльності підрозділів дізнання НП України набуває не лише обов'язкової ознаки закріпленості в законодавстві, а й притаманних йому багаторазовості застосування та установчого характеру. Інтерпретуючи ці ознаки крізь призму обов'язкового провадження своєї повсякденної службової діяльності виключно в межах і в спосіб, передбачені Конституцією та законами України, слід зазначити, що нормативному регулюванню діяльності підрозділів дізнання НП України властивий не лише установчий характер, а й потенційне забезпечення дії «правил», за якими

відбувається не лише діяльність окремих посадових осіб, що здійснюють дізнання, а й діяльність відповідного підрозділу.

На думку С. Алексєєва, загальне (нормативне) правове регулювання не доцільно аналізувати буквально як регулювання тільки за допомогою норм права, оскільки в цьому процесі беруть участь також інші регулятивні засоби. Нормативність, на переконання вченої, передусім є якістю такого регулювання, що має безпосередній зв'язок зі стандартами й моделями поведінки загального спрямування та застосовувана до невизначеного кола випадків [3, с. 89]. Тобто нормативне регулювання діяльності підрозділів дізнання НП України має бути не лише низкою відгалужених нормативно-правових актів, що встановлюють «правила» їхньої діяльності, а й повинні бути безпосередньо пов'язаними із суспільними стандартами та моделями поведінки суспільства та окремих його осіб, що забезпечить таким правилам універсальність і дієвість.

Схожу позицію обстоює Ю. Решетов, який, виокремлюючи особливості, про які йшлося вище, зауважує, що основною властивістю загального правового регулювання природних прав людини є їх нормативність, яка в реальному житті має форми, завдяки яким вона об'єктивується в засоби правового регулювання, головне місце серед яких посідають норми права. Учений доводить, що роль правового регулювання в механізмі дії права зумовлена його соціальною роллю, а призначення права полягає в регулюванні суспільних відносин, у зв'язку із чим визначальною функцією права є регулятивна, оскільки напрям впливу права на свідомість і вчинки людей відрізняється від інформаційної, виховної та ціннісно-орієнтаційної дії права [188].

Така позиція тісно пов'язана з правами людини як динамічною складовою будь-якого процесу правового регулювання і в контексті нашого дослідження буквально означає, що визначеність окремих елементів правового статусу дізнавача (особи, уповноваженої на здійснення дізнання), а також підрозділу дізнання як структурної складової органу правопорядку передбачає введення в цей сегмент функціонування правової системи суспільства впорядкованості, організованості, відчуття безпеки, що полягає в наявності охоронних і захисних

функцій, що безпосередньо пов’язані зі змістом прав і свобод людини й громадянина, встановленим волею народу в конкретних нормах законодавства України.

Основоположною ідеєю нормативного правового регулювання, вважає С. Алексєєв, є забезпечення єдності, рівності, правової ідентичності застосування норм права для всіх учасників суспільних відносин. Нормативність правового регулювання, на його думку, має глибокий правовий зміст, що ґрунтується на єдиних правових принципах і загальних положеннях, що дає формальні й фактичні підстави розглядати її як «головні внутрішні пружини», один зі «стрижнів» закономірностей суспільства [4, с. 88–89]. Водночас Р. Халфіна до цього додає, що досягнення такої мети в регулюванні можливе лише шляхом наділення цих процесів як регулятивним (фрагментарно примусовим), так і демократично-гуманістичним змістом [241, с. 76].

Зазначене обґрунтовує позицію й інших дослідників про те, що не всі визначені законодавством повноваження та права органів правопорядку, їх посадових осіб регламентують виключно «каральні» функції, натомість в цій системі превалює здебільшого превентивний і попереджувальний характер, поряд із регулятивними нормами й «правилами» для працівників підрозділів дізнання та осіб, уповноважених на його здійснення, що забезпечує недопустимість свавілля.

Крім того, Р. Халфіна також акцентувала на тому, що нормативністю правового регулювання є юридично глибша і соціально значуща цінність цього явища, що є протилежністю безправ’ю, невпорядкованості, а також хаотичності [241, с. 88]. Отже, зміст нормативного регулювання діяльності підрозділів дізнання НП України зумовлений встановленими в суспільстві загальними правилами співіснування, що й визначає його соціальну та юридичну значущість. Ця характеристика дає підстави для його інтегрованої дії та засвідчує всеохопність ним сфер соціального буття, які в умовах правової державності та демократії регульовані правом (як явищем і законом), є його формою втілення, продуктом життєдіяльності суспільства.

У контексті нашого дослідження слід також зосередити увагу на межі правового регулювання. Наприклад, М. Пащенко стверджує, що межею правового регулювання природних прав людини є межа юридичного втручання в суспільні (життєві) відносини, зумовлені певними об'єктивними й суб'єктивними факторами, що пов'язані чинниками, від яких залежать межі цієї діяльності, можливості права змінювати, удосконалювати або навіть формувати відносини, пов'язані з невід'ємними правами людини [154]. Отже, визначені в законодавстві права, свободи й обов'язки працівники підрозділів дізнання та особи, уповноважені на його здійснення, мають можливість виконувати (реалізовувати) виключно за певних соціальних обставин, що пов'язані конкретним, передбаченим законодавством України соціальним чинником, який дає неоднозначні підстави для провадження такої діяльності, тобто фактичного формування фрагментарних взаємовідносин, пов'язаних із реалізацією прав і свобод людини й громадянина в конкретній обстановці.

Проаналізовані наукові підходи до тлумачення поняття та сутності категорії «правове регулювання» дають підстави стверджувати, що воно є невід'ємною складовою діяльності будь-якого органу правопорядку та всіх його структурних підрозділів, а також призмою діяльності всіх посадових осіб, що наділені відповідними повноваженнями. Крім того, цьому процесу, на нашу думку, притаманні такі ознаки:

– це суспільно-юридичний процес організації та впорядкування суспільства шляхом визначення основних правил й алгоритмів співіснування, що зумовлюють створення узгоджених суспільством закономірностей взаємодії;

– взаємопов'язаний з інститутом прав і свобод людини й громадянина, фактично орієнтований на забезпечення його функціонування, що є основним принципом сучасного демократичного суспільства та правової державності;

– має установчий характер, що полягає в регламентації законодавчими й іншими правовими способами засад і правил поведінки, пов'язаних з устаткуванням суспільного буття та взаємодією всіх індивідів між собою;

– має формальний характер, що полягає в закріпленні сформульованих правил, а також систем взаємодії, які за своїм змістом є універсально застосовними та не мають строку дії (або втрату їх дії супроводжують введення інших правил чи зміна соціальної обстановки) в актах законодавства України виключно в установленому порядку.

Слід зауважити, що поліваріативність підходів до визначення основних структурних елементів системи законодавства України, що є ключовим у визначенні структури нормативного регулювання діяльності підрозділів дізнання НП України, дає підстави для проведення порівняльного аналізу відповідних аргументів з метою формування оптимального алгоритму дослідження вже окреслених рис.

Законодавство, зазначає О. Дашковська, постає у вигляді цілісної, органічної, самоорганізованої системи лише тоді, коли нормативно-правові акти розглядають в їхніх взаємозв'язках та ієрархії як певну впорядковану цілісність, намагаючись подолати притаманні їм колізії, коли можна виявити наявність між нормативно-правовими актами різних типів зв'язків [46, с. 35]. Отже, встановлюється взаємообумовлена система, що має базовий елемент і ті складові, що утворені на його підставі. Науковці у своїх працях зауважують, що це є субординацією законодавства, оскільки вона реалізується в певній вертикалі – від вищого до нижчого акта законодавства.

Досліджуючи співвідношення системи права та системи законодавства, Р. Галюк акцентує на тому, що є декілька різновидів системи законодавства, серед яких: галузева (розподіл нормативно-правових актів за предметом правового регулювання) і субординаційна (розподіл нормативно-правових актів за певними групами залежно від юридичної сили (закони, укази тощо) структури) [32, с. 131]. Це своєю чергою засвідчує правильність і нашої позиції про те, що нормативне регулювання діяльності підрозділів дізнання НП України здійснюють за допомогою кола нормативно-правових актів, що знаходяться в тісному взаємозв'язку та вертикальній підпорядкованості один одному. Водночас доходимо висновку, що ієрархічні особливості правового

регулювання діяльності підрозділів дізнання безпосередньо пов'язані із системою законодавства України, і це вчені визначають і структурують по-різному.

Наприклад, В. Косович виокремлює такі елементи системи законодавства України від найбільш до найменш юридично значущого: Конституція України, закони про внесення змін до Конституції України, закони й рішення, прийняті референдумом, які змінюють конституційні норми; закони та рішення нормативного характеру, прийняті всеукраїнським референдумом; кодекси й закони України; постанови Верховної Ради України нормативного характеру; укази Президента України; постанови Кабінету Міністрів України; нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади та їхніх територіальних складників; нормативно-правові акти інших органів державної влади; постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим; постанови Ради міністрів Автономної Республіки Крим; накази міністерств та інших республіканських органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим нормативного характеру; нормативні розпорядження голів місцевих державних адміністрацій; рішеннях місцевих референдумів, що мають нормативний характер; рішення місцевих рад і їхніх виконавчих органів нормативного характеру; розпорядження сільських, селищних, міських голів, голів районних у містах, обласних рад нормативного характеру; локальні нормативно-правові акти [106, с. 33–34]. Крім того, О. Ярмола доводить відсутність підстав для виокремлення кодексів у категорію, оскільки кодекс, як і будь-який закон, має таку саму юридичну силу, проте відрізняється лише структурою (має чітко впорядковану форму кодифікації). Учений стверджує, що кодекс – це кодифікований закон, який охоплює основні параметри нормативно-правової галузі, інституту чи іншого системного утворення в межах предмета правового регулювання [259, с. 10]. Проте, на нашу думку, кодекс є дещо інакшою нормативною конструкцією, ніж закон, оскільки відрізняється від нього передусім врегулюванням усієї галузі правовідносин (наприклад, кримінально-правова чи кримінальна процесуальна сфери). Це не означає, що закон не може

врегулювати ці правовідносини, натомість свідчить про їх однакові правову сутність, призначення, процедуру прийняття, проте вирізняє кодекс тим, що він врегульовує значне ширше коло правовідносин.

Водночас Л. Андрусів пропонує систему нормативно-правових актів, що традиційно притаманні території України й нашій державності: закони України (Конституція України, закони про внесення змін до Конституції України, закони України); підзаконні нормативно-правові акти України (постанови Верховної Ради України, укази Президента України; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, накази міністерств, накази центральних органів виконавчої влади й інші нормативно-правові акти, які вони приймають, що стосуються прав й обов'язків людини та громадянина, розпорядження голів місцевих державних адміністрацій нормативно-правового змісту, рішення місцевих референдумів нормативно-правового змісту, рішення місцевих рад і їхніх виконавчих органів нормативно-правового змісту, розпорядження сільських, селищних, міських голів, голів районних у містах, обласних рад нормативно-правового змісту, локальні нормативно-правові акти [5, с. 130]. Така система нормативно-правових актів, на нашу думку, є надто загальною, оскільки, наприклад, закони України та Конституція України не можуть знаходитися в одному класифікаційному розряді, оскільки мають різну юридичну силу.

З огляду на зазначене, ми пропонуємо розглянути механізм нормативно-правового регулювання діяльності підрозділів дізнання НП України на підставі власного бачення системи законодавства України, що охоплює: Конституцію, конституційні закони та рішення всеукраїнського референдуму; закони України (серед яких кодекси України є пріоритетними); підзаконні нормативно-правові акти вищих органів державної влади (постанови Верховної Ради України, укази Президента України; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України); накази міністерств й інших центральних органів виконавчої влади; рішення місцевого референдуму, рішення місцевих рад та їх виконавчих органів, розпорядження сільських, селищних, міських голів, голів районних у містах,

обласних рад нормативно-правового змісту; інші локальні нормативно-правові акти.

Оскільки лише деякі з цих позицій стосуються діяльності підрозділів дізнання НП України, ми пропонуємо дослідити вплив на діяльність і безпосередньо нормативно-правове регулювання відповідного підрозділу безпосередньо: Конституцією України, КПК України, законами України «Про Національну поліцію», «Про дисциплінарний статут НП», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», а також Положенням про організацію діяльності підрозділів дізнання органів НП України (затвердженим наказом МВС України) й інших відомчих наказів МВС України та НП України.

Конституція України визначає вихідні та базові положення дотримання прав і свобод людини й громадянина, основи національного трудового законодавства, обмеження щодо діяльності органів охорони правопорядку в частині обмеження прав і свобод людини й громадянина в кримінальному провадженні [102]. Ці основи є непорушними засадами функціонування будь-якого органу державної влади, оскільки саме цей документ не лише встановлює перелік прав, свобод й обов'язків, а й визначає межі втручання та засади діяльності органів правопорядку в суттєвих для суспільного буття галузях.

Про це також зазначає С. Стеценко, досліджуючи роль Конституції України в організації діяльності органів виконавчої влади й зауважує, що Основний Закон будь-якої держави містить положення «виключного» характеру, що має особливу вагу в системі законодавства, є стабілізаційним фактором існування та розвитку держави й суспільства. Конституція як вихідний нормативно-правовий акт є каркасом законодавства, її положення визначають ключові напрями побудови держави та регулювання відповідних суспільних відносин [220].

Роль і місце Конституції України в правовому регулюванні діяльності підрозділів дізнання НП України є визначальною, оскільки цей орган

забезпечує діяльність із захисту прав і свобод людини й громадянина, зокрема обмежуючи тимчасово права й свободи інших осіб, що має бути чітко окреслено межами.

Наприклад, у ст. 29 визначено, що кожна людина має право на свободу й особисту недоторканість, ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше, як за вмотивованим рішенням суду й тільки на підставах і в порядку, встановлених законом. У разі нагальної необхідності запобігти злочинові чи його припинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Затриману особу негайно звільняють, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою. Кожному заарештованому чи затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви арешту чи затримання, роз'яснено його права й надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правничою допомогою захисника [102]. Це положення встановлює чіткі процедурні межі втручання органів правопорядку й інших уповноважених осіб у тимчасове обмеження права на свободу та особисту недоторканість, оскільки саме це право потенційно знаходиться під загрозою у випадках кримінального переслідування осіб за вчинення кримінальних проступків, а також у процесі здійснення дізнання.

Так само тісно переплетені з організацією діяльності підрозділів дізнання та їх кримінальною процесуальною діяльністю і положення ст. 30 Основного Закону, яка регламентує, що кожному гарантовано недоторканність житла. Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше, як за вмотивованим рішенням суду. У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи безпосереднім переслідуванням осіб, яких підозрюють у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи іншого володіння особи, проведення в них огляду й обшуку [102]. Крім

кримінальних процесуальних засад діяльності, зокрема підрозділів дізнання НП України в системі національних органів правопорядку, слід зауважити, що конституційні норми також встановлюють засади взаємодії, у нашому випадку – між уповноваженими на затримання особами та судом.

Також слід зосередити увагу на положенні ст. 62 Конституції України, у якій закріплено, що особу вважають невинуватою у вчиненні злочину, її не може бути піддано кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку та встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачать на її користь [102]. Слід зауважити, що в контексті цієї статті поняття «злочину» застосовують як «кримінальне правопорушення», що охоплює також і термін «кримінальний проступок. Крім того, один із ключових обов'язків – доказування – безпосередньо покладено на працівників підрозділів дізнання під час досудового розслідування кримінальних проступків.

Ці та інші статті Конституції України визначають основоположні засади діяльності підрозділів дізнання, загальнонаціональні правові принципи функціонування органів правопорядку загалом та їх підрозділів. Це надає можливість, застосовуючи принципи системності законодавства та верховенства права, будувати національну правову систему, визначати закономірності її розвитку. Інтерпретуючи це в контексті діяльності підрозділів дізнання НП України, слід акцентувати, що стійка та зрозуміла система законодавства, побудована на принципах системності та правової визначеності, з чіткими межами та встановленими правовими статусами суб'єктів суспільного життя є запорукою ефективного забезпечення прав і свобод людини й громадянина.

Кримінальний процесуальний кодекс України [111] частково висвітлює організаційно-правові засади діяльності підрозділів дізнання НП України,

регламентує переважну більшість процедур у кримінальному процесі, що є основним видом діяльності працівників відповідних підрозділів.

Стаття 38 (Орган досудового розслідування) КПК України визначає основні організаційні засади функціонування підрозділів дізнання, встановлюючи, що органами досудового розслідування є органи, які здійснюють досудове слідство й дізнання. Крім того, ст. 39^1 «Керівник органу досудового розслідування» цього Кодексу частково врегульовує правовий статус керівника органу дізнання, закріплюючи повноваження, серед яких найвагомішими, на нашу думку, є такі: визначати й відсторонювати (в установленому порядку) дізнавача, який здійснює дізнання; ознайомлюватися з матеріалами дізнання, давати дізнавачу письмові вказівки; уживати заходів для усунення порушень вимог законодавства в разі їх допущення дізнавачем [111]. Такі засади уможливлюють не лише особисте здійснення керівником органу дізнання досудового розслідування кримінальних проступків, а й забезпечення здійснення такого процесу іншими його підлеглими, а також контроль за ними. Це безпосередньо позначається на якості та швидкості здійснення дізнання, а також сприяє ефективному виконанню всіма працівниками певного підрозділу дізнання покладених на них посадових і процесуальних обов'язків.

Водночас ст. 40^1 «Дізнавач» КПК України детально встановлює засади діяльності дізнавачів й осіб, уповноважених на здійснення дізнання, а саме регламентує повноваження, обов'язок і гарантію здійснення процесуальної діяльності. Наприклад, до повноважень дізнавача належать: починати дізнання; проводити огляд місця події, обшук затриманої особи, опитувати осіб, вилучати знаряддя та засоби вчинення правопорушення, речі й документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку або виявлені під час затримання, а також проводити СРД, НСРД; доручати проведення СРД і НСРД; звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення СРД, НСРД; повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру у вчиненні кримінального проступку; складати обвинувальний акт, клопотання

про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження; приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК України [111]. Серед окреслених повноважень насамперед слід виокремити можливість надання доручень дізнавачем у межах здійснення досудового розслідування підрозділам поліції, що забезпечує ефективний менеджмент у відповідному процесі та сприяє його пришвидшенню. Крім того, окремим питанням, на нашу думку, слід розглянути правовий статус дізнавача в кримінальному процесі, оскільки саме його роль і місце позначається на ефективності досудового розслідування та можливості досягти результатів.

Регламентовані КПК України повноваження дізнавача утворюють систему його діяльності в межах кожного кримінального провадження. Вони є засадничими, оскільки, не конкретизуючи кримінальні процесуальні засоби досягнення результату, регламентують основи можливого їх використання. Це дає змогу дізнавачу в досудовому розслідуванні організовувати відповідний процес так, щоб було дотримано всі поставлені перед ним завдання, зокрема найважливіші – права, свободи й законні інтереси всіх учасників такого досудового розслідування.

Закон України «Про Національну поліцію» [179] встановлює організаційно-правові й установчі засади, завдання, принципи та алгоритми функціонування НП України як центрального органу виконавчої влади, що уповноважений на запобігання та протидію злочинності загалом і розслідування кримінальних проступків зокрема.

Вважаємо за необхідне акцентувати на особливостях правового статусу дізнавача, його нормативно-правового регулювання, оскільки статус дізнавача в КПК України має низку специфічних характеристик, натомість Закон України «Про Національну поліцію» передбачає також комплекс «загальних» повноважень, прав й обов’язків, що стосуються й дізнавачів, у системі НП України.

Під час дослідження адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні Р. Дмитрик зауважує, що загалом чинне законодавство визначає основні обов'язки, які має виконувати поліцейський, щоб його діяльність відповідала його соціальному призначенню [51], а таке призначення, на нашу думку, полягає передусім у служінні народові й наданні йому якомога якісніших поліцейських послуг.

Частина перша статті 18 (Основні обов'язки поліцейського) Закону України «Про Національну поліцію» визначає такі обов'язки поліцейського: неухильно дотримуватися законодавства України, що регламентує діяльність поліції; професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва; поважати й не порушувати прав і свобод людини; надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я; зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків; інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливлюють його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді; у разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій ужити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції; звертаючись до особи або в разі звернення особи до поліцейського назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук [179].

Серед зазначених найтісніше стосуються здійснення досудового розслідування кримінальних проступків дізнавачами НП України ті, що пов'язані з повагою до прав і свобод людини й громадянина, збереженням

службової (зокрема з обмеженим доступом і певним грифом таємності) інформації, а також повідомлення про неможливість подальшого перебування на посаді. Ця взаємообумовленість, на наш погляд, чітко внормовує діяльність дізнавача як працівника органу правопорядку – поліції, а також частково дублюється з обов'язками, покладеними на нього кримінальним процесуальним законодавством України, оскільки зміст окремих статей КПК України також регламентує необхідність урахування інтересів і повагу до прав усіх учасників досудового розслідування, важливість збереження будь-якої інформації, отриманої дізнавачем у процесі здійснення ним своїх обов'язків і повноважень, а також неможливість подальшого досудового розслідування кримінального проступку у зв'язку з прямим чи потенційним конфліктом інтересів.

Водночас *Закон України «Про дисциплінарний статут Національної поліції»* [172] визначає загальний порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських НП України. Оскільки дізнавач користується правовим статусом поліцейського, а лише в досудовому розслідуванні є процесуальною особою, це дає підстави пов'язати відповідні положення з його службовою діяльністю й навести деякі аргументи з відповідного акта законодавства України.

Дисциплінарний статут Національної поліції України поліцейського зобов'язує: бути вірним Присязі поліцейського, мужньо і вправно служити народу України; знати закони, інші нормативно-правові акти, що визначають повноваження поліції, а також свої посадові (функціональні) обов'язки; поважати права, честь і гідність людини, надавати допомогу й запобігати вчиненню правопорушень; безумовно виконувати накази керівників, віддані (видані) в межах наданих їм повноважень та відповідно до закону; уживати заходів до негайного усунення причин та умов, що ускладнюють виконання обов'язків поліцейського, негайно інформувати про це безпосереднього керівника; утримуватися від дій, що перешкоджають іншим поліцейським виконувати їхні обов'язки, а також які підривають авторитет НП України; утримуватися від висловлювань та дій, що порушують права людини або

принижують честь і гідність людини; знати й виконувати заходи безпеки під час несення служби, дотримуватися правил внутрішнього розпорядку; підтримувати рівень своєї підготовки (кваліфікації), необхідний для виконання службових повноважень; берегти службове майно, забезпечувати належний стан зброї та спеціальних засобів; поважати честь і гідність інших поліцейських і працівників поліції, надавати їм допомогу та стримувати їх від вчинення правопорушень; дотримуватися правил носіння однострою та знаків розрізнення; сприяти керівникові в організації дотримання службової дисципліни, інформувати його про виявлені порушення, зокрема вчинені іншими працівниками поліції; під час несення служби поліцейському заборонено перебувати в стані алкогольного, наркотичного та/або іншого сп'яніння [172].

Такі обов'язки, покладені, зокрема, і на дізнавачів, забезпечують ефективне виконання ними своїх службових обов'язків, оскільки саме фрагментарні норми українського законодавства дають змогу врегулювати галузеві й «процедурні» питання функціонування органів правопорядку та їх посадових осіб.

Знання законодавства України дізнавачем уможливлює ефективне здійснення ним своїх процесуальних обов'язків, недопущення свавілля під час проведення СРД, а також сприяє забезпеченню ним прав і свобод інших осіб; підтримання рівня власної підготовки (кваліфікації), необхідного для виконання службових обов'язків, дасть змогу оптимізувати менеджмент у досудовому розслідуванні кримінальних проступків для забезпечення належного виконання завдань кримінального провадження.

Ці положення також містять й етичні та іміджеві норми щодо правил носіння однострою поліцейського, а також заборони перебування під час несення служби в стані алкогольного сп'яніння, необхідності утримуватися від дій, що підривають авторитет НП України та порушують права й свободи людини і громадянина.

Ключовим у нормативно-правовому регулюванні функціонування підрозділів дізнання не лише НП України, а й інших органів правопорядку є прийняття Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» [168], що і є основною організаційно-правовою підставою здійснення досудового розслідування кримінальних проступків дізнавачами, зокрема підрозділів дізнання НП України.

Відповідний нормативно-правовий акт забезпечив насамперед визначення поняття «кримінальне правопорушення», що охоплює також і поняття кримінального проступку, водночас КПК України доповнено ключовими положеннями (наприклад, п. 4^1 ч. 1 ст. 3 «Визначення основних термінів Кодексу», щодо поняття дізнавача) стосовно функціонування підрозділів дізнання, а також забезпечено перехідні положення щодо правонаступництва в здійсненні досудового розслідування за вже відкритими провадженнями.

Крім норм і положень законів України, ще одним ключовим регулятором діяльності підрозділів дізнання та їх посадових осіб, а також осіб, уповноважених на здійснення дізнання, у системі НП України є *Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України* [174], у якому визначено основні засади та принципи, а також механізми й порядки взаємодії в системі підрозділів дізнання. Цей нормативно-правовий акт висвітлює організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання в таких розділах:

– *«Загальні положення»*, згідно з яким дізнання здійснюють також працівники поліції інших підрозділів органів НП України, які уповноважені здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків. Крім того, відповідний розділ є засадничим також тому, що визначає, які саме структурні підрозділи є підрозділами дізнання, а також деталізує правові підстави їх діяльності;

– *«Завдання підрозділів дізнання»,* у якому хоча й продубльовано здебільшого положення ст. 2 «Завдання кримінального провадження», проте частково в ньому розширено положення як КПК України, так і Закону України «Про Національну поліцію», оскільки встановлено, що «на підрозділи дізнання можуть бути покладені й інші завдання, визначені законодавством України», хоча термін «законодавство України» є значно ширшим у тлумаченні правознавців, ніж передбачене в Законі України «Про Національну поліцію» поняття «закони України»;

– *«Основні функції підрозділів дізнання»,* де серед загальних функцій, пов'язаних зі здійсненням досудового розслідування у формі дізнання, також регламентовано необхідність: аналізу практики досудового розслідування кримінальних проступків, організації та результатів діяльності дізнавачів, внесення на підставі цього в установленому порядку пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності підрозділів дізнання, що позитивно позначається на діяльності відповідних підрозділів та їх посадових осіб; узагальнення позитивного досвіду дізнання, упровадження його в практику, розроблення сучасних методик розслідування окремих видів кримінальних проступків, що також засвідчує забезпечення функціонування підрозділів дізнання НП України як сталого, системного й послідовного у своєму розвитку підрозділу; інші функції;

– *«Повноваження керівників підрозділів дізнання»,* що фактично дублює аналогічні положення, викладені в КПК України, з огляду на регіональний та ієрархічний фактори функціонування НП України як органу правопорядку загальнонаціонального масштабу (покладаючи повноваження на керівників різного рангу: начальника УД; начальника відділу (сектору) дізнання ГУНП; начальника відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції);

– *«Права та обов'язки дізнавачів»,* що полягають у необхідності дотримуватися у своїй діяльності положень законодавства України, причому увагу акцентовано на окремих положеннях (завданнях кримінального процесу, обов'язках виконання вказівок прокурора в досудовому розслідуванні,

забезпеченні прав й інтересів усіх учасників кримінального провадження тощо). Норми, що містяться в цьому розділі, за змістом і формою є відсилочними, оскільки вони вже передбачені в різних актах законодавства України;

– *«Організація діяльності працівників Управління дізнання та відділів (секторів) дізнання ГУНП, які виконують організаційно-методичні функції»,* що є за своїм змістом організаційно-забезпечувальним і регламентує діяльність тих працівників, які здійснюють аналітичну, організаційну, методичну й правову роботу, пов'язану із забезпеченням діяльності підрозділів дізнання НП України.

Серед ключових повноважень відповідних підрозділів слід виокремити такі: розроблення проєктів організаційно-розпорядчих документів з питань, що стосуються сфери діяльності підрозділів дізнання, здійснення моніторингу організації роботи підрозділів дізнання, надання допомоги й перевірка роботи підрозділів дізнання, вивчення передового досвіду розслідування кримінальних проступків, вивчення результатів роботи підрозділів дізнання.

Отже, у цьому підрозділі роботи схарактеризовано зміст і сутність поняття нормативного регулювання діяльності підрозділів дізнання НП України, встановлено основні тенденції та закономірності, що регулюють як процесуальні, так і поліцейські аспекти діяльності працівників досліджуваних підрозділів.

З'ясовано, що ключовим у діяльності будь-якого органу правопорядку, зокрема підрозділів дізнання НП України, є дотримання норм Конституції та законів України, що є базовими, засадничими. Водночас деякі елементи організації роботи підрозділів дізнання, а також забезпечення їх функціонування на високому професійному рівні здійснює галузеве законодавство, ключове місце в якому посідає Закон України «Про Національну поліцію», що визначає роль органів досудового розслідування в системі НП України, а також Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України, що максимально точно й

детально висвітлює всі процесуальні та організаційні засади функціонування відповідних підрозділів.

Водночас норми цього Положення, на нашу думку, потребують удосконалення, зокрема щодо змістовного наповнення нормами, які врегулюють функціонування відповідного інституту (встановлять основні засади, принципи, форми й види планування, окреслять значення цього процесу в менеджменті досудового розслідування), що запропоновано розглянути в окремих наукових дослідженнях.

1.4. Історико-правова характеристика становлення, організації та функціонування підрозділів дізнання в органах правопорядку України

З часів становлення державності як базової сучасної форми співіснування населення, що спрямовує свою діяльність на організацію ефективного спільного проживання різних індивідів на певній території та передбачає делегування здійснення окремих управлінських і безпекових функцій певному колу представників, актуальним є питання організації функціонування правоохоронних органів (чи органів правопорядку, як зазначають сучасні дослідники).

Встановлення певних правил співіснування, що виявляються в чітко регламентованих і прийнятих суспільством заборонах (зокрема формах і процедурах покарання за їх порушення), які визначаються декількома важливими критеріями, наприклад етнічною (ментальною) неприпустимістю чи соціальною небезпекою, обумовило необхідність створення таких державних інституцій, що в межах здійснення своїх повноважень із захисту й охорони правопорядку найбільш ефективно сприяли б недопущенню вчинення протиправних діянь, а також результативно та в найбільш стислі строки забезпечували відновлення порушених прав.

Водночас градація правопорушень від найменш до найбільш небезпечних та, відповідно, система реагування на їх учинення, глибоко проникла в принципи формування органів правопорядку та є основною призмою таких процесів. Серед усіх органів правопорядку України, на нашу думку, найбільшу частку роботи виконують працівники НП України, що забезпечує недопущення та фактичне розслідування (провадження) близько 90 % кримінальних і 80 % адміністративних правопорушень.

Цей факт також корелюється з нещодавнім запровадженням у систему кримінальної юстиції інституту дізнання, що покликаний відповідно до внесених у законодавство змін, забезпечувати досудове розслідування кримінальних проступків, які становлять більшість від загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень.

Ці та інші аспекти функціонування (зокрема організації роботи підрозділів дізнання НП України) розглянемо в наступних підрозділах. Натомість у цьому сконцентруємося на генезі процесів становлення інституту дізнання в системі органів правопорядку, оскільки саме такий підхід уможливить завдяки встановленню певних історичних закономірностей і фактів розробити стратегію оптимізації функціонування відповідного інституту як одного з ключових у системі кримінальної юстиції.

У довідкових виданнях поняття генези визначено як історичну точку відліку (зародження) та подальший динамічний процес існування (розвитку), що зумовив певний стан і вигляд. Застосування історичного та логічного методу під час вивчення генези становлення інституту дізнання в системі органів правопорядку є доцільним з огляду на те, що предметом дослідження є тлумачення основних його принципів і сутності.

Г. Кравчик звертає увагу на те, що історичний метод передбачає вивчення розвитку об’єктів дослідження в хронологічній послідовності. Вирізняють порівняльно-історичний і компаративний методи, коли шляхом порівняння виявляють загальне й особливе, а також причини спільних рис і розбіжностей, зміни, що відбулися; зіставляють рівні розвитку досліджуваного об’єкта,

визначають тенденції розвитку [109]. Таким чином, доречним є дослідження генези становлення інституту дізнання в системі органів правопорядку від початку функціонування аналогічних інституцій (навіть з інакшою назвою, проте з подібними функціями) до сьогодення, що дасть змогу встановити причини й закономірності, які позитивно та негативно впливали на їх існування.

А. Грабченко, В. Федорович та Я. Гаращенко стверджують, що історичний і логічний методи наукового пізнання використовують лише там, де так чи інакше предметом дослідження стає історія об'єкта. Натомість логічний метод вони визначають як метод відтворення, реконструювання в мисленні, свідомості складного об'єкта, що розвивається (або розвивався) у формі історичної теорії, а отже, він тісно пов'язаний із застосуванням історичного методу [41, с. 30]. З огляду на те, що для досягнення бажаного результату, на нашу думку, можуть бути застосовані й інші методи, логічність і послідовність у вивченні історичних явищ слід вважати запорукою успішності, об'єктивності та неупередженості такого дослідження. Зазначене уможливить встановлення низки значущих для розвитку того чи іншого явища фактів і подій, які сприятимуть подальшому вдосконаленню його функціонування на сучасному етапі.

Д. Шигаль також зауважує, що історичний підхід виявляється в спрямованості наукового пізнання із сучасності в минуле, що обумовлює його ретроспективний характер. Ретроспективність історичного підходу висуває особливі вимоги до роботи з історичними джерелами, які стають не лише засобами пізнання, а і його об'єктами [251]. Піддаючи сумніву однозначність позиції щодо одночасності стану історичних подій як засобу, так і об'єкта пізнання, слід наголосити на тому, що такі дії в будь-якому випадку є суб'єктивними, адже дослідження певного явища здійснюється крізь призму свідомості дослідника, що її провадить. Саме тому вивчення історичних фактів і важливих подій передусім регулюється декількома правилами (принципами), про які йшлося вище.

Наприклад, ми акцентували увагу на тому, що має бути забезпечена логічність дослідження генези становлення інституту дізнання в системі органів

правопорядку. З огляду на зазначене, найбільш ефективним інструментом досягнення поставленої мети є загальноприйнятий в історії права метод – послідовності, що полягає у виокремленні на підставі вже відомих історичних фактів і закономірностей певних етапів розвитку відповідного досліджуваного явища.

Так, на нашу думку, найбільш влучним трактуванням розвитку української державності загалом є інтерпретація О. Святоцького, який стверджує, що основними етапами розвитку української державності є: етап Київської Русі – княжа доба; етап козацької державності XVI–XVIII століття; етап державності Української Народної Республіки; етап державності радянської України; сучасний етап відродженої української держави [204].

О. Скакун у своїх наукових і навчальних виданнях звертає увагу на те, що розвиток системи правопорядку української держави слід розглядати крізь призму періодів становлення державності, та наводить відповідні етапи, які є аналогічними до зазначених вище [209]. Натомість Н. Юзікова обстоює ідею градації розвитку правоохоронної системи на: ранній радянський період (1917–1925 роки); період відбудови народного господарства (1925–1937 роки); період завершення розбудови соціалізму (1937–1958 роки); період стагнації правоохоронної системи (1958–1970 роки); період розвитку радянської правоохоронної системи (1970–1990 роки); сучасний період організації правоохоронної системи (незалежна Україна – з 1991 року донині) [253]. Водночас ми цілком підтримуємо проведення аналогії з етапами становлення української державності, оскільки низка важливих політичних і соціальних подій, з огляду на об’єктивні критерії, відповідає зазначеним історичним періодам.

Варті уваги праці вчених, які становлять наукове забезпечення функціонування інституту дізнання. Так, К. Мєшковой фрагментує етапи історичного розвитку інституту дізнання на теренах України на декілька послідовних складових, стверджуючи, що у XVIII–XIX ст. дізнання не мало чітко визначеної процесуальної форми та не обмежувалося конкретними

строками; у законодавстві дореволюційного періоду дізнання мало право проводити широке коло уповноважених осіб (поліцейські чини, військове та цивільне керівництво, духовенство, урядники, сільські старости тощо) [128].

Таким чином, запропоновані концептуальні та фрагментарні позиції дослідників дають підстави для застосування під час подальшого наукового опрацювання питання генези становлення інституту дізнання в системі органів правопорядку таких історичних етапів:

– *давній етап* – становлення, розвиток і функціонування Київської Русі, у системі органів правопорядку якої, імовірно, існували інституції чи уповноважені на здійснення спрощеного розслідування серйозних правопорушень;

– *етап козацької державності* – діяльність інституцій та уповноважених на це осіб з притягнення до відповідальності правопорушників за вчинені нетяжкі злочини, а також можливі спрощені порядки встановлення фактів та обставин, що сприяли правосуддю, у період XVI–XVIII століть;

– *етап функціонування українських земель у складі Російської імперії* – руйнування позитивних демократичних традицій, що сформувалися на території колишньої козаччини право- та лівобережної української козацької держави, а також перша безпосередня згадка про підрозділи дізнання як про орган;

– *етап функціонування радянської України* – функціонування та адаптація правоохоронної системи, зокрема системи розслідування, до наявних викликів того періоду, створення нових систем і стандартів розслідування кримінальних правопорушень, їх взаємопов’язаність з поняттями злочину й проступку, а також особливостями впливу партійного керівництва на здійснення правосуддя в період з XVIII століття до відновлення Україною незалежності;

– *сучасний етап відродженої української держави* – функціонування органів правопорядку (зокрема підрозділів дізнання радянського зразка) на території незалежної України, основні організаційні засади процесуальної

діяльності, а також становлення й розвиток підрозділів дізнання вже в новій Національній поліції України.

На нашу думку, зазначені історичні етапи становлення інституту спрощеного досудового розслідування кримінальних проступків як явища та інструменту економії трудових і бюрократичних ресурсів без шкоди інтересам, правам і свободам людини та громадянина найбільш широко та змістовно можуть розкрити необхідні для дослідження історичні факти й закономірності, що безпосередньо можуть бути умовами зародження як негативних, так і позитивних тенденцій функціонування дізнання на сучасному етапі.

З огляду на широкий історичний проміжок дослідження, слід зауважити, що правоохоронні (чи органи охорони правопорядку) у класичному розумінні були сформовані не одразу. Попри це, функції та відповідні повноваження виконували протягом усіх етапів становлення державності.

Наприклад, низка дослідників вважають, що правоохоронні органи становлять окрему за ознакою професійної діяльності самостійну групу органів, що мають чітко визначений правовий статус. Тобто основним фактором належності до переліку правоохоронних органів є здійснення працівниками конкретних функцій, а також зміст поставлених перед ними завдань, що потребують систематичного виконання. На нашу думку, у цьому питанні важливим є врахування норм Основного Закону, що визначає власне межі прав і можливостей людини як соціального індивіда та поставлених перед працівниками правоохоронного органу завдань.

Водночас М. Руденко та О. Шайтуро звертають увагу на спорідненість понять «правоохоронні органи» та «органи правопорядку», зазначаючи, що ці поняття співвідносяться як родове та видове [200]. На їх думку, поняття «правоохоронні органи» слід використовувати як узагальнювальне поняття в межах здійснення поділу цієї системи органів залежно від їх конкретних функцій та призначення в механізмі права. Це означає, що будь-який орган правопорядку є й правоохоронним органом, але не всі правоохоронні органи є органом правопорядку [201]. Тому, на нашу думку, ця позиція є найбільш

аргументованою з огляду на проаналізовані нормативно-правові акти, водночас логічним є застосування поняття «органи правопорядку» як родового, з точки зору дослідження історичних явищ, ранніх етапів становлення державності, за яких інколи незрозумілим може бути чітке формування державної інституції конкретного призначення, проте виконувана правоохоронна функція може бути закріплена за іншою установою чи взагалі здійснюється одноосібно.

Переходячи до безпосереднього аналізу всіх попередньо означених історичних етапів становлення інституту дізнання, слід зауважити, що органами правопорядку в різні історичні періоди могли бути, серед іншого, окремі особи, які здійснювали розгляд учинених правопорушень, зокрема кримінальних, та приймали рішення за результатами розглянутих аргументів і відомих обставин.

Давній етап (спрощене правосуддя в період Київської Русі). Класичне розуміння питання здійснення заходів, спрямованих на притягнення до відповідальності осіб, які порушили санкціоновані суспільством норми поведінки, може бути застосоване в історичному контексті до проміжку становлення та функціонування Київської Русі фрагментарно, із застосуванням аналогії.

Проте, наприклад, К. Волкова стверджує, що дослідження інституту дізнання на сучасному етапі його розвитку найбільш доцільно розпочати з його витоків, що бере свій початок саме з моменту виникнення державних і громадських інституцій на території українських земель, а саме від появи потреби в забезпеченні розшуку винних осіб, які порушили норми звичаєвого права, що були викладені в «Руській правді» («Суд Ярослава»), у якій згадуються такі форми розшуку, як «звід» і «гоніння сліду» [29, с. 102]. Можна сказати, що з урахуванням специфіки системи правосуддя на Русі, яка цілковито базувалася на інституті князя, можливість здійснення зазначених форм розшуку характеризували цей інститут як неостаточний (тобто такий, що має засади змагальності та в якому обвинувачений у порушенні певних правил мав змогу виправдати себе).

М. Чельцов-Бебутов, досліджуючи окремі особливості організації досудового розслідування в історичному дискурсі, наголошує на тому, що характерним для механізму притягнення до відповідальності в Київській Русі був обвинувально-змагальний процес [247, с. 32]. З огляду на зазначене, досить цікавим є факт становлення принципу змагальності як призми здійснення процесу притягнення до відповідальності в умовах звичаєвого права, що дає підстави для його дослідження.

Згідно з переконаннями О. Чистякова та С. Юшкова, законодавство Київської Русі, представлене у вигляді «Руської правди», здебільшого було орієнтоване на обов'язок потерпілої особи доводити вину свого кривдника, що передбачало, серед іншого, можливість проведення первісного досудового розслідування (збирання «доказів» – особистих зізнань, свідчень «видоків» тощо). Наступною стадією в цьому випадку був князівський суд [199]. Крім того, були наявні елементи інквізиційних методів у справах про злочини проти князівської влади й церкви (князі, церква чи їх прибічники самостійно здійснювали розслідування та судили злочинців) [247, с. 644; 255, с. 526]. Зазначене дає змогу стверджувати, що ці історичні факти свідчать про первісну фрагментацію процесу притягнення до відповідальності правопорушників, що полягала в розмежуванні процедур організації розслідування правопорушень менш і більш тяжкого характеру.

Частково таку позицію також підтримує А. Яковлів, який переконує, що обставини злочину з'ясовував потерпілий, і в разі неодержання бажаних результатів від цих дій, неможливості потерпілим самостійно знайти злочинця, застосовували широкий розголос про факт злочину, а слідчі дії, які проводив потерпілий, визнавали прямим продовженням судочинства громадських або копних судів [258, с. 3].

У разі вчинення злочину, пов'язаного з посяганням на князівську владу та церкву, розслідування проводили князі, церква чи їх прибічники. Вони збирали докази, за результатами розгляду яких приймати рішення щодо притягнення до відповідальності правопорушника.

Логічним продовженням попереднього аргументу слугують наукові позиції про те, що князь мав право судити особисто. Крім того, він міг делегувати це право тіунам, які діяли від його імені [107]. Натомість на регіональному рівні судочинство (розслідування) здійснювали представники місцевих князівських адміністрацій – волостелі й посадники [26]. Ці особи, представляючи передусім священну владу князя та захищаючи державний інтерес, зобов'язувались проводити слідство й далі вирішувати питання про винуватість чи невинуватість особи, яка ймовірно вчинила злочин.

Таким чином, тогочасне «дізнання» як інститут розслідування менш тяжких правопорушень, ніж ті, що могли існувати в зазначений історичний період (більш тяжкими були злочини проти влади князя та церкви), функціонував уже за часів Київської Русі в стародавньому форматі. Такий підхід зумовлював можливість індивідуальної участі потерпілого в цій діяльності й ніхто крім нього не був зацікавлений у ній. Водночас імовірний правопорушник логічно також мав змогу доводити свою невинуватість, якщо мав інформацію про процеси обвинувачення.

Загалом ця протоюридична конструкція зберігала свою правомочність до моменту пізнього занепаду Київської Русі, що стався у XIII столітті, після чого, як зауважує М. Калатур, у кримінальному процесі дедалі більше переважали ознаки змагального судочинства з окремими поодинокими елементами слідчого процесу, що було зумовлено утворенням нової системи джерел права, яке базувалося на цінностях Великого Князівства Литовського та Королівства Польського [72; 75; 76].

Етап козацької державності (діяльність інституцій і уповноважених на це осіб з притягнення до відповідальності правопорушників за вчинені нетяжкі злочини в період XVI–XVII століть). Результати опрацювання наукових джерел дають змогу констатувати, що вказаний історичний етап означений суттєвим впливом звичаєвого права на правове регулювання суспільства. Козацька доба в контексті становлення сучасної української правової системи відіграла чи не найважливішу роль, оскільки демократичні цінності, на яких ґрунтувалася

козацька державність, стали складовою генетичного коду нації та згодом слугували основою української державності.

О. Бандурка наголошує на тому, що формування ідеалів нації, а також засад правосвідомості та праворозуміння за часів козацької державності передусім позначилося на становленні української державності, зокрема системи органів правопорядку. Найбільш важливий і визначальний вплив на систему правопорядку здійснило функціонування полкового устрою, відповідно до якого правоохоронну діяльність провадили отамани, полковники, сотники й курінні [9, с. 17–19]. Ми цілком підтримуємо наведену позицію, оскільки такий плюралізм керівних «посад» формувався передусім за територіальним та ієрархічним принципами, згідно з якими кожна ланка виконувала власні функції, а існування поряд з козацькими старшинами таких органів, як генеральний військовий суд і канцелярія, рада генеральної старшини й рада старшин, чітко вказують на те, що сучасна структура органів правопорядку цілком відповідає тогочасним протоутворенням.

Досліджуючи кримінальне судочинство України в добу Гетьманщини, Н. Сиза стверджує, що в кримінально-процесуальному провадженні джерелами доказів були: пояснення сторін, показання свідка, призначення «оскарженого», присяга, допити на муках, документи, речові докази [206, с. 84]. На нашу думку, досить чіткою є паралель із засадами й організацією кримінального процесу в часи Київської Русі, проте характерним для цього періоду є те, що здебільшого вказану діяльність провадили уповноважені особи, а не потерпілі у власних інтересах.

Звертаючи увагу на зазначені особливості, В. Бозров доводить, що досудове розслідування та інші різновиди правоохоронної діяльності (розшукова діяльність, охорона громадського порядку тощо), фактично здійснювали уповноважені органи державної влади (зазначені вище Генеральний військовий суд, канцелярія тощо). Крім того, відповідні функції здійснювали низка упроваджених у систему забезпечення правопорядку військових посадовців: гетьман, кошовий отаман, військові судді, старшина, полковники, осавули [20,

с. 169]. Логічно припустити, що такий широкий перелік осіб, які здійснювали функції правосуддя (вони, серед іншого, охоплювали розслідування обставин правопорушення), зумовлений передусім переходом від звичаєвого права до кодифікації відповідних норм у рішеннях козацьких старшин, а також диференціацією правопорушень на декілька категорій за ступенем тяжкості, що й визначало суб'єкт здійснення правосуддя.

Це дає підстави стверджувати, що організаційні та процесуальні засади функціонування дізнання як інституту права та спрощеної форми досудового розслідування розпочали своє поступове утвердження за часів козацтва та в подальшому трансформувались в інші форми, набуваючи дедалі більше значущості в умовах становлення демократичних цінностей як засад функціонування суспільства.

Досліджуючи історію України з точки зору подій і фактів, В. Крушинський звертає увагу на один зі злочинів, який визнавали найбільш тяжким у період козаччини, – крадіжку. Наживатися коштом товариства запорожці вважали ганебним, а отже, це діяння карали як злочин. Викрадення чогось у товариша вважали найтяжчим злочином після вбивства [116, с. 23]. Це додатково обґрунтовує позицію про внутрішній розподіл правопорушень у період козаччини за тяжкістю, що відповідно передбачало індивідуальну процедуру здійснення правосуддя.

О. Климчук зауважує, що слідство як етап процедури притягнення до відповідальності мало декілька форматів, які полягали в зборі доказів причетності тієї чи іншої особи до вчинення правопорушення, а кінцевим результатом цього процесу був розгляд у суді. Різниця полягала в тому, що в цивільних справах докази збирали власне потерпілі, а в кримінальних – уповноважений суб'єкт, зазвичай осавул або один з уповноважених на це суддів [82].

Зазначене вище підтверджує позицію про те, що кримінальний процес і функціонування окремих процедур для розслідування та притягнення до відповідальності винних осіб залежно від ступеня тяжкості вчиненого існував у

часи козацтва. У контексті демократизації суспільного ладу та становлення народовладдя можна стверджувати, що спрощення окремих процедур розслідування та визначення ієрархії уповноважених на збір доказів і судовий розгляд осіб також беруть початок з цього періоду.

Етап існування українських земель у складі Російської імперії. Характеризуючи цей етап, слід передусім ураховувати, що більшість земель української козацької держави на той час потрапили під владу Московського царства (Російської імперії) та перебували в умовах нової системи права, орієнтованої на зміцнення державно-владного апарату й тотальний контроль над населенням.

Аналізуючи питання становлення правоохоронної системи на території Російської імперії, М. Тихомиров зауважує, що розвиток поліцейських функцій у XV–XVI століттях слугував передумовою вдосконалення слідчо-пошукового апарату, що був представлений широким колом суб'єктів, серед яких найбільшу частину становили недільщики та спеціальні чиновники, що мали повноваження з розшуку осіб-правопорушників і збирання доказів у різних кримінальних справах. Науковець також наголошує, що згідно із Соборним уложенням 1649 року правоохоронні (слідчі) функції покладали на осіб, які здійснювали розшук, губних старост і земську поліцію [227, с. 163]. Широке розгалуження суб'єктів, які здійснюють слідчі функції, зумовлено тим, що тоталітарна царська (імператорська) влада активно прагнула до накопичення сил і ресурсів органів правопорядку для здійснення тиску на населення, хоча й обґрунтовувала ці намагання необхідністю забезпечення прав і свобод людей в умовах співіснування.

У контексті розгляду зазначеного питання М. Маков та Б. Безлепкін констатують, що на теренах України в складі Російської імперії термін «дізнання» набув поширення з початку XVIII століття, хоча перші згадки про нього як функцію поліції з'явилися з моменту її створення Петром I, тобто 1718 року (тогочасне законодавство частково ототожнювало ці процеси з поняттям слідства) [13, с. 102; 124, с. 108]. Про створення розгалуженого

поліцейського та слідчого апарату пише також С. Калашникова, на думку якої функції цього процесу не набували самостійності, а посадові особи органів правопорядку здійснювали і дізнання, і слідство, і оперативно-розшукову діяльність [77, с. 208]. Зазначене засвідчує становлення в цей період інституту дізнання як форми збору інформації про вчинене правопорушення спеціально уповноваженою на це особою, яка зобов'язана, а не лише має право, забезпечити притягнення до відповідальності особу-правопорушника.

Слід урахувати попередньо висвітлені позиції О. Климчука, М. Тихомирова та П. Єпіфанова, згідно з якими, з огляду на широке коло осіб, які забезпечували роботу механізму притягнення до відповідальності правопорушників, функції серед них розподіляли, серед іншого, за принципами тяжкості учиненого, процедурою збирання доказів, а також кінцевим суб'єктом, що від імені царя (імператора) здійснював правосуддя.

На це вказує також М. Калатур, стверджуючи, що поліцейські чини були уповноважені провадити як дізнання, так і попереднє слідство за більшістю злочинів і проступків, а власне механізм функціонування органів правопорядку будувався передусім за територіальним принципом, а також залежно від серйозності вчиненого [74]. Це дає підстави стверджувати, що продуктивізація праці осіб, уповноважених на здійснення розслідування за фактами злочинних посягань, почала відбуватися зі становленням відповідної правової системи та була спрямована на забезпечення її роботи.

До структури органів правопорядку належали також особи, які здійснювали фактичне дізнання в нетяжких злочинах, на що вказували авторитетні дослідники. У містах, наприклад, діяли приватні пристави, що мали обов'язок розкривати кримінальні справи, здійснювати розшукові заходи та проводити дії, спрямовані на збір доказів [77, с. 208]. Крім того, як зауважує О. Бандурка, у Статуті благочиння було передбачено функціонування управ благочиння, які в губернських містах очолював поліцмейстер, а в повітових – городничий [10, с. 49]. Попри те, що ця система поклала початок фрагментації процесів притягнення до відповідальності за тяжкісним критерієм, вона не

відповідала реальності. Так, зазначені дослідники у своїх працях неодноразово констатували низьку ефективність діяльності зазначеного кола органів правопорядку та їхніх посадових осіб.

Для об'єктивної характеристики відповідного історичного етапу слід наголосити на тому, що неточність регламентації власне кримінальної процесуальної процедури притягнення до кримінальної відповідальності та відсутність належної підготовки відповідних посадових осіб негативно позначалися на функціонуванні досліджуваного інституту, проте ці намагання слугували підґрунтям для подальшого розвитку.

Аналізуючи Звід законів Російської імперії, розроблений 1832 року, С. Гирько констатує фактичну організаційну та процесуальну диференціацію форм досудового розслідування на попереднє слідство та формальне [36]. Водночас, на нашу думку, цей факт недостатньо відображає сутність процедури дізнання як форми спрощеного досудового розслідування кримінальних правопорушень. Натомість Е. Берендтс звертає увагу на указ Олександра II від 08 червня 1860 року «Наказ поліції про провадження дізнання для розслідування обставин, що можуть містити в собі ознаки злочину або проступку» [14, с. 151], зокрема визнає його точкою відліку формування та становлення підрозділів дізнання на території українських земель у класичному (сучасному) розумінні, адже цей Звод і зазначений вище указ Олександра II фактично визнає поділ правопорушень на злочини та проступки, а слідства – на переднє та формальне.

В. Галаган і М. Яковенко підкреслюють, що в умовах дії Зводу законів Російської імперії 1832 року дізнання як стадія кримінального судочинства фактично набувало формату попереднього слідства, що здійснювалось не лише письмово, а й усно, і здебільшого без дотримання процесуальної форми й обмеження термінами [30]. Зазначене підтверджує взаємообумовленість вказаних фактів і наявність визначених законодавчих механізмів їх здійснення, яким притаманні різні за специфікою процеси організації роботи, а також здійснення процесуальних дій та інших управлінських факторів.

Натомість одночасним аргументом і критичним зауваженням щодо запровадженого кримінального процесуального механізму та форми організації його роботи є позиція Ю. Холода, який стверджує, що підвищення ефективності попереднього слідства досягнути не вдалося через: недосконаліть нормативного регулювання цього процесу та відсутність чіткого розмежування повноважень відповідних осіб; інституційну кризу в органах правопорядку та судовій системі, що зумовлювало провадження судових слідчих дій органами поліції; здійснення нетипових дій на стадії попереднього та фактичного слідства; критично широке коло осіб, які мали право реалізовувати ці функції, у поєднанні з відсутністю чіткого розподілу обов'язків [244, с. 163–164]. На нашу думку, усі зазначені аргументи відповідають тим реаліям та визначеним у Зводі законів Російської імперії положенням, що чітко не встановили меж і кордонів у здійсненні діяльності із захисту прав і свобод осіб в умовах критичної кількості осіб, уповноважених на неї.

Аналогічну позицію обстоює В. Даневський, який у своїх дослідженнях пов'язує ускладненість формату організації роботи органів правопорядку з існуванням широкого кола суб'єктів, уповноважених здійснювати одні й ті самі функції, – від урядника до повітового справника. З-поміж обов'язків, які вони виконували, функції розшуку знаходилися поза пріоритетом, що негативно позначилося на інституті дізнання [45, с. 74]. Зазначене зумовило функціонування відповідних органів та їхніх уповноважених осіб у такому форматі, за якого непропорційно та негармонійно було розподілено пріоритети між різними етапами (стадіями) притягнення правопорушника до відповідальності, що вказує на неефективний підхід до організації функціонування відповідного механізму та тягне за собою неможливість фактичного засудження особи (попри те, що стадію розшуку було реалізовано в повному обсязі).

Учені закономірно звертають увагу на те, що лише реформа органів правопорядку в 1860-х роках суттєво вплинула на зазначені вище негативні тенденції, зокрема завдяки чіткому розподілу обов'язків між суб'єктами

відповідної діяльності, до кола яких було зараховано: судових слідчих (провадили попереднє слідство з кримінальних справ); мирових суддів (розглядали справи з дрібних кримінальних і цивільних справ); органи земського та міського самоврядування (розглядали господарські порушення та питання благоустрою) [244, с. 163–164]. Крім того, П. Берназ акцентує на тому, що зазначена реформа вперше встановила три послідовні стадії процесу притягнення до відповідальності: дізнання (здійснювалося в поліції), попереднє слідство (провадили судові слідчі), судове слідство (належало до компетенції суддів) [15, с. 156]. Ці кроки, на нашу думку, засвідчують, що тогочасні законодавці усвідомлювали доречність організації функціонування системи притягнення до кримінальної відповідальності осіб-правопорушників, що фрагментована на окремі стадії (зокрема залежно від тяжкості й виду вчиненого правопорушення), завдяки чому можна досягти бажаного ефекту у вигляді належного функціонування системи правопорядку й захисту прав і свобод людини з найменшими трудовими витратами.

Аналогічну позицію обстоює Т. Омельченко, виокремлюючи низку позитивних ознак вказаної форми організації роботи механізму притягнення до відповідальності, а саме: публічний характер; покладання обов’язку з припинення та попередження злочинів будь-якої тяжкості на спеціально уповноважених осіб; інституційний поділ означених стадій, де кожна має початкову та кінцеву точку; розмежування розшуку й дізнання тощо [143, с. 185].

Таким чином, період перебування українських земель у складі Російської імперії означений активним форсуванням законодавчих ініціатив щодо встановлення єдиної системи правопорядку, однією з основних функцій якої було притягнення до відповідальності осіб, що вчинили передбачені законодавством протиправні діяння. Попри хаотичність і невпорядкованість означеного процесу (до 1860-х років), основним організаційним його здобутком стала часткова професіоналізація кадрового складу, а також покладання прямого

обов'язку із захисту прав і свобод людини на окремо визначених осіб-службовців.

Найбільш значущим у цьому контексті, на нашу думку, є реформування системи кримінальної юстиції в 1860-х роках, за якого відбулося її впорядкування, остаточне виокремлення дізнання як форми спрощеного розслідування в окрему стадію, диференціація тогочасного кримінального процесу на стадії, встановлення такої системи розподілу обов'язків і переліку суб'єктів, за якої кожна уповноважена особа здійснювала повноваження в окремому секторі відповідної галузі.

Етап функціонування радянської України (функціонування дізнання як попередньої форми розслідування, а згодом – спрощеної форми розслідування менш тяжких кримінальних правопорушень у XVIII столітті). Повалення російської монархії та створення СРСР зумовили докорінну трансформацію та впорядкування деяких правовідносин у суспільстві, що передусім зумовило посилення правового статусу органів правопорядку в контексті формування примусово-карального механізму, чітке визначення та комплексну кодифікацію правил поведінки в державі, а також окремих процедур.

13 вересня 1922 року Всеукраїнський центральний виконавчий комітет затвердив перший Кримінально-процесуальний кодекс УРСР, що набрав чинності 20 вересня 1922 року [232]. Так, згідно зі ст. 102 цього документа, у системі досліджуваної форми розслідування окреме місце було відведено інституту дізнання, на який покладали збір доказової інформації в справах про кримінальні правопорушення. Систему органів дізнання становили органи: міліції; карного розшуку; державного політичного управління; податної, продовольчої, санітарної, технічної, торгової інспекції та інспекції праці в справах, віднесених до їх відання, та деякі інші.

У цьому Кодексі було встановлено, що дізнання як спосіб збору інформації про правопорушення може передбачати, серед іншого, допити, опитування, будь-які інші заходи, спрямовані на збереження фактичної обстановки та предметів, що свідчать про факт учинення правопорушення або вказують на

причетність окремих осіб до нього та знаходяться під загрозою знищення. Натомість ми переконані, що така ініціатива передусім була спрямована на кодифікацію вже наявних у суспільстві прав і обов'язків громадян, регламентованих ще царськими (імператорськими) указами, тоді як реальної трансформації механізм функціонування інституту дізнання як спрощеної форми досудового розслідування став зазнавати з часом.

Так, наприклад, початковим етапом трансформації механізму функціонування інституту дізнання, на нашу думку, можна вважати 1927 рік, коли було ініційовано прийняття нового Кримінально-процесуального кодексу УРСР [233], основними положеннями якого було передбачено розширення кількості органів дізнання, а також фрагментовано відповідний процес на види: дізнання в справах, у яких попереднє слідство не є обов'язковим (ст. 95); дізнання у справах, у яких попереднє слідство є обов'язковим (ст. 97). Крім того, за правилами відповідного кодексу кримінально-процесуальна процедура не розрізняла засад і правил для здійснення дізнання та слідства, проте з організаційної точки зору ці процеси суттєво різнилися, оскільки здійснювались різними суб'єктами, забезпечувались різними силами й засобами, провадились за правопорушеннями різної тяжкості.

Так, поворотним у питанні становлення інституту дізнання в класичному (сучасному) розумінні стало прийняття 28 грудня 1960 року Верховною Радою УРСР Кримінально-процесуального кодексу, основною новелою якого було встановлення самостійності дізнання як форми досудового розслідування дрібних злочинів [114], а також вичерпного переліку суб'єктів, що реалізовували відповідні процеси.

В. Арсеньєв звертає увагу на те, що дізнання, будучи самостійною стадією кримінального процесу, було передусім спрямоване на встановлення власне факту наявності правопорушення як протиправного діяння. За його результатами приймали рішення про закриття справи (у разі відсутності факту й події правопорушення) або про направлення справи для провадження попереднього слідства [7, с. 70]. Зазначене підтверджує також аналіз норм Кодексу, зокрема

положень про необхідність складання постанови про направлення справи для провадження попереднього слідства, яка затверджується прокурором, або про закриття кримінальної справи за наявності передбачених Кодексом обставин.

Як зазначає В. Григор'єв, наказом Міністерства охорони громадського порядку від 31 липня 1963 року «Про провадження дізнання в органах міліції» було установлено порядок, згідно з яким проведення дізнання в кримінальних справах слід було доручати найбільш досвідченим та з юридичною підготовкою оперативним працівникам карного розшуку, служби боротьби з розкраданнями соціалістичної власності, інших служб, а також дільничним інспекторам, без звільнення останніх від основних службових обов'язків [42, с. 21]. Проводячи історичну паралель, доречно зауважити, що нині функціонування інституту дізнання в Національній поліції України будується за схожим, змішаним принципом, коли в структурі відповідного інституту здійснюють свою діяльність штатні працівники (чого не було в 1960-х роках), а також певна кількість працівників інших підрозділів поліції, уповноважених на здійснення дізнання керівником відповідного рівня.

Водночас зазначені кадрові зміни було відображено в указі Президії Верховної Ради СРСР від 26 липня 1966 року «Про посилення відповідальності за хуліганство» [139]. На його підставі було прийнято відповідні зміни до Кримінально-процесуального кодексу УРСР [167], що передбачали особливий порядок провадження в справах про хуліганство, який за своєю суттю та змістом одразу відповідав, а згодом був законодавчо трансформований у «Протокольну форму» підготовки матеріалів до розгляду на судовій стадії, оскільки ця категорія кримінальних правопорушень не вирізнялася високою соціальною небезпечністю та необхідністю вкладання значних трудових і процесуальних витрат у розслідування вказаного діяння.

Т. Каткова та М. Михеєнко у своїх працях зазначали, що вказану форму законодавець імплементував з метою розвантаження слідчих, які змогли спрямувати свої зусилля на розслідування більш тяжких злочинів [78, с. 15–16; 131, с. 493].

Згодом, 1975 року, А. Гуляєв в одній зі своїх праць наголосив на тому, що диференціація проваджень про злочини з урахуванням різних факторів (наприклад тяжкості та незначності для суспільства, складності чи простоти пізнання вчиненого діяння) [43, с. 64], безперечно, є ефективним способом належного впорядкування системи досудового розслідування правопорушень та інструментом її ефективізації шляхом досягнення максимального результату із залученням мінімальних ресурсів. Крім того, цей крок покликаний був суттєво розвантажити слідчі підрозділи, утвердити започатковану тенденцію до спрощеного досудового розслідування хуліганств, що вже діяла близько десяти років.

Ключовим став факт прийняття рішення про інституціональне відокремлення підрозділів дізнання. Рішення про створення окремих підрозділів і введення посад штатних працівників було прийнято в наказі МВС СРСР від 05 серпня 1982 року № 254 «Про створення спеціалізованих підрозділів дізнання в органах внутрішніх справ та затвердження Типового положення про них». Крім того, було введено в дію Інструкцію з організації та провадження дізнання в органах внутрішніх справ.

Сучасний етап відродженої української держави (функціонування підрозділів дізнання радянського зразка та в новій НП України). Після розпаду Радянського Союзу, а також здобуття незалежності українською спільнотою, певний час функціонувала правова система, зокрема система кримінальної юстиції, яку наша держава успадкувала з минулих часів. Таким чином, діяв Кримінально-процесуальний кодекс 1960 року, а отже, функціонували й підрозділи дізнання в системі МВС України.

Проте стрімка імплементація в сучасну демократичну українську спільноту провідних світових трендів і цінностей поступово формувала негативне ставлення суспільства й окремих інституцій (зокрема інституту адвокатури як одного з основних суб’єктів кримінального процесу) до наявної системи здійснення дізнання як спрощеної (доцільніше сказати – скороченої) форми досудового розслідування.

На території незалежної України однією зі спеціальних нормативних підстав функціонування підрозділів дізнання як цілісної інституційної структури, що забезпечувала дізнання в справах про кримінальні правопорушення (а іноді й попереднє слідство за тяжкими злочинами), був наказ МВС України від 29 грудня 1995 року № 880 «Про невідкладні заходи щодо вдосконалення структури і організації діяльності штатних підрозділів дізнання органів внутрішніх справ України» [180].

Наступною віхою функціонування підрозділів дізнання в незалежній Україні стало видання наказу МВС України від 02 вересня 2008 року № 422 «Про вдосконалення діяльності підрозділів дізнання органів внутрішніх справ України» (на заміну наказу МВС України від 26 жовтня 2006 року № 1066 «Про нормативне забезпечення вдосконалення діяльності штатних підрозділів дізнання МВС України»), яким було затверджено також Положення про підрозділи дізнання в органах внутрішніх справ України [166]. Вказаний нормативно-правовий акт визначав організаційні засади функціонування підрозділів дізнання органів внутрішніх справ, регулював засади організаційно-штатної структури, кадрової політики, окремих особливостей несення служби дізнавачами, оскільки останні, як і сьогодні, одночасно мали права й обов'язки міліціонерів (поліцейських).

У п. 1.1 розділу 1 Положення про підрозділи дізнання в органах внутрішніх справ України було визначено, що «підрозділи дізнання органів внутрішніх справ України здійснюють розгляд та вирішення заяв і повідомлень про злочини, розслідування в кримінальних справах, провадження за протокольною формою досудової підготовки матеріалів та виконання доручень органів досудового слідства і суду». Це підтверджує раніше висловлену позицію про те, що система підрозділів дізнання функціонувала за попередньо сформованою в Радянському Союзі системою та була недостатньо орієнтованою на забезпечення демократичних цінностей нового українського суспільства.

Першим етапом ліквідації підрозділів дізнання було видання наказу МВС України від 31 травня 2011 року № 245 «Про організаційно-штатні зміни в структурі МВС», пунктом першим якого ліквідовано Управління дізнання МВС і передбачено механізм передання облікованих кримінальних справ до слідчих підрозділів.

Згодом набув чинності Закон України від 13 квітня 2012 року № 4652-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України», згідно з яким у низці нормативно-правових актів української юрисдикції було вилучено слова та словосполучення «дізнання», «орган дізнання», «підрозділ дізнання» та інші похідні від них, що остаточно завершило процедуру ліквідації підрозділів дізнання. Слід зауважити, що в новому КПК України було передбачено таку форму досудового розслідування, як дізнання, проте з урахуванням застосування абсолютно нового підходу

Прийнятий 2012 року КПК України, що є чинним донині, фактично визначає загальні засади функціонування підрозділів дізнання як форми спрощеного досудового розслідування, проте фрагментарні норми щодо основних елементів відповідного механізму в Кодексі були відсутні, як були відсутні й положення щодо змісту та кількості кримінальних проступків у КК України. Водночас в абзаці 2 п. 1 розділу X «Прикінцеві положення» КПК України встановлено, що цей Закон набирає чинності через шість місяців з дня його опублікування, крім положень, що стосуються кримінального провадження щодо кримінальних проступків, які вводяться в дію одночасно з набранням чинності законом України про кримінальні проступки.

Саме ці положення КПК України передбачали, що слідчий є посадовою особою, яка здійснює досудове розслідування злочинів з урахуванням відсутності підрозділів дізнання в системі кримінальної юстиції як інституту, а також невнесення змін до КК України щодо поділу визначених там складів злочинів на кримінальні проступки та злочини.

Лише через вісім років з моменту прийняття оновленого КПК України було ініційовано питання про створення підрозділів дізнання вже в Національній поліції України, оскільки стрімке зростання кількісних показників дрібної злочинності спонукало до відповідного реагування та відновлення роботи підрозділів дізнання, встановлення нової «спрощеної» процедури досудового розслідування дрібних кримінальних правопорушень, що полягає в скороченні термінів досудового розслідування, спрощенні комунікації між суб'єктами досудового розслідування, а також встановленні низки обмежень щодо неможливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час дізнання кримінальних проступків.

Тому Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» [168] було забезпечено внесення змін до КПК та КК України щодо створення механізму досудового розслідування кримінальних проступків, визначено основні елементи правового статусу дізнавача як посадової особи.

Це зумовило потребу в інституційному й організаційному унормуванні діяльності підрозділів дізнання в Національній поліції України, що трансформувалось у Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України, затверджене наказом МВС України від 20 травня 2020 року № 405 «Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України» [174], що встановив загальні положення функціонування підрозділів дізнання НП України, їхні завдання та функції, повноваження керівників зазначених підрозділів, а також правовий статус дізнавачів.

Таким чином, у підрозділі розглянуто основні етапи становлення інституту дізнання на території українських земель з часів становлення Київської Русі до здобуття Україною незалежності, на підставі чого встановлено закономірності й тенденції його функціонування, усвідомлення законодавцями його важливості та необхідності в умовах зростання кількості правопорушень.

Визначені історичні етапи та їхні характерні риси засвідчують значущість інституту (згодом – сформованих підрозділів) дізнання в структурі органів правопорядку як основних органів влади, які забезпечують дотримання прав і свобод людини та громадянина, зокрема охорону наявних і відновлення вже порушених.

Інститут дізнання та підрозділи дізнання співвідносяться як юридичне явище й інститут виконавчої влади, що безпосередньо свідчить про його існування за часів Київської Русі, коли розгляд різної тяжкості правопорушень був фрагментований і делегований різним за рангом і статусом посадовим особам.

Висновки до розділу 1

У розділі на підставі аналізу праць дослідників, значної кількості історичних джерел, а також дослідження кола нормативно-правового регулювання діяльності інституту дізнання НП України було обґрунтовано низку положень, що мають наукову та практичну цінність і можуть слугувати базисом для подальшого дослідження предмета наукового пізнання.

Встановлено зміст і сутність поняття дізнання як процесу організації роботи з адміністративної точки зору та як кримінального процесуального явища (менеджменту в кримінальному процесі). Визначено основні ознаки дізнання, що безпосередньо базуються на уявленні про сутність відповідного поняття. На нашу думку, до кола ознак інституту дізнання слід віднести його дослідницький характер, спрощеність процесу, полісуб’єктність здійснення та превентивність. Зазначені характеристики формують зміст поняття дізнання в загальнодержавному контексті та корелюються з його завданнями.

Аргументовано також значення функціонування інституту дізнання для системи кримінальної юстиції та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні, оскільки сучасні реалії вимагають нестандартних і поліваріативних

підходів до вирішення питання співмірності використовуваного процесуального ресурсу з обсягом порушених прав особи й бажаним результатом. Доведено, що спрощені механізми розслідування мають критично важливе значення для функціонування органів досудового розслідування, оскільки значна їх кількість, низька кримінальна якість, незначний обсяг прав і свобод людини та громадянина, яким завдається шкода, уможливлює спрощення процесу розслідування та прискорення відповідного процесу, що безпосередньо позитивно впливає на забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а також сприяє відновленню (за можливості) порушених прав громадян.

На підставі аналізу низки історичних джерел і позицій дослідників визначено етапи становлення інституту дізнання на території українських земель з часів Київської Русі до здобуття Україною незалежності, а саме: давній етап (часи Київської Русі), етап козацької державності (козаччина періоду XVI–XVIII століття), етап поневолення українських земель Російською імперією, етап радянської України; сучасний етап відродженої української держави.

Зазначені історичні періоди, які систематизовано в дослідженні, містять значну кількість ознак і характеристик, що свідчать про стале функціонування інституту спрощеного розслідування незначних кримінальних правопорушень на території України, а також уможливлюють запозичення позитивних практик у сучасну правову систему.

РОЗДІЛ 2
ОКРЕМІ НАПРЯМКИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДІЗНАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

2.1. Організаційно-правові засади формування та функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України

Конституція та закони України регламентують обраний євроінтеграційний курс держави. Вектор проєвропейського розвитку громадяни обрали не випадково, оскільки лише такий шлях дає змогу зміцнити функціонування інституту прав і свобод людини й громадянина в контексті демократичних цінностей.

Своєю чергою з метою розвантаження органів досудового розслідування (а саме слідчих НП України), як було зазначено вище, держава запровадила інститут кримінальних проступків і започаткувала роботу підрозділів дізнання, зокрема в системі НП України.

Їхня діяльність регламентована низкою нормативно-правових актів, що визначають основи організації, спрямованість діяльності й окремі елементи механізму функціонування. Однак питання нормативно-правового забезпечення та організації роботи відповідних підрозділів, фундаментальні аспекти їх функціонування залишаються відкритими.

З огляду на досвід функціонування підрозділів дізнання в системі органів правопорядку в перші роки незалежності й сучасні проблеми та юридичні неточності в їхній діяльності, доцільно глибше дослідити питання організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України, ґрунтуючись на поглядах та позиціях учених і дослідників щодо змісту й сутності відповідного поняття, його системи, а також визначальних ознак.

Довідникові видання тлумачать складові понятійно-категоріального апарату зазначеної проблематики одноманітно. Водночас плюралізм у позиціях учених в дану цьому контексті є виразнішим.

На думку дослідників, засади в праві – це вихідні положення, що юридично фіксують об'єктивні закономірності суспільного розвитку [16; 230, с. 53]. Організацією, згідно з дефініцією, що міститься в Академічному тлумачному словнику української мови, є дія за значенням організувати, що своєю чергою передбачає чітке налагодження, належне впорядковування чого-небудь [213]. Отже, організаційно-правовими засадами функціонування в їх загальному значенні є вихідні та юридично зафіксовані закономірності організації та впорядкування процесів забезпечення належної діяльності чи функціонування будь-чого.

Детальніше досліджуючи питання організаційно-правового забезпечення діяльності органів державної влади, науковці акцентують на окремих особливих ознаках цієї категорії. Наприклад, Д. Приймаченко та Р. Ігонін доводять, що організаційне забезпечення органів судової влади є сукупністю адміністративних, фінансових, інформаційних, організаційних і матеріально-технічних заходів, які реалізує Державна судова адміністрація, вони мають позапроцесуальний характер впливу й спрямовані на створення та підтримання належних умов для ефективного функціонування органів судової влади [164, с. 60].

Під час тлумачення організаційного забезпечення діяльності прокуратури П. Шаганенко [249, с. 146] пропонує доповнити вже окреслений перелік ознак організаційного забезпечення судової влади, доповнивши його: кадровими заходами (що, на нашу думку, поглинаються адміністративними заходами, виокремленими попередніми авторами); інформаційними й оперативними заходами (що є звуженим відображенням інформаційних та організаційних заходів).

На нашу думку, найбільш комплексно й повно у своїх дослідженнях відображає сутність організаційно-правових заходів Д. Заброда, який зазначає,

що організаційно-правові засади є обов'язковими (правова основа – законодавство), що визначають об'єкт правового регулювання, пріоритетні напрями, принципи, суб'єктів та їх завдання, функції, повноваження; засоби (заходи й методи), за допомогою яких здійснюють регулювання суспільних відносин, зокрема відповідальність і механізми контролю, нагляду), а також факультативними (організація міжнародного співробітництва у відповідній сфері (галузі); інформаційне забезпечення; специфіка фінансування; особливості взаємодії та координації в певній сфері) [64, с. 47]. Отже, автор влучно диференціює обов'язкові ознаки організаційно-правових засад і ті, що можуть бути притаманні певній категорії під час реалізації в умовах, наприклад, функціонування конкретного органу.

Значущим у дослідженні постає питання нормативно-правового забезпечення організаційно-правових засад, що є практичним відображенням аналізованої категорії та цілком висвітлюють сутність однієї з її ознак – нормативної зафіксованості, унормованості.

Обов'язковим елементом організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України є нормативні основи.

Відповідно до визначення, що міститься в довідкових джерелах у контексті тлумачення нормативного забезпечення антикорупційної діяльності, нормативно-правовим забезпеченням є правові механізми, які наявні на національному рівні, що мають обов'язковий і примусовий характер, охоплюють національні закони та правила, договірні зобов'язання [137]. Водночас нормативно-правове забезпечення має ознаку, що передбачає обов'язковість дотримання належної та визначеної законом процедури щодо встановлення (унормування) зазначених правил. Оскільки нормативно-правове регулювання є предметом розгляду в іншому розділі цього дослідження, пропонуємо висвітлити його фрагментарно, для з'ясування ролі нормативних основ як елементу організаційно-правових засад.

Нормативні основи організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України охоплюють:

1) Конституцію України [102], що є базовим, вихідним нормативно-правовим документом, який встановлює волю народу щодо нормативного регулювання будь-яких галузей суспільного буття в державі;

2) КПК України [111], що є фундаментальним нормативно-правовим актом, який встановлює «правила» кримінального процесу як механізму врегулювання кримінальних процесуальних спорів щодо порушення окремими громадянами законодавства України й захисту їхніх прав і свобод;

3) Закон України «Про Національну поліцію» [179] і Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції» [172], які регламентують діяльність дізнавачів, що, одночасно маючи процесуальні права, повноваження та обов'язки, перебувають у статусі працівників поліції, тому, як й інші, наділені правами, обов'язками, а також виконують певні функції та завдання;

4) Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» [168], що регламентував діяльність підрозділів дізнання не лише НП України, а й унормував поняття кримінального проступку та основні кримінальні процесуальні процедури щодо його функціонування в системі українського права, а також Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів НП України [174], у якому закріплено основні засади та принципи, а також механізми й порядки взаємодії в системі підрозділів дізнання, що є логічним організаційним продовженням загаданого вище Закону України.

Отже, слід зауважити, що нормативною складовою організаційно-правових засад є нормативно-правові акти українського законодавства, які врегульовують функціонування підрозділів дізнання НП України щодо їх процесуальної, службової та іншої діяльності.

Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання НП України також охоплюють *пріоритетні напрями й принципи*.

Напрям як філософську й етимологічну категорію тлумачать як шлях діяльності, розвитку кого-, чого-небудь; спрямованість якоїсь дії, явища [214].

Це дає підстави для подальшого пошуку сутності поняття напряму (в контексті організації роботи підрозділів дізнання НП України) крізь призму поняття прогресу. Вичерпного визначення поняття напряму в юриспруденції немає, проте його сутність частково втілюється у філософських категоріях, наприклад, у понятті прогресу.

Учені стверджують, що поняття прогресу сфер дійсності ґрунтується на підвищенні рівня організації, яке у високоорганізованих формах матерії втілюється в здатності до самоорганізації, саморегулювання, самоуправління [238, с. 539–540]. Тому, інтерпретуючи поняття напряму крізь призму дефініції прогресу, слід зауважити, що в контексті організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України напрямом є вектор поступового руху спрямованого на прогрес чи регрес, що вирізняється самоорганізацією, саморегулюванням і самоуправлінням. Водночас жодний напрям, що в цьому випадку орієнтований на прогрес, не може забезпечити стабільного, ефективного, поступового й поетапного розвитку без постановки завдань, що необхідно виконати для його досягнення.

Поняття завдання також відображено в довідкових джерелах, його тлумачать як наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справу чи мету, до якої прагнуть; те, що хочуть здійснити [118]. Тому, оскільки завдання в контексті напряму й досягнення позитивної мети розвитку відображають сутність вектора розвитку, закладеного в організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання НП України, слід розпочати з визначення завдань НП України загалом.

Відповідно до положень законодавства України, завданнями НП України [179] є надання поліцейських послуг у сферах:

– забезпечення публічної безпеки й порядку (що може бути реалізоване працівниками підрозділу дізнання в межах профілактичного впливу від притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб, що слугуватиме прикладом караності протиправних діянь та стимулюватиме громадян не порушувати публічний порядок і безпеку);

– охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства й держави (що цілком реалізується в основній функції підрозділів дізнання НП України – досудовому розслідуванні кримінальних проступків, притягненні винних осіб до відповідальності, охороні та захисті прав і свобод потерпілих, підозрюваних й інших причетних до досудового розслідування осіб);

– протидії злочинності (що цілком відображено у функціях підрозділів дізнання та реалізується в їхній повсякденній діяльності з досудового розслідування кримінальних проступків, що має на меті, зокрема, притягнення винних (тобто злочинців) до відповідальності);

– надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги (що відображено в непроцесуальній діяльності дізнавача, оскільки така посадова особа також є поліцейським, на якого покладено загальні обов'язки співробітника органу охорони правопорядку, зокрема з допомоги особам).

На нашу думку, закріплені в законодавстві України завдання можуть безпосередньо відображати напрям діяльності підрозділів дізнання НП України, встановивши, що напрямом є вектор розвитку, який полягає в прогресі стосовно досягнення кінцевої мети. Отже, завдання, які виконують під час досудового розслідування кримінальних проступків, насамперед є напрямами діяльності.

Поряд з напрямом цей елемент організаційно-правових засад охоплює також принципи, що мають забезпечувати одноманітність діяльності й упорядковувати її, окреслювати межі діяльності та слугувати «стандартами».

Учені зауважують, що принципом (франц. *principe*, лат. *principium* – начало, основа) є основні засади, вихідні ідеї, що вирізняються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю та відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього й міжнародного права, політичної, державної чи громадянської організацій (гуманізм, законність, справедливість, рівність громадян перед законом тощо)

[210; 254, с. 258]. У межах таких підходів до тлумачення поняття принципів у праві необхідно дослідити питання їх інтерпретації з огляду на позиції учених і закріплені чинним законодавством України принципи діяльності НП України.

Розглядаючи питання класифікації принципів права, А. Колодій зазначає, що загальноправові принципи права є всезагальними, утілюються в принципах кожної галузі, а автономні принципи правотворчості, серед них і законотворчості, – у правореалізації. Автор зауважує, що саме основні принципи диференціюють на загальносоціальні й спеціально-юридичні (системні та структурні), а серед загальносоціальних чітко виокремлюються політичні, економічні, соціальні, ідеологічні, моральні основи права [100]. Отже, учений обґрунтовує наявність структури, у якій слід акцентувати на таких складниках: принципи системи права: а) загальноправові (основні); б) міжгалузеві; в) галузеві; г) принципи інститутів права.

Водночас, застосовуючи отримані теоретичні результати до практичної діяльності й нормативно-правового підґрунтя функціонування органів правопорядку, доходимо висновку, що принципами діяльності НП України [179] є:

– верховенство права (є базовим, засадничим принципом, що спрямовує роботу органу виключно в інтересах прав і свобод людини й громадянина, визначених не лише Конституцією України та чинними міжнародними угодами, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, а й КПК України й Законом України «Про Національну поліцію»);

– дотримання прав і свобод людини (що полягає не лише в їх захисті під час організаційної, службової чи процесуальної діяльності, а й у виявленні поваги та дотримання їх в інших службових ситуаціях (під час несення служби в добовому наряді, перебування в публічних місцях тощо);

– законність (що спрямовує роботу підрозділу дізнання та його посадових осіб лише в спосіб і межах, передбачених законодавством України);

– відкритість і прозорість (що забезпечує постійне інформування органів влади, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту

прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки й порядку, а також забезпечення доступу до публічної інформації, володільцем якої є НП України, у порядку та відповідно до вимог, визначених законом);

– політична нейтральність (що полягає в забезпеченні захисту прав і свобод людини й громадянина незалежно від політичних переконань та партійної належності);

– взаємодія з населенням на засадах партнерства (передбачає здійснення на засадах партнерства повноважень підрозділами дізнання НП України в тісній співпраці та взаємодії з населенням у різних його формах (наприклад, залучення небайдужих представників населення до проведення СРД як понятих чи статистів);

– безперервність (що полягає в безперервному та цілодобовому виконанні своїх завдань підрозділами дізнання НП України (звісно, у межах і в спосіб, передбачених кримінальним процесуальним законодавством) та відображається в праві кожного в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського).

Тому слід зауважити, що пріоритетні напрями та принципи, які є елементом організаційно-правових засад забезпечення функціонування підрозділів дізнання НП України, логічно асимілюються в єдиний процес, оскільки як НП України, так і підрозділи дізнання, що у своїй процесуальній діяльності здебільшого керуються КПК України, мають однакові завдання щодо захисту прав і свобод, а також законних інтересів осіб.

Водночас окремі специфічні принципи діяльності підрозділів дізнання, не визначені в поліцейському законодавстві, цілком висвітлені в КПК України.

Суб'єкти, їх завдання, а також функції та повноваження є ще одним важливим елементом організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України.

Суб'єктами в контексті визначення організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України є їх структурні елементи (організаційно-штатні одиниці), до яких належать:

– УД НП України;

– відділи (сектори) дізнання ГУНП;

– відділи (сектори) дізнання територіальних (відокремлених) підрозділів поліції;

– безпосередньо дізнавачі, а також працівники поліції інших підрозділів органів НП України, які уповноважені в установленому законодавством порядку здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків.

Водночас слід виокремити такі завдання суб'єктів, які здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків, згідно із законодавством України [174]:

– захист особи, суспільства й держави від кримінальних проступків (що полягає в здійсненні швидкого, повного та неупередженого досудового розслідування кримінальних проступків з дотриманням усіх законних процедур й об'єктивних факторів);

– охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження (що полягає в дотриманні прав і свобод усіх учасників кримінального провадження та охороні від посягання на них (превентивні заходи щодо убезпечення осіб і громадян від порушення чинного законодавства (а отже, прав інших учасників кримінального провадження), спрямовані, наприклад, на попередження учасників кримінального провадження про відповідальність за дачу завідомо неправдивих показань);

– забезпечення швидкого, повного й неупередженого розслідування кримінальних проступків, що належать до підслідності органів НП України (полягає в реалізації принципу невідворотності відповідальності за правопорушення, дотриманні строків проведення досудового розслідування, що повинні бути максимально наближеними до моменту початку кримінального провадження. Дослідники доводять, що від того, наскільки швидко буде проведено процесуальні дії, залежить повнота розслідування та розкриття кримінального правопорушення, що сприятиме захисту законних інтересів осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, а повнота означає, що

встановлено всі обставини, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні (ст. 91 КПК України [111; 113; 153, с. 95–101]);

– забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними проступками (максимально ефективна реалізація кримінального процесуального й адміністративного інструментарію дізнавачем для законного досягнення завдань і мети досудового розслідування, створення належних підстав для подальшого відшкодування фізичним та юридичним особам шкоди, заподіяної вчиненим кримінальним проступком);

– виявлення причин та умов, які сприяють учиненню кримінальних проступків, ужиття заходів щодо їх усунення (що полягає в реалізації превентивної функції та профілактиці вчинення кримінальних проступків різними верствами населення, окремими громадянами в спосіб здійснення своїх процесуальних повноважень, виконання обов'язків й інших форм виявлення причин та умов, що сприяють учиненню кримінальних правопорушень).

Своєю чергою до основних функцій підрозділів дізнання [174] належать такі:

– аналіз практики досудового розслідування кримінальних проступків, організації та результатів діяльності дізнавачів, внесення на цій підставі в установленому порядку пропозицій щодо підвищення ефективності діяльності підрозділів дізнання (що може бути реалізовано шляхом системного здійснення індивідуального оцінювання роботи дізнавача, рейтингування, з огляду на всі об'єктивні та суб'єктивні фактори);

– ужиття заходів з підвищення якості дізнання та дотримання його строків (що реалізують здебільшого керівні ланки підрозділів дізнання шляхом систематичної перевірки стану досудового розслідування за кожним конкретним кримінальним проступком, ураховуючи навантаження на одного дізнавача);

– вивчення, узагальнення позитивного досвіду дізнання, упровадження його в практику підрозділів дізнання, розроблення сучасних методик розслідування окремих видів кримінальних проступків (запозичення

міжнародного досвіду функціонування підрозділів, що здійснюють досудове розслідування щодо кримінальних проступків);

– організація взаємодії підрозділів дізнання з іншими підрозділами НП, слідчими й детективами інших правоохоронних органів, суб'єктами, що здійснюють судово-експертну діяльність, підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також прокурорами, які здійснюють нагляд за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням (здійснює безпосередньо дізнавач у досудовому розслідуванні шляхом складання процесуальних документів, що потребують погодження з певним суб'єктом чи доручення на проведення певних дій або мають на меті отримання дозволу на проведення певних процесуальних дій);

– вивчення практики застосування дізнавачами норм права й розроблення пропозицій з удосконалення законодавства України (що знаходить своє відображення у створенні високоякісного методичного забезпечення підрозділів дізнання НП України, що сформовано з практики застосування дізнавачами норм права, статистики щодо розслідування кримінальних проступків й інших важливих факторів, що можуть оптимізувати роботу відповідного підрозділу);

– забезпечення добору, розстановки й підготовки кадрів для підрозділів дізнання, підвищення їх кваліфікації та професійної майстерності (що слугує підґрунтям для подальшого розвитку інституції дізнання в Україні як органу, що уповноважений на здійснення досудового розслідування кримінальних проступків і передбачає розроблення програм навчання, курсів з підвищення кваліфікації та професійної майстерності, а також тренінгів, семінарів, практикумів і створення інших форматів й алгоритмів навчання дізнавачів та осіб, уповноважених на дізнання в НП України);

– організація відповідно до законодавства України розгляду та вирішення звернень громадян, які надходять у зв'язку з проведенням дізнання (що є деталізованим відображенням законодавства про звернення громадян до

органів державної влади й набуває в цьому контексті специфіки зацікавленості осіб, які звертаються (оскільки вони можуть бути учасниками кримінального провадження), а також специфіки режиму доступу до наявної в дізнавача інформації (оскільки з позицій кримінального процесуального законодавства, криміналістичної тактики й техніки не кожна інформація може бути відкрита в конкретний проміжок часу).

Повноваження, на відміну від завдань і функцій, у чинному законодавстві України визначено лише за декількома категоріями дізнавачів, а саме: начальником УД НП України; начальником відділу (сектору) дізнання ГУНП; начальником відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції [174]. Своєю чергою ці повноваження в загальному вигляді сформульовані майже ідентично, вони дублюються та диференціюються залежно від рівня адміністративного значення посади, яку посідає керівник.

Наприклад, організація (на відповідному рівні: в управлінні; ГУНП в області; відділі (секторі) дізнання територіального підрозділу поліції): здійснення підрозділом дізнання досудового розслідування кримінальних проступків, віднесених до підслідності органів НП України; вивчення стану досудового розслідування кримінальних проступків; розгляд і вирішення в установленому законодавством порядку запитів та звернень, що надійшли до УД, у зв’язку з проведенням дізнавачами досудового розслідування [174].

Тому завдання, а також функції та повноваження відповідних суб’єктів є ключовими в організаційно-правових засадах функціонування підрозділів дізнання НП України, що формують їхній правовий статус, а також забезпечують можливість виконання поставлених завдань для досягнення кінцевої мети (забезпечення прав і свобод людини й громадянина) [197].

Одним з найважливіших елементів організаційно-правових засад функціонування будь-якого органу державної влади є *механізми відповідальності та контролю, нагляду за конкретною діяльністю.*

Оптимальною в контексті необхідності визначення поняття відповідальності дізнавача як посадової особи органу поліції та процесуальної

особи, що здійснює досудове розсування, видається інтерпретація наявних наукових положень щодо тлумачення відповідної категорії.

Зокрема, Л. Наливайко зазначає, що юридична відповідальність настає саме тому, що до правопорушення суб'єкт перебуває в загальному відношенні відповідальності з державою, але розриває цей зв'язок актом безвідповідальної поведінки [134, с. 54], що точно та влучно відображає сутність відповідальності дізнавача – як порушення попередньо взятих на себе правових зобов'язань за що обов'язково й невідворотно настає юридичний наслідок.

З метою притягнення до відповідальності посадових осіб підрозділів дізнання НП України й осіб, уповноважених на здійснення досудового розслідування кримінальних проступків, діє система органів, а також правових засад їх діяльності з метою здійснення відповідного контролю та нагляду.

Науковці акцентують, що функція контролю не тільки забезпечує законність, дотримання обов'язкових вимог, а й передбачає проведення перевірки на предмет досягнення закладеної в правовій нормі моделі, а також аналіз фактичного стану виконання встановлених нормою правил поведінки, отриманих результатів [39].

У НП України контроль за діяльністю працівників підрозділів дізнання в частині дотримання дисципліни та законності найефективніше здійснюють Департамент головної інспекції з особового складу, а також Департамент внутрішньої безпеки НП України.

Основною підставою для притягнення поліцейського до відповідальності є порушення службової дисципліни, що полягає в недотриманні вимог Дисциплінарного статуту Національної поліції України, яким визначено сутність службової дисципліни в НП України, повноваження поліцейських та їхніх керівників з її дотримання, види заохочень і дисциплінарних стягнень, а також порядок їх застосування та оскарження [172]. Оскільки попередньо ми зазначали, що діяльність, пов'язану з досудовим розслідуванням кримінальних проступків, урегульовує низка нормативно-правових актів, є певна ймовірність здобуття уповноваженими на це особами неправомірної вигоди, або в умовах

значної завантаженості – виявів неетичної поведінки; функціонування підрозділів поліції, що забезпечують реалізацію цього напряму роботи, відображає системний і структурований підхід.

Водночас дотримання службової дисципліни, відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України, ґрунтується на створенні необхідних організаційних і соціально-економічних умов для чесного, неупередженого й гідного виконання обов'язків поліцейського, повазі до честі та гідності поліцейського, формуванні сумлінного ставлення до виконання обов'язків поліцейського шляхом зваженого застосування методів переконання, заохочення та примусу [172]. Слід зазначити, що притягнення дізнавача до дисциплінарної відповідальності можливе лише за вчинення діяння, що передбачає порушення засад дисципліни й законності в діяльності НП України, оскільки для оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності в досудовому розслідуванні кримінального проступку діє окремий механізм, що безпосередньо пов'язаний з процесуальним наглядом прокурора. Слід зауважити, що в системі кримінального процесу, яка є безпосередньою частиною нормативної складової організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України, є поняття судового контролю.

Судова практика засвідчує, що судовий контроль за процесуальними діями та рішеннями дізнавача є надзвичайно ефективним і дієвим засобом захисту законних прав й інтересів учасників кримінального судочинства. Функцію судового контролю у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві під час досудового розслідування покладено на нового суб'єкта в кримінальному процесі – слідчого суддю [81, с. 176–184].

Науковці поняття нагляду трактують по-різному. Зміст терміна «нагляд» у тлумачних словниках висвітлюють через поняття «контроль», проте зворотну ситуацію відображає тлумачення поняття «контроль», який визначають за допомогою нагляду [189, с. 768–772]. З приводу цього укладач словника В.

Бусел доходить висновку, що у звичайному розумінні значення цих слів однакове [28, с. 992].

У контексті здійснення нагляду за діяльністю підрозділів дізнання НП України сутність цих дефініцій чітко розмежовують за суб'єктом здійснення відповідного повноваження (нагляд – функція органів прокуратури, що передбачена законодавством України; контроль у частині дотримання дисципліни й законності віднесено до повноважень інспекції з особового складу та підрозділів внутрішньої безпеки НП України, а в частині здійснення процесуальних повноважень – до функцій суду, слідчого судді). У будь-якому разі зазначені елементи є складовими організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України, що уможливлюють правомірне здійснення повноважень дізнавачем під час службової та процесуальної діяльності.

Відповідна система суб'єктів і законодавчих умов функціонує передусім задля забезпечення публічності, гласності та контрольованості відповідного процесу в тих частинах, де така діяльність не суперечить засадам таємниці кримінального провадження.

Інформаційно-аналітичне забезпечення як елемент організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України є найважливішим факультативним напрямом, з огляду на стрімкий інформаційний прогрес суспільства. Щодо поняття інформаційно-аналітичного забезпечення в науковому просторі триває дискусія, що полягає в спірності віднесення до цієї категорії низки ознак.

На думку укладачів Енциклопедії кібернетики, структура інформаційно-аналітичної діяльності має передбачати інформаційне забезпечення, інформаційно-аналітичну роботу, створення баз даних, що охоплює інформаційний пошук, завдання, мотиви, способи та прийоми їх здійснення [59]. Водночас інформаційно-аналітичну діяльність вважають продуктом інтелектуальних, творчих загальноцивілізаційних тенденцій, що визначає розвиток людства, спрямований на формування пріоритетів стійкого розвитку

цивілізації та інформатизації [65]. Слід акцентувати на необхідності застосування всього спектру інформаційно-аналітичних технологій у діяльності підрозділів дізнання, оскільки, з огляду на кількість зареєстрованих кримінальних проступків за рік, стрімку інформатизацію сфер державного управління та соціального буття, а також підвищення рівня цифрової грамотності населення, цей елемент є необхідним не лише для стабільного розвитку, а й для поточного здійснення повноважень.

НП України в межах інформаційно-аналітичної діяльності: формує бази (банки) даних, що належать до єдиної інформаційної системи МВС України; здійснює інформаційно-пошукову й інформаційно-аналітичну роботу; користується базами (банками) даних МВС й інших органів державної влади [179]. Крім того, система підготовки (перепідготовки) та підвищення кваліфікації дізнавачів також підлягає інформатизації, що уможливить ефективнішу підготовку якісного кадрового потенціалу й дасть змогу поглибити знання співробітників щодо окремих питань професійної діяльності.

Отже, ми проаналізували головні, на наш погляд, елементи організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України. На підставі результатів здійсненого дослідження вдалося сформувати такі висновки [88].

Організаційно-правовими засадами функціонування в їх загальному значенні є вихідні та юридично зафіксовані закономірності організації та впорядкування процесів забезпечення належної діяльності чи функціонування будь-чого. Їх сутність полягає у важливості для розвитку й розширення можливостей щодо реалізації покладених на відповідні органи законом функцій [290].

У межах запропонованого наукового підходу вбачається можливим додатково аргументувати, що обов’язкові елементи організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України охоплюють: нормативні засади; суб’єктів та їх завдання, функції, повноваження; пріоритетні напрями, принципи; механізми відповідальності та контролю, нагляду за конкретною діяльністю.

Водночас факультативним елементом організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України є організація інформаційно-аналітичного забезпечення як системи підготовки (перепідготовки) фахівців для підрозділів дізнання із застосуванням новітніх інформаційних технологій, так і використання різноманітних інновацій (електронних баз даних, інформаційно-довідкових інтернет-ресурсів тощо) у діяльності з розслідування кримінальних проступків.

2.2. Організаційно-правові засади підготовки кадрів для підрозділів дізнання Національної поліції України

Права та свободи людини й громадянина визначають зміст і спрямованість державної політики, а в умовах євроінтеграційних процесів і трансформації свідомості українського суспільства в частині сприйняття цивілізованих демократичних цінностей за основу подальшого розвитку запит суспільства на високоефективне функціонування органів охорони правопорядку стає дедалі вищим.

Водночас питання результативного функціонування будь-якого органу, зокрема й охорони правопорядку, безпосередньо пов’язані з якісним кадровим добором на посади в ньому, а також своєчасним і необхідним підвищенням кваліфікації (спеціалізації) окремих його посадових осіб, що позитивно (якісно та змістовно) позначається на виконанні поставлених завдань.

З огляду на те, що дізнавачі НП України здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків, що становлять найбільшу частку серед зареєстрованих кримінальних правопорушень, ефективне забезпечення своєчасного підвищення кваліфікації, спеціалізації, стажувань та інших форм післядипломної освіти, на нашу думку, є найнагальнішим питанням.

У зв’язку з нещодавнім утворенням підрозділів дізнання НП України, а також необхідністю перегляду окреслених процесів у контексті поступового

наповнення сучасного освітнього процесу новітніми інформаційними технологіями, ця проблематика потребує подальшого опрацювання.

На сучасному етапі трансформації правоохоронної системи України значною є кількість пропозицій з оптимізації її функціонування. Одними з нещодавно створених підрозділів у цій системі є органи дізнання. Ураховуючи попередній досвід їх функціонування, а також позиції вчених та практиків, було започатковано роботу відповідного інституту, однак подальше його функціонування потребуватиме вдосконалення.

Для виконання покладених на відповідних посадових осіб повноважень і поставлених перед ними завдань вітчизняна система освіти має забезпечити ефективну підготовку фахівців і створити дієву систему післядипломної освіти поліцейських кадрів для роботи в підрозділах дізнання (наприклад, підвищення кваліфікації дізнавачів НП України). Такі завдання може бути ефективно реалізовано за умови використання інформаційних технологій.

Аналізуючи механізми навчання та систему освіти загалом, В. Рижков стверджує, що адаптація умов і способів підготовки до правил ринкової економіки є запорукою підготовки результативних та продуктивних кадрів [190]. Ця думка є цілком обґрунтованою, оскільки сучасний світ пропонує вирішення надзвичайно складних питань за допомогою цифрових технологій, а зловмисники своєю чергою дедалі частіше застосовують такі технології для вчинення кримінальних правопорушень, що зумовлює нагальну необхідність якісної підготовки дізнавачів.

Зокрема, О. Дрозд акцентував увагу на тому, що деякі питання адміністративно-правового регулювання підготовки поліцейських у закладах вищої освіти системи МВС України потребують врегулювання [55], що, на нашу думку слугує додатковим аргументом для оптимізації системи підготовки й працівників для підрозділів дізнання та осіб, що уповноважені на його здійснення.

Аналізуючи механізми та процедури в освітньому процесі, О. Узунова, К. Калюга та Л. Сітовська стверджують, що правничий фах трансформується

відповідно до європейських стандартів, що долучає українську систему підготовки фахівців до загальносвітової мережі освіти [208; 234]. Це, безперечно, позитивний аспект у формуванні та вдосконаленні системи підготовки працівників для підрозділів дізнання, оскільки остання матиме змогу залучати міжнародні ресурси до виконання як теоретико-освітніх, так і практично орієнтованих завдань їх підготовки.

Дослідники зосереджують увагу на необхідності специфікації освіти незалежно від її галузі, що зобов'язана знайти відображення на практиці – у вдосконаленні системи відомчих закладів освіти, що завдяки своїм можливостям (науково-педагогічному, адміністративному складу та матеріально-технічному забезпеченню) матимуть змогу ефективно реалізувати поставлені навчальними програмами завдання для опанування навчального матеріалу здобувачами освіти. Водночас формат освітньої діяльності в системі, наприклад, МВС України, потребує ґрунтованого вдосконалення для адаптації до реалій та вимог практики.

Зазначене слугує аргументом до нашої попередньо висловленої позиції стосовно взаємопов'язаності можливостей закладу освіти, змісту навчальної програми й потреб роботодавця, з огляду на стрімкий інформаційно-цифровий поступ суспільства та необхідність здійснення заходів, спрямованих на підвищення рівня цифрової грамотності фахівців.

Крім того, А. Кулиш, О. Кобзар та інші вчені доводять, що належна організація освіти правоохоронців (зокрема післядипломної) є запорукою успішного виконання покладених на них завдань і підґрунтям для сталого розвитку будь-якого правоохоронного органу [284].

Однією з проблем вищої юридичної освіти, стверджує В. Маньгора, є неузгодженість нормативно-правових актів, що регламентують підготовку юристів, оскільки участь України в Болонському процесі потребує реорганізації вищої юридичної освіти (наприклад, узгодження освітньо-професійних програм кваліфікаційних рівнів підготовки юристів з міжнародними стандартами; розроблення переліку посад, які можуть обіймати випускники-юристи; зміна

підходів до формування державного замовлення на підготовку юристів шляхом упровадження прогнозу потреб держави) [125]. Окреслені проблеми є концептуальними в переліку кроків, які необхідно реалізувати державі на шляху вдосконалення системи освіти.

Слід зауважити, що вітчизняна система освіти визначає декілька її форм і видів, які передбачають різні умови та процеси в контексті її здобуття, а також подальшої реалізації в трудовій (службовій) діяльності. Саме тому, проаналізувавши класичний підхід до розуміння підготовки працівників, а також основних проблемних питань, ми пропонуємо детальніше розглянути саме ці елементи.

Досліджуючи питання післядипломної освіти працівників загалом, а також поліцейських зокрема, науковці трактують зміст і сутність цього процесу неоднозначно, оскільки, відповідно до законодавства України, він вирізняється багатоманітністю форм реалізації, а також широким спектром завдань. Оскільки післядипломною освітою є певний етап у загальній системі освіти, рівень, що демонструє наявність певної кваліфікації, видається необхідним дослідити підходи до визначення відповідного поняття та його сутнісного наповнення.

Кабінет Міністрів України в одній зі своїх постанов надав визначення післядипломної освіти, згідно з яким вона має на меті забезпечувати поглиблення професійних знань, умінь за спеціальністю, здобуття нової кваліфікації, наукового ступеня або здобуття нового фаху на підставі наявного освітнього рівня та досвіду практичної роботи (післядипломна підготовка, аспірантура, докторантура, підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів) [171].

Суттєво розширено перелік форм післядипломної освіти, запропонованих у Законі України «Про Національну поліцію», де не зазначено як форми післядипломної освіти аспірантуру й докторантуру, а оскільки аспірантура передбачає отримання освітньо-наукового (третього) ступеня вищої освіти, а докторантура – наукового (четвертого) ступеня, то питання про терміни

обов'язкового проходження підвищень кваліфікації, наприклад, можуть бути переглянуті з огляду на те, що лише незначна частина правоохоронців мають наукові ступені, а здобуття їх передбачає комплексне виконання навчальної програми, а також написання та публічний захист дисертаційного дослідження.

Післядипломна освіта, вважає Н. Вапнярчук, має задовольняти інтереси громадян у постійному підвищенні професійного рівня відповідно до кон'юнктури ринку праці, бути засобом соціального захисту, забезпечувати потреби суспільства й держави у висококваліфікованих конкурентоспроможних фахівцях [25]. Цей підхід до визначення післядипломної освіти є традиційним і загальним, не встановлює обмежень щодо формату здобуття цієї освіти, визначає основну її мету та підстави необхідності.

Ми поділяємо такий підхід, оскільки здобуті знання потребують постійної актуалізації, а стрімкий розвиток законодавства й сталі тенденції до систематичної трансформації вітчизняного законодавства, адаптація його до європейських стандартів потребують відповідних заходів навчального спрямування.

Обґрунтовуючи необхідність післядипломної освіти для працівників сфери освіти, схожий підхід обстоює і В. Олійник, стверджуючи, що це потребує подолання формалізму й інертності в опануванні педагогічними працівниками новітніх професійних знань, умінь і навичок, безперервного вдосконалення професійних компетентностей, а також зміни підходів до фінансування різних форм післядипломної освіти педагогічних і науково-педагогічних працівників, посилення конкуренції в системі післядипломної педагогічної освіти [142].

Натомість зазначене не визначає зміст, форму, а також загальну структуру післядипломної освіти, тому доцільно залучати іноземний досвід щодо запровадження найефективніших практик у відповідній сфері з успішного досвіду європейських країн.

Важливим етапом стало запровадження Болонської системи освіти та її основоположних принципів ще 2005 року [22], натомість, на думку

В. Сибірцева та Д. Брайченка, аналіз іноземного досвіду розвитку післядипломної освіти дає підстави стверджувати, що, як і будь-яка інша післядипломна освіта, додаткова професійна підготовка працівників має вирізнятися гнучкістю, варіативністю, різноманітністю напрямів, форм і методів навчання, урахуванням індивідуальних потреб і здібностей, відповідати запитам сучасного виробництва у фахівцях різного кваліфікаційного рівня [24].

На наше переконання, імплементація загальної структури (після адаптації її до вітчизняних реалій) системи післядипломної освіти справді може реалізувати намагання щодо оптимізації функціонування системи освіти загалом, а також підвищення професійної конкуренції всередині галузі та підвищення якості виконуваної роботи та її кількості.

Водночас В. Олійник і Л. Даниленко стверджують, що післядипломна освіта повинна бути безперервною, її пріоритетом має бути професійний та особистісний розвиток. До неї ставлять такі вимоги: відповідність сучасному рівню розвитку освітніх закладів, запитам персоналу на підставі гнучкої взаємодії основних ланок – базової та післядипломної освіти, курсового й міжкурсового періодів; урахування зв’язку базової освіти працівників з їхньою професійною діяльністю; взаємозв’язок результативності курсової підготовки й підсумку атестації кадрів; застосування важелів матеріального й морального стимулювання процесу та результату перепідготовки, підвищення кваліфікації кадрів; здійснення гнучкого процесу навчання в системі перепідготовки та курсового підвищення кваліфікації, який відповідав би інтересам кожного слухача; забезпечення неформального характеру методичного навчання кадрів у міжкурсовий період; формування демократичного стилю керівництва в управлінні креативного впливу [159].

З огляду на фундаментальність і загальний характер таких рекомендацій, видається, що не всі з них відповідають засадам і вимогам сучасного інформаційного світу. Взаємопов’язаність матеріалів післядипломної освіти з отриманим фахом, гнучкість системи навчання, урахування базової освіти з безпосередньо виконуваною роботою є основними засадами, реалізація яких

уможливить ефективну організацію роботи системи післядипломної освіти не лише дізнавачів НП України, а й усіх працівників.

Важливим напрямом підготовки сучасних фахівців є забезпечення їх сучасними цифровими технологіями, що надає можливість шляхом інформатизації та цифровізації освіти оптимізувати рівень знань здобувачів і підвищити їх конкурентоспроможність на ринку праці.

На думку вчених, інформаційними технологіями в освіті є комплекс навчальних і навчально-методичних матеріалів, технічних й інструментальних засобів, техніки навчального призначення, а також система наукових знань про форми та методи їх застосування для вдосконалення праці всіх учасників освітнього процесу [123].

Питання застосування та розроблення відповідних технологій неодноразово ставали предметом наукових дискусій дослідників, що дає підстави стверджувати про актуальність і багатогранність зазначеної тематики.

Крім того, інформатизація та впровадження цифрових технологій в освіту є пріоритетним завданням і відповідно до стандартів ЮНЕСКО [276], що своєю чергою відображено в Керівництві для вимірювальних інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) в освіті й детально опрацьовано в дослідженнях В. Осадчого та К. Осадчої [147].

Зазначене додатково аргументує значущість окресленої проблематики, оскільки використання інформаційних технологій не тільки в навчанні та практичній діяльності органів правопорядку, а й, з другого боку, злочинцями в злочинній діяльності, стало реалією сьогодення та об’єктивною вимогою до системи освіти не лише України, а й інтегрованої міжнародної системи.

Одним із найуспішніших прикладів застосування інноваційних цифрових технологій у навчанні поліцейських (за спеціальністю 081 «Право» та 262 «Правоохоронна діяльність») є досвід розроблення та впровадження у використання фахівцями й науково-педагогічними працівниками Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ інформаційно-технічної платформи, що покладена в основу проєкту «Лінія-102».

Її розробники зазначили: «У рамках проекту реалізовано повний замкнутий цикл відпрацювання навчальних фабул від отримання первинної інформації про правопорушення до винесення судом відповідного вироку. Безумовною перевагою проекту є його практична спрямованість. За сучасною методикою рольової гри курсанти, студенти та працівники НП України набувають практичних навичок, вивчають та поглиблюють теоретичний матеріал. Максимальна наочність та наближеність до реальних умов підвищує мотивацію до навчання здобувачів вищої освіти, сприяє підготовці мотивованого педагога з нестандартним творчим мисленням» [191].

Це засвідчує ефективність і виправданість застосування інноваційних цифрових технологій у практичному навчанні поліцейських. Окремим питанням у цьому контексті постає застосування вже розробленого алгоритму навчання до необхідних нині процесів щодо кандидатів на посади дізнавачів (з числа наявних співробітників, а також інших осіб) і працівників підрозділів дізнання НП України (з метою підвищення їхньої кваліфікації).

Необхідно також детальніше розглянути питання форм післядипломного освітнього процесу саме працівників підрозділів дізнання НП України. Оскільки працівники цих підрозділів мають статус поліцейського, їх післядипломна освіта здійснюється на загальних засадах, визначених Законом України «Про вищу освіту», з огляду на особливості, визначені Законом України «Про Національну поліцію», і передбачає: спеціалізацію; перепідготовку; підвищення кваліфікації; стажування [179].

Саме ці форми післядипломної освіти ми пропонуємо розглянути, щоб з’ясувати їхні особливості, сутність і зміст, а також сформулювати пропозиції щодо подальшої оптимізації.

Характеристика спеціалізації та перепідготовки як основних форм післядипломної освіти поліцейських. Спеціалізація є складовою післядипломної освіти поліцейських, а отже, і дізнавачів НП України.

У нормативних документах визначено, що спеціалізація – складова спеціальності, яка передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну чи освітньо-наукову програму підготовки працівників поліції [175].

Орієнтовно таке наповнення пропонують також вчені з інших галузей науки. Наприклад, поняття спеціалізації (лат. specialis – особливий) тлумачать як форму суспільного розподілу праці та її раціональної організації за окремими напрямами діяльності, що відображає процес зосередження діяльності на порівняно вузьких напрямах, окремих технологічних операціях із виробництва певних видів продукції [40; 148; 236]. Водночас це визначення лише відображає сутність процесу спеціалізації як поглиблення наявних у працівника знань у специфічному напрямі трудової діяльності.

Нормативні джерела здебільшого тлумачать поняття спеціалізації в контексті здобуття вищої освіти (або вищої освіти першого чи другого (бакалаврського (магістерського) рівнів), оскільки саме в цей проміжок часу відбувається формування базових правничих компетентностей, зокрема дізнавачів, і є можливим поглиблене вивчення окремих дисциплін та спеціальних курсів з метою опанування знань щодо розслідування окремої категорії кримінальних проступків (наприклад, у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, життя та здоров’я особи, власності тощо).

Свідченням цього є Перелік спеціальностей та спеціалізацій, за якими здійснюється підготовка фахівців освітнього ступеня «бакалавр» для НП України (денна форма), що опублікований на електронному інтернет-ресурсі «Портал для кандидатів на навчання Національної поліції України» [155].

Водночас розділ VI «Спеціалізація» Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції визначає, що спеціалізацію працівників поліції проводять у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. Направленню на спеціалізацію підлягають працівники поліції структурних підрозділів центрального органу управління НП України й територіальних

(міжрегіональних) органів НП України, що проходять службу (працюють) на посадах, які за класифікацією професій належать до категорій керівників, професіоналів і фахівців, які: переміщені на іншу посаду, виконання обов'язків за якою потребує нових знань, умінь і навичок (необхідність направлення такого працівника поліції на спеціалізацію визначає його безпосередній керівник); уперше прийняті на службу в поліцію; призначені на посади в новостворені підрозділи поліції [175].

На нашу думку, дізнавачі, користуючись спеціальним статусом суб'єкта досудового розслідування та поліцейського НП України, у разі необхідності направлення на спеціалізацію, що визначає безпосередній керівник, зобов'язані закінчити відповідне навчання та успішно виконати завдання підсумкового контролю, що дасть підстави для отримання свідоцтва про закінчення курсів спеціалізації (перепідготовки), форма якого наведена в додатку 2 до Положення про організацію післядипломної освіти працівників НП, його долучають до особової справи.

Водночас спеціалізація дізнавача НП України є процесом поглибленого вивчення дисциплін, спеціальних курсів з метою опанування окремих знань щодо розслідування окремої категорії кримінальних проступків (наприклад, у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, життя та здоров'я особи, власності тощо), а також застосування спеціальних знань у досудовому розслідуванні, пов'язаних із проведенням СРД.

Зобов'язання всіх працівників поліції, яких, на підставі переконання керівника або за умов наявності підстав у Положенні про організацію післядипломної освіти працівників НП, направляють на спеціалізацію, вивчення відповідних матеріалів й отримання сертифіката виключно в закладах освіти МВС України залишається дискусійним у науковому полі.

Своєю чергою перепідготовка, згідно з відомчими нормативно-правовими актами, – це професійне навчання, спрямоване на опанування працівниками поліції іншої професії [175].

Поняття перепідготовки має різні інтерпретації. Наприклад, у тлумачному словнику української мови визначено, що перепідготовка є процесом, що характеризується діями щодо підготовки заново, по-іншому [27], а в положеннях ч. 6 ст. 18 «Освіта дорослих» Закону України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII «Про освіту» [181], що є аналогічним до визначення відповідного поняття в Законі України від 10 лютого 1998 року № 103/98-ВР «Про професійно-технічну освіту» [184] та Положенні про професійне навчання працівників на виробництві (затверджене спільним наказом Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України від 26 березня 2001 року № 127/151 [176], це «професійне (професійно-технічне) навчання, спрямоване на оволодіння іншою професією робітниками, які здобули первинну професійну підготовку».

Оскільки зміст професії поліцейського може бути значно ширшим за суто «патрульну» чи «слідчу (дізнавацьку)» функції, необхідно зауважити, що положення п. 4^1 ч. 1 ст. 3 КПК України встановлюють, що дізнавачем є службова особа підрозділу дізнання органу НП, уповноважені особи іншого підрозділу НП України, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків.

На думку вітчизняних учених, перепідготовка означає, що працівники, які мають певні професійні знання з уже набутої професії, проходять навчання, спрямоване на опанування іншої професії не тільки для вдосконалення технологічного процесу, упровадженням нових технологій та обладнання, а й з матеріальних причин, загрози звільнення [70].

Водночас на офіційному інтернет-ресурсі Державного університету телекомунікацій зазначено, що перепідготовка кадрів – це отримання іншої спеціальності та професії на основі здобутого раніше освітнього ступеня та практичного досвіду, а також одночасне навчання за двома спеціальностями відповідного освітнього ступеня в одному або різних навчальних закладах [156].

Тобто питання про ефективну організацію перепідготовки працівників поліції перед наділенням їх повноваженнями щодо здійснення досудового розслідування кримінальних проступків є надзвичайно актуальним, оскільки такі працівники, з огляду на різноманіття та специфіку своєї професійної поліцейської діяльності (наприклад, функцій дільничних офіцерів поліції чи патрульних поліцейських), не могли повноцінно ознайомитися із сутністю процесу досудового розслідування.

Планомірне запровадження окремих елементів електронного кримінального провадження у вітчизняне законодавство, наприклад, на підставі Закону України від 1 червня 2021 року № 1498-IX «Про внесення змін до КПК України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування» [169], зумовлює необхідність запровадження новітніх інформаційних технологій в освітній процес, що дасть змогу закласти навички користування основними цифровими кейсами в межах електронного кримінального провадження.

Характеристика підвищення кваліфікації та стажування. Закон України «Про Національну поліцію» до переліку форм післядипломної освіти поліцейських відносить підвищення кваліфікації, що нині є найпоширенішою формою післядипломної освіти, насамперед через встановлений зазначеним законом обов’язок щодо проходження підвищення кваліфікації не менше ніж раз на три роки (п. 1 ч. 3 ст. 75), а також через його функціональність, змістовність, доступність і можливість реалізації без значних втрат у трудовій діяльності й без відриву від основного місця роботи.

Науковець Ю. Розенбаум обґрунтовує доцільність підвищення кваліфікації, що відбувається без відриву від професії та є складовою правовідносин між державними органами та їх службовцями (підприємствами і працівниками) [193]. Тобто проходження працівниками підвищення кваліфікації є необхідним елементом трудового процесу й містить засади, що сприятимуть подальшому кар’єрному зростанню працівника.

Водночас трудове законодавство термін «підвищення кваліфікації» висвітлює фрагментарно, а наука трудового права акцентує на деяких особливостях його структури, а також розширює його змістовні ознаки.

Із цього приводу дослідники стверджували, що підвищення кваліфікації безпосередньо пов'язане з тим, що працівник цілеспрямовано розширює власну компетенцію та змістовно наповнює знання щодо предмета своєї діяльності [228]. У такий спосіб чітко встановлюють межі здобуття нових знань працівниками й убезпечують їх від вивчення матеріалу й дисциплін, що не відповідають їх фаху. Однак питання адаптації шляхом підвищення кваліфікації уповноважених на здійснення дізнання працівників інших підрозділів поліції містить внутрішні суперечності, адже основною функцією підрозділів, наприклад, дільничного офіцера поліції, є здійснення превентивних заходів у сфері протидії та запобігання злочинності. Тому процес підвищення кваліфікації має бути спрямований на розширення та поглиблення відповідних навичок і вмінь.

Навіть тоді коли працівник опановує в процесі навчання суміжну професію, його навчання обмежується потребами за основною спеціальністю, а отримані спеціальні знання сприяють поліпшенню виконання роботи за професією.

Слід навести аргументи стосовно дискусійності такого підходу до визначення сутності та змісту «підвищення кваліфікації» поза межами опанованої професії, оскільки етимологічна сутність цього словосполучення демонструє опанування нових навичок безпосередньо в межах конкретної кваліфікації.

На нашу думку, мета підвищення кваліфікації полягає в підвищенні ефективності роботи конкретного працівника шляхом формування нових навичок і відпрацювання алгоритмів організації роботи в межах професії.

Крім того, на підтвердження сформованої нами мети підвищення кваліфікації В. Артемова надає визначення завданням, що передбачають

підвищення ступеня готовності працівника до належного виконання заданого обсягу й виду робіт, а також посилення ефективності професійної праці [8].

Пропозиції щодо інформатизації цього виду післядипломної освіти стосуються насамперед можливості проведення лекційних занять на базі онлайн платформ, що передбачають дистанційне формування певних навичок. Крім того, в умовах стрімкого поширення сервісів Google, на нашу думку, найефективніше організувати здійснення поточного контролю успішності або проведення онлайн тестових чи будь-яких інших заліків у сервісі Google форми, що надає можливість швидко оперувати отриманими відповідями, структурувати інформацію в таблицю Microsoft Excel, здійснювати поштову розсилку отриманих результатів й інші функції.

Крім того, Закон України «Про Національну поліцію» передбачає можливість проходження стажування як форми післядипломної освіти поліцейських. За сучасних умов стажування як з наукової, так і законодавчої позицій розглядають як невід'ємний процес призначення на посаду, що уможливлює перевірку навичок, компетенцій і вмінь працівника перед призначенням його на певну посаду.

Поняття стажування не є новим для вітчизняного законодавства. Становлення інституту стажування розпочалося з ухвалення Постанови РНК СРСР від 14 червня 1926 року «Про порядок надання місць практики учням університетів, інститутів і технікумів та місць проходження стажу особам, які пройшли повний курс зазначених навчальних закладів». Держава зобов'язувала всі підприємства й установи приймати на річне стажування осіб, які пройшли повний курс навчання в університетах, інститутах і технікумах [138], що надавало можливість поглибити й адаптувати до практичних реалій набуті під час навчання теоретичні знання.

Зараз такого обов'язку роботодавці не мають, проте значна їх кількість пропонує студентам і випускникам пройти стажування, за результатами якого вони матимуть можливість отримати постійне місце роботи [203]. Зазначене засвідчує необхідність дослідження сутності цього явища та вивчення його

змісту саме в контексті стажування дізнавачів НП України, що сприятиме оптимізації системи їх післядипломної освіти.

Поняття «стажування» (від франц. stage, первісно – період формування, від пізньолат. stagium – перебування) – це форма навчання, що передбачає набуття практичного досвіду й навичок студентами (слухачами), уперше прийнятими на роботу працівниками і претендентами на більш кваліфіковану роботу (вищу посаду), перевірку їхнього професійного рівня та ділових рис, а також підвищення кваліфікації [27, с. 842–843]. Зокрема, слід зауважити, що науковці виокремлюють декілька суб'єктів, що можуть проходити стажування без зазначення кінцевої мети такого процесу, коли йдеться лише про набуття практичного досвіду й навичок. Водночас законодавство України регламентує стажування працівників НП України як форму післядипломної освіти.

З огляду на викладене, суб'єктами стажування можуть бути: 1) студенти (слухачі); 2) працівники, уперше прийняті на роботу; 3) претенденти на більш кваліфіковану роботу (вищу посаду). Стаття 8 Закону України «Про зайнятість населення» визначає стажування як форму реалізації права на професійне навчання [203]. Водночас науковці виокремлюють зміст поняття стажування як елементу підвищення та поглиблення професійного рівня й компетенцій у конкретному фаху.

Згідно зі ст. 29 цього Закону, студенти закладів фахової передвищої та вищої освіти, учні закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які здобули професію (кваліфікацію) за освітньо-кваліфікаційним рівнем «кваліфікований робітник», освітньо-професійним ступенем «фаховий молодший бакалавр», освітнім ступенем «молодший бакалавр», «бакалавр», «магістр» і продовжують навчатися на наступному освітньо-кваліфікаційному рівні, мають право проходити стажування за професією (спеціальністю), за якою здобувається освіта, на підприємствах, в установах та організаціях незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, на умовах, визначених договором про стажування у вільний від навчання час [173]. Можна констатувати, що стажування суттєво поглиблює теоретично опановані

компетенції працівником і змістовно наповнює аудиторні заняття буденною працею, що своєю чергою готує майбутнього працівника не лише морально, а й професійно до виконання складних завдань.

Неодноразово розглядаючи стажування в класичному його розумінні, С. Сакун акцентує на тому, що воно належить до заходів, які сприяють отриманню молоддю першого робочого місця, а його метою є набуття досвіду з виконання професійних завдань та обов`язків, удосконалення професійних знань, умінь і навичок, вивчення та опанування нових технологій, техніки, набуття додаткових компетенцій [203].

Безперечно, роль стажування в житті здобувачів вищої освіти є визначальною, оскільки саме ознайомлення з реаліями майбутньої професії допомагає не лише вчитися застосовувати отримані знання на практиці, а й кар'єрно зростати вже навчаючись. Водночас стажування проводять перед призначенням на посаду, з метою опанування (перевірки) окремих організаційних, професійних та інших навичок.

Законодавство, що регулює стажування в НП України, забезпечує декілька форм його реалізації: як форму перевірки опанованих знань перед випуском із закладу вищої освіти; як форму післядипломної освіти поліцейських.

Відповідно до абз. 5 п. 3 розділу третього (Види післядипломної освіти і форми навчання) Положення про організацію післядипломної освіти працівників НП, стажуванням є набуття працівником поліції досвіду виконання завдань й обов'язків певної професійної діяльності або галузі знань [175]. Натомість розділ IX «Стажування» Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції передбачає, що стажування працівників поліції здійснюють з метою формування та закріплення на практиці професійних знань, умінь, навичок і компетенцій, отриманих під час теоретичної підготовки. Стажування проходять: працівники поліції, які зараховані до кадрового резерву, – для просування по службі; працівники

поліції, які вперше призначені на посади керівного складу НП України; інші працівники поліції – під час призначення на нову посаду [175].

Отже, слід зауважити, що зміст поняття стажування, викладений у працях вітчизняних учених, а також закріплений у нормативно-правових актах освітнього спрямування цілком відповідає один одному. З огляду на зазначені умови проходження стажування, напрями вдосконалення можуть полягати в розробленні окремих інформаційних систем, функціонування яких уможливить проведення онлайн навчання, тестування, а також виконання практичних завдань у режимі реального часу.

Крім того, потребує вдосконалення система стажування на підставі врахування попередньо опрацьованих конкретним поліцейським курсів підвищення кваліфікації, якщо вони були довгостроковими й передбачали набуття суттєвого обсягу знань.

До прикладу, дізнавачі НП України здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків різної спрямованості, проте окремі кримінально-правові аспекти кваліфікації діянь, пов’язаних зі специфічними об’єктами посягань, потребують наявності глибших знань, а їх досудове розслідування може бути пов’язане з потребою проводити широкий комплекс СРД, що й зумовлює необхідність не лише проходження навчання та отримання теоретичних знань, а й практичного їх відпрацювання без імовірної шкоди інтересам потерпілих осіб.

Тому на підставі проаналізованих позицій вчених, нормативно-правового забезпечення та статистичної інформації щодо визначення понятійно-категоріального апарату зазначеної проблематики, з’ясування сутності освітнього процесу й засад його інформатизації в сучасному світі, а також пропозицій щодо оптимізації, аргументуємо висновки щодо необхідності вдосконалення системи освіти дізнавачів, зокрема осіб, уповноважених на здійснення дізнання, шляхом застосування новітніх освітніх інформаційних технологій.

Інформаційними технологіями в освітньому процесі є комплекс інформаційно-технічних засобів, заходів і способів, сутність існування яких полягає у функціонуванні певного алгоритму, що забезпечує отримання інформації, розширення меж професійної компетентності здобувача вищої освіти чи працівника й/або організовує відпрацювання отриманих теоретичних навичок.

Застосування відповідних ресурсів, з одного боку, актуалізує необхідність суттєво переглянути наявні підходи в освітньому процесі, а з іншого – зумовить обставини, за яких підготовка якісних дізнавачів без використання інформаційно-довідкових порталів, спеціальних освітніх програм, симуляторів і систематизованих інформаційних ресурсів стане неможливою, що позитивно позначиться на відповідному процесі за умови належного контролю [198].

2.3. Організаційно-правові засади контролю та нагляду за діяльністю підрозділів дізнання Національної поліції України

Питання наукового осмислення проблем функціонування дізнання як новоствореного структурного підрозділу НП України крізь призму євроінтеграційних процесів й утвердження прав і свобод людини та громадянина є надзвичайно актуальними. Водночас у межах традиційного підходу до визначення основних елементів контролю та нагляду в досудовому розслідуванні вчені-адміністративісти розглядають як трискладову систему «орган досудового розслідування – прокуратура – суд».

Оскільки сучасна система досудового розслідування та окремі елементи організації функціонування цього механізму потребують контролю та нагляду, це питання неодноразово поставало в дослідженнях вітчизняних учених. На нашу думку, зазначене зумовлено насамперед тим, що оскільки сфера діяльності, спрямована забезпечити функціонування механізму притягнення до кримінальної відповідальності осіб за учинення кримінальних правопорушень,

може водночас і суттєво утискати права та свободи людини й громадянина (тимчасово обмежуючи їх реалізацію), неможливим є демократичне, прозоре та підзвітне функціонування відповідного органу влади в умовах правової державності.

Окреслені фактори засвідчують актуальність дослідження основних напрямів контролю та нагляду за діяльністю підрозділів дізнання НП України, що, з огляду на значні напрацювання вчених і дослідників, є достатньо розгалуженими.

Сучасні дослідники, вивчаючи питання здійснення одночасно контролюючих і наглядових заходів щодо діяльності органів правопорядку в Україні, акцентують увагу на тому, що до основних таких засобів забезпечення законності національне законодавство відносить прокурорський нагляд, судовий і відомчий контроль [68, с. 205; 240, с. 142]. Тому забезпечення ефективного функціонування системи нагляду й заходів контролю може додатково сприяти забезпеченню прав і свобод людини й громадянина в досудовому розслідуванні, а також окремо позначатися на подальшому нормативно-правовому й організаційному забезпеченні функціонування відповідного органу. Отже, здійснення подальших наукових розвідок щодо організації відомчого й судового контролю, а також прокурорського нагляду в контексті означених пріоритетів і проблемних питань, на нашу думку, є надзвичайно актуальним. Крім того, додатковим аргументом стосовно потреби теоретичного переосмислення відповідних питань і принципів, за якими сформовано відповідні напрями, є кардинальне реформування вітчизняної системи права та структури органів правопорядку з метою їх переходу від тоталітарно-радянських принципів формування до демократично-європейських.

Законодавство України передбачає декілька форм взаємодії дізнавачів з різними суб’єктами, серед яких й органи прокуратури, у межах виконання останніми функцій з нагляду за дотриманням прав і свобод людини й громадянина в кримінальному провадженні – слідчі судді, що здійснюють контрольні функції в межах визначених кримінальним процесуальним законом.

Крім того, окремим питанням постає характеристика внутрішньовідомчого контролю за діяльністю дізнавачів, підрозділів дізнання як структурних елементів організаційно-штатного поділу НП України.

Тож очевидною є доцільність наукових розвідок у напрямі організаційно-правових засад взаємодії дізнавача та прокурора в досудовому розслідуванні у формі нагляду, оскільки безперешкодна й ефективна співпраця надасть можливість ефективно здійснювати захист прав і свобод людини й громадянина, чиї права було порушено, а також виконати інші визначені чинним законодавством України завдання кримінального процесу.

Поняття взаємодії дослідники тлумачать по-різному, тому для правильного використання наукової термінології пропонуємо узагальнити наявні наукові підходи до її тлумачення. Об'єктивну необхідність взаємодії, що зумовлена спільністю завдань, які стоять перед різними відомствами, органами й підрозділами, уповноваженими протидіяти злочинності, і відмінностями в їхньому функціональному та структурному стані, неодноразово розглядали вітчизняні вчені [83, с. 27].

Наприклад, Г. Бондар стверджує, що взаємодія є там, де наявний спільний інтерес, а тому під час розслідування злочинів взаємодія наявна між правоохоронними органами, оскільки вони мають одну мету – розкриття та розслідування злочинів [23, с. 46–48], а В. Ковальов акцентує на тому, що взаємодія виявляється насамперед у консолідації сил і засобів суб'єктів взаємодії для досягнення єдиної мети [97, с. 24]. Тобто, дізнавач і прокурор взаємодіють в досудовому розслідуванні з конкретною метою – досягнення мети й завдання відповідного процесу, що спрямовані на притягнення до відповідальності винних осіб і поновлення (в межах можливого) прав і свобод людини і громадянина. Аналогічні положення щодо взаємодії у формі контролю між дізнавачем і керівництвом підрозділу дізнання та судом, а також громадськості стосуються й інших аспектів нашого дослідження, що має залишатися в межах визначеного предмета.

Наведене, дає можливість обґрунтувати позицію про невідворотну необхідність надання адміністративно-правової характеристики засадам контролю, нагляду та взаємодії з громадськістю, оскільки саме ці інститути спрямовані на оптимізацію процесу здійснення дізнання, вдосконалення інституційної спроможності їх функціонування, а також, відповідні результати, можуть бути використані в подальших наукових розробках.

У своїх фундаментальних дослідженнях проблеми організаційно-правового забезпечення діяльності органів досудового розслідування частково аналізували такі вчені, як: В. Бурлака, Р. Дударець, В. Дрозд, М. Калатур, О. Кобзар, О. Татаров, М. Цуцкірідзе, С. Чернявський та ін. Своєю чергою питання здійснення прокурорського нагляду та судового контролю були предметом наукових пошуків таких авторитетних учених, як: Ю. Аленін, І. Гловюк, В. Гринюк, О. Капліна, П. Каркач, М. Погорецький, Ю. Полонський, О. Толочко та ін.

Попри варіативність і мультидисциплінарність наукових досліджень, які висвітлювали аспекти окресленої теми, актуальними залишаються питання організаційно-правового забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України.

Тож пропонуємо обрати за основу загальноприйнятий у наукових колах підхід, визначивши як основні такі елементи: *відомчий контроль* (Закон України «Про Національну поліцію», Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України тощо), *судовий контроль* (регламентований КПК України та Законом України «Про судоустрій і статус суддів»), *прокурорський нагляд* (встановлений КПК України та Законом України «Про прокуратуру»).

Ураховуючи, що понятійно-категоріальний апарат проблематики дослідження залишається недеталізованим, доцільно розпочати з аналізу базових категорій, що наповнюють змістом сутність таких процесів, а також з’ясувати їх співвідношення («контроль» і «нагляд»).

Підходи науковців й укладачів тлумачних словників щодо визначення поняття «контроль» різняться. Загалом воно має франкомовне походження та буквально означає перевірку (спостереження з метою перевірки), а також систему органів, що здійснюють таку перевірку (їх посадових осіб) [211, с. 256]. Тож можна навести проміжний аргумент про те, що контролем є організація роботи певного уповноваженого органу чи посадової особи (визначеної попередньо) з метою спостереження, що спрямована на перевірку дотримання певних стандартів.

Водночас словникові видання (Словник української мови [212, с. 271], Український словник іншомовних слів [103], Словник української мови [104]) тлумачать поняття контролю як процес, що має на меті шляхом спостереження, ведення звітності, перевірки відповідності здійснюваної діяльності попередньо встановленим об'єктивним вимогам забезпечити дотримання засад, принципів і завдань такої діяльності. Крім того, цьому процесу притаманні такі риси, як облік, перевірка, нагляд тощо. Основною ознакою, на нашу думку, є характеристика процесу контролю як підсумкової функції управління в державно-владних відносинах, що мають ґрунтуватися на принципах прозорості, підзвітності, верховенства права й неухильного виконання законних вимог.

Крім того, вітчизняні дослідники, вивчаючи зміст і сутність контролю в державному управлінні фінансами, характеризують його за допомогою диференційованого підходу, що залежить від сфери наукових знань, у яких здійснюють дослідження [224]. Це засвідчує складність і багатокомпонентність такого процесу, тобто це складний, пов'язаний із засадами правової системи механізм.

Зокрема, В. Гаращук зауважує, що контроль – основний спосіб забезпечення законності й дисципліни в державному управлінні. Він є одним з найважливіших елементів державного управління, важливою функцією держави. Без організації та здійснення контролю неможлива робота державного апарату, інших державних структур. Будь-яке рішення, будь-яка дія у сфері

державного управління закінчуються контролем за їх виконанням, інакше вони не матимуть сенсу [33]. Водночас слід зазначити, що дії, які підлягають контролю в процесі здійснення досудового розслідування кримінальних проступків дізнавачами НП України, насамперед мають бути реалізовані не лише крізь призму сенсу чи логіки, а передусім на підставі прав і свобод людини й громадянина загалом і прав, свобод, повноважень й обов'язків учасників кримінального процесу зокрема.

Стосовно інституційної приналежності інституту контролю до процесів управління висловлювався також Ю. Битяк, який стверджував, що контроль у такому контексті забезпечує систематичну перевірку виконання Конституції, законів України, інших нормативних актів, дотримання дисципліни та правопорядку й полягає у «втручанні контрольних органів в оперативну діяльність підконтрольних органів, даванні їм обов'язкових для виконання вказівок, припиненні, зміні чи скасуванні актів управління, вжитті заходів примусу щодо підконтрольних органів» [2, с. 224]. Тобто автор чітко визначає спрямованість контрольних функцій, що орієнтовані на забезпечення дотримання законодавства України в певній галузі. Водночас акцентує увагу на співвідношенні понять контролю та нагляду в науці державного управління та юриспруденції (зокрема, адміністративному праві).

На думку Ю. Битяка, нагляд має на меті виявлення та попередження правопорушень, усунення їхніх наслідків і притягнення винних до відповідальності, без права втручатися в оперативну та господарську діяльність піднаглядних об'єктів, зміни чи скасування актів управління [2, с. 224]. Натомість слід спрямувати увагу на те, що нагляд у кримінальному процесі, реалізовуваний, зокрема, органами прокуратури України, має такі специфічні для традиційного розуміння цього явища ознаки, як: можливість скасування раніше прийнятих рішень, заборона реалізації вже прийнятих дізнавачем рішень, прийняття інакших рішень, умотивованих процесуальною доцільністю та іншими передбаченими законодавством України механізмами.

Розглядаючи контроль і нагляд у контексті трудового права й нерозривно пов’язуючи їх, О. Смирнов визначає, що ці процеси спрямовані на захист трудових прав працівників та полягають у попередженні та виявленні порушення трудового законодавства з боку органів працевлаштування та уповноважених ними осіб, відновленні трудових прав працівників і притягненні до відповідальності винних у порушенні цих прав [229, с. 357]. Крім того, автор наводить аргументи щодо своєї позиції, що поняття нагляду та контролю застосовують як тотожні в Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [182], водночас слід зауважити, що фрагментарне визначення такого інституту, як контроль і нагляд у державному управлінні та публічному адмініструванні (здійснювані за допомогою інструментів адміністративного права), є таким, що не цілком висвітлює зміст цих інституцій.

Наприклад, контроль і нагляд з позицій забезпечення функціонування підрозділів дізнання НП України однозначно розмежовують як за змістом і значенням, так і за суб’єктними показниками й об’єктними завданнями. Ми пропонуємо дослідити поняття нагляду у взаємозв’язку з прокурорською діяльністю, відповідно до положень КПК України, що дасть змогу об’єктивно проаналізувати відповідні положення.

На нашу думку, контролем за діяльністю підрозділів дізнання НП України є попередньо регламентований українським законодавством процес, забезпечення якого покладено на чітко встановлений перелік суб’єктів, його зміст полягає в спостереженні за певною діяльністю, веденні звітності щодо неї, а також перевірці відповідності здійснюваної діяльності попередньо встановленим об’єктивним вимогам з метою забезпечення дотримання засад, принципів і завдань такої діяльності.

Сучасні дослідження та положення чинного законодавства України дають підстави стверджувати про наявність щонайменше декількох форм контролю. Наприклад, Закон України «Про Національну поліцію» чітко визначає поняття громадського контролю (його доцільно висвітлити фрагментарно, з огляду на

специфіку організації процесуальної діяльності дізнавача), відомчого контролю (його здійснюють на підставі внутрішньої ієрархічної побудови підрозділів дізнання та засади взаємопідпорядкування в системі органів НП України). Крім того, положення КПК України встановлюють такий вид контролю, як судовий, його застосовують у контексті здійснення досудового розслідування кримінальних проступків, переважно у виняткових випадках, тож у контексті цього дослідження потребує наукових розвідок.

Ураховуючи специфіку функціонування інституту контролю та раніше висвітлені елементи його змісту, слід розпочати з аналізу сутності та загальної структури *відомчого контролю* за діяльністю підрозділів дізнання НП України.

Дослідники мають декілька сталих підходів до визначення поняття відомчого контролю, що кореспондується із запропонованим нами визначенням контролю як інституції. Крім того, зазначені підходи до інтерпретації понять «внутрішньовідомчий», «внутрішній», «відомчий» контроль є за своїм змістом тотожними.

Наприклад, С. Шатрава зазначає, що внутрішнім контролем слід вважати систему заходів, спрямованих на забезпечення принципу верховенства права й охорони прав людини, вимог законодавства і відомчих нормативно-правових актів, запобігання вчиненню правопорушень, проведення справедливих внутрішніх розслідувань правопорушень, учинених відповідними суб’єктами [250, с. 147], що, на нашу думку, достатньо чітко визначає межі внутрішнього контролю та може бути інтерпретоване в контексті діяльності підрозділів дізнання НП України, зокрема не лише в їх безпосередній процесуальній діяльності, а й у службово-організаційних питаннях.

Натомість Г. Гончарук й І. Осика стверджують, що внутрішній контроль є складовою забезпечення внутрішньої безпеки системи МВС, яка має протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам [38], а вказівка на те, що система внутрішнього контролю має забезпечувати також і протидію зовнішнім загрозам є цілком доречною. Зокрема, зовнішні корупційні фактори, психологічний тиск на дізнавача під час здійснення ним досудового

розслідування кримінальних проступків є предметом внутрішнього контролю керівництва підрозділу, оскільки ефективне та своєчасне реагування на такі виклики може убезпечити ймовірний об'єктивний результат відповідного розслідування та частково забезпечити безпеку працівника.

На думку М. Коваліва, який досліджував основи управління ще в органах внутрішніх справ України, предмет правового регулювання внутрішньовідомчого контролю охоплює низку аспектів їх діяльності [94, с. 144]. Аналогічну позицію обстоює також і С. Єсімов, який стверджує, що предметом правового регулювання внутрішньовідомчого контролю стає та їх частина, яка забезпечує організаційні, процедурні та правозахисні основи стабільності, гарантованості й достовірності цільової інформації про стан і розвиток функціонування НП, кожного з територіальних органів і підрозділів окремо [61]. На нашу думку, такі особливості істотно позначаються на функціонуванні підрозділів дізнання, оскільки в умовах надмірної їх завантаженості та стрімкого зростання рівня криміногенності суспільства ключовими факторами в організації та забезпеченні функціонування підрозділів дізнання є відповідність такої діяльності завданням і меті, а також продуктивний і раціональний розподіл зареєстрованих кримінальних проступків відповідно до спеціалізації дізнавачів (з метою організації якомога ефективнішого досудового розслідування професійно підготовленим суб'єктом), а також з огляду на попередньо сформоване навантаження.

Досліджуючи теоретичні, організаційні та правові аспекти роботи з персоналом органів досудового слідства МВС України, К. Ізбаш обґрунтовує доцільність об'єднання функцій організації та контролю в роботі органів досудового розслідування НП України в три групи, однією з яких є контрольна, вона передбачає:

– визначення слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а в разі здійснення досудового розслідування слідчою групою – визначення старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих;

– відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування мотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з подальшим повідомленням прокурора та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених КПК України, для його відводу або в разі неефективного досудового розслідування;

– ознайомлення з матеріалами досудового розслідування, надання слідчому письмових вказівок, які не можуть суперечити рішенням і вказівкам прокурора;

– ужиття заходів для усунення порушень вимог законодавства в разі їх допущення слідчим; погодження проведення СРД і продовження строку їх проведення у випадках, передбачених КПК України [71, с. 133–135], що частково відповідає дійсності та кореспондується з повноваженнями керівника підрозділу дізнання, згідно з КПК України. Такі функції спрямовані передусім на забезпечення внутрішнього контролю саме за організаційною та адміністративно-управлінською діяльністю в підрозділі дізнання, а вже другорядним їх значення для реалізації процесуальних прав, повноважень й обов'язків.

Деякі засади внутрішнього контролю керівництва підрозділів дізнання за організаційно-управлінською та частково процесуальною діяльністю дізнавачів регламентовано в КПК України та Положенні про організацію діяльності підрозділів дізнання органів НП України.

Наприклад, ст. 39^1 «Керівник органу дізнання» КПК України передбачає, що керівник органу дізнання уповноважений: визначати дізнавача, який здійснюватиме дізнання; відсторонювати дізнавача від проведення дізнання за ініціативою прокурора або з власної ініціативи та призначати іншого дізнавача за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу (самовідводу) або неефективного дізнання; ознайомлюватися з матеріалами дізнання, давати дізнавачу письмові вказівки, що не суперечать рішенням і вказівкам прокурора; уживати заходів для усунення порушень вимог законодавства в разі їх допущення дізнавачем [111]. Такі повноваження

керівника підрозділу дізнання, як визначення дізнавача, який здійснюватиме дізнання (зокрема можливість його відсторонення), має організаційно-управлінське спрямування, а його реалізація пов'язана з низькою ефективністю здійснення дізнання, загальною завантаженістю працівника такого підрозділу чи особи, уповноваженої на здійснення дізнання, а також іншими об'єктивними факторами.

Крім того, керівник підрозділу дізнання, уповноважений, зокрема, безпосередньо втручатися в процесуальну діяльність дізнавача в досудовому розслідуванні, щоб ознайомитися з відповідними матеріалами, надати письмові вказівки, а також сприяти усуненню недоліків, яких припустився дізнавачем у цьому процесі.

Розділ IV «Повноваження керівників підрозділів дізнання» Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України визначає трирівневу систему повноважень керівника підрозділу дізнання на рівні управління, відділу (сектору) дізнання ГУНП, а також відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції [174], з поступовим їх розширенням від найменшої до найбільшої (з огляду на особливості організації роботи підрозділу дізнання на рівні відділу поліції).

Наприклад, начальник УД організовує в установленому порядку заслуховування керівників відділів (секторів) дізнання ГУНП з питань службової діяльності підрозділів дізнання відділів (секторів) ГУНП і територіальних підрозділів поліції, натомість начальник відділу (сектору) дізнання ГУНП організовує заслуховування керівників підрозділів дізнання територіальних підрозділів поліції, а начальник відділу (сектору) дізнання територіального підрозділу поліції, керуючи, відповідає за безпосереднє виконання покладених на нього завдань, організовує та забезпечує постійний моніторинг стану оперативної обстановки на території обслуговування й реагування на її зміни, заслуховує на оперативних нарадах звіти з питань розслідування кримінальних проступків, а також установлює спеціалізацію дізнавачів у розслідуванні кримінальних проступків окремих категорій, що й

уможливлює подальшу побудову системи контролю за рівнями територіального підпорядкування, котра й забезпечує реалізацію попередньо окреслених законодавством України функцій.

Отже, зміст внутрішнього контролю за діяльністю підрозділів дізнання НП України, який здійснюють насамперед з метою забезпечення неухильного дотримання дізнавачами й особами, уповноваженими на здійснення дізнання, а також належної організації функціонування відповідних процесів у межах принципів і засад кримінального провадження та гарантій, наданих суб'єктам кримінального провадження КПК і Конституцією України.

З-поміж тих, що негласно належить до видів «зовнішнього» контролю за діяльністю підрозділів дізнання НП України, слід виокремити *судовий контроль.* Водночас КПК України передбачає також взаємодію дізнавача із судовими органами України, що полягає в здійсненні специфічних функцій судом – реалізації судового контролю за процесом досудового розслідування. Своєю чергою питання організаційно-правових засад взаємодії відповідних суб'єктів залишається невизначеним.

На думку М. Коваліва, суди відіграють важливу роль у розбудові демократичної правової держави, забезпеченні злагоди в суспільстві, а головне – вони є надійним гарантом дотримання прав і свобод людини в здійсненні правосуддя. У латинській мові слова «правосуддя» і «справедливість» є синонімами. Отже, справедливість визнається основою діяльності судових органів [95].

Саме тому судовий контроль, що є зовнішньо інституційним, є незалежним і найефективнішим, а з огляду на повноваження судової гілки влади, що здебільшого визначені Конституцією України та Законом України «Про судоустрій і статус суддів», самостійність відповідної інституції аргументована її правовою сутністю та є гарантією дотримання прав і свобод людини й громадянина.

Дослідники судовий контроль за дотриманням прав людини під час досудового розслідування поділяють на два основні види: превентивний

(попереджувальний або дозвільний, що полягає в наданні дозволу на проведення певної СРД, застосування заходу забезпечення кримінального провадження, що обмежує конституційні права та свободи особи) і постфактум (подальший або наступний, що полягає в перевірці правомірності обмеження прав і свобод людини та їх відновленні в разі незаконного порушення (оскарження рішень, дій чи бездіяльності учасників кримінального провадження)) [194]. Визначення повноважень слідчого судді, що безпосередньо пов'язані зі взаємодією з дізнавачем, можливе лише на підставі аналізу норм КПК України.

Наприклад, ч. 1 ст. 233 «Проникнення до житла чи іншого володіння особи» КПК України передбачає можливість проникнення до житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді (на думку деяких учених-процесуалістів, це стосується таких СРД, як обшук, огляд, слідчий експеримент, які проводять у житлі чи іншому володінні особи [205]), що ухвалюють на підставі клопотання, серед інших – і дізнавача.

Стаття 268 «Установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу» КПК України передбачає можливість застосування технічних засобів для локалізації місцезнаходження радіоелектронного засобу, зокрема мобільного терміналу систем зв'язку, інших радіовипромінювальних пристроїв, активованих у мережах операторів рухомого (мобільного) зв'язку, без розкриття змісту повідомлень, що передаються, якщо в результаті його проведення можна встановити обставини, які мають значення для кримінального провадження [111]. Водночас ст. 248 «Розгляд клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії» КПК України встановлює механізм розгляду клопотання дізнавача на проведення зазначеної НСРД слідчим суддею, що також є одним із видів судового контролю за досудовим розслідуванням кримінальних проступків.

Крім того, ст. 303–308 КПК України передбачають оскарження визначеного законом переліку рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування до слідчого судді

місцевого суду, що й забезпечує належне функціонування судового контролю (подальшого) в тому вигляді, яким його регламентував законодавець.

Загалом взаємодія дізнавача зі слідчим суддею, який є суб'єктом здійснення судового контролю, полягає у виконанні слідчим суддею своїх безпосередніх обов'язків з недопущення порушення прав і свобод людини й громадянина в кримінальному провадженні. Безперечним є факт кримінального процесуального характеру такої взаємодії, проте слід зауважити, що будь-яка взаємодія навіть у кримінальному провадженні має адміністративний характер (хоч і передбачає в цьому випадку кримінальні процесуальні наслідки).

Громадський контроль. Деякі питання організації роботи підрозділів поліції та їх взаємодії з інститутами громадянського суспільства, що також має певні ознаки контролю, досліджували І. Беспалько, В. Глушкова, Н. Горбова, О. Дрозд, Д. Заброда, В. Захарова Д. Кисленко, А. Коваленко, А. Колодій, Л. Наливайко, П. Шаганенко, Ю. Шемшученко, В. Шинкарук та інші вчені, що дає підстави для здійснення оглядової наукової розвідки відповідного аспекту в контексті окресленої нами проблематики й предмета дослідження.

Відповідно до ч. 2 ст. 51 «Поліцейські комісії» Закону України «Про Національну поліцію», до складу поліцейської комісії апарату центрального органу управління поліції входять п'ять осіб, двоє з яких – представники громадськості, рекомендовані Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини з числа осіб, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні риси, суспільний авторитет [179], що й забезпечує здійснення громадського контролю за діяльністю посадових осіб підрозділів дізнання НП України на етапі добору поліцейських на службу (поза увагою лишаються випадки уповноваження працівників інших підрозділів на здійснення дізнання).

Крім того, ч. 3 ст. 86 «Звіт про поліцейську діяльність» Закону України «Про Національну поліцію» передбачає, що керівники територіальних органів поліції зобов'язані регулярно оприлюднювати статистичні й аналітичні дані про вжиті заходи щодо виявлення, запобігання та припинення порушень публічного порядку на офіційних вебпорталах органів, які вони очолюють, згідно з ч. 1

ст. 90 «Залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських» аналогічного Закону України, а контроль за діяльністю поліції можуть здійснювати у формі залучення представників громадськості до спільного розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських і до перевірки інформації про належне виконання покладених на них обов'язків відповідно до законів й інших нормативно-правових актів України [179]. Такі елементи забезпечують реалізацію механізму впливу громадськості на функціонування системи НП України й окремих її складників і частково можуть забезпечувати контроль громадськості за діяльністю як підрозділів дізнання, так й окремих посадових осіб, що його здійснюють.

Проте відповідна процедура не є досконалою та, на нашу думку, не дає змоги громадськості повноцінно впливати на певні процеси в досудовому розслідуванні, натомість Конституція, КПК і закони України чітко визначають процесуальну незалежність суб'єкта здійснення досудового розслідування, а також неможливість інформування про його перебіг і результати сторонніх осіб. Тому зміст громадського контролю обмежується нормативною можливістю дізнавача чи керівника підрозділу дізнання детально звітувати про результати роботи, натомість «загальне» звітування вже охоплене звітом керівника поліції структурного підрозділу, його висвітлюють на офіційних вебресурсах органів державної влади.

Прокурорський нагляд. Словникові видання визначають поняття нагляду як процес спостереження, що має на меті перевірку [136, с. 318]; дослідники Ю. Битяк, В. Богуцький і В. Гаращук стверджують, що призначення нагляду полягає у виявленні та попередженні правопорушень, усуненні їх наслідків і притягненні винних до відповідальності, без права втручання в діяльність піднаглядних об'єктів, зміни чи скасування актів управління [2, с. 223–224]. Водночас слід зауважити, що поняття «нагляд» за етимологічним походженням і змістом означає насамперед «спостереження», проте прокурорський нагляд у кримінальному провадженні також передбачає і контрольні елементи, оскільки

має можливості скасувати раніше прийняті дізнавачем рішення або вносити до них суттєві зміни.

Інші науковці, наприклад, М. Студенікіна [223, с. 25] та Д. Хмелевський [243, с. 112–113], акцентують на тому, що поняття «нагляд» є поліваріативним у своєму застосуванні, проте містить елементи «обмеженого» контролю, що спрямований передусім на спостереження. Також Д. Хмелевський зауважує, що нагляд за дотриманням законності є похідним напрямом від кримінально-процесуальної функції прокурора, а в умовах, коли діяльність дізнавача передбачає накопичення матеріалів, що стане основою обвинувачення, реалізація таких повноважень прокурором в обстановці безпосереднього здійснення розслідування та можливості впливу на якість отримуваних доказових матеріалів є ключовими.

Ми поділяємо цю позицію і вважаємо, що прокурорський нагляд саме за процесуальною діяльністю дізнавача в досудовому розслідуванні кримінального проступку має управлінський характер, оскільки шляхом прийняття організаційно-розпорядчих рішень (щодо скасування процесуальних актів чи їх видання/узгодження) здійснюють гарантування прав і свобод людини й громадянина в кримінальному провадженні, що є його основою.

Своєю чергою Р. Колесник стверджує, що прокурорський нагляд у досудовому розслідуванні – це особливий вид кримінальної процесуальної діяльності спеціалізованого державного органу конституційного рівня – прокуратури, яка через свого посадовця – прокурора – від імені держави здійснює постійний безперервний відкритий нагляд за дотриманням законів як органами, які безпосередньо розслідують кримінальні правопорушення, так й усіма іншими учасниками досудової стадії кримінального провадження [99, с. 70]. Тобто обґрунтованою видається позиція про роль і місце прокуратури в досудовому розслідуванні – як основного гаранта прав і свобод людини й громадянина, що додатково укріплений адміністративним статусом самого органу, оскільки прокуратура України є незалежною в прийнятті своїх рішень не лише в досудовому розслідуванні, а й інституційно, оскільки не

підпорядковується безпосередньо жодному з органів досудового розслідування чи судовій владі.

Згідно з позицією М. Калатура, що досліджував організаційно-правові засади функціонування слідчих органів, наглядом за дотриманням законності слідчими підрозділами правоохоронних органів України слід вважати один зі способів забезпечення законності в діяльності слідчих підрозділів, функцію органів прокуратури і, відповідно, комплекс здійснюваних нею повноважень, дій та заходів зі спостереження, виявлення та запобігання випадкам недотримання законодавства під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням [73], що, на нашу думку, є найвлучнішим визначенням поняття прокурорського нагляду.

Його розглядають як процес, що має на меті спостереження, фіксацію та усунення імовірно допущених недоліків дізнавачем під час здійснення досудового розслідування (зокрема шляхом скасування рішень і доведення такого факту до відома органів досудового розслідування реалізують превентивну функцію попередження допущення помилок і неточностей) з метою забезпечення прав і свобод людини й громадянина в кримінальному провадженні.

Водночас для встановлення предмета нагляду вбачається необхідним визначити спільність виконуваних обов’язків і повноважень, тобто те коло завдань, під час виконання яких власне й відбувається взаємодія між дізнавачем і прокурором, у якій останній здійснює свої наглядові функції.

Відповідно до Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України, основною функцією є організація взаємодії підрозділів дізнання з іншими підрозділами НП, слідчими й детективами інших правоохоронних органів, суб’єктами, що здійснюють судово-експертну діяльність, підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а також прокурорами, які здійснюють нагляд за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням [174], що здійснює

безпосередньо дізнавач у досудовому розслідуванні, шляхом складання процесуальних документів, які потребують погодження з певним суб'єктом, чи спрямовані на доручення проведення певних дій, або мають на меті отримання дозволу на проведення певних процесуальних дій.

Функції прокурора в досудовому розслідуванні кримінальних проступків визначено в низці нормативно-правових актів різного рівня. Насамперед у ст. 131^1 Конституції України регламентовано, що в Україні діє прокуратура, яка здійснює підтримання публічного обвинувачення в суді, організацію та процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними й іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку, представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [102].

Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII «Про прокуратуру» встановлює правові засади організації та діяльності прокуратури України, статус прокурорів, порядок здійснення прокурорського самоврядування, а також систему прокуратури України.

Стаття 25 «Нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство» зазначеного Закону регламентує, що прокурор здійснює нагляд за дотриманням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, користуючись причому правами й виконуючи обов'язки, передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» і КПК України. Письмові вказівки прокурора органам, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, надані в межах повноважень, є обов'язковими для цих органів і підлягають негайному виконанню [183].

Відповідно до ч. 2 ст. 36 «Прокурор» КПК України, прокурор, здійснюючи нагляд за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений, зокрема, мати повний доступ до матеріалів, документів та

інших відомостей, що стосуються досудового розслідування; доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування тощо.

Отже, за результатами аналізу відповідних матеріалів обґрунтовано наукову позицію, за якою взаємодією в класичному значенні є консолідація (спрямування в одному векторі) компетентних у відповідному питанні сил і засобів, що уможливить якомога ефективніше досягнення поставлених завдань з мінімальними ризиками невдач і максимальним відсотком успіху. У контексті аналізованої теми слід зауважити, що формами взаємодії, на нашу думку, є внутрішній контроль, судовий контроль, громадський контроль і прокурорський нагляд за діяльністю підрозділів дізнання та відповідними суб'єктами.

Значення контролю та нагляду для досудового розслідування кримінальних проступків полягає в тому, що таким інструментом швидкого й ефективного досягнення завдань досудового розслідування, виконання завдань кримінального провадження унеможливлюють порушення прав і свобод людини й громадянина, зловживання своїми процесуальними та управлінськими правами, обов'язками й повноваженнями будь-якими особами, що здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків чи організовують їх роботу [195].

Внутрішній контроль як організаційно-правове явище містить комплекс необхідних елементів, що уможливлюють забезпечення дотримання прав і свобод людини й громадянина під час організації досудового розслідування кримінальних проступків. Крім того, його зміст визначає субординаційні засади взаємодії між особами, що здійснюють досудове розслідування кримінальних проступків, і їх керівництвом.

Поряд із внутрішнім контролем, судовий не має на меті впорядкування внутрішньоорганізаційних відносин між дізнавачами й особами, уповноваженими на його здійснення. Основною метою судового контролю на стадії досудового розслідування є дозвільна функція слідчого судді стосовно

того кола процесуальних дій і рішень, що відповідна особа приймає рішення реалізувати під час конкретного розслідування.

Крім того, окреслені елементи громадського контролю частково забезпечують реалізацію механізму впливу громадськості на функціонування системи НП України й окремих її елементів і можуть забезпечувати контроль громадськості за діяльністю як підрозділів дізнання, так й окремих посадових осіб, що його здійснюють, проте в умовах сьогодення ця форма контролю є недосконалою, а провідні вчені ставлять під сумнів її доцільність, що відкриває нові можливості для подальших наукових пошуків.

Натомість щодо питання нагляду в досудовому розслідуванні та ролі прокуратури слід зауважити, що відповідний інститут тісно пов'язаний зі стадією досудового розслідування загалом і кримінальних проступків зокрема. Навіть КПК України регламентує ситуативну взаємозамінність дізнавача та прокурора в досудовому розслідуванні кримінальних проступків, однак таких повноважень у судді немає.

Тому вважаємо, що ефективізація взаємодії зазначених суб'єктів у досудовому розслідуванні має бути реалізована передусім за допомогою розроблення та видання організаційно-розпорядчих актів адміністративного характеру, що спрямовані на ліквідацію дубльованих функцій прокурора й дізнавача, створення ефективного цифрового середовища обміну інформацією в досудовому розслідуванні (у форматі «слідчий суддя – прокурор – дізнавач»), а також утворення програм спільних заходів, що орієнтовані на організацію належного комюніке (середовища діалогу) для подолання ймовірних організаційних проблем.

Висновки до розділу 2

У розділі досліджено основні наукові підходи вчених щодо функціонування інституту дізнання і його нормативно-правове підґрунтя, а

також статистичну й оглядову інформацію з цього питання. Узагальнені наукові позиції надали можливість сформулювати ґрунтовні теоретичні та практичні висновки щодо всіх фрагментів предмета наукового дослідження, які визначені відповідним структурним підрозділом праці.

Визначено зміст нормативного забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України, а також досліджено й систематизовано нормативно-правове підґрунтя функціонування підрозділів дізнання НП України, на цій підставі встановлено, що найвищою в ієрархії відповідних актів є Конституція України, що слугує основою для прийняття подальших законів і підзаконних нормативно-правових актів. Водночас доведено, що нормативно-правову базу функціонування відповідних підрозділів утворює низка нормативно-правових актів, зокрема підзаконних елементів структури законодавства. Найпоширенішим інструментом деталізації організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України є видання МВС України (з подальшою їх реєстрацією в установленому законодавством України порядку в Міністерстві юстиції України) наказів.

Досліджено поняття, сутність, зміст і структуру організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України, що є базовою категорією та слугує вектором як у практичній діяльності відповідних підрозділів, так і під час здійснення наукових розвідок у зазначеній галузі знань. Аргументовано, що обов’язковими структурними елементами відповідної категорії є: нормативні засади; суб’єкти та їх завдання, функції, повноваження; пріоритетні напрями, принципи; механізми відповідальності й контролю (нагляду).

Розділ також містить проаналізовану та структуровану інформацію щодо освітнього процесу дізнавачів підрозділів дізнання НП України та поліцейських інших підрозділів поліції, яких в установленому законодавством порядку визначено для здійснення дізнання. Доведено, що використання інформаційних технологій в освітньому процесі та залучення широкого кола практичних працівників до проведення занять, а також наявність практично орієнтованих

завдань у навчальних програмах є важливим елементом підготовки (перепідготовки), підвищення кваліфікації, спеціалізації та стажування кадрів для дізнання.

Розглянуто взаємодію підрозділів дізнання та осіб, уповноважених на нього, з інститутами контролю та нагляду, якими є внутрішня система контролю, а також прокуратура й суд. Також на оглядовому рівні виявлено брак конкретних норм, що містять підстави здійснення громадського контролю, який можливий лише під час проходження процедури призначення на посаду дізнавача (чи загалом поліцейського). Акцентовано, що прокурорський нагляд є найефективнішою, сталою з позицій функціонування системою забезпечення прав і свобод людини й громадянина в кримінальному процесі, натомість внутрішньовідомчий контроль полягає в здійсненні заходів щодо ефективізації досудового розслідування кримінальних проступків із застосуванням стратегічного й тактичного менеджменту в кримінальному процесі та адмініструванні.

РОЗДІЛ 3
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДІЗНАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

3.1. Зарубіжний досвід організаційно-правового забезпечення діяльності підрозділів дізнання та здійснення досудового розслідування за спрощеною системою та можливість його адаптації у національну правову систему

Сучасний етап розвитку правоохоронної системи України та структури органів правопорядку, що забезпечують її функціонування, означений актуалізацією питання необхідності ефективізації та оптимізації відповідних процесів. На сьогодні громадська думка, а також пріоритетні напрями провадження державної політики спрямовані на забезпечення прав людини та коригування державних інтересів і цілей залежно від змісту й обсягу прав і свобод людини та громадянина.

З огляду на те, що держава бере на себе зобов'язання щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина, а також забезпечення належного функціонування органів правопорядку як основного інструменту відповідного процесу, варті уваги наукові розвідки стосовно основних і найбільш ефективних практик організації роботи органів правопорядку у світі.

Крім того, підрозділи дізнання створені не лише в НП України. Процеси спрощеного досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень широко представлені в цивілізованому демократичному світі, передусім з міркувань співмірності обсягів порушеного права особи з витраченим на це посадовими особами трудовитрат, ураховуючи також інші, більш тяжкі правопорушення та обмеженість обсягів державного ресурсу в цьому питанні.

Саме тому аналіз і ймовірне запозичення окремих, найбільш позитивних тенденцій організації розслідувань кримінальних правопорушень за спрощеною процедурою в міжнародній спільноті є одним з пріоритетних завдань дослідження.

Визначаючи основні напрями службової діяльності муніципальної поліції європейських країн щодо охорони громадського порядку, О. Дрозд та О. Волуйко констатують, що здійснення відповідних заходів найбільш ефективно в Україні можливе лише за умови залучення значного обсягу міжнародного досвіду та його адаптації до реалій вітчизняної правової системи [57]. Аналогічною є позиція О. Дрозда, сформульована в контексті організації діяльності поліції зарубіжних країн [145]. Зокрема, науковець акцентує на важливості використання міжнародного досвіду в процесі вдосконалення роботи підрозділів дізнання НП України.

Водночас Р. Яковлєв стверджує, що реформування правоохоронної системи в Україні, зокрема органів досудового розслідування, зумовлює об'єктивну потребу в дослідженні зарубіжного досвіду для розроблення шляхів його впровадження в національну практику. Особливий інтерес становлять держави, яким вдалося віднайти необхідний баланс між широтою повноважень правоохоронців під час досудового слідства, зберігаючи високий рівень захисту прав і свобод людини та громадянина [257, с. 125]. На нашу думку, у контексті аналізу саме спрощених процедур досудового розслідування особливий інтерес становлять як методи його прискорення, так і співвідношення швидкості, якості й змісту власне процесу розслідування з інтересами потерпілої та підозрюваної сторони, а також повноваженнями суб'єкта, який здійснює досудове розслідування.

Р. Яковлєв також зазначає, що реформування правоохоронної системи України поставило на порядок денний питання про визначення недоліків правового регулювання організації діяльності та побудови зарубіжних слідчих органів для того, щоб урахувати їх під час здійснення масштабних змін правоохоронної діяльності в нашій державі [256]. Керуючись саме таким

підходом, законодавець і вітчизняні науковці та практики визнали необхідність запровадження системи спрощеного досудового розслідування окремої категорії кримінальних правопорушень.

Аналогічні позиції щодо необхідності використання досвіду міжнародних правоохоронних інституцій висловили такі дослідники, як С. Братель, О. Кобзар, С. Константінов і М. Лошицький [84; 144; 289].

Таким чином, необхідність використання міжнародної практики під час удосконалення організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України не викликає заперечень. Проте передусім необхідно під час вибору країн, чиї правоохоронні системи підлягатимуть зіставленню з діючою українською структурою органів правопорядку, ураховувати особливості правової системи відповідного суспільства, певну специфіку функціонування органів державної влади, зокрема державного устрою як форми організації будь-якої влади.

Переважна більшість норм українського права, будучи європеїзованими, зберігає належність до континентальної системи, хоча деякі принципи кримінального процесу, а також організації діяльності органів державної влади містять значну кількість рис, притаманних англосаксонській системі права. З огляду на це, на нашу думку, найбільш доцільно розглянути процес організації функціонування спрощеної системи досудового розслідування в Сполученому Королівстві та США.

Н. Коваленко, досліджуючи вплив норм міжнародного права на правове забезпечення адміністративно-правових режимів [90] й історичні передумови виникнення адміністративного права та адміністративних режимів [91], підкреслює, що будь-яка адміністративна (організаційна) робота потребує залучення міжнародного досвіду до такого процесу, а в подальшому – гармонізації національної системи законодавства з тими соціальними реаліями, які вважають правильними в конкретному суспільстві.

У межах розгляду проблематики дослідження крізь призму євроінтеграційних намагань, необхідно звернути увагу на відповідний досвід

країн – лідерів ЄС та тих, що, на нашу думку, найбільше відповідають законодавчим реаліям, а саме Литву, Францію та Німеччину.

Передусім варто зазначити, що система поліцейських органів Сполученого Королівства складається з різних підрозділів, які своєю чергою мають багатоманітне коло функцій щодо здійснення спрощеного розслідування незначних кримінальних правопорушень, що безпосередньо впливає на природу функціонування цього інституту.

О. Тюріна, досліджуючи систему поліцейських органів Сполученого Королівства, зауважує, що вона містить такі підрозділи: Скотленд-Ярд; поліцейські департаменти графств; транспортна поліція і поліція Північної Ірландії. Характерною рисою управління поліцейської служби в Сполученому Королівстві є її децентралізований характер [231, с. 108–111]. Крім того, тут усі службовці поліції (від констебля й вище) мають право здійснювати досудове розслідування кримінальних справ, які диференціюють за тяжкістю.

Натомість до регулярної поліції, що функціонує в графствах, належать також підрозділи «поліції в цивільному». Основними їх функціональними завданнями є здійснення розслідування та розкриття всіх обставин учинення кримінальних правопорушень. Вони входять до складу слідчих підрозділів поліцейських загонів за територіальним критерієм та виконують завдання щодо встановлення фактів й обставин учинення кримінальних правопорушень.

У Сполученому Королівстві тривалий час існує система реагування на вчинення незначних злочинів, що за своєю суспільною небезпечністю є недостатньо шкідливими для суспільства, але все ж становлять певні загрози та потребують реагування [265]. Саме тому система правосуддя та кримінальної юстиції організована таким чином, що «кримінальні проступки» (саме незначна злочинність в Сполученому Королівстві є аналогом відповідної української категорії) поліція розглядає в позасудовому порядку («out-of-court Disposal»). Водночас у цій системі залишається можливість прийняття відповідного рішення прокуратурою.

Крім того, слід зауважити, що 2015 року Міністерство юстиції, Коледж поліції та Рада керівників НП України вдосконалили наявну на той час систему позасудового розгляду кримінальних проступків, започаткувавши лише дві форми прийняття рішення, а саме: «резолюція спільноти» (для тих правопорушників, які активно співпрацюють з поліцією) та «умовна обережність» (для тих, які не співпрацюють і вчинили більш серйозні правопорушення) [271]. Це дозволяє сформувати уявлення про загальну систему розгляду кримінальних справ невеликого значення поліцейськими. Низка вчених усього світу з кожним наступним роком частіше наголошують на тому, що неможливим є витрачання значного трудового ресурсу для здійснення всіх процедур розслідування однаково щодо злочинів тяжких, а також невеликої тяжкості, або взагалі незначних.

К. Гібсон також звертає увагу на те, що витрата значного обсягу кримінального та кримінального процесуального тиску на правопорушника в умовах необхідності залучення органів кримінальної юстиції та судової гілки влади є невиправданим, тоді як позасудовий розгляд, що здійснюється поліцейським (прокурором), сприймається урядом і громадою як ефективний інструмент реагування на злочинну поведінку [270]. Ми вважаємо, що такий формат прийняття рішень поліцією або прокуратурою є більш результативним, ніж провадження досудового розслідування, проте лише з тією особливістю, що строки такого розслідування та мінімальні й максимальні граничні терміни прийняття відповідних процесуальних рішень і проведення дій скорочені. Концептуальна адаптація відповідного механізму до світових трендів і найкращих практик уможливить підвищення рівня забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Аналогічну позицію висловлено у звіті Об’єднаних інспекцій кримінальної юстиції, оскільки зменшення обсягів часу та ресурсів щодо притягнення до кримінальної відповідальності осіб за незначні злочини є ключовим у питанні збалансованості застосовуваного кримінального

процесуального примусу та досягнутого результату в ім’я демократії та прав людини [266, с. 29].

Досліджуючи практику регулювання інституту кримінальних проступків у Сполученому Королівстві, Р. Саатов стверджує, що поліція та прокуратура у визначеній системі координат надають перевагу альтернативам кримінального переслідування, що передусім включають винесення попереджень (у тому числі вимог щодо проходження лікування від зловживання наркотичними засобами або ремонту пошкодженого майна), які поділяють за ступенем зростання на звичайне, умовне, штрафний квиток, догану та остаточне попередження. Водночас навіть у разі надходження такої справи до суду існує три формати реагування них: розгляд за спрощеною процедурою (частіше магістратськими судами); стандартна процедура розгляду, до якої залучається як магістратський, так і королівський суд; розгляд злочину високої тяжкості, що здійснюється виключно королівським судом [202]. Зазначене дає змогу констатувати, що навіть судова система розгляду вже розкритих кримінальних справ є досить простою в правозастосуванні, оскільки поляризація кримінальних процесуальних взаємодій є безпосередньо менеджментом у кримінальному процесі та характерна тим, що залежно від ступеня тяжкості й відповідного формату прийняття рішення щодо особи правопорушника суб’єкт судового розгляду може змінюватись і безпосередньо залежить лише від тяжкості вчиненого.

Вивчаючи питання спрощених процесів розслідування незначних правопорушень, С. Гібсон стверджує, що позасудова концепція у вигляді винесення приписів може заощадити витрачені трудові ресурси та збільшити ефективність захисту прав і свобод людини та громадянина, оскільки такий формат є швидшим і простішим, ніж судовий розгляд. Це може мати переваги для всіх сторін, які беруть участь у процесі кримінального правосуддя [270]. Питання залучення потерпілих до процесу притягнення до кримінальної відповідальності також неодноразово слугувало предметом наукових розвідок багатьох учених, що, на нашу думку, відповідає сучасним реаліям, дозволяє

ефективізувати процес розслідування та, безперечно, сприятиме більшій поінформованості населення про те, яким чином здійснюється розслідування, що за механізми задіються до відновлення її порушеного права.

Такі регіони Сполученого Королівства, як Англія та Уельс, зауважує Р. Аллен, мають сталу практику притягнення до кримінальної відповідальності осіб саме в такий спосіб. Крім того, вона поширюється також і на неповнолітню злочинність [260], що підтверджують результати дослідження Дж. Стердж, яка стверджує, що відповідно до доповіді про судову статистику в Англії та Уельсі, магістратські суди отримали 1,480 млн справ, з яких 2019 року було розглянуто 1,477 млн (близько 3000 справ сформували заборгованість суду). Натомість якісна статистика засвідчує, що з-поміж отриманих справ 80 % становили незначні правопорушення, які відповідно до чинного законодавства розглядають за спрощеною процедурою [292, с. 6]. Водночас загальні показники здійснення судочинства судом першої інстанції в Україні за аналогічний період складають близько 1,407 млн, а розглянута частка – 1,272 млн, що демонструє залишок нерозглянутих матеріалів у кількості близько 130 тис. справ [66]. Це, на нашу думку, вказує на суттєві недоліки в роботі судової гілки влади, що, серед іншого, зумовлені також значною кількістю матеріалів кримінальних проваджень, що направляються, їх низькою якістю та бюрократизованістю кримінального процесу.

Таким чином, досвід спрощення процесів досудового розслідування незначних кримінальних правопорушень у Сполученому Королівстві дозволяє аргументувати проміжні підсумки про те, що основним у питанні оптимізації відповідних процесів є їх фрагментація за напрямами, делегування повноважень у системі кримінальної юстиції, розвантаження судової гілки влади, а також забезпечення дотримання принципу співмірності застосування кримінального процесуального примусу з отриманим результатом у вигляді відновлення прав і свобод людини та громадянина, які було порушено.

Натомість інші сталі демократії, стабільні та інституційно сформовані системи кримінальної юстиції світу вирішують питання спрощення процесів

досудового розслідування дещо інакше. Наприклад, характерним у системі розслідування США є значна децентралізація процесів здійснення дізнання та слідства, що дає змогу реалізовувати відповідні повноваження посадовим особам різних органів влади, які не пов'язані між собою адміністративною підпорядкованістю.

Слід зауважити, що особливості інституційної організації поліцейських сил у США значно відрізняються від традиційного розуміння, оскільки всі поліцейські структури безпосередньо належать до адміністративно-територіальної одиниці (штату, міста, села тощо), а також складаються з офіцерів поліції, які мають як слідчі, так й оперативні повноваження, що дозволяє їм у межах відповідного механізму ініціювати процес притягнення до кримінальної відповідальності.

Науковці в межах дослідження процесів досудового розслідування в США звертають значну увагу на діяльність Федерального бюро розслідувань, що слушно посідає чільне місце в системі досудового розслідування за обсягом роботи й результативністю. Водночас учені зауважують, що відповідний орган має справу та здійснює досудове розслідування передбачуваної злочинної діяльності, у той час як обов'язки з розслідування більш легких кримінальних правопорушень покладаються на місцеву поліцію та поліцію штатів (це зазвичай уже вчинені злочини) [231, с. 117]. Більшість науковців США, праці яких було проаналізовано в межах цього дослідження, констатують, що Федеральне бюро розслідувань часто координує діяльність відповідних поліцейських підрозділів, а основним критерієм, що відмежовує ті правопорушення, які необхідно серйозно розслідувати, від тих, де допустимо застосувати спрощену процедуру, – є наявність власне факту вчинення правопорушення, оскільки Федеральне бюро розслідувань здійснює свою діяльність передусім відносно тих правопорушників і злочинів, що готуються. Важливим критерієм, безперечно, залишається тяжкість учиненого, оскільки залежно від обсягу ймовірного покарання для підозрюваної особи, масштабів

учинення правопорушення та предмета посягання – здійснювати досудове розслідування, у тому числі за спрощеною процедурою, можуть різні суб'єкти.

Під час аналізу основних процесів кримінального досудового розслідування в США на підставі аналітичних матеріалів учені зазначали, що у відповідних положеннях Білля про права і в нормотворчих тлумаченнях цих положень судами, зокрема Верховним судом США як вищим органом конституційного нагляду, визначаються основні засади функціонування відповідної системи, встановлюються правила та виключення з них, а також кожне наступне судове рішення розширяє їх чи звужує, формуючи чіткий алгоритм дій на майбутнє [275]. На нашу точку зору, безперечною є універсальність «прецедентного» формату правосуддя, коли кожне наступне рішення суду запроваджує правило розгляду аналогічної справи за спрощеною процедурою, що значно спрощує порядок судового розгляду, тоді як досудове розслідування в такий спосіб також набуває нових стандартів і може реалізовуватись по-різному. Це дає підстави ствердити, що саме відповідний механізм є найбільш ефективним у контексті організації спрощення досудового розслідування та судового розгляду несуттєвих кримінальних правопорушень, проте, на жаль, останній є незастосовним в умовах континентальної системи права в Україні. Водночас деякі елементи, на нашу думку, все ж необхідно запозичити з метою ефективного й адаптовного пристосування до реалій української правової системи загалом і системи досудового розслідування, зокрема.

Так, дізнання в США здійснює коронер з метою встановлення причин смерті особи, яку щойно було вбито або яка раптово померла за загадкових чи інших підозрілих обставин. Зазвичай розслідування передбачає встановлення типу смерті, наприклад природної смерті, самогубства, вбивства або випадкової смерті [267]. Відповідно, слід підкреслити, що аналогічну групу кримінальних правопорушень в Україні розслідують також органи досудового розслідування. Організація сил і засобів органів досудового розслідування НП України для реагування на природні смерті, самогубства здійснюється з огляду на

відсутність кримінально-правової складової, коли перелік наявних підстав дає змогу констатувати відсутність суб'єкта вчинення такого правопорушення, а також зв'язку між його діями та наслідками, що наступили. Проте слід зауважити, що така діяльність є передусім менеджментом у кримінальному процесі, а саме на його конкретній стадії – досудового розслідування, тоді як КПК України визначає обов'язковість «належності» суб'єкта проведення всіх СРД у досудовому розслідуванні, унеможливлюється реалізація відповідних дій будь-яким працівником поліції, що суттєво негативно впливає на ефективність застосування поліцейських сил і засобів до реагування на подібні правопорушення та факти.

Крім того, у судовій практиці США ще 1969 року було встановлено, що не існувало єдиного закону, який би встановлював обов'язки коронера або судово-медичного експерта, процедури, які він повинен використовувати, або конкретні форма й обсяг його розслідування. Більшість штатів все ще зберігають практику «офісу коронера», тоді як меншість створила офіс медичних або судових експертиз замість нього [262]. На нашу думку, необхідно інтегрувати відповідний досвід фрагментації повноважень з огляду на місця події незначних кримінальних правопорушень, оскільки фахове проведення огляду місця події, наприклад природної смерті чи самогубства можливе й за умови проведення його не лише дізнавачем, слідчим чи особою уповноваженою на відповідні дії, а й будь-яким поліцейським. Такий підхід, на нашу думку, суттєво спростив би процес реагування на повідомлення про вчинення кримінальних правопорушень, розвантажив діяльність СОГ НП України та уможливив використання більш ефективних підходів в організації відповідних процесів.

На цій потребі у своїх дослідженнях акцентує увагу Р. Степанюк та С. Лапта, які наголошують, що корисним для України в контексті використання зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення організації та функціонування органів досудового розслідування в Україні може бути й досвід організації роботи слідчих оглядових груп у США (Crime Scene Units).

На відміну від вітчизняних слідчих, які мають особисто оглядати місце події, відшукувати, фіксувати та вилучати докази, детектив, який розслідує злочин у США, може задіяти слідчі оглядові групи, що здійснюють огляд самостійно [219, с. 305]. Такий підхід, на нашу думку, є неможливим у застосуванні відносно процедури досудового розслідування злочинів, оскільки тяжкість вчиненого зумовлює необхідність проведення огляду місця події фаховими спеціалістами, що підтверджується також слідчою практикою, оскільки не завжди навіть особисто слідчий, компетентний у вилученні тих чи інших речових доказів (слідів пальців рук, матеріалів, що містять ДНК, або зразків для одорологічного дослідження), для чого й залучають відповідного спеціаліста.

Водночас запровадження можливості проведення огляду місця події будь-яким поліцейським знайшло своє відображення в КПК України з посиланням на управлінські нормативно-правові акти НП України, оскільки «уповноваженою на здійснення дізнання особою» може бути працівник іншого підрозділу поліції, крім органів досудового розслідування. На нашу думку, розширення використання такої практики в сучасних реаліях ефективізувало б здійснення відповідних функцій і виконання завдань кримінального провадження без шкоди охоронюваним законодавством України інтересам, зокрема в досудовому розслідуванні.

Таким чином, наявна модель спрощення процесів досудового розслідування стосовно нетяжких злочинів, що діє в США, є можливою для застосування в Україні за умови адаптації її до вітчизняних реалій. Водночас, на нашу думку, досвід проведення оглядів місць події як спосіб ефективного менеджменту в досудовому розслідуванні та механізм подолання низки бюрократичних процедур не вплине на звуження обсягу прав і свобод людини та громадянина в кримінальному провадженні та сприятиме ефективізації виконання дізнавачем своїх посадових і процесуальних обов’язків.

Урахування євроінтеграційних прагнень України, результатів аналізу засад організації досудового розслідування за спрощеною процедурою в країнах ЄС спонукає до запозичення досвіду кращих демократій світу, що

укріпить інститут прав і свобод людини та громадянина в кримінальному провадженні. Водночас у межах предмета дослідження ефективізація менеджменту в досудовому розслідуванні кримінальних проступків шляхом удосконалення функціонування відповідних підрозділів і забезпечення додаткових (без шкоди правам і свободам людини та громадянина) прав особам, уповноваженим на здійснення дізнання, дасть змогу ефективно використовувати поліцейські ресурси в процесі захисту осіб від кримінальних правопорушень і протиправних посягань.

Передусім, на нашу думку, необхідно розглянути досвід Німеччини як країни – лідера ЄС, що вирізняється сталістю в юридичній практиці та правозастосуванні, а також тривалий час забезпечує належне функціонування інституту прав і свобод людини та громадянина.

У. Хельман наголошує на диференційованості процесів досудового розслідування в Німеччині та поряд зі слідством окремо характеризує дізнання (з німецької «vorbereitende Untersuchung») як процес притягнення до кримінальної відповідальності, що розпочинається в кожному випадку: 1) самостійного виявлення уповноваженим суб'єктом ознак кримінального правопорушення (за винятком випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочато лише на підставі заяви потерпілого); 2) у разі надходження заяви про вчинення кримінального правопорушення [242, с. 120], що досить змістовно та лаконічно відображає задекларовані в КПК України випадки початку досудового розслідування, за винятком того, що ці випадки поширюються лише на категорію кримінальних проступків.

Слід зауважити, що структуру органів правопорядку в Німеччині становлять: Федеральна поліція (Bundespolizei), Земельна поліція (Laenderpolizei) і Федеральне відомство кримінальної поліції (Bundeskriminalamt) [264], що своєю чергою має компетенційний розподіл за функціональним призначенням (наприклад, розслідування злочинів проводить Федеральна поліція, тоді як інші категорії належать до компетенції більш

низьких за статусом відомств) [231, с. 82]. Для Німеччини характерним є наділення повноваженнями щодо здійснення дізнання саме прокурора.

Крім того, Г. Генкель та Е. Шмідт у своїх працях неодноразово зазначали, що на певному етапі історичного розвитку поліція перетворилася на самостійний орган дізнання [277, с. 198]. Натомість наявна в середині 70-х років XX сторіччя концепція щодо створення єдиного слідчого апарату в органах поліції підтримки не отримала [291, с. 213]. Водночас, попри адміністративну та процесуальну самостійність відповідних органів, наприклад, Н. Єшек вказує, що в повсякденній практиці великих міст існує неформальне правило, згідно з яким поліція незалежно від прокуратури проводить дізнання, тоді як прокурор приймає лише рішення про порушення публічного обвинувачення або припинення провадження в справі (закриття) [279, с. 20].

Проте сучасний стан функціонування механізму спрощеного досудового розслідування дещо відрізняється від того формату, що був започаткований і діяв на той час, хоча деякі риси, на нашу думку, не лише не зазнали трансформації, а й успішно були впроваджені в діяльність багатьох молодих демократій світу.

Так, О. Михайленко, досліджуючи засади функціонування прокуратури в Німеччині зазначає, що дізнання проводиться саме відповідним органом за допомогою поліції, а також участі слідчого судді в разі необхідності провадження слідчих дій [130]. Ці повноваження мають не всі поліцейські, а лише визначене коло осіб, наприклад інспектори поліції, що представлено також і в Україні, за винятком того, що відповідна особа є повноцінним суб’єктом досудового розслідування, а не лише виконує допоміжні функції.

На нашу думку, зазначений елемент німецької моделі організації дізнання у форматі спрощеного розслідування кримінальних правопорушень засвідчує сталий і високий рівень довіри до органів правопорядку, що уможливлює визначення та розподіл обов’язків усіх відповідних суб’єктів без додаткового контролю. Натомість в Україні всі стадії розслідування, усі етапи його

організації та відповідні посадові особи перебувають у системі взаємного контролю й нагляду.

Організація досудового розслідування у Франції врегульована не лише Кримінально-процесуальним кодексом, а й іншими нормативно-правовими актами, що вже тривалий час діють на території цієї держави, а практики досудового розслідування та формати його спрощення хоч і зазнають якісних та інноваційних трансформацій з часом, проте зберігають свою традиційно демократичну й ефективну сутність.

Характеризуючи Кримінально-процесуальний кодекс Франції, Р. Террилл зазначає, що її зміст регламентує справедливість і змагальність, рівність прав учасників кримінального процесу та зобов'язання влади диференціювати виконавчу владу від судової [293]. Це, на нашу думку, позитивно впливає на організацію досудового розслідування у Франції, оскільки безпосереднє визначення базових дефініцій у відповідному законодавстві має позитивне значення для відповідного кола правовідносин.

К.-Е. Агбоджи, розглядаючи питання дізнання в системі кримінального процесу Франції, зауважує, що відповідна модель була започаткована в умовах континентальної системи права прийшла на заміну попередній, ще в часи пізнього феодалізму, а санкціонована безпосередньо в Кримінально-процесуальному кодексі Франції, на чому у своїх дослідженнях також наголошує В. Тертишник [226, с. 1066; 282]. У звіті Урядової статистичної служби внутрішньої безпеки (із французької «Service statistique ministériel de la sécurité intérieure») наведено низку статистичних даних [278], що свідчать про суттєвий вплив процесів скороченого досудового розслідування у формі дізнання на показники. Відповідні дані підтверджують, що в умовах збалансованої та планомірної роботи поліцейських служб і прокуратури можливим є спрощення окремих процедур розслідування, а також вирішення в позасудовому порядку дрібних кримінальних правопорушень без завдавання шкоди інституту прав і свобод людини та громадянина.

Водночас термінологічний базис змісту й сутності дізнання вчені тлумачать неоднозначно. Так, Ф. Депорт та Л. Лазерг визначають дізнання як сукупність дій судової поліції під керівництвом прокурора до прийняття рішення про переслідування з метою підтвердження наявності кримінально караного порушення, збору доказів і встановлення порушника [268], що загалом відповідає тим засадам і нормам, що регулюють здійснення дізнання в Україні, з тією особливістю, що до моменту закінчення дізнання сили й засоби спрямовані на підтвердження наявності кримінально караного правопорушення, тоді як українське законодавство передбачає визнання факту наявності кримінально караного діяння, а власне процес розслідування спрямований на встановлення всіх його обставин. Водночас питання відмежування одного формату від іншого все ще залишається відкритим.

Варто зауважити, що Кримінально-процесуальний кодекс Франції чітко встановлює серед форм попереднього розслідування такий його вид, як «дізнання» (або поліцейське розслідування), що забезпечується прокуратурою та судовою поліцією, тоді як розслідування злочинів провадиться у формі судового слідства та здійснюється слідчими суддями [263]. Таким чином, більшість незначних кримінальних правопорушень розслідують посадові особи судової поліції, до яких належать офіцери (у формі самостійного попереднього дізнання), агенти й посадові особи (проводячи передбачений законодавством спектр процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень під час реалізації окремих функцій судової поліції).

Ю. Микитин наголошує на більш локальних деталях функціонування спрощеного досудового розслідування у Франції, а саме на функціонуванні слідчих камер, що є складовими структурними підрозділами апеляційного суду. Функції слідчої камери випливають з її завдань як органу попереднього слідства другої інстанції та полягають, серед іншого, у можливості самостійно проводити слідчі дії, а за потреби – вилучати в слідчого судді справу для закінчення слідства першої інстанції [129]. Так, Ф. Фурман характеризує ці центри як потенційно позитивний досвід, оскільки їх функціонування суттєво

оптимізує процес розслідування з точки зору його швидкості й забезпеченості дотримання прав і свобод людини та громадянина [261]. На нашу думку, доречним є надання прав щодо розслідування кримінальних проступків не лише всім поліцейським, як це започатковано в США, а й слідчим суддям, які за змістом своїх повноважень не здійснюють правосуддя, а забезпечують реалізацію функції судового контролю на стадії досудового розслідування.

Прямі аналогії, без адаптації до законодавчих реалій, слід визнати неможливими, оскільки у французькому кримінальному процесі стадії дізнання, досудового слідства та розслідування злочинів є чітко відмежованими одна від іншої та не завжди початок одної з них зумовлює її трансформацію в іншу, оскільки залежно від характеру вчиненого правопорушення здійснення розслідування може бути зупинене й вирішене в межах компетенції з можливістю притягнення осіб до відповідальності.

Аналізуючи співвідношення відповідних форм досудового розслідування, Л. Головко зазначає, що не часто після дізнання проводиться попереднє слідство (instruction preparatoire), що є самостійною стадією французького кримінального процесу, оскільки безпосередньо дізнання має на меті встановлення обставин і передбачає можливість притягнення осіб до відповідальності в межах компетенції того, хто здійснює такі дії [37, с. 55].

Таким чином, результати аналізу досвіду дають змогу стверджувати, що трискладова система досудового розслідування, передбачена французьким законодавством, забезпечує ефективний розгляд кримінальних проваджень до моменту їх направлення до суду, а в разі здійснення слідства слідчим суддею – відповідний суб’єкт повністю переймає процесуальні права особи, уповноваженої на здійснення розслідування за спрощеною процедурою.

На нашу думку, відповідний досвід значно прискорив би притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили кримінальні проступки, а також пришвидшив відновлення прав і свобод людини та громадянина, які зазнали втрат унаслідок протиправних посягань. Водночас на сьогодні, з урахуванням обраного курсу на вдосконалення системи кримінальної юстиції,

зокрема організаційно-правового її забезпечення, інтеграція слідчих суддів у процес досудового розслідування є неможливою, адже за таких умов буде порушено принцип розподілу виконавчої та судової влади, а також виникне конфлікт інтересів, оскільки слідчий суддя в Україні забезпечує судовий контроль за дізнанням і не може одночасно розслідувати. Водночас питання щодо наділення всіх поліцейських повноваженнями щодо здійснення досудового розслідування кримінальних проступків може бути розглянуте за умови належного плану адаптації.

У Литві система організації досудового розслідування дещо подібна до української, оскільки інституційний розподіл суб'єктів досудового розслідування за предметним критерієм також дозволяє ефективізувати відповідні процеси. У цій країні досудове розслідування здійснюють відповідні підрозділи поліції, Департаменту державної безпеки, слідча служба із фінансових розслідувань при Міністерстві внутрішніх справ, військова поліція, митна служба, департамент пожежної безпеки та рятування. Водночас для розслідування особливо тяжких і резонансних злочинів, правопорушень, що мають міжнародний характер, та подібних до них було створено Бюро кримінальної поліції Литви [285]. Це загалом визначає засади інституційного розподілу суб'єктів досудового розслідування за різними критеріями.

Так, прокурор як центральний суб'єкт у досудовому розслідуванні в Литві, має право прийняти рішення про закриття кримінального провадження щодо кримінальних правопорушень (за винятком тих, покарання за які встановлено у виді позбавлення волі або довічного ув'язнення) та звернення до суду за вирішенням відповідної справи у форматі судового (кримінального) наказу. Право складати його має суддя, який отримав заяву прокурора про припинення провадження в справі за кримінальним наказом суду [286]. Слід зауважити, що литовське законодавство залишає можливість оскарження потерпілим відповідного рішення прокурора, що вносить суттєві деталі в механізм стримувань і противаг у досудовому розслідуванні, а також забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Водночас деякі особливості огляду місця події під час учинення кримінального правопорушення невеликої тяжкості також урегульовані в межах створення нового підрозділу, що функціонує для здійснення первинних дій у досудовому розслідуванні, а саме відділи кримінальної реєстрації (з литовської «Nusikalstamų veikų registravimo skyrius»), що безпосередньо передає до суду матеріали про частину кримінальних правопорушень певної категорії (у тому числі природні смерті та самогубства без ознак насильства), а також частину вже розглянутих скарг і запитів [272]. Крім того, проведене соціологічне опитування працівників поліції, зокрема тих, які здійснюють досудове розслідування, засвідчує, що понад 46 % опитаних констатують, що навантаження на органи досудового розслідування зменшилося, тоді як трохи більше 6 % констатували зростання навантаження [280].

Таким чином, досвід Литви може бути найбільш адаптованим до сучасних вітчизняних реалій, передусім з огляду на схожість правових систем і механізмів функціонування органів правопорядку. За таких обставин значну частину роботи, яку виконують у процесі здійснення досудового розслідування за спрощеною процедурою, можна ще більш ефективно організувати. Це стосується, зокрема, таких категорій кримінальних проваджень, як очевидні природні смерті, самогубства без насильства тощо, оскільки початок досудового розслідування за відповідними фактами потребує невиправданих трудовитрат, що відповідно перевантажує підрозділи дізнання.

На нашу думку, серед визначених на сьогодні кримінальних проступків у КК України відповідне реагування із залученням спеціалізованих підрозділів, що здійснюють виїзд на місце події незначного кримінального правопорушення з ознаками очевидності, можна ефективізувати вітчизняну систему досудового розслідування, розвантажити роботу підрозділів дізнання НП України та створити умови для подальшого трудового зростання всіх відповідних суб’єктів, що уповноважені здійснювати дізнання.

3.2. Напрями вдосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України

У попередніх підрозділах наукового дослідження увагу акцентовано на важливих аспектах удосконалення та налагодження системного функціонування відповідного сектору механізму правопорядку, що діє на теренах України з метою притягнення осіб до відповідальності за вчинені кримінальні проступки.

Учені О. Кобзар і В. Дараган стверджують, що в нашій країні триває процес реформування правоохоронної системи, тому вплив як зовнішніх, так і внутрішніх факторів зумовлює необхідність постійного вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності підрозділів НП, зміни їх структурно-функціональної побудови, а це визначає потребу своєчасного наукового аналізу та розробок з метою їх упровадження в практичну діяльність [87].

Необхідність окреслення напрямів удосконалення діяльності підрозділів дізнання НП України також засвідчує інформація про те, що впродовж 2020 року (за даними офіційного вебресурсу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини) до Уповноваженого надійшло 5744 повідомлення про порушення процесуальних прав у кримінальному провадженні, зокрема на доступ до правосуддя, справедливий розгляд справи в розумні строки – 2208, на порушення прав працівниками правоохоронних органів – 1814, на ефективне здійснення досудового розслідування, дотримання розумних строків виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень – 1170. Також уповноважений акцентує на тому, що дізнавачі продовжують ігнорувати вимоги законодавства України, вибірково вносять відомості до ЄРДР за заявами й повідомленнями про кримінальні правопорушення тоді, коли відмову в прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення з будь-яких причин не допускають згідно з ч. 4 ст. 214 КПК України [252, с. 91–92].

Крім зазначеного, з огляду на системне збільшення кількості кримінальних правопорушень, зокрема категорії кримінальних проступків, наявний некомплект у підрозділах дізнання НП України та низький рівень ефективності роботи працівників інших підрозділів поліції, уповноважених на здійснення дізнання в установленому законодавством України порядку, на нашу думку, одним із найважливіших аспектів будь-якої наукової розвідки, метою якої є розв'язання актуальних проблем правозастосування, є розроблення комплексу заходів, що спрямовані на вдосконалення діяльності підрозділів дізнання НП України за науково обґрунтованими напрямами.

Комплексний підхід до вирішення питання оптимізації діяльності підрозділів дізнання НП України обстоюють вітчизняні вчені, розглядаючи функціонування відповідних підрозділів у системі НП України, а також як підрозділу з незалежним процесуальним статусом.

Законодавство України чітко регламентує забезпечення публічної безпеки й порядку, охорону прав і свобод людини, а також інтересів суспільства та держави, протидію злочинності й надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [179], поміж пріоритетних завдань НП України, що дає підстави розглядати функціонування підрозділів дізнання відповідного органу не як «ціле» та «частину», а як взаємообумовлений, систематизований і неподільний механізм, що діє для забезпечення прав і свобод людини й громадянина.

У цьому контексті дослідник А. Дмитрієв слушно зазначає, що побудова України як європейської та демократичної держави можлива за умови забезпечення національної безпеки, що покладено саме на органи й підрозділи НП України [52, с. 164], і це обґрунтовує позицію про те, що неможливо здійснювати захист певних прав і свобод людини виключно окремими підрозділами НП України. Цей комплексний процес є взаємообумовленою діяльністю всіх структур й утворень у системі НП України, що спрямована на комплексне забезпечення прав і свобод людини та громадянина – усіх без

винятку, зокрема громадян й осіб, яких підозрюють чи вже обвинувачено в учиненні кримінальних та адміністративних правопорушень. Такий зміст функціонування та основних напрямів діяльності НП України й підрозділів дізнання як їх базових компонентів у кримінальній процесуальній процедурі визначений змістом і спрямованістю прав людини.

Водночас питання внутрішнього адміністративно-правового статусу підрозділів дізнання в системі НП України розглядала у своїх дослідженнях О. Солонецька, яка констатувала неврегульованість питання щодо встановлення чіткої компетенції органів дізнання НП України, оскільки в Положенні про організацію діяльності підрозділів дізнання НП України визначено лише завдання та функції підрозділів дізнання, що створює прогалину в чинному законодавстві в умовах відсутності визначених принципів діяльності [217].

Крізь призму нерозривності функціонування підрозділів дізнання НП України з іншими її підрозділами, а також в умовах функціонування кримінального процесуального законодавства (що визначає як засади, так і принципи здійснення досудового розслідування кримінальних проступків), є підстави стверджувати про наявність таких принципів і можливість їх застосування в діяльності відповідних підрозділів. Водночас актуальним залишається питання системності викладення норм у Положенні про організацію діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України.

Своєю чергою О. Музичук також поділяє позицію про взаємопов’язаність базових елементів (завдань, принципів, мети й інших «засадничих») структурних підрозділів одного органу правопорядку (на прикладі органів досудового розслідування), оскільки правосуб’єктність державного органу як колективного суб’єкта правовідносин є сукупністю законодавчо закріплених владних повноважень, юридичної відповідальності й елементів відання [133, с. 259], що, на нашу думку, обумовлює застосування окремих положень і норм у частині, де вони не суперечать одне одному, зокрема, на прикладі застосування таких принципів діяльності НП України до

функціонування підрозділів дізнання: верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність.

Констатуючи неможливість ефективного вдосконалення діяльності підрозділів дізнання НП України за фрагментарним принципом і необхідність визначення напрямів, слід розглянути нормативно-правові акти, що передбачають реформи в секторі безпеки й оборони, органах правопорядку, а також кримінальній юстиції.

Указом Президента України від 7 серпня 2019 року № 584/2019 «Питання Комісії з питань правової реформи» затверджено Положення про Комісію з питань правової реформи та її персональний склад. Пріоритетними напрямами роботи визначено внесення змін до Конституції України й законів України, спрямованих на забезпечення реалізації конституційних норм і принципів, а саме пріоритетності захисту фундаментальних прав і свобод людини й громадянина, удосконалення територіальної організації влади, адміністративно-територіального устрою, подальший розвиток законодавства про організацію судової влади та здійснення правосуддя, удосконалення законодавства про кримінальну відповідальність і кримінального процесуального законодавства України, реформування органів правопорядку, а також створення умов для реінтеграції в єдиний конституційний простір України тимчасово окупованих територій України та населення, що на них проживає [177]. Тому слід акцентувати увагу на інституційному підході до розподілу напрямів удосконалення безпосередньо норм законодавства України крізь призму демократичних цінностей та євроінтеграційних намагань, розподіливши їх на: загальні питання забезпечення прав і свобод людини й громадянина; питання організації роботи органів державної влади в умовах становлення демократичних цінностей; забезпечення належного дотримання кримінальних процесуальних процедур у досудовому розслідуванні.

Розподіл шляхів удосконалення за напрямами, на нашу думку, матиме вагоміші результати та безпосередньо (концептуально й точково)

позначатиметься на механізмі роботи підрозділів дізнання НП України. Пропонуємо визначити одним із базових і ключових напрямів у цій системі *правове та законодавче забезпечення*, що уможливлює діяльність підрозділів дізнання відповідно до законодавства України з метою дотримання принципів верховенства права й засад демократичної державності. Крім того, ці напрями як *організаційне та науково-методичне, інформаційно-аналітичне* забезпечення є ключовими з позицій ефективності організації роботи відповідного підрозділу. Саме тому доцільно розглянути окреслені аспекти в логічній послідовності.

Правове забезпечення. В умовах функціонування правової державності, коли сучасні демократичні принципи є нормою поведінки для всіх без винятку осіб, а наявні права, повноваження та обов'язки посадових осіб органів правопорядку чітко встановлені законами України, це є визначальним для рівня дотримання прав і свобод людини й громадянина.

У межах традиційного підходу до тлумачення досліджуваної категорії, В. Абрамов зауважує, що нормативно-правове забезпечення національної безпеки – це процес створення та підтримання нормативно-функціональних характеристик системи національної безпеки за допомогою впорядкувального впливу нормативно-правових засобів [1], а В. Крутов, доводить, що система нормативно-правового забезпечення національної безпеки становить норми Конституції України, а також сукупність законів і підзаконних нормативних актів [115], що за змістом відповідає науковим положенням та законодавчим актам України, залежно від їх галузевої ієрархії, проте такий підхід, на наш погляд, не цілком висвітлює зміст і сутність правового забезпечення як інноваційного інтелектуально-процедурного механізму.

Ключовим видається підхід, за яким право створене суспільством, а закон – державою [122, с. 112], що засвідчує співвідношення верховенства права та закону в контексті соціологічної концепції праворозуміння [119]. На цій підставі доходимо висновку про верховенство природного права над законами, а також обов'язок будь-якої держави «санкціонувати» такі права в спосіб,

визначений загальнонародним договором про юридичні засади співіснування – конституцією.

Окремо в дослідженнях учених розглянуто зміст поняття правового забезпечення, що є базовим стосовно суміжних категорій, оскільки сутність терміна «правова діяльність» охоплює не лише здійснення наукових розроблень за певними напрямами, а й передбачає розроблення та впровадження (прийняття) законодавчих ініціатив.

Сфера правового забезпечення, стверджує М. Марченко, охоплює правила та процедуру управління, що впорядковуються за допомогою норм права і правових засобів [140, с. 457], а О. Костюченко правове забезпечення тлумачить як процес реалізації, захисту й охорони прав і свобод або як закріплення прав і свобод [108, с. 14], тобто правове забезпечення не є лише формальною процедурою розроблення окремих нормативно-правових актів, це цілісний, злагоджений і юридично взаємоузгоджений механізм продукування засобів реалізації права в суспільних відносинах. Саме тому правове забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України, що зобов'язані діяти виключно в межах і в спосіб, передбачені законодавством України, є пріоритетним.

Комплексне визначення поняття правового забезпечення надає В. Ліпкан, трактуючи його як утворення та підтримку в необхідних межах конструктивних організаційно-функціональних характеристик систем управління за допомогою впливу й упорядкування всього арсеналу юридичних засобів (норм права, правовідносин, прав, обов'язків, актів тощо) [225, с. 520], крім того, органічним видається паралельне використання поняття законодавчої роботи, що, на нашу думку є елементом правового забезпечення та кінцевим «продуктом» і формальним його результатом.

Отже, проміжним є висновок про те, що правовим забезпеченням діяльності підрозділів дізнання НП України є аналіз, розроблення, ініціювання прийняття та безпосереднє набрання чинності нормативно-правовими актами,

що регулюють діяльність відповідного підрозділу та спрямовані на організацію його роботи, пов'язаної, зокрема, з кримінальною процесуальною діяльністю.

Також слід зауважити, що галузями правового забезпечення можуть бути: *адміністративно-правова* – щодо засад організації роботи підрозділу, розподілу повноважень між працівниками, зокрема уповноваженими на здійснення дізнання та інших організаційних питань; *дисциплінарна* – створення дієвих механізмів притягнення до дисциплінарної відповідальності дізнавачів й осіб, уповноважених на здійснення дізнання, за ті діяння чи бездіяльність, що завдали шкоди охоронюваним законодавством України інтересам; *кримінальна процесуальна* – упорядкування системи здійснення досудового розслідування кримінальних проступків на рівні кримінального процесуального законодавства України, визначення процесуальних прав, повноважень й обов'язків суб'єктів досудового розслідування; *криміналістична* – щодо правового забезпечення можливості застосування криміналістичних знань (техніки й тактики) під час здійснення досудового розслідування кримінальних проступків.

З огляду на всі запропоновані зміни в механізмі функціонування підрозділів дізнання НП України, ми розробили пропозиції щодо оптимізації функціонування підрозділів дізнання НП України, які направлено до Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності й отримано довідку про позитивне впровадження таких пропозицій у законодавчу діяльність, доведення положень і змісту пропозицій до відома народних депутатів України (додаток 2).

Організаційне та науково-методичне забезпечення. Не втрачає актуальності питання фрагментарного менеджменту в підрозділі дізнання, що уможливлює продуктивний розподіл обов'язків з досудового розслідування кримінальних проступків, а в дискурсі тлумачення окремих елементів кримінальної процесуальної та поліцейської діяльності дізнавача дає змогу ефективніше реалізовувати надані законодавством України повноваження, а також права.

Таку діяльність у наукових колах тлумачать передусім як організаційне й методичне забезпечення. Саме тому пропонуємо висвітлити відповідний аспект у контексті одного з напрямів удосконалення діяльності підрозділів дізнання НП України.

Організація роботи органів досудового розслідування, зауважує В. Галунько, передбачає ефективну участь відповідних суб'єктів у захисті особи, суспільства й держави від кримінальних правопорушень, охороні прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження шляхом: здійснення розгляду заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення; внесення відповідних відомостей про їх вчинення до ЄРДР; проведення всебічного, повного та неупередженого досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до відповідної підслідності в порядку, передбаченому КПК України; ужиття своєчасних заходів для забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальними правопорушеннями [31]. На підставі цього, а також попередньо дослідженого змісту основного організаційного документа в системі підрозділів дізнання НП України – Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів НП України, слід зазначити, що організаційним забезпеченням діяльності цих підрозділів є забезпечення належного рівня виконання підрозділами дізнання покладених на них обов'язків, досягнення поставлених мети, завдань, а також реалізації повноважень у межах законодавства України.

Інструментами в такому разі можуть бути нормативно визначені засади щодо, наприклад, повноважень керівників підрозділів дізнання організовувати: заслуховування керівників підрозділів дізнання з питань їх службової діяльності; вивчення стану досудового розслідування кримінальних проступків; розгляд та вирішення запитів і звернень, що надійшли до підрозділу дізнання, у зв'язку з проведенням дізнавачами досудового розслідування тощо [174], а з огляду на те, що такі повноваження належать як начальнику УД та начальникам відділів дізнання й відділень (секторів) дізнання, слід констатувати, що їх охоплено компетенцією керівної ланки відповідного підрозділу й спрямовано

на забезпечення якості здійснюваного досудового розслідування, організацію внутрішнього контролю, а також взаємодії з іншими підрозділами поліції та органами правопорядку.

Водночас питання методичного забезпечення та його тісного взаємозв'язку з організацією роботи Г. Іванов пропонує тлумачити як сукупність документів, що регламентують способи організації та здійснення діяльності, виконання типових завдань і визначають методи, засоби, прийоми, а також порядок їх застосування для досягнення мети діяльності – методичного забезпечення, а організаційне й методичне забезпечення співвідносити як цілісний комплекс за принципом загального призначення і єдності мети – забезпечення впровадження оновленого механізму державного управління розвитком певного процесу [69].

Поняття наукового забезпечення дослідники трактують ширше, а деякі вчені віддають перевагу нерозривному тлумаченню понять методичного й наукового забезпечення. Проте ми пропонуємо схарактеризувати зміст цього процесу в контексті забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України.

Аналізуючи наукове забезпечення службово-бойової діяльності, С. Кузніченко стверджує, що напрям цього процесу та система наукового осмислення проблемних питань є основою до оптимізації відповідної діяльності [117, с. 17], оскільки лише завдяки виявленню актуальних проблемних питань у правозастосуванні й подальшому науковому опрацюванню (розробленню оптимальних шляхів їх врегулювання) можливо ефективно вдосконалити відповідний процес.

Натомість Н. Христинченко акцентує, що на законодавчому рівні закріплено пріоритетність наукової діяльності як джерела економічного зростання та невід'ємної складової національної культури й освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян [245, с. 50], що засвідчує важливість такого напряму забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України в умовах становлення демократичних цінностей, забезпечення функціонування правової державності.

Учені Т. Плугатар і О. Скоробагатько переконані, що наука – важливий ресурс національної безпеки й основний чинник впливу на організаційний, управлінський, технічний і технологічний рівень розвитку всіх напрямів діяльності МВС України [161, с. 26], про що йдеться також у працях О. Бандурки, який аргументує важливість наукового забезпечення у сфері протидії злочинності (що, на нашу думку, також стосується діяльності підрозділів дізнання), оскільки глибоке й детальне дослідження криміногенної обстановки, внесення відповідних коректив у стратегію і тактику протидії злочинності надає можливість ефективно протидіяти їй [11, с. 6].

Основною метою наукового забезпечення правоохоронної діяльності, на думку В. Бесчастного, є підвищення ефективності практичної діяльності з протидії злочинності шляхом глибокого наукового дослідження цього явища, розроблення та впровадження нових, досконаліших форм і методів, тобто виробництво високоякісної наукової продукції та методичного використання її досягнень на практиці [17; 18], що також засвідчує обґрунтованість нашої позиції про тісну взаємопов’язаність наукового й методичного забезпечення, оскільки в процесі встановлення закономірностей та негативних факторів правозастосування з метою оптимізації цього процесу найдоцільнішим є одночасне тлумачення елементів правозастосування розроблених теоретичних конструкцій. Крім того, акцентуємо, що значна кількість дослідників аргументує пов’язаність наукової та методичної діяльності.

Наприклад, В. Бахін та І. Гора стверджують, що науково-методичне забезпечення практики (у контексті діяльності слідчих підрозділів) містить визначення і шляхи створення оптимальних умов її виконання з повноцінним використанням досягнень науки і техніки [12], що позитивно позначається на виконанні відповідними суб’єктами поставлених перед ними завдань, сприяє досягненню завдань кримінального провадження та якомога швидшому відновленню порушених прав і свобод людини й громадянина.

Дослідники аргументують, що необхідність провадження науково-методичного забезпечення полягає у: відсутності технічних засобів у

практичних підрозділах, організаційних складнощах використання допомоги спеціалістів, низькому рівні підготовки кадрів, завантаженості суб'єктів розслідування та відсутності в них конкретних стимулів для всебічного й повного використання науково-технічних можливостей для збору та дослідження доказової інформації [221, с. 30–37].

Зазначене характеризує науково-методичне забезпечення як комплексний, монолітний процес інтелектуальної діяльності, що передусім має на меті встановлення негативних факторів у функціонуванні певних процесів, розроблення імовірних шляхів його оптимізації, а також тлумачення найефективніших методів їх практичного застосування.

Методичне забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України передбачене нормами Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів НП України. Наприклад, п. 2 розділу VI «Організація діяльності працівників Управління дізнання та відділів (секторів) дізнання ГУНП, які виконують організаційно-методичні функції» встановлює, що до повноважень працівників підрозділів дізнання, які виконують організаційно-методичні функції, належать: розроблення проєктів організаційно-розпорядчих документів; здійснення моніторингу організації роботи підрозділів дізнання, підготовка письмових рекомендацій з удосконалення форм і методів їх діяльності; надання допомоги й перевірка роботи підрозділів дізнання; вивчення передового досвіду розслідування кримінальних проступків, внесення пропозицій щодо потреби їх узагальнення, поширення, упровадження тощо [174]. Проте, з огляду на попередньо сформульовані висновки, що полягають у визначенні наукової роботи як процесу з'ясування негативних закономірностей функціонування певного явища та розроблення шляхів їх урегулювання (зокрема шляхом розроблення проєктів нормативно-правових актів й обґрунтування необхідності їх прийняття), брак у цьому положенні норм, що регламентують наукову діяльність, порушує низку системних запитань.

Слід також зазначити, що ми розробили низку змін до Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів НП України, що є базовим

документом з організації роботи в підрозділах дізнання, направлено їх до УД НП України, отримано акт про впровадження таких пропозицій у практичну діяльність і подальше використання їх під час опрацювання проєктів, розроблення власних ініціатив нормативно-правових актів (додаток 2).

Інформаційно-аналітичне забезпечення. Комплексність питання інформаційно-аналітичного забезпечення як одного з напрямів у контексті діяльності підрозділів дізнання НП України, тісно пов'язане з питанням організації роботи, можливості комплексно аналізувати рівень злочинності, виявляючи тенденції та відповідні закономірності планувати подальше досудове розслідування в конкретному кримінальному провадженні, а також ефективно та своєчасно вносити зміни до законодавства України з метою оптимізації відповідних процесів.

У Законі України «Про Національну поліцію» інформаційно-аналітичну діяльність визначено як один із ключових напрямів забезпечення та встановлено, що в її межах поліція: формує бази (банки) даних, що належать до єдиної інформаційної системи МВС України; здійснює інформаційно-пошукову й інформаційно-аналітичну роботу; користується базами (банками) даних МВС України та інших органів державної влади [179], що уможливлює ефективізацію та спрощення процесів досудового розслідування кримінальних проступків, з огляду на значний обсяг документів, що є матеріалами кримінального провадження.

Оскільки інформаційно-аналітичне забезпечення органів влади, зазначає А. Пугач, є одним із важливих напрямів інформатизації суспільства, його необхідно систематизувати [186]. На нашу думку, зазначене можна вважати втіленим завдяки створенню Міністерства цифрової трансформації України (положення про яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 року № 856 [158]), оскільки було визначено основні напрями формування та реалізації державної політики у сферах: цифровізації, цифрового розвитку, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації, електронного документообігу тощо.

Це активізує процеси інформаційної прозорості та відкриває нові можливості для аналізу отриманої інформації не лише шляхом застосування людського ресурсу, а й залучаючи до цього штучний інтелект, а також різноманітні цифрові алгоритми. Такий підхід суттєво розширить можливості в контексті інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України.

Інформаційне забезпечення діяльності правоохоронних органів у сфері протидії економічній злочинності, вважає О. Дрозд, надає можливість для подальшого ефективного виконання покладених на відповідні підрозділи завдань [192], що засвідчує значущість закріплення відповідного напряму вдосконалення в діяльності підрозділів дізнання НП України.

Водночас, ураховуючи двоскладовість цієї категорії, а також необхідність дослідження сутності відповідних понять і встановлення взаємозв'язку між ними, розпочнемо дослідження із зазначеного.

Дослідниця В. Захарова інформаційно-аналітичну діяльність визначає продуктом інтелектуальних, творчих і загальноцивілізаційних тенденцій, що характеризують розвиток людства, спрямований на формування пріоритетів стійкого розвитку цивілізації та інформатизації [65], і це дає підстави стверджувати, що зміст інформаційно-аналітичної діяльності має на меті визначення орієнтира подальшого розвитку шляхом інтелектуального процесу.

Інформаційно-аналітичне забезпечення Р. Коваль вважає процесом створення оптимальних умов задля задоволення інформаційних потреб і реалізації посадових обов'язків органів державної влади шляхом формування та використання інформаційних ресурсів, а його основною метою є створення умов для прийняття ефективних державних управлінських рішень [96]. Учена В. Глушкова, аналізуючи структуру інформаційно-аналітичної діяльності, стверджує, що вона має охоплювати інформаційне забезпечення, інформаційно-аналітичну роботу, створення баз даних, що передбачає інформаційний пошук, завдання, мотиви, способи та прийоми їх здійснення [59].

Отже, інформаційна й аналітична робота як інструменти забезпечення функціонування певного органу державної влади чи процесу має передусім забезпечувальний характер, її розглядають учені переважно комплексно. Водночас слід зауважити, що інформаційне забезпечення може виконувати орієнтувальні функції завдяки акумулюванню інформації за певною ознакою та забезпечення можливості доступу до неї посадових осіб, що в межах законодавства України можуть застосувати її для захисту прав і свобод людини й громадянина.

Дослідники, поділяючи поняття інформаційно-аналітичного процесу на два різні види діяльності, тлумачать інформаційне забезпечення як урегульований нормами права процес накопичення (збору) із зовнішніх і внутрішніх джерел інформації, перетворення та відтворення її, надання й отримання («комунікація») цієї інформації в потрібній кількості та якості, що необхідно для здійснення діяльності, а також зберігання, поширення (використання) цієї інформації органами держави [93], натомість аналітичну складову пов'язують з герменевтичними методами, що передбачають інтерпретацію документів, аналіз наявних концепцій, пропозицій і теорій із застосуванням інструментарію формування математичного моделювання, використовуючи статичні й динамічні моделі [60].

На нашу думку, таке визначення зазначених процесів засвідчує необхідність їх взаємопов'язаності в контексті забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України, оскільки зібрана інформація без її систематизації та алгоритмізованого аналізу не може слугувати фундаментом для прийняття управлінських рішень, не забезпечить достатнього рівня переконаності суб'єкта, що здійснює дізнання, щодо застосування певного способу чи засобу організації досудового розслідування кримінального проступку й інших можливостей, які відкриваються після ґрунтовного опрацювання отриманого інформаційного масиву, встановлення низки закономірностей і з'ясування факторів, що позначаються на таких процесах –

від найдеструктивніших (тих, що потребують негайного врегулювання) до корисних й оптимальних.

Конструктивним з позицій тлумачення відповідного напряму, на наш погляд, є підхід А. Мовчан, яка зазначає, що інформаційно-аналітичне забезпечення підрозділів НП України має три пов'язані компоненти: 1) інформаційні системи, у межах яких здійснюють збирання, накопичення, системне опрацювання, зберігання необхідної інформації; 2) аналітична робота, що полягає в здійсненні комплексу організаційних заходів і методичних прийомів, опрацюванні й синтезі наявної оперативної та іншої інформації; 3) управлінська діяльність, що забезпечує прийняття необхідних рішень щодо стратегії і тактики протидії злочинності [132].

Це засвідчує взаємопов'язаність інформаційного й аналітичного процесів у контексті забезпечення діяльності конкретного сегменту в системі органів правопорядку. Інформація (як і власне інформаційне забезпечення) є предметом аналітики, тим операційним матеріалом, застосовуючи до якого аналітичні інструменти й алгоритми, вдається встановити найефективніші шляхи протидії, запобігання та боротьби зі злочинністю. Визначальною, на нашу думку, є можливість інформаційного й аналітичного процесів сприяти ефективній організації функціонування підрозділів дізнання НП України.

Володіючи відповідною інформацією та належно проаналізувавши її, можна спрямувати трудовий ресурс на вирішення ключових проблемних питань; організувати найефективніше розв'язання як глобальних, так і локальних проблем; завчасно виявляти (шляхом встановлення закономірностей) імовірні проблемні питання, що дасть змогу реагувати на них завчасно шляхом превентивних заходів.

Крім того, оскільки діяльність підрозділів дізнання НП України ґрунтується виключно на чинному законодавстві України, а процедура внесення змін до нього є достатньо формалізованою та багатоскладовою з позицій механізму реалізації, можливість виявити поступове посилення вже наявних негативних тенденцій у діяльності відповідних підрозділів дасть змогу

завчасно запустити процес розроблення шляхів урегулювання їх, зокрема шляхом внесення змін до законодавства України.

Прикладом інформаційно-аналітичної поліцейської діяльності є такі інформаційні системи, як Інтелектуальна система кримінального аналізу в режимі реального часу (R.I.C.A.S.), система «ОРІОН», яка містить інформацію з агентурних повідомлень й оперативно-розшукових справ, АРМОР, що містить усі дані й інформацію, зібрану всіма підсистемами департаментів: звіти про правопорушення, стислі результати огляду місця події, інформацію про осіб, що перебувають у розшуку, незначні інциденти, дорожньо-транспортні пригоди тощо [89]. Упровадження в діяльність органів досудового розслідування НП України ЄРДР позитивно позначилося на можливості відстежувати масив інформації про обсяг і кількість кримінальних правопорушень, що знаходяться в розслідуванні в одного дізнавача, а інструменти аналітики допомагають виявляти найпроблемніші підрозділи дізнання та відповідних посадових осіб, що виявляють низьку ефективність здійснення досудового розслідування.

В умовах сьогодення в правовому й науковому колах неодноразово поставало питання про необхідність створення та забезпечення функціонування єдиної системи електронного кримінального провадження, що передусім є інструментом організації роботи підрозділів дізнання як структурної одиниці поліції, а також тому, що він є невід'ємною складовою механізму кримінального процесу, який не функціонуватиме без цієї ланки.

Іноземні дослідники акцентують на значущості питання системного й комплексного вдосконалення діяльності підрозділів, які здійснюють досудове розслідування за спрощеною процедурою, оскільки така діяльність є найефективнішим інструментом диференціації реальних суспільно небезпечних злочинів від кримінальних проступків.

Наприклад, М. Лінарес, розглядаючи питання про застосування глобальних інформаційних технологій як спосіб ефективізації органів правопорядку, зауважує, що необхідність запровадження таких технологій обумовлена невпинністю зростання рівня злочинності, зміною її характеру. На

його думку, «ІТ стане панацеєю для прийняття рішень, і використання цієї технології покращить роботу поліції, статистично передбачаючи, де, коли і хто найбільш імовірно вчинить злочин, тому що злочинності занадто багато, щоб сподіватися на об'єктивне, неупереджене прогнозування подій)» [287; 288]. Поділяючи позицію М. Лінареса, ми вважаємо, що одночасне переорієнтування інституту дізнання на електронний документообіг суттєво покращило б його роботу та сприяло б посиленню ефективності.

Ідею створення електронного кримінального провадження Д. Патрелюк розглядає як напрям подолання протидії кримінальному переслідуванню, обумовлений застарілістю, низькою технологічністю, бюрократією та неефективністю вітчизняного кримінального переслідування [152], натомість О. Жученко серед реальних передумов створення відповідної системи в Україні визначає, що: запроваджено електронний документообіг (завдяки законам України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронні довірчі послуги»); створено відомчі системи електронних інформаційно-комунікаційних систем (ЄРДР, Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, Єдиний реєстр судових рішень) [62].

З огляду на проаналізовані фактори, на заваді невпинному збільшенню кількості кримінальних проступків може стати запровадження в діяльність інституту дізнання системи електронного кримінального провадження, що структурно позначиться на процедурі здійснення досудового розслідування, значно спростивши його порядок.

Висновки до розділу 3

На підставі проаналізованих наукових праць вітчизняних й іноземних учених, дослідження міжнародних актів, а також актів законодавства Сполученого Королівства, США, Німеччини, Франції та Литви, видалося можливим аргументувати ключові теоретичні та практичні висновки, що

стануть основою для подальших наукових розвідок і слугуватимуть підставою, щоб запропонувати шляхи інтеграції до національного законодавства змін й уточнень.

Схарактеризовано позиції дослідників, а також нормативно-правове підґрунтя функціонування інститутів спрощеного досудового розслідування у зазначених країнах, виокремлено відмітні їх риси, проведено паралелі й аналогії з національною системою спрощеного досудового розслідування та шляхом установлення закономірностей визначено позитивні риси, що потребують упровадження в національне законодавство, а також висловлено думку щодо альтернативних шляхів здійснення досудового розслідування за спрощеною процедурою (завдяки розширенню кола працівників поліції, що уповноважені на дізнання, а також переформатування взаємодії між органом досудового розслідування (підрозділом дізнання), прокуратурою та судом.

Крім того, у розділі проаналізовано зміст і з'ясовано особливості напрямів забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України. Серед основних визначено правове й законодавче забезпечення як головний інструмент дотримання суб'єктами дізнання законодавства України, а також формування та провадження законодавчої роботи для врегулювання проблемних питань нормативного спрямування.

Організаційне, науково-методичне й інформаційно-аналітичне забезпечення визначено як ключові інструменти та засоби збирання, систематизації інформації, її аналізу та встановлення логічних закономірностей, що безпосередньо позначаються на можливості ефективної організації роботи відповідних підрозділів, здійсненні методичного роз'яснення застосування окремих положень законодавства, зокрема науковими методами, а також інших організаційно-управлінських процесів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні на підставі аналізу чинного законодавства України, нормативно-правових актів країн європейського простору, соціологічних досліджень різного рівня (національних, зарубіжних та авторського), іншої статистичної інформації, думок і позицій учених різних галузей права сформульовано основні положення щодо оптимізації організаційно-правових засад діяльності підрозділів дізнання НП України, наведено теоретичне узагальнення наявних проблемних питань, а також запропоновано способи їх вирішення. Унаслідок проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети, серед яких найбільш значущими є такі.

1. Доведено, що дізнання, з огляду на форму організації роботи та крізь призму адміністрування процесів в управлінні органами державної влади, – це комплекс визначених законодавством України дій і рішень, які вчиняються (приймаються) уповноваженою на це особою та спрямовані на досягнення завдань кримінального провадження у визначений законодавством строк.

Дізнавачем є посадова особа підрозділу дізнання НП України, що уповноважена здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, або посадова особа іншого підрозділу (органу) поліції, яку уповноважено на цю діяльність керівником відповідного рангу та в установленому законодавством України порядку.

2. Встановлено, що сутність дізнання як спрощеної форми досудового розслідування полягає у функціонуванні ефективної системи реагування на вчинення кримінальних правопорушень із залученням усіх необхідних правових механізмів у найкоротший термін за умови досягнення максимального результату, що також розкриває завдання підрозділів дізнання НП України. Виокремлено такі ознаки дізнання: 1) *дослідницький характер*; 2) *спрощеність процесу* 3) *полісуб'єктність здійснення;* 4) *превентивність*.

Значення дізнання, зокрема в системі правовідносин, полягає в тому, що цей юридичний інститут шляхом застосування збалансованого підходу до наділення правами й обов'язками всіх учасників кримінального провадження, а також створення загальних прискорених правил функціонування відповідних механізмів уможливлює швидке та ефективне притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили правопорушення з меншою небезпечністю, ніж злочинна суспільна, наближаючи таким чином момент (за можливості) поновлення порушених прав і свобод людини та громадянина, а також покарання особи, що вчинила відповідне діяння.

Водночас, зазначаємо, що в контексті предмета дослідження, принципами діяльності підрозділів дізнання НП України як об'єкта адміністративно-правового регулювання є фундаментальні риси, ідеї та засади на яких базується можливість законної реалізації визначених законодавством України повноважень суб'єкта дізнання як дослідницького процесу, а також підвищення його ефективності. Крім цього, їх функціями, є низка адміністративно-управлінських повноважень, що спрямовані на забезпечення підвищення якості дізнання шляхом запровадження позитивних тенденцій, а також аналізу практики застосування відповідних норм законодавства України.

3. Нормативне регулювання в загальному значенні визначено як правові механізми, встановлені державою як обов'язкові та примусові для всіх осіб, що знаходяться на її території (крім визначених законом випадків). Вони складаються із законів та інших нормативно-правових актів (актів Президента України, постанов Верховної Ради України, постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, інших нормативних, організаційно-розпорядчих, прийнятих у встановленому законом порядку документів).

4. Обґрунтовано, що інститут дізнання як форма спрощеного досудового розслідування трансформувався в конкретний підрозділ органів правопорядку не одразу, а лише згодом, що дає підстави констатувати складний еволюційний процес, що пов'язаний із упровадженням низки норм адміністративно-правового змісту, котрі врегульовували (як і в умовах сьогодення) питання

компетентністних взаємин між посадовими особами, що провадять відповідну діяльність.

Доведено, що діюча в Україні система дізнання уособлює собою не повний цикл спрощення процесу притягнення до кримінальної відповідальності осіб, оскільки дізнавач уповноважений провести всі необхідні СРД у межах компетенції та передати провадження до суду, тоді як на деяких історичних етапах було фактично передбачено можливість посадової особи призначати покарання особі, яка вчинила незначне кримінальне правопорушення.

5. Організаційно-правовими засадами формування та функціонування підрозділів дізнання НП України визнано нормативно зафіксовані вихідні закономірності адміністративного, матеріально-фінансового та будь-якого іншого передбаченого законом характеру щодо організації і впорядкування процесів забезпечення належного функціонування відповідного інституту. Структура організаційно-правових засад діяльності (функціонування) є досить розгалуженою та включає в себе як обов'язкові елементи, так і факультативні. На основі запропонованого наукового підходу аргументовано, що обов'язкові елементи організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання НП України складаються з: 1) нормативних засад; 2) суб'єктів, їхніх завдань, функцій і повноважень; 3) пріоритетних напрямів, принципів; 4) механізмів відповідальності та контролю, нагляду за конкретною діяльністю.

6. У контексті оптимізації освітньої діяльності стосовно дізнавачів і кандидатів на відповідні посади (щодо процесів перепідготовки, підвищення кваліфікації, спеціалізації та стажування) найбільш ефективними визнано такі засоби:

– створення програмного забезпечення, що дозволить відпрацьовувати правильність і швидкість внесення інформації про кримінальні проступки до Єдиного реєстру досудових розслідувань;

– розроблення інформаційних систем зі створення процесуальних документів у конкретному кримінальному провадженні, що дозволяють застосовувати вже внесену шаблонну інформацію під час створення ланцюгів,

відповідних документів (після внесення у відповідну програму інформації щодо посади дізнавача, його спеціального звання та інших необхідних даних, наприклад фабули про вчинення кримінального проступку, зазначені дані автоматично відображалися б у будь-якому новоствореному процесуальному документі, у визначеному програмним забезпеченням місці (згідно з КПК України) з метою більш ефективного навчання дізнавачів, що дасть змогу наочно продемонструвати взаємопов'язаність різних процесуальних документів в одному кримінальному провадженні;

– активна інтеграція інформаційних ресурсів «Moodle», «Microsoft Teams», «Zoom» та інших в освітній процес, зокрема підвищення кваліфікації та перепідготовки діючих співробітників поліції для подальшого проходження ними служби в підрозділах дізнання;

– розроблення інтерактивних цифрових навчальних практикумів зі складання процесуальних документів з передбаченням можливості використання відповідного забезпечення на мобільних платформах (Apple, Android);

– розроблення та втілення в життя постійно діючих, інформаційно-довідкових порталів, що забезпечать можливість у режимі реального часу будь-якому здобувачу вищої освіти (діючому дізнавачу чи кандидату на посаду) переглянути найбільш важливі для навчання/роботи довідкові матеріали чи швидко завантажити бланк конкретного процесуального документа.

7. Констатовано, що зміст внутрішнього контролю за діяльністю підрозділів дізнання НП України полягає в належній організації функціонування відповідних підрозділів і діяльності їхніх посадових осіб (зокрема осіб, які уповноважені на здійснення дізнання в інших підрозділах). Цей вид контролю є найбільш пріоритетним, оскільки саме його зміст спрямовує організаційно-управлінські та службові взаємини між керівником підрозділу дізнання та його підлеглими, а також особами, уповноваженими на здійснення дізнання.

Доведено потребу в удосконаленні законодавчої бази, оскільки суттєві прогалини щодо планування процесів досудового розслідування кримінальних проступків також можуть слугувати одним з елементів контролю, але цьому аспекту в нормативно-правових актах приділено недостатньо уваги. Як один із способів урегулювання відповідної проблеми запропоновано взяти за основу методи, засоби й способи планування в досудовому розслідуванні злочинів, що визначені на нормативному рівні тривалий час.

Констатовано недосконаліть громадського контролю в питанні діяльності підрозділів дізнання, а також законодавчу складність вказаного процесу, оскільки організаційна діяльність підрозділів дізнання безпосередньо контролюється у формі звернень громадян, а процесуальна діяльність не може бути розголошена, крім випадків, передбачених КПК України, або безпосередньо особам, які беруть участь у досудовому розслідуванні (є суб'єктами кримінального провадження). Визначено шляхи ефективізації роботи громадських рад при центральних органах виконавчої влади, а також їх територіальних підрозділах, котрі на підставі звернень громадян мають право заслуховувати діяльність керівників поліції на місцях.

8. Проаналізований досвід спрощення окремих процедур і процесів у розслідуванні незначних кримінальних правопорушень у країнах з нетиповою для України правовою системою (Сполучене Королівство та США) засвідчив, що, з огляду на інституційні особливості, найбільш раціональним є прийняття рішення щодо надання права всім працівникам поліції права здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, що, безперечно, потребує обговорення на фаховому рівні, проте, крізь призму адміністрування та ефективної організації діяльності органів правопорядку в Україні, значно спростило б відповідну трудову діяльність без шкоди інституту прав і свобод людини і громадянина.

Одним з відмінних аспектів у діяльності відповідної системи в провідних країнах ЄС (Німеччина, Франція, Литва) визнано можливість проведення окремих СРД будь-якими працівниками поліції, у той час як деякі процедури

(повідомлення про підозру та інші) мають право реалізовувати лише спеціально уповноважені суб'єкти. Цікавим є досвід менеджменту на місці вчинення кримінального правопорушення, оскільки в деяких країнах ЄС такі дії має право проводити окремо визначене коло осіб, що ніяк не пов'язано з діяльністю органу досудового розслідування (тоді як таке право у відповідних посадових осіб усе ж залишається), що дозволяє ефективно подолати низку бюрократичних процедур та не звужує обсяг прав і свобод людини та громадянина в кримінальному провадженні.

9. Встановлено, що основними напрямами вдосконалення адміністративно-правового забезпечення діяльності підрозділів дізнання НП України є правове та законодавче забезпечення (уможливлює створення юридичного підґрунтя, коригування наявного законодавства з урахуванням соціального становища та проблем правозастосування), організаційне та науково-методичне забезпечення (дозволяє ефективно, тобто з найменшими витратами та найбільшим результатом досягти поставлених перед підрозділом чи окремими посадовими особами цілей досудового розслідування), а також інформаційно-аналітичне забезпечення (у сучасних умовах, безперечно, є магістральним напрямом будь-якого органу правопорядку, з урахуванням можливостей, які відкриваються внаслідок його належної реалізації, а також в умовах конкурування органів правопорядку зі злочинними сегментами).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В. И. Безопасность. *Государственное управление в сфере национальной безопасности :* сл.-справочник / [сост. : Г. П. Сытник, В. И. Абрамов, В. Ф. Смолянюк и др.] ; под общ. ред. Г. П. Сытника. Киев : НАДУ, 2012. 349 с.

2. Адміністративне право України : підручник / за ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2000. 520 с.

3. Алексеев С. С. Общая теория права : в 2 т. М. : Юрид. лит., 1982. Т. 2 . 360 с.

4. Алексеев С. С. Теория права. 2-е изд., перераб. и доп. М. : БЕК, 1995. 320 с.

5. Андрусів Л. Теоретико-правові засади системи нормативно-правових актів. *Підприємництво, господарство і право.* 2017. № 4. С. 128–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2017_4_27.

6. Андрусяк В. Б. Функції органів досудового слідства в кримінальному процесі України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2010. 224 с.

7. Арсеньев В. Д. О едином порядке производства по уголовным делам и пределах его дифференциации. Вопросы борьбы с преступностью. *Труды Иркутского государственного университета.* 1970. Т. 85. Вып. 10. Ч. 4. С. 63–71.

8. Артемова В. М. Повышение квалификации рабочих и служащих: правовые вопросы. Мн., 1972. С. 26–27.

9. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність : підручник : у 2 ч. Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2002. Ч. 1. 244 с.

10. Бандурка О. М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності : монографія. Харків : Золота миля, 2012. 600 с.

11. Бандурка О. М., Литвинов О. М. Злочинність як об’єкт феноменологічного аналізу. *Право і безпека.* 2015. № 3 (58). С. 6–10.

12. Бахін В. П., Гора І. В. Науково-методичне забезпечення слідчої практики: поняття, сутність, значення. *Вісник університету внутрішніх справ.* 1999. № 9. С. 129−134.

13. Безлепкин Б. Т. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный). 11-е изд., перераб. и доп. М. : Проспект, 2012. 752 с.

14. Берендтс Э. Н. Связь судебной реформы с другими реформами Императора Александра II и влияние ее на государственный и общественный быт России. Петроград : Сенат. тип., 1915. 202 с.

15. Берназ П. В. Становлення та розвиток суб'єктів здійснення досудового слідства. *Південноукраїнський правничий часопис.* 2015. № 3. С. 154–159.

16. Беспалько І. Л. Визначення поняття загальних засад кримінального провадження. *Підприємство, господарство і право.* 2018. № 5. С. 242–247.

17. Бесчастний В. М. Форми наукового забезпечення протидії злочинності. *Правовий часопис Донбасу.* 2017. № 2. С. 92–99.

18. Бесчастний В. М. Щодо напрямків науково-методичного забезпечення протидії злочинності. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2016. № 1. С. 23–28.

19. Бобровник С. В. Правове регулювання суспільних відносин та реалізація права. *Правова держава.* 1996. Вип. 7. С. 103–108.

20. Бозров В. М. К проблеме методологии в теории уголовно-процессуальных функций. *Российский юридический журнал.* 2011. № 3. С. 166–172.

21. Бойко В. А. Деякі особливості дізнання як форми досудового розслідування. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування :* матеріали круглого столу (Дніпро, 25 лют. 2021 р.). Дніпро : ДДУВС, 2021. С. 13–15.

22. Болонська система освіти в Україні: перспективи та проблеми. *Інформаційний інтернет-ресурс «kudapostupat» :* [сайт]. URL: https://kudapostupat.ua/bolons-ka-sistema-osviti-v-ukrayini-perspektivi-ta-problemi/.

23. Бондар Г. Ю. Правове забезпечення взаємодії слідчих правоохоронних відомств у кримінальному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 230 с.

24. Брайченко Д. В., Сибірцев В. В. Зарубіжний досвід розвитку післядипломної освіти. *Наука – виробництву, 2016 :* зб. тез доп. L наук. конф. студ. і магістр. (Кіровоград, 14 квіт. 2016 р.). Кіровоград : КНТУ, 2016. С. 115–116.

25. Вапнярчук Н. М. Післядипломна освіта в Україні: актуальні проблеми сьогодення. *Правове забезпечення розвитку національної інноваційної системи в умовах глобалізації :* матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, Київ, 11 груд. 2015 р.) / редкол.: С. М. Прилипко, Ю. Є. Атаманова, С. В. Глібко, А. В. Матвєєва. Харків : Право, 2015. 274 с. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2016/01/collection-11-12-15.pdf.

26. Вебер М. Избранные произведения / пер. с нем. М. : Прогресс, 1990. 808 с.

27. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ : Юрид. думка, 2007. 992 с.

28. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

29. Волкова К. А. Генезис законодательства о дознании как форме предварительного расследования. *Борьба с преступностью: теория и практика* : материалы II Междунар. науч.-практ. конф. (Могилев, 27 февр. 2014 г.) / [редкол.: Ю. П. Шкаплеров (отв. ред.) и др.]. Могилев : Могилев. высш. колледж МВД Респ. Беларусь, 2014. С. 103–104.

30. Галаган В. І., Яковенко М. О. Становлення і розвиток дізнання як форми досудового розслідування в Україні. *Наукові записки НаУКМА*. 2020. Т. 6. С. 28–37. (Серія «Юридичні науки»). DOI: 10.18523/2617-2607.2020.6.28-37.

31. Галунько В. М. Певні аспекти наукової організації праці слідчих національної поліції. *Право і суспільство.* 2017. № 1 (2). С. 137–139. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/1_2017/part_2/32.pdf.

32. Галюк Р. Г. Співвідношення системи права та системи законодавства. *Актуальні проблеми держави і права.* 2014. Вип. 74. С. 129–134.

33. Гаращук В. М. Доктрина контролю та нагляду в управлінні. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави :* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України» (Харків, 20–21 листоп. 2013 р.). Харків : Право, 2013. С. 201–207.

34. Гасанов Р. Н. Дізнання як форма досудового розслідування. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2016. Вип. 1-1. С. 3–8.

35. Гетьман А. Науково-практичний коментар нового Кримінального процесуального кодексу України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Харків : Право ; Нац. ун-т «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» ; НАПрН України, 2012. 681 с.

36. Гирько С. И. Некоторые аспекты характеристики полицейского дознания по уголовно-процессуальному законодательству России XVIII–XIX. *Colloquium-journal/Jurisprudence.* 2019. № 10 (34). С. 151–157. DOI: https://doi.org/10.24411/2520-6990-2019-10301.

37. Головко Л. В. Дознание и предварительное следствие в уголовном процессе Франции. М. : Спарк, 1995. 130 с.

38. Гончарук Г. О., Осика І. М. Внутрішній контроль в системі МВС. URL: http://police-reform.khpg.org/ articles/vnutrishnij_kontrol_v_sistemi_mvs.

39. Горбова Н. А. Природа державного контролю (нагляду) та генезис його законодавчого визначення. *Право та державне управління.* 2019. № 1 (34). С. 37–42.

40. Горфинкель В. Я., Купряков Е. М., Прасолова В. П. Экономика предприятия. М. : Юнити, 1996. 367 с.

41. Грабченко А. І., Федорович В. О., Гаращенко Я. М. Методи наукових досліджень : навч. посіб. Харків : НТУ «ХПІ», 2009. 142 с.

42. Григорьев В. Н., Дамерт А. О., Сергеев А. Б., Сергеев К. А. Дознание в органах внутренних дел : учеб. пособие. Челябинск : Челяб. юрид. ин-т МВД России, 2005. 167 с.

43. Гуляев А. П. Единый порядок предполагает дифференциацию. *Соц. Законность.* 1975. № 3. С. 63–65.

44. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. М. : ГИС, 1955. Т. 1 : А–З. 699 с.

45. Даневский В. П. Наше предварительное следствие, его недостатки и реформа. М. : Т-во скоропеч. А. А. Левенсона, 1895. 89 с.

46. Дашковська О. Р. Системність законодавства як його конститутивна ознака. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2013. Вип. 6-2 (1). С. 34–37. (Серія «Юриспруденція»).

47. Денисюк Д. Завдання Національної поліції України: проблеми законодавчого закріплення. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8. С. 100–104. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/08/20.pdf.

48. Дізнання. *Академічний тлумачний словник української мови.* URL: http://sum.in.ua/s/diznannja.

49. Дізнання. *Митна енциклопедія :* у 2 т. / [І. Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін.]. Хмельницький : Мельник А. А., 2013. Т. 1 : А–Л. 472 с.

50. Дізнання. *Юридична енциклопедія :* в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. Київ : Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 2 : Д–Й. 744 с.

51. Дмитрик Р. В. Адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 204 с.

52. Дмитрієв А. А. Принципи та правове регулювання діяльності органів Національної поліції України із протидії організованій злочинності. *Вісник кримінологічної асоціації України.* 2016. № 1 (12). С. 164–174.

53. Досудове розслідування кримінальних проступків : метод. рек. / [С. С. Чернявський, М. С. Цуцкіридзе, Р. М. Дударець та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 160 с.

54. Дрозд В. Г. Правове регулювання досудового розслідування: проблеми теорії та практики : монографія. Одеса : Гельветика, 2018. 448 с.

55. Дрозд О. Ю. Деякі питання адміністративно-правового регулювання підготовки поліцейських у вищих навчальних закладах системи МВС України. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія».* 2016. № 2. С. 62–74.

56. Дрозд О. Ю. Кримінальні процесуальні, організаційні та кримінально-правові засади діяльності службових осіб, відповідальних за перебування затриманих : метод. рек. / [М. С. Цуцкіридзе, Р. М. Дударець, Р. І. Горяченко та ін.] ; за заг. ред. М. С. Цуцкіридзе. Київ : Наук.-дослід. ін-т публ. права, 2021. 82 с.

57. Дрозд О. Ю., Волуйко О. М. Основні напрями службової діяльності муніципальної поліції Європейських країн, щодо охорони громадського порядку. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2015. № 2. Т. 1. С. 69–72. (Серія «Юридичні науки»).

58. Дубинський А. Я. Передумови і напрямки удосконалення кримінально-процесуальної форми. *Правова система України: теорія і практика.* 1993. С. 386–388.

59. Енциклопедія кібернетики : у 2 т. / відп. ред. В. М. Глушков. Київ : УРЕ, 1973. Т. 2 (М–Я). 576 с.

60. Єсімов С. С. Юридична природа інформаційно-аналітичної діяльності Національної поліції. *ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні :* зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Львів, 18 листоп. 2016 р.) / упоряд. : Т. В. Бачинський, Д. С. Лозовицький, Р. І. Радейко. Львів : НП «Львівська політехніка», 2016. С. 47–54. URL: https://www.academia.edu/29965561/%D0%86%D0%A2_%D0%BF%D1%80%D0

%B0%D0%B2%D0%BE_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97 http://aphd.ua/publication-151/.

61. Єсімов С. С., Перепелиця А. В. Адміністративно-правове регулювання внутрішньовідомчого контролю в органах Національної поліції. *Соціально-правові студії.* 2021. Вип. 2 (12). С. 72–78.

62. Жученко О. Д. До питання про передумови розроблення електронного кримінального провадження в Україні. *Правова держава.* 2019. № 33. С. 116–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2019_33_18.

63. З початку року слідчі Нацполіції забезпечили відшкодування на понад мільярд гривень збитків у кримінальних провадженнях. *Портал МВС України :* [сайт]. URL: https://mvs.gov.ua/press-center/news/z-pocatku-roku-slidci-nacpoliciyi-zabezpecili-vidskoduvannya-na-ponad-milyard-griven-zbitkiv-u-kriminalnix-provadzennyax.

64. Заброда Д. Г. Адміністративно-правові засади: сутність та зміст категорії. *Науково-практичний журнал Київського національного університету імені Т. Шевченко.* 2013. № 2. С. 45–51.

65. Захарова В. І., Філіпова В. Я. Основи інформаційно-аналітичної діяльності. Київ : Центр учб. літ., 2013. 336 с.

66. Звіт місцевих загальних судів про розгляд судових справ. *Судова влада в Україні :* [сайт]. URL: https://supreme.court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/IV_kvartal_19.

67. Иванов В. А. Дознание в советском уголовном процессе : учеб. пособие. Л. : ЛГУ, 1966. 37 с.

68. Іваницький С. О. Удосконалення кримінальної процесуальної регламентації досудового розслідування. *Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу :* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 5 листоп. 2019 р.). Київ : КНДІСЕ Мінюсту України, 2019. С. 204–206.

69. Іванов Г. С. Правове та організаційно-методичне забезпечення реалізації механізму державного управління розвитком морських портів

України. *Інвестиції: практика та досвід.* 2018. № 14. С. 116–120. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/14_2018/26.pdf.

70. Іванова Ю. С. Поняття професійного навчання працівників: теоретико-правовий аналіз. *Право та інновації.* 2014. № 4 (8). С. 148–155. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2015/03/Ivanova8.pdf.

71. Ізбаш К. С. Теоретичні, організаційні та правові питання роботи з персоналом органів досудового слідства МВС України : монографія. Одеса : НікаНова, 2011. 218 с.

72. Калатур М. В. Історичний процес становлення слідчих підрозділів ОВС України. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2014. Вип. № 5. Т. 2. С. 138–143.

73. Калатур М. Особливості здійснення контролю й нагляду за діяльністю слідчих органів. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 10. С. 111–117. DOI: https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.10.19.

74. Калатур М. Розвиток слідчих підрозділів правоохоронних органів на території України за часів існування СРСР. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 11. С. 208–212. DOI: https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.11.36.

75. Калатур М. В. Доктринальні основи організації та функціонування слідчих підрозділів правоохоронних органів : монографія. Київ : Гельветика, 2018. 344 с.

76. Калатур М. В. Історико-правовий аналіз становлення та розвитку слідчих підрозділів правоохоронних органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2017. Вип. 43. Т. 3. С. 84–89. (Серія «Право»).

77. Калашникова С. И. Функции уголовно-розыскной полиции в России в дореформенный период: генезис возникновения сыскных частей. *Вестник ИрГТУ*. 2006. № 4 (28). С. 206–210.

78. Каткова Т. В. Проблеми реалізації принципу безпосередності дослідження доказів на досудовому слідстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 1997. 18 с.

79. Квачевский А. Об уголовном преследовании, дознании и предварительном исследовании преступлений по судебным уставам 1864 года: теоретическое и практическое руководство : в 3 т. СПб. : Тип. Ф. С. Сушинского, 1866. Т. 1. 352 с.

80. Керевич О. В. Здійснення провадження по кримінальних проступках за новим КПК України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 525–532.

81. Кисленко Д. П., Кузмічов Я. В. Поняття та сутність судового контролю під час досудового розслідування. *Юридична наука*. 2015. № 7. С. 176–184. (Серія «Кримінальне процесуальне право, криміналістика»).

82. Климчук О. Розвиток розшукової діяльності за часів козацької доби (1648–1756 рр.). *Jurnalul juridic național: teorie și practică.* 2019. № 5. Т. 2. С. 9–12. URL: http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/5/2.pdf.

83. Кобзар О. Ф. Взаємодія як вид соціальної діяльності в боротьбі зі злочинністю. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2011. № 3. С. 25–27.

84. Кобзар О. Ф. Використання досвіду поліцейської діяльності провідних країн світу у діяльності правоохоронних органів України. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2015. № 3. С. 46–50.

85. Кобзар О. Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія. Харків ; Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.

86. Кобзар О. Ф. Правоохоронна діяльність: теоретико-правовий аналіз. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2017. № 3. С. 7–14.

87. Кобзар О. Ф., Дараган В. В. Напрямки удосконалення підготовки фахівців для органів досудового розслідування національної поліції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2020. № 1. С. 158–163.

88. Кобзар О., Романов М. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. *Вісник Університету імені*

Альфреда Нобеля. 2021. № 1 (2). С. 96–101. (Серія «Право»). URL: https://law.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/14.pdf.

89. Коваленко А. В. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності Національної поліції: теоретичний і практичний підхід. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2018. № 3. С. 250–254. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvdv_s_2018_3_51.

90. Коваленко Н. В. Вплив норм міжнародного права на правове забезпечення адміністративно-правових режимів. *Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності :* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 15–16 берез. 2019 р.). Харків : Асоціація аспірант.-юрист., 2019. С. 88–90.

91. Коваленко Н. В. Історичні передумови виникнення адміністративного права та адміністративних режимів. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2013. Вип. 3. Т. 2. С. 27–30. (Серія «Юридичні науки»).

92. Коваленко Н. В. Характеристика окремих адміністративно-правових відносин, що передбачають режимне регулювання. *Visegrad journal on human right.* 2016. № 6. Ч. 2. С. 54–59.

93. Коваленко Ю. О. Адміністративно-правовий механізм інформаційного забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 255 с.

94. Ковалів М. В. Основи управління в органах внутрішніх справ України : навч.-практ. посіб. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010. 340 с.

95. Ковалів М. В. Судовий контроль як гарантія забезпечення прав та свобод громадян. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. Вип. 3. С. 117–124. (Серія «Юридична»).

96. Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади. *Теорія та практика державного управління.* 2006. № 1 (113). С. 223–226.

97. Ковальов В. В. Взаємодія слідчого з працівниками експертної служби МВС України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2007. 228 с.

98. Коврига З. Ф. Дознание в органах милиции / под ред. В. Е. Чугунова. Воронеж : Воронеж. ун-т, 1964. 59 с.

99. Колесник Г. Р. Прокурорський нагляд у досудовому розслідуванні за КПК України 2012 року: функціональна характеристика, повноваження, форми реалізації. *Форум права.* 2016. № 5. С. 68–72.

100. Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права.* 2013. С. 42–46 URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63807/08-Kolodiy.pdf?sequence=1.

101. Коломієць П. В., Головань В. В. Правове регулювання діяльності суб'єктів господарювання. *Формування та перспективи розвитку підприємницьких структур в рамках інтеграції до європейського простору :* матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 24 берез. 2021 р.). Полтава, 2021. 426 с.

102. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text.

103. Контроль. *Словник іншомовних слів Мельничука.* URL: http://slovopedia.org.ua/42/53402/284474.html.

104. Контроль. *Тлумачний словник української мови E-slovnik.* URL: https://eslovnyk.com/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C/.

105. Концепція реформування кримінальної юстиції України : Указ Президента України від 8 квіт. 2008 р. № 311/2008. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/311/2008.

106. Косович В. Система нормативно-правових актів України: основні напрями вдосконалення. *Вісник Львівського університету.* 2011. Вип. 53. С. 23–35. (Серія «Юридичні науки»).

107. Костомаров М. І. Галерея портретів: біографічні нариси. Київ : Веселка, 1993. 324 с.

108. Костюченко О. Є. Визначення поняття «правове забезпечення». *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України.* 2015. № 1 (68). С. 11–16.

109. Кривчик Г. Г. Основні загальнонаукові методи дослідження в історичних науках. *Грані (історія)*. 2017. № 20 (12). С. 55–61. DOI: https://doi.org/10.15421/1717165/.

110. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

111. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

112. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / відп. ред. : С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків : Одіссей, 2013. 1104 с.

113. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768 с.

114. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон УРСР від 28 груд. 1960 р. № 1001-05. *Відомості Верховної Ради УРСР.* 1961. № 2. Ст. 15.

115. Крутов В. В. Становлення та розвиток недержавної системи безпеки підприємництва : монографія. Київ : Фенікс, 2008. 496 с.

116. Крушинський В. Ю. Історія України (події, факти, дати). 2-ге вид. Київ : Зодіак – Еко, 1993. 349 с.

117. Кузніченко С. О. Проблемні питання щодо наукового забезпечення службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку. *Честь і закон.* 2009. № 2. С. 16–19.

118. Куньч З. Універсальний словник української мови. Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2007. 848 с.

119. Куракін О. М., Романов М. Ю. Співвідношення верховенства права та закону в розрізі соціологічної концепції праворозуміння. *Науковий вісник*

Херсонського державного університету. 2015. № 2 (1). С. 33–36. (Серія «Юридичні науки»).

120. Леоненко М. І. Структура стадійної побудови кримінального провадження в контексті сучасного реформування кримінального процесу України. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2013. Вип. 2. С. 75–77. (Серія «Юридичні науки»).

121. Литвинов В. В. Суб'єкти дізнання у кримінальному процесі України. *Актуальні проблеми діяльності органів досудового розслідування :* матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 7 черв. 2019 р.). Дніпро : ДДУВС, 2019. С. 106–109.

122. Ліпкан В. А. Національна безпека України : навч. посіб. Київ : Кондор, 2006. 552 с.

123. Любович А. А., Єсіна О. Г. Сучасні інформаційні технології в освіті. *Інформатика та інформаційні технології :* матеріали студ. наук. конф. (Одеса, 20 квіт. 2015 р.). Одеса : ОНЕУ, 2015. С. 118–120.

124. Маков М. А. Модель службы дознания в контексте исторического опыта. *Вестник Московского университета МВД России.* 2013. № 7. С. 107–115.

125. Маньгора В. В. Болонський процес і професійна підготовка юристів. *Педагогічний дискурс.* 2013. Вип. 14. С. 298–303. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/peddysk_2013_14_62.pdf.

126. Мельник А. В. Передумови закріплення статусу дізнавача в Україні. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України) :* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 21 трав. 2021 р.) : у 2 т. / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Гельветика, 2021. Т. 2. С. 343–346.

127. Мельник А. В. Розвиток інституту дізнання в Україні. *Держава та регіони.* 2021. № 1 (71). С. 32−36. (Серія «Право»). DOI: https://doi.org/10.32840/1813-338X-2021.1.5.

128. Мєшковой К. Історичний розвиток адміністративно-правового забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ.* 2021. № 1 (21). С. 32−38. DOI: https://doi.org/10.33270/04212101.32.

129. Микитин Ю. Л. Провадження на досудових стадіях кримінального процесу Франції та України. *Науково-інформаційний вісник.* 2010. № 2. С. 23–27. URL: https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/09/4_2010_2.pdf.

130. Михайленко О. Р. Прокуратура Федеративної Республіки Німеччини: становлення та повноваження. *Право України.* 2000. № 5. С. 104–105.

131. Михеєнко М. М., Нор В. Т., Шибіко В. П. Кримінальний процес України : підручник. Київ : Либідь, 1999. 536 с.

132. Мовчан А. В. Теоретичні засади інформаційного забезпечення оперативно-розшукової діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2011. № 2 (75). С. 181–188.

133. Музичук О. М., Нікуліна А. Г. Компетенція органів досудового розслідування Національної поліції України. *Форум права.* 2017. № 5. С. 259–264.

134. Наливайко Л. Р. Конституційно-правова відповідальність: питання теорії та практики : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2000. 180 с.

135. Невгад В. Робота слідчого в умовах сьогодення. *ActiveLex (з посиланням на Юридичний Вісник України)*. 2019. URL: https://lexinform.com.ua/v-ukraini/robota-slidchogo-v-umovah-sogodennya/.

136. Новий тлумачний словник української мови / уклад. : В. В. Яременко, О. М Сліпушко. Київ : Аконіт, 1999. 489 с.

137. Нормативно-правове-забезпечення. *The Geneva Centre for Security Sector Governance (DCAF) :* [site]. URL: https://securitysectorintegrity.com/uk/стандарти-і-настанови/нормативно-правове-забезпечення/.

138. О порядке предоставления мест практики учащимся университетов, институтов и техникумов и мест прохождения стажа лицам, прошедшим

полный курс указанных учебных заведений : постановление Совета Народных Комиссаров СССР от 14 июня 1926 г. *Собрание законов и распоряжений Рабоче-крестьянского правительства СССР.* 1926. № 44. Ст. 320.

139. Об усилении ответственности за хулиганство : Указ Президиума Верховного Совета СССР от 26 июля 1966 г. № 5363-VI. *Ведомости Верховного Совета СССР.* 1966. № 30. Ст. 595.

140. Общая теория государства и права: академический курс : в 2 т. / под ред. М. Н. Марченко. М. : Зерцало, 1998. Т. 2 : Теория права. 518 с.

141. Ожегов С. И. Словарь русского языка. М. : Рус. язык, 1984. Т. 1. 797 с.

142. Олійник В. В. Тенденції розвитку післядипломної педагогічної освіти в умовах трансформації суспільства. *Теорія і практика управління соціальними системами.* 2013. № 1. С. 56–66.

143. Омельченко Т. В. Дізнання в кримінальному процесі України: становлення і розвиток. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2001. Спецвипуск. С. 185–188.

144. Організація діяльності поліції зарубіжних країн : навч. посіб. / [С. Г. Братель, С. Ф. Константінов, М. В. Лошицький та ін.] ; за заг. ред. В. В. Коваленка. Київ : КНТ, 2014. 572 с.

145. Організація діяльності поліції зарубіжних країн : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Чернєя. Київ : КНТ, 2015. 572 с.

146. Організація роботи підрозділів досудового розслідування : навч. посіб. / [А. Г. Гаркуша, О. Ф. Кобзар, Ю. А. Кричун та ін.]. 2-ге вид., доповн. і переробл. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 108 с.

147. Осадчий В. В., Осадча К. П. Сучасні реалії і тенденції розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2015. Т. 48. Вип. 4. С. 47–57.

148. Основы рыночной экономики Украины. Власть. Право. Предпринимательство. Финансы. Налоги. Маркетинг. Менеджмент. Торговля. Реклама. Преступность / В. В. Селезнев. Киев : А.С.К., 1999. 540 с.

149. Остропілець В. Р. Адміністративно-правове забезпечення взаємодії органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України з іншими правоохоронними органами : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Херсон, 2015. 205 с.

150. Паламарчук Л. С. Словник української мови. *Українська мова :* енциклопедія. Київ : Укр. енциклопедія, 2004. 612 с.

151. Панов М. І. Кримінальне правопорушення та його види : лекція. Харків : Право, 2019. 52 с.

152. Патрелюк Д. А. Електронне кримінальне провадження як напрям подолання протидії кримінальному переслідуванню. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України.* 2018. № 15. С. 167–177.

153. Патюк С. О. Завдання кримінального провадження України. *Науковий Вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2013. № 1. С. 95–101.

154. Пащенко М. Нормативне та індивідуальне правове регулювання природних прав людини. *Підприємництво, господарство і право.* 2019. № 9. С. 175–180. DOI: https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.9.29.

155. Перелік спеціальностей та спеціалізацій, за якими здійснюється підготовка фахівців освітнього ступеня «бакалавр» для Національної поліції (денна форма). *Портал для кандидатів на навчання Національної поліції України.* 2021. URL: https://osvita.np.gov.ua/index.php?r=site%2Fspecialties.

156. Перепідготовка кадрів. *Державний університет телекомунікацій :* [офіц. інтернет-ресурс]. URL: http://www.dut.edu.ua/ua/361-perepidgotovka-kadriv-navchalniy-proces.

157. Перфильев В. В. Следствие в пореформенной России. *Следователь: теория и практика деятельности.* 1995. № 1. С. 25–38.

158. Питання Міністерства цифрової трансформації : постанова Кабінету Міністрів України від 18 верес. 2019 р. № 856. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-п#Text.

159. Післядипломна освіта України: сучасність і перспективи розвитку : наук.-метод. посіб. / за заг. ред. В. В. Олійника, Л. І. Даниленко. Київ : Міленіум, 2005. 230 с.

160. Плахотнюк Н., Криворучко І. Принципи ефективності, розумного строку та оперативності адміністративної процедури: зміст і застосування органами публічного управління. *Збірник наукових праць НАДУ*. 2019. Вип. 1. С. 90–98. DOI: https://doi.org/10.36030/2664-3618-2019-1-90-98.

161. Плугатар Т. А., Скоробагатько О. В. Наукове забезпечення функціонування системи Міністерства внутрішніх справ України: адміністративно-правове регулювання : монографія. Вінниця : Нілан ЛТД, 2016. 200 с.

162. Попов А. А. Руководство для чинов Корпуса жандармов при производстве следствий и дознаний / сост. полк. А. А. Попов. СПб. : Тип. Месника и Римана, 1885. 227 с.

163. Почепцов Ю. Ефективність і дієвість права: теоретико-правові основи критеріїв виміру. *Jurnalul juridic naţional: teorie şi practică.* 2019. Т. 3/1. С. 33–36. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/3/part_1/7.pdf.

164. Приймаченко Д., Ігонін Р. Співвідношення понять «організаційне забезпечення судів», «організаційне управління в судах» та «судове управління». *Слово Національної школи суддів України.* 2013. № 1. С. 57–66.

165. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України 28 січ. 2021 р. № 1150-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 23. Ст. 197. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text.

166. Про вдосконалення діяльності підрозділів дізнання органів внутрішніх справ України : наказ МВС України від 2 верес. 2008 р. № 422. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0422320-08#Text.

167. Про внесення доповнень і змін до Кримінально-процесуального кодексу Української РСР : Указ Президії Верховної Ради УРСР від 24 січ. 1967 р. № 4392-XI. *Відомості Верховної Ради УРСР.* 1967. № 5. Ст. 63.

168. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22 листоп. 2018 р. № 2617-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2019. № 17. Ст. 71. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19.

169. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування : Закон України від 1 черв. 2021 р. № 1498-IX. *Відомості Верховної Ради України.* 2021. № 31. Ст. 253. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1498-20#Text.

170. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листоп. 2015 р. № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 6. Ст. 55. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text.

171. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») : постанова Кабінету Міністрів України від 3 листоп. 1993 р. № 896. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896–93-п.

172. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України : Закон України від 15 берез. 2018 р. № 2337-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 29. Ст. 233.

173. Про зайнятість населення : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5067-VI. *Офіційний вісник України.* 2012. № 63. С. 17. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text.

174. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України : наказ МВС України від 20 трав. 2020 р. № 405. *Офіційний вісник України*. 2020. № 46. Ст. 1481.

175. Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції : наказ МВС України від 24 груд. 2015 р. № 1625. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text.

176. Про затвердження Положення про професійне навчання працівників на виробництві : наказ Міністерства праці та соціальної політики України,

Міністерства освіти і науки України від 26 берез. 2001 р. № 127/151. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0315-01#Text.

177. Про Комісію з питань правової реформи : Указ Президента України від 7 серп. 2019 р. № 584/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/421/2019#Text.

178. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text.

179. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–40. Ст. 379. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19.

180. Про невідкладні заходи щодо вдосконалення структури і організації діяльності штатних підрозділів дізнання ОВС України : наказ МВС України від 29 груд. 1995 р. № 880.

181. Про освіту : Закон України від 5 верес. 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2017. № 38–39. Ст. 380. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text.

182. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 5 квіт. 2007 р. № 877-V. *Відомості Верховної Ради України.* 2007. № 29. Ст. 389.

183. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

184. Про професійно-технічну освіту : Закон України від 10 лют. 1998 р. № 103/98-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1998. № 32. Ст. 215. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр#Text.

185. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text.

186. Пугач А. О. Сутність процесу інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної виконавчої влади в Україні. *Державне*

управління: удосконалення та розвиток. 2010. № 8. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=165.

187. Рабінович П. М. Основи загальної теорії держави і права : навч. посіб. Київ : Атіка, 2001. 176 с.

188. Решетов Ю. С. Нормативное и индивидуальное правовое регулирование. *Вестник Пермского университета.* 2013. Вып. 2 (20). С. 48–52. (Серия «Юридические науки»).

189. Рибалка Н. О. Поняття та сутність прокурорського нагляду. *Форум права.* 2012. № 4. С. 768–772.

190. Рижиков В. С. Зміст та складові професійної підготовки майбутніх юристів. *Наукові праці МАУП.* 2015. Вип. 44. С. 15–19. (Серія «Педагогічні науки»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npmapn_2015_44_5 1.

191. Рижков Е. В. Вдосконалення навчального процесу з урахуванням сучасних тенденцій інформатизації структурних підрозділів національної поліції. *Використання сучасних інформаційних технологій в діяльності національної поліції України :* матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару (Дніпро, 24 листоп. 2017 р.). Дніпро : ДДУВС, 2017. С. 9–11.

192. Рогозін С. М., Дрозд О. Ю. Сутність інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів у сфері протидії економічній злочинності. *Митна справа.* 2013. № 5 (89). С. 42–47.

193. Розенбаум Ю. А. Подготовка управленческих кадров: организационно-правовые вопросы. М. : Наука, 1981. 158 с.

194. Роль слідчого судді у кримінальному провадженні: звіт за результатами дослідження : звіт за результатами дослідження / за заг. ред. Ю. Бєлоусова. Київ : Клименко Ю. Я., 2020. 252 с.

195. Романов М. Організаційно-правові засади судового контролю, прокурорського нагляду та взаємодії з громадськістю в діяльності підрозділів дізнання національної поліції України. *Право і суспільство.* 2021. № 5. С. 224–231. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.5.30.

196. Романов М. Поняття, сутність і значення діяльності підрозділів дізнання. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2021. Т. 119. № 2. С. 102–106. DOI: https://doi.org/10.33270/01211192.102.

197. Романов М. Функціонування підрозділів дізнання національної поліції України: до питання визначення функцій як елементу організаційних засад. *Честь і закон.* 2021. № 3 (78). С. 89–93. DOI: https://doi.org/10.33405/2078-7480/2021/3/78/244558.

198. Романов М. Ю. Застосування новітніх інформаційних технологій у процесі післядипломної освіти фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України. *Retrospection and modern European approaches to jurisprudence :* Collective monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2021. С. 351–373. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-140-4-13.

199. Российское законодательство X–XX веков : у 9 т. / под общ. ред. О. И. Чистякова. М. : Юрид. лит., 1984. Т. 1 : Законодательство Древней Руси. 519 с.

200. Руденко М. В., Шайтуро О. П. Щодо визначення поняття «органи правопорядку». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.* 2017. № 23. С. 158–160. (Серія «Право»).

201. Руденко М., Шайтуро О. Поняття та система правоохоронних органів (органів правопорядку) у контексті нового закону «Про національну безпеку України»: питання правової визначеності. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка.* 2019. № 1 (85). С. 165–172. DOI: https://doi.org/10.33766/2524-0323.85.165-172.

202. Саатов Р. Аналітична довідка стосовно практики регулювання кримінальних проступків у Великобританії. URL: https://ecpl.com.ua/news/kryminalni-prostupky-u-velykobrytanii/2021.

203. Сакун С. Правове регулювання проходження стажування студентами вищих навчальних закладів та учнями професійно-технічних навчальних закладів. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 2. С. 85–89. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/2/17.pdf.

204. Святоцький О. Українська державність: поняття, основні ознаки, символи, атрибути, витоки та етапи становлення. *Голос України :* [сайт]. URL: http://www.golos.com.ua/article/314085.

205. Сиза Н. П. Повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю у кримінальному процесі України. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2012. № 2 (6). С. 1–21 (Серія «Право»). URL: https://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12snpkpu.pdf.

206. Сиза Н. Суди і кримінальне судочинство України в добу Гетьманщини. Київ : Укр. видавн. спілка, 2000. 120 с.

207. Сімонович Д. В. Доктринальні засади структури та системності кримінального процесу України: стадії та окремі провадження : монографія. Харків : В справі, 2016. 443 с.

208. Сітовська Л. В. Сучасний погляд на підготовку майбутніх юристів до професійної діяльності у пенітенціарній системі в педагогічній теорії. *Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.* 2014. Вип. 120. С. 127–137. (Серія «Педагогічні та історичні науки»).

209. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. 2-ге вид., доповн. і переробл. Київ : Правова єдність, 2011. 520 с.

210. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / пер. з рос. Харків : Консум, 2001. 656 с.

211. Словарь иностранных слов / под ред. В. В. Пчелкиной. М. : Рус. яз., 1988. 445 с.

212. Словник української мови : в 11 т. / [редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.]. Київ : Наук. думка, 1973. Т. 4 : І–М. 840 с.

213. Словник української мови : в 11 т. / [редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.]. Київ : Наук. думка, 1974. Т. 5 : Н–О. 840 с.

214. Словник української мови : в 11 т. / [редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін.]. Київ : Наук. думка, 1976. Т. 7. 723 с.

215. Солдатенко О. А. Досудове слідство в Україні: становлення та перспективи розвитку : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2006. 237 с.

216. Соловйова О. М. Принципи адміністративної процедури. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.* 2011. № 10. С. 149–155.

217. Солонецька О. Ю. Адміністративно-правовий статус органів дізнання. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття :* тези доп. IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 20 листоп. 2020 р.). Харків : НДІ ППСН, 2020. С. 118–120.

218. Статистична інформація. *Офіс Генерального прокурора :* [сайт]. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/1stat.

219. Степанюк Р. Л., Лапта С. П. Удосконалення організації й тактики огляду місця події в Україні з урахуванням досвіду США. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка.* 2016. № 2. С. 300–306.

220. Стеценко С. Г. Виконавча влада та роль Конституції України в організації її діяльності. *Юридична наука і практика.* 2011. № 2. С. 67–72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/njj_2011_2_11.

221. Стринжа В. К., Бахин В. П., Карпов Н. С. Проблемы полноты использования научно-технических возможностей в расследовании. *Криминалистика и судебная экспертиза.* 1989. Вып. 38. С. 30–37.

222. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса : в 2 т. М. : Наука, 1970. Т. 2 : Порядок производства по уголовным делам по советскому уголовно-процессуальному праву. 516 с.

223. Студеникина М. С. Государственные инспекции в СССР. М. : Юрид. лит., 1987. 108 с.

224. Татарова Т. Поняття та зміст контролю в державному управлінні фінансами. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 6. С. 188–194. DOI: https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.6.33.

225. Теорія управління в органах внутрішніх справ : навч. посіб. / за ред. В. А. Ліпкана. Київ : КНТ, 2007. 884 с.

226. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України : підручник. 4-те вид., доповн. і переробл. Київ : А.С.К., 2003. 1120 с.

227. Тихомиров М. Н., Епифанов П. П. Соборное уложение 1649 г. М. : Моск. ун-т, 1961. 346 с.

228. Трошин А. Ф. Правовое положение рабочих и служащих обучающихся без отрыва от производства. М. : Госюриздат, 1962. 109 с.

229. Трудовое право : учебник / под ред. О. В. Смирнова. М. : Проспект, 1997. 448 с.

230. Тыричев И. В. Принципы советского уголовного процесса : учеб. пособие. М. : ВЮЗИ, 1983. 240 с.

231. Тюріна О. В. Сучасні системи правоохоронних органів (порівняльно-правове дослідження) : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2001. 184 с.

232. Уголовно-процессуальный кодекс Украинской ССР. Харьков : Юрид. изд-во Наркомюста УССР, 1925. 124 с.

233. Уголовно-процессуальный кодекс Украинской ССР. Харьков : Юрид. изд-во Наркомюста УССР ; Тип. раб.-кооп. Изд-ва «Укр. Раб» им. П. Иванова, 1927. 126 с.

234. Узунова О. В., Калюга К. В. Проблемні питання вивчення права працівниками міліції та підготовки юристів професіоналів в органах внутрішніх справ: радянський та сучасний аспекти. *Вісник Запорізького національного університету.* 2013. № 1 (2). С. 227–230. (Серія «Юридичні науки»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_Jur_2013_1(2)__40.

235. Фаринник В. І. Деякі особливості досудового провадження в спрощеному порядку. *Право і безпека.* 2012. № 3 (45). С. 222–223.

236. Фатхутдинов Р. А. Организация производства : учебник. М. : ИНФРА-М, 2001. 304 с.

237. Федотова Г. В. Принципи кримінального права за умови впровадження кримінального проступку. *Наука і правоохорона.* 2017. № 1. С. 190–199. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2017_1_28.

238. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. 3-тє вид., переробл. і доповн. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.

239. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства : в 2 т. СПб. : Фолио, 1996. Т. 1. 552 с.

240. Фурсов Д. Ю. Співвідношення прокурорського нагляду, відомчого та судового контролю за законністю досудового розслідування кримінальних правопорушень проти безпеки дорожнього руху. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2019. № 41. Т. 2. С. 142–146. (Серія «Юриспруденція»). DOI: https://doi.org/10.32841/2307-1745.2019.41-2.32.

241. Халфина Р. О. Право как средство социального управления / отв. ред. М. И. Пискотин. М. : Наука, 1988. 254 с.

242. Хельман Уве. Введение в уголовно процессуальное право Федеративной Республики Германии. Научно-практический комментарий. Strafprozessordnung (StPO). Potsdam, 2012. 408 с.

243. Хмелевський Д. Підвищення ефективності прокурорського нагляду за дотриманням законів органами досудового розслідування. *Юридична Україна.* 2013. № 6. С. 110–114.

244. Холод Ю. А. Загальна поліція Російської імперії в Україні в 1862–1905 рр. : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2002. 209 с.

245. Христинченко Н. П. Суб'єкти наукової діяльності в Україні. *Наше право.* 2014. № 5. С. 50–53.

246. Цуцкірідзе М. Слідчий – це основна рушійна сила кримінального провадження. 2022. *ActiveLex (з посиланням на Юридичний Вісник України)*. URL: https://lexinform.com.ua/v-ukraini/maksym-tsutskiridze-slidchyj-tse-osnovna-rushijna-syla-kryminalnogo-provadzhennya/.

247. Чельцов-Бебутов М. А. Курс советского уголовно-процессуального права : в 2 т. М. : Госюриздат, 1957. Т. 1. 839 с.

248. Чернєй В., Чернявський С. Запровадження інституту кримінальних проступків у контексті реформування системи досудового розслідування в

Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2019. № 3 (112). С. 7–14. DOI: https://doi.org/10.33270/01191123.7.

249. Шаганенко П. І. Поняття організаційного забезпечення діяльності органів прокуратури. *Часопис київського університету права.* 2015. № 4. С. 144–147.

250. Шатрава С. О. Внутрішньовідомчий контроль за діяльністю органів Національної поліції як складова мінімізації корупційного ризику. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2018. № 1. С. 146–149.

251. Шигаль Д. А. Основні елементи теорії історико-правового порівняльного методу. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави :* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п’ятитом. моногр. «Правова доктрина України» (Харків, 20–21 листоп. 2013 р.). Харків : Право, 2013. С. 179–183.

252. Щорічна доповідь уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за 2020 рік. URL: https://ombudsman.gov.ua/files/2021/zvit_2020_rik_.pdf.

253. Юзікова Н. С. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Вид. 4-те, переробл. і доповн. Київ : Істина, 2006. 320 с.

254. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. Київ : Укр. енциклопедія, 2003. Т. 5 : П–С. 736 с.

255. Юшков С. В. Общественно-политический строй и право Киевского государства. М. : ГИЮЛ, 1949. 546 с.

256. Яковлєв Р. М. Вибір напрямів реформування органів досудового розслідування в Україні: актуальні проблеми. *Порівняльно-аналітичне право.* 2016. № 5. С. 252–254. URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/5_2016.pdf.

257. Яковлєв Р. М., Мулявка Д. Г. Реформування органів досудового розслідування в Україні : монографія. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2017. 196 с.

258. Яковлів А. Українське звичаєве процесуальне право. Прага : Держ. друк. в Празі, 1931. 21 с.

259. Ярмола А. С. Кодекси України: загальнотеоретичні аспекти : автореф. … дис. канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2015. 16 с.

260. Allen R. Less is more: the case for dealing with offences out of court. London : Transform Justice, 2017. URL: https://www.transformjustice.org.uk/wp-content/uploads/2017/12/November2017_Less-is-more.pdf.

261. Camous E. François Fourment Procedure penale. Bruylant : Bruxelles, 2012. 223 p.

262. Catholic University Law Review, *Constitutional Rights at Inquest Proceedings: The Kennedy Challenge*, 19 Cath. U. L. Rev. 227 (1970). URL: https://scholarship.law.edu/lawreview/vol19/iss2/6.

263. Code de procédure pénale. Secrétariat général du Gouvernement. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071154/LEGISCTA000006151877/#LEGISCTA000006151877.

264. Country Profiles of Participating and Partner States. URL: http://polis.osce.org/countries/details?item_id=17&lang=en.

265. CPS, «Legal Guidance». URL: https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/minor-offences.

266. Criminal Justice Joint Inspectorates (CJJI). *Exercising Discretion: the Gateway to Justice*. London, June 2011. URL: https://www.justiceinspectorates.gov.uk/hmicfrs/media/exercising-discretion-the-gateway-to-justice-20110609.pdf.

267. Criminal Procedure. *Legal Information Institute.* URL: https://www.law.cornell.edu/wex/criminal_procedure.

268. Desportes F., Lazerges-Cousquer L. Traité de procédure pénale. Paris : Economica, 2015. 995 p. URL: https://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb41477951t.

269. Edwards C. Changing policing theories for the 21st century societies. 3rd edition. Sydney The Federation press, 2011.

270. Gibson C. OUT OF COURT DISPOSALS. 2021. URL: https://sentencingacademy.org.uk/wp-content/uploads/2021/02/Out-of-Court-Disposals-3.pdf.

271. Glen S. Charging and Out of Court Disposals: A National Strategy. 2018. URL: https://www.npcc.police.uk/Publication/Charging%20and%20Out%20of%20Court%20Disposals%20A%20National%20Strategy.pdf.

272. Gorazd Meško, Branko Lobnikar. Police reforms in Slovenia in the Past 25 Years. *Policing: A Journal of Policy and Practice.* 2021. Vol. 15. Issue 1. P. 237–250. URL: https://academic.oup.com/policing/article-abstract/15/1/237/4850524?redirectedFrom=fulltext.

273. Govender D. Community-based participatory approach to prevent residential burglaries and house robberies. *In Global perspectives on crime prevention and community resilience :* International Police Executive Symposium Co-Publications / In D. S. Peterson, D. K. Das. (Eds.). New York : Taylor & Francis, 2018. P. 35−47.

274. Govender D. State of violent crime in South Africa post-1994. *Journal of Sociology and Social Anthropology.* 2015. No. 6 (4). P. 459−467.

275. Greenwood P. W., Chaiken J. M., Petersiua J., Prusoff U. The criminal investigation process Volume III: observations and analysis. URL: https://www.ojp.gov/pdffiles1/Digitization/148118NCJRS.pdf.

276. Guide to measuring in formation and communication technologies (ict) in education. UNESCO-UIS, 2009. 138 p. URL: http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001865/186547e.pdf.

277. Henkel H. Strafverfahrensrecht. Stuttgart et al. : Kohlhammer, 1968, 400 p.

278. Insécurité et délinquance en 2020: bilan statistique. *Service statistique ministériel de la sécurité intérieure.* Avril 2021. URL: https://www.vie-publique.fr/sites/default/files/rapport/pdf/279727.pdf.

279. Jeschek H.-H. Rechsvergleichung als Grundlage der Strafprozeßreform in: Probleme der Strafprozeßreform. Juristenzeitung, 1975. 729 s.

280. Kandratavičius A. Naujų darbo organizavimo formų diegimas nusikalstamų veikų tyrimo kontekste : Magistro baigiamasis darbas. Kaunas, 2018. URL: https://vb.mruni.eu/object/elaba:28858847/28858847.pdf.

281. Kobzar O., Romanov M., Benkovskyi S., Povzyk Y., Trach S. Principles for pre-trial investigation planning under simplified procedure. *Amazonia Investiga*. 2021. No. 10 (47). P. 216−225. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2021.47.11.22.

282. Kossivi Edem Agbodji. Preliminary investigation by public prosecutor in Togo: Obstacles and challenges to bringing a charge against individuals due to their social class. Le rang social du mis en cause, obstacle et défi à l'enquête préliminaire au Togo. *KAS African Law Study Library*. 2018. Vol. 5. Issue 1. P. 39–53. DOI: https://doi.org/10.5771/2363-6262-2018-1-39.

283. Kovalenko N. Definition of the legal regime in the theory of law. *Вісник Академії митної служби України.* 2015. № 2. С. 104−109. (Серія «Право»).

284. Kulish A., Gyrenko I., Kobzar O., Pavlenko B. Problems of the introduction of the academic honesty principles in domestic institutions of higher education. *Asia life sciences – The Asian International Journal of Life Sciences*. 2019. No. 21 (2). P. 101–117.

285. Lietuvos nepilnameèiø justicijos problemos: sociologinë analizë. Vilnius, 2007. 152 p.

286. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas, 2002-03-14 № IX-785. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija. URL: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr.

287. Miró Llinares F. Inteligencia artificial y justicia penal: más allá de los resultados lesivos causados por robots. *Revista De Derecho Penal Y Criminología*. 2020. No. 20. P. 87–130. DOI: https://doi.org/10.5944/rdpc.20.2018.26446.

288. Miró Llinares F. Predictive policing: utopia or dystopia? On attitudes towards the use of big data algorithms for law enforcement. January 13, 2020. DOI: 10.31235/osf.io/a7juk.

289. Police activity in Ukraine and European countries: modern standarts and unification options : Collective monograph / [O. I. Bezpalova, S. M. Gusarov, O. V. Dzhafarova et al.]. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2021. 600 p.

290. Romanov M., Vasylynchuk V., Grytsyshen D., Melnyk O., Denysiuk D. Organizational and legal framework for the functioning of the National Police investigation units. *Amazonia Investiga.* 2021. No. 10 (45). P. 120−130. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2021.45.09.13.

291. Schmidt Eb. Die Verletzung der Belehrungspflicht dem § 55 abs. 2 StPO als Revisionsgrund. *Juristenzeitung.* 1958. No. 12. P. 213–217.

292. Sturge G. Court Statistics for England and Wales. December 23, 2021. 39 p. URL: https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-8372/CBP-8372.pdf.

293. Terrill R. World criminal justice systems. December 17, 2015. URL: https://www.routledge.com/World-Criminal-Justice-Systems-A-Comparative-Survey/Terrill/p/book/9780323356466.

ДОДАТКИ

Додаток 1

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Romanov M., Vasylynchuk V., Grytsyshen D., Melnyk O., Denysiuk D. Organizational and legal framework for the functioning of the National Police investigation units. *Amazonia Investiga.* 2021. Vol. 10. No. 45. P. 120–130.

2. Kobzar O., Romanov M., Benkovskyi S., Povzyk Y., Trach S. Principles for pre-trial investigation planning under simplified procedure. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10. No. 47. P. 216–225.

3. Романов М. Ю. Застосування новітніх інформаційних технологій у процесі післядипломної освіти фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України. *Retrospection and modern European approaches to jurisprudence* : monograph. Riga : Baltija Publishing, 2021. P. 351–373.

4. Романов М. Поняття, сутність і значення діяльності підрозділів дізнання. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2021. № 2 (119). С. 102–106.

5. Романов М. Функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України: до питання визначення функцій як елемента організаційних засад. *Честь і закон*. 2021. № 3 (78). С. 89–93.

6. Романов М. Організаційно-правові засади судового контролю, прокурорського нагляду та взаємодії з громадськістю в діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України. *Право і суспільство*. 2021. № 5. С. 224–231.

7. Кобзар О., Романов М. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля.* 2021. № 1 (2). С. 96–101. (Серія «Право»).

8. Романов М. Ю. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканість дізнавачами Національної поліції України: адміністративно-правовий аспект. *Діяльність органів досудового розслідування в умовах*

реформування правоохоронних органів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 21 трав. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. С. 76–79.

9. Романов М. Ю. Застосування новітніх інформаційних технологій у підготовці (перепідготовці) фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України. *Інформаційні технології в освіті* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 18 груд. 2021 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 48–50.

10. Романов М. Ю. Зміст і сутність поняття стажування в контексті післядипломної освіти працівників підрозділів дізнання Національної поліції України. *Актуальні дослідження правових та економічних процесів у контексті євроінтеграції* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 02 черв. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 185–188.

11. Романов М. Ю. Організаційно-правові засади взаємодії дізнавача та прокурора в досудовому розслідуванні. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. (Київ, 28 трав. 2021 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 211–214.

12. Романов М. Ю. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України: до визначення поняття. *Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 29–30 січ. 2021 р.). Запоріжжя : Запоріз. нац. ун-т, 2021. С. 111–114.

13. Романов М. Ю. До питання визначення місця і ролі перепідготовки як форми післядипломної освіти дізнавачів Національної поліції України. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у XXI столітті* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Рівне, 23–24 верес. 2021 р.). Рівне : Міжнар. екон.-гуманітар. ун-т ім. акад. С. Дем'янчука, 2021. С. 73–76.

14. Романов М. Ю. Організаційно-правові основи функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. *Механізм функціонування громадянського суспільства :* матеріали Всеукр. наук. конф. (Львів, 18 груд. 2021 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 282–284.

15. Романов М. Ю. Нормативне забезпечення організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 12 берез. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 152–154.

16. Романов М. Ю. Поняття та сутність функцій підрозділів дізнання Національної поліції України в контексті організаційно-правового забезпечення. *Правові засади організації та здійснення публічної влади* : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 2–6 берез. 2021 р.). Хмельницький : Хмельн. ун-т упр. та права ім. Л. Юзькова, 2021. С. 449–452.

17. Романов М. Ю. Спеціалізація як форма післядипломної освіти дізнавачів Національної поліції України: проблеми та перспективи. *Реформування законодавства та державних інституцій: прогалини, досягнення та перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Рівне, 24–25 трав. 2021 р.). Рівне : Міжнар. екон.-гуманітар. ун-т ім. акад. С. Дем’янчука, 2021. С. 172–175.

Додаток 2

АКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ В ЗАКОНОДАВЧУ, ПРАКТИЧНУ, НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань правоохоронної діяльності

01008, м.Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

Національна поліція України

У Комітеті Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності опрацьовано пропозиції старшого слідчого в особливо важливих справах відділу методичної роботи та правового забезпечення управління організації роботи та методичного забезпечення Головного слідчого управління Національної поліції України Романова М.Ю. за результатами дисертаційного дослідження на тему: «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України».

Повідомляємо, що інформація викладена у вищезазначених пропозиціях доведена до відома народних депутатів України – членів Комітету для врахування при подальшому вдосконаленні чинного законодавства.

Голова Комітету **С. Іонушас**

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач:Іонушас Сергій Костянтинович
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B04000000D0512F00D41E8F00
Дійсний до: 26.01.2023 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
№ 04-27/12-2022/40973 від 14.02.2022
829119

ЗАТВЕРДЖУЮ
Начальник Управління дізнання Національної поліції України, кандидат юридичних наук, полковник поліції

Олександр КОВТУН

24 грудня 2021 року

АКТ № 2754/49/1-2021

Про впровадження у практичну діяльність Управління дізнання Національної поліції України результатів дисертаційного дослідження Романова Максима Юрійовича на тему: «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право

Уклала комісія у складі:

Голови: заступника начальника Управління дізнання Національно поліції України полковника поліції Катерини Гамшеєвої

членів комісії: заступника начальника відділу організації роботи дізнання Управління дізнання Національної поліції України, кандидата юридичних наук, полковника поліції Олега Мазурка

старшого дізнавача з особливих доручень відділу організації роботи дізнання Управління дізнання Національної поліції України, підполковника поліції Андрія Васківського

Комісія відповідно до Положення про організацію проведення НДР і ДКР у системі МВС України, затвердженого наказом МВС України від 15 травня 2007 року № 154 «Про організацію наукової діяльності в системі МВС України» склала цей акт, щодо розгляду результатів дисертаційного дослідження аспіранта кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ Романова Максима Юрійовича на тему: «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів

дізнання Національної поліції України», у вигляді пропозицій, щодо внесення змін і доповнень до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, а також інших організаційно-розпорядчих і нормативно-правових актів щодо оптимізації функціонування інституту дізнання Національної поліції України та наукових статей:

1. Romanov M., Vasylynchuk V., Grytsyshen D., Melnyk O., & Denysiuk D. (2021). Organizational and legal framework for the functioning of the National Police investigation units. *Amazonia Investiga*, *10*(45), 120-130. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2021.45.09.13.
2. Kobzar O., Romanov M., Benkovskyi S., Povzyk Y., & Trach S. (2021). Principles for pre-trial investigation planning under simplified procedure. *Amazonia Investiga*, 10(47), 216-225. https://doi.org/10.34069/AI/2021.47.11.22.
3. Романов М. Застосування новітніх інформаційних технологій у процесі післядипломної освіти фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України /М. Романов //*Retrospection and modern European approaches to jurisprudence* : Collect. monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. 432 p.
4. Романов М. 2021. Функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України: до питання визначення функцій як елементу організаційних засад. *Честь і закон*. № 3 (78)/2021, 89-93. DOI: https://doi.org/10.33405/2078-7480/2021/3/78/244558.
5. Романов М. 2021. Поняття, сутність і значення діяльності підрозділів дізнання. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 119, 2 (Лис 2021), 102-106. DOI: https://doi.org/10.33270/01211192.102.
6. Романов М. 2021. Організаційно-правові засади судового контролю, прокурорського нагляду та взаємодії з громадськістю в діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України. *Право і суспільство*. 5 (2021), 224-231. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.5.30.
7. Кобзар О., Романов М. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Право»*. № 1 (2), 2021. 96-101 с. URL: https://law.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/14.pdf.

Комісія вважає, що представлені пропозиції до законодавства України та наукові статті, що містять результати отримані на основі проведеного дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість, а також можуть бути впроваджені у систему службової підготовки працівників підрозділів дізнання Національної поліції України та використані під час опрацювання працівниками Управління дізнання Національної поліції України проєктів Законів України, інших нормативно-правових й організаційно-розпорядчих актів.

Голова комісії: **Катерина ГАМШЕЄВА**

Члени комісії: **Олег МАЗУРОК**

Андрій ВАСКІВСЬКИЙ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник Директора Державного
науково-дослідного інституту МВС
України
кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник, доцент

Ігор ОПРИШКО

07. Лютого 2022 року

Акт впровадження
у науково-дослідну діяльність Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України наукових результатів дисертаційного дослідження аспіранта кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ Романова Максима Юрійовича на тему: «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» зі спеціальності 081 - Право

Комісія у складі:

голови – завідувача науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства ДНДІ МВС України доктора юридичних наук, професора Рядінської В.О.,

членів комісії:

завідувача науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності ДНДІ МВС України доктора юридичних наук, професора Кулика О.Г.,

начальника 3-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства ДНДІ МВС України доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України Дрозд В.Г.,

склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження М. Ю. Романова на тему «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» опрацьовані та використовуються працівниками Державного науково-дослідного інституту МВС України під час проведення науково-дослідних робіт «Визнання доказів недопустимими в кримінальному провадженні: аналіз слідчої практики крізь призму судових рішень» (державний реєстраційний номер 0118U003946), «Особливості визнання показань з чужих слів доказом. Вітчизняний та зарубіжний досвід» (державний реєстраційний номер 0120U100067), «Теоретичні та практичні аспекти здійснення досудового розслідування кримінальних проступків» (державний реєстраційний номер 0122U000501).

Для подальшої науково-дослідної роботи в якості наукових джерел рекомендовані такі публікації:

1. Romanov, M., Vasylynchuk, V., Grytsyshen, D., Melnyk, O., & Denysiuk, D. (2021). Organizational and legal framework for the functioning of the National Police investigation units. Amazonia Investiga, 10(45), 120-130. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2021.45.09.13.

2. Kobzar O., Romanov M., Benkovskyi S., Povzyk Y., & Trach S. (2021). Principles for pre-trial investigation planning under simplified procedure. Amazonia Investiga, 10(47), 216-225. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2021.47.11.22.

3. Романов М. Ю. Застосування новітніх інформаційних технологій у процесі післядипломної освіти фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України. Retrospection and modern European approaches to jurisprudence : Collective monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. P. 351-373. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-140-4-13.

4. Романов М. 2021. Поняття, сутність і значення діяльності підрозділів дізнання. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 119, 2 (Лис. 2021), 102-106. DOI: https://doi.org/10.33270/01211192.102.

5. Романов М. 2021. Функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України: до питання визначення функцій як елементу організаційних засад. Честь і закон. № 3 (78)/2021, с. 89-93. DOI: https://doi.org/10.33405/2078-7480/2021/3/78/244558.

6. Романов М. 2021. Організаційно-правові засади судового контролю, прокурорського нагляду та взаємодії з громадськістю в діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України. Право і суспільство. № 5/2021, с. 224-231. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.5.30.

7. Кобзар О., Романов М. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Право». № 1 (2), 2021. 96-101 с. URL: https://law.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/14.pdf.

8. Романов М.Ю. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканість дізнавачами Національної поліції України: адміністративно-правовий аспект. Діяльність органів досудового розслідування в умовах реформування правоохоронних органів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 21 трав. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. С. 76–79.

9. Романов М.Ю. Застосування новітніх інформаційних технологій у підготовці (перепідготовці) фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України. Інформаційні технології в освіті : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 18 грудн. 2021 р.)/ упорядник: Т.В. Магеровська. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 48–50.

10. Романов М.Ю. Зміст і сутність поняття стажування в контексті післядипломної освіти працівників підрозділів дізнання Національної поліції України. Актуальні дослідження правових та економічних процесів у контексті євроінтеграції : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. здоб. вищ. осв. (Дніпро, 02 черв. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. С. 185–188.

11. Романов М.Ю. Організаційно-правові засади взаємодії дізнавача та прокурора в досудовому розслідуванні. Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. (Київ, 28 трав. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 211–214.

12. Романов М.Ю. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України: до визначення поняття. Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст. : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 29-30 січ. 2021 р.) / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т., 2021. С. 111–114.

13. Романов М.Ю. До питання визначення місця і ролі перепідготовки як форми післядипломної освіти дізнавачів Національної поліції України. Актуальні проблеми

юридичної науки та практики у XXI столітті : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Рівне, 23-24 вер. 2021 р.). Рівне : Міжн.екон.-гуман. ун-т. ім. акад. С. Дем'янчука, 2021. С. 73–76.

14. Романов М.Ю. Організаційно-правові основи функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. Механізм функціонування громадянського суспільства : збірник тез Всеукр. наук. конф. здоб. вищ. осв. (Львів, 18 грудн. 2021 р.)/ упор. : Ю.М. Шевців. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 282–284.

. 15. Романов М.Ю. Нормативне забезпечення організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 12 бер. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. С. 152–154.

16. Романов М.Ю. Поняття та сутність функцій підрозділів дізнання Національної поліції України в контексті організаційно-правового забезпечення. Правові засади організації та здійснення публічної влади : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 2-6 бер. 2021 р.). Хмельницький : Хмельн. ун-т. упр. та права ім. Л. Юзькова, 2021. С. 449–452.

17. Романов М.Ю. Спеціалізація як форма післядипломної освіти дізнавачів Національної поліції України: проблеми та перспективи. Реформування законодавства та державних інституцій: прогалини, досягнення та перспективи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Рівне, 24-25 трав. 2021 р.). Рівне : Міжн.екон.-гуман. ун-т. ім. акад. С. Дем'янчука, 2021. С. 172–175.

Комісія вважає, що сформульовані в зазначених наукових працях, а також за результатами дисертаційного дослідження Романова Максима Юрійовича «Організаційно-правові засад забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» пропозиції, висновки, рекомендації є обґрунтованими, містять наукову новизну, мають важливе теоретичне значення та можуть використовуватися в ході здійснення науково-дослідної роботи під час проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень.

Голова комісії
Завідувач науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства ДНДІ МВС України д.ю.н., професор **Валерія РЯДІНСЬКА**

Члени комісії:
Завідувач науково-дослідної лабораторії кримінологічних досліджень та проблем запобігання злочинності ДНДІ МВС України д.ю.н., професор **Олександр КУЛИК**

Начальник 3-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства ДНДІ МВС України д.ю.н., професор, заслужений юрист України **Валентина ДРОЗД**

ЗАТВЕРДЖУЮ
В.о. Президента Науково-дослідного
інституту публічного права,
доктор юридичних наук, професор
Сергій КОРОЄД
20.12.2021 р.

А К Т
впровадження результатів дисертаційного дослідження аспіранта кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ Романова Максима Юрійовича на тему «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» у науково-дослідну роботу Науково-дослідного інституту публічного права

Комісія в складі: в.о. президента Науково-дослідного інституту публічного права, доктора юридичних наук, професора Короєда Сергія Олексійовича (голова комісії), завідувача аспірантури, доктора юридичних наук, доцента Сороки Лариси Володимирівни, завідувача відділу науково-правових експертиз та законопроектних робіт, кандидата юридичних наук, старшого дослідника Куркової Ксенії Миколаївни, склала цей акт про те, що матеріали дисертації Романова Максима Юрійовича на тему «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» (на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право») мають необхідний теоретичний, методологічний рівень, практичну значущість і використовуються в науково-дослідній роботі наукових відділів Науково-дослідного інституту публічного права, зокрема для подальшого розроблення наукових питань щодо адміністративно-правових засад діяльності суб'єктів, що здійснюють заходи в сфері запобігання а протидії домашньому насильству, а також у межах реалізації Інститутом теми науково-дослідницької роботи «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Використання результатів дисертації сприятиме активізації та підвищенню ефективності наукової роботи працівників відділів Науково-дослідного інституту публічного права.

ВИСНОВОК

Результати дисертації аспіранта кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ Романова Максима Юрійовича на тему «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності

підрозділів дізнання Національної поліції України» (на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право») вважати впровадженими у науково-дослідну роботу Науково-дослідного інституту публічного права під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки адміністративного права.

Голова комісії: **Сергій КОРОЄД**

Члени комісії: **Лариса СОРОКА**

Ксенія КУРКОВА

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

Станіслав ГУСАРЄВ

28 грудня 2021 року

АКТ
впровадження матеріалів дисертаційного дослідження Романова Максима Юрійовича на тему: «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» в освітній процес Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: заступника начальника навчально-методичного відділу кандидата юридичних наук Бистрицького Богдана Юрійовича (голова комісії); завідувача кафедри кримінального процесу доктора юридичних наук, доцента Макарова Марка Анатолійовича; завідувача кафедри поліцейського права, кандидата юридичних наук, доцента Кулікова Володимира Анатолійовича, склала цей акт про те, що результати дисертації аспіранта кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ Романова Максима Юрійовича на тему: «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» впроваджені в освітній процес академії зокрема.

1. Матеріали дисертації Романова Максима Юрійовича застосовуються у освітньому процесі при підготовці та проведенні лекцій, семінарських і практичних занять із курсантами, студентами та слухачами з навчальних дисциплін «Адміністративне право і процес», «Адміністративна реформа в Україні», «Сучасні аспекти адміністративного права», «Кадровий менеджмент та сучасні технології роботи з персоналом», «Основи управління Національною поліцією», «Робота з персоналом в органах Національної поліції», «Управління Національною поліцією».

2. Результати дисертації Романова Максима Юрійовича відображені у науково-практичних і навчально-методичних матеріалах для слухачів магістратури та аспірантів, де в якості джерел рекомендовано такі публікації:

Romanov, M., Vasylynchuk, V., Grytsyshen, D., Melnyk, O., & Denysiuk, D. (2021). Organizational and legal framework for the functioning of the National Police investigation units. Amazonia Investiga, 10(45), 120-130. https://doi.org/10.34069/AI/2021.45.09.13.

Kobzar O., Romanov M., Benkovskyi S., Povzyk Y., & Trach S. (2021). Principles for pre-trial investigation planning under simplified procedure. Amazonia Investiga, 10(47), P. 216–225. https://doi.org/10.34069/AI/2021.47.11.22.

Романов М. Ю. Застосування новітніх інформаційних технологій у процесі післядипломної освіти фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України/ М.Ю. Романов// Retrospection and modern European approaches to jurisprudence : Collective monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. P. 351–373

Романов М. 2021. Поняття, сутність і значення діяльності підрозділів дізнання. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 119, 2 (Лип 2021), С. 102–106. DOI: https://doi.org/10.33270/01211192.102.

Романов М. 2021. Функціонування підрозділів дізнання національної поліції України: до питання визначення функцій як елементу організаційних засад. *Честь і закон*. № 3 (78)/2021, С. 89–93. DOI: https://doi.org/10.33405/2078-7480/2021/3/78/244558.

Романов М. 2021. Організаційно-правові засади судового контролю, прокурорського нагляду та взаємодії з громадськістю в діяльності підрозділів дізнання національної поліції України. *Право і суспільство*. № 5/2021, С. 224–231. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.5.30.

Кобзар О., Романов М. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Право». № 1 (2), 2021. С. 96–101 URL: https://law.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/14.pdf.

Романов М.Ю. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканість дізнавачами Національної поліції України: адміністративно-правовий аспект. *Діяльність органів досудового розслідування в умовах реформування правоохоронних органів* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 21 трав. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. С. 76–79.

Романов М.Ю. Застосування новітніх інформаційних технологій у підготовці (перепідготовці) фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України. *Інформаційні технології в освіті* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 18 груди. 2021 р.)/ упорядник: Т.В. Магеровська. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 48–50.

Романов М.Ю. Зміст і сутність поняття стажування в контексті післядиплюмної освіти працівників підрозділів дізнання Національної поліції України. *Актуальні дослідження правових та економічних процесів у контексті євроінтеграції* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. здоб. вищ. осв. (Дніпро, 02 черв. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. С. 185–188.

Романов М.Ю. Організаційно-правові засади взаємодії дізнавача та прокурора в досудовому розслідуванні. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ,

Kobzar O., Romanov M., Benkovskyi S., Povzyk Y., & Trach S. (2021). Principles for pre-trial investigation planning under simplified procedure. Amazonia Investiga, 10(47), P. 216–225. https://doi.org/10.34069/AI/2021.47.11.22.

Романов М. Ю. Застосування новітніх інформаційних технологій у процесі післядипломної освіти фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України/ М.Ю. Романов// Retrospection and modern European approaches to jurisprudence : Collective monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. P. 351–373

Романов М. 2021. Поняття, сутність і значення діяльності підрозділів дізнання. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 119, 2 (Лис 2021), С. 102–106. DOI: https://doi.org/10.33270/01211192.102.

Романов М. 2021. Функціонування підрозділів дізнання національної поліції України: до питання визначення функцій як елементу організаційних засад. *Честь і закон*. № 3 (78)/2021, С. 89–93. DOI: https://doi.org/10.33405/2078-7480/2021/3/78/244558.

Романов М. 2021. Організаційно-правові засади судового контролю, прокурорського нагляду та взаємодії з громадськістю в діяльності підрозділів дізнання національної поліції України. *Право і суспільство*. № 5/2021, С. 224–231. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.5.30.

Кобзар О., Романов М. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Право». № 1 (2), 2021. С. 96–101 URL: https://law.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/14.pdf.

Романов М.Ю. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканість дізнавачами Національної поліції України: адміністративно-правовий аспект. *Діяльність органів досудового розслідування в умовах реформування правоохоронних органів* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 21 трав. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. С. 76–79.

Романов М.Ю. Застосування новітніх інформаційних технологій у підготовці (перепідготовці) фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України. *Інформаційні технології в освіті* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 18 груди. 2021 р.)/ упорядник: Т.В. Магеровська. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 48–50.

Романов М.Ю. Зміст і сутність поняття стажування в контексті післядипломної освіти працівників підрозділів дізнання Національної поліції України. *Актуальні дослідження правових та економічних процесів у контексті євроінтеграції* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. здоб. вищ. осв. (Дніпро, 02 черв. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. С. 185–188.

Романов М.Ю. Організаційно-правові засади взаємодії дізнавача та прокурора в досудовому розслідуванні. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ,

28 трав. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 211–214.

Романов М.Ю. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України: до визначення поняття. *Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.* : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 29–30 січ. 2021 р.) / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т., 2021. С. 111–114.

Романов М.Ю. До питання визначення місця і ролі перепідготовки як форми післядипломної освіти дізнавачів Національної поліції України. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у XXI столітті* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Рівне, 23–24 вер. 2021 р.). Рівне : Міжн.екон.-гуман. ун-т. ім. акад. С. Дем'янчука, 2021. С. 73–76.

Романов М.Ю. Організаційно-правові основи функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. *Механізм функціонування громадянського суспільства :* збірник тез Всеукр. наук. конф. здоб. вищ. осв. (Львів, 18 грудн. 2021 р.)/ упор. : Ю.М. Шевців. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 282–284.

Романов М.Ю. Нормативне забезпечення організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 12 бер. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. С. 152–154.

Романов М.Ю. Поняття та сутність функцій підрозділів дізнання Національної поліції України в контексті організаційно-правового забезпечення. *Правові засади організації та здійснення публічної влади* : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 2-6 бер. 2021 р.). Хмельницький : Хмельн. ун-т. упр. та права ім. Л. Юзькова, 2021. С. 449–452.

Романов М.Ю. Спеціалізація як форма післядипломної освіти дізнавачів Національної поліції України: проблеми та перспективи. *Реформування законодавства та державних інституцій: прогалини, досягнення та перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Рівне, 24–25 трав. 2021 р.). Рівне : Міжн.екон.-гуман. ун-т. ім. акад. С. Дем'янчука, 2021. С. 172–175.

3. Зазначені праці підтвердили високий теоретичний і навчально-методичний рівень, практичну доступність і доцільність за результатами використання під час підготовки та проведення усіх видів занять.

Голова комісії: **Богдан БИСТРИЦЬКИЙ**

Члени комісії: **Марк МАКАРОВ**

Володимир КУЛІКОВ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

_____ 2021 року

А К Т
про впровадження матеріалів дисертаційного дослідження Романова Максима Юрійовича на тему: «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» в науково-дослідну роботу Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: т.в.о. начальника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності, кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Корольчук Віктора Володимировича (голова комісії); провідного наукового співробітника відділу організації наукової діяльності та захисту прав інтелектуальної власності кандидата юридичних наук, старшого дослідника Павленка Сергія Олексійовича; завідувача кафедри поліцейського права, кандидата юридичних наук, доцента Кулікова Володимира Анатолійовича, склала цей акт про те, що результати дисертації аспіранта кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ Романова Максима Юрійовича на тему: «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» впроваджені у науково-дослідну роботу академії, зокрема:

1. Наукові праці Романова Максима Юрійовича, присвячені питанням організаційно-правових засад забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України:

1) Romanov, M., Vasylynchuk, V., Grytsyshen, D., Melnyk, O., & Denysiuk, D. (2021). Organizational and legal framework for the functioning of the National Police investigation units. Amazonia Investiga, 10(45), P. 120–130. https://doi.org/10.34069/AI/2021.45.09.13.

2) Kobzar O., Romanov M., Benkovskyi S., Povzyk Y., & Trach S. (2021). Principles for pre-trial investigation planning under simplified procedure. Amazonia Investiga, 10(47), P. 216–225. https://doi.org/10.34069/AI/2021.47.11.22.

3) Романов М. Ю. Застосування новітніх інформаційних технологій у процесі післядипломної освіти фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України/ М.Ю. Романов// Retrospection and modern European approaches to jurisprudence : Collective monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. P. 351–373

4) Романов М. 2021. Поняття, сутність і значення діяльності підрозділів дізнання. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 119, 2 (Лис 2021), С. 102–106. DOI: https://doi.org/10.33270/01211192.102.

5) Романов М. 2021. Функціонування підрозділів дізнання національної поліції України: до питання визначення функцій як елементу організаційних засад. *Честь і закон*. № 3 (78)/2021, С. 89–93. DOI: https://doi.org/10.33405/2078-7480/2021/3/78/244558.

6) Романов М. 2021. Організаційно-правові засади судового контролю, прокурорського нагляду та взаємодії з громадськістю в діяльності підрозділів дізнання національної поліції України. *Право і суспільство*. № 5/2021, С. 224–231. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.5.30.

7) Кобзар О., Романов М. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Право». № 1 (2), 2021. С. 96–101. URL: https://law.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/14.pdf.

2. Матеріали дисертаційного дослідження Романова Максима Юрійовича застосовуються під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, методик правоохоронної діяльності, аналітичних оглядів, пропозицій щодо внесення змін у нормативно-правові акти.

Голова комісії: **Віктор КОРОЛЬЧУК**

Члени комісії: **Володимир КУЛИКОВ**

Сергій ПАВЛЕНКО

ЗАТВЕРДЖУЮ
Начальник Київського інституту
Національної гвардії України,
кандидат педагогічних наук, доцент,
полковник

Володимир КЛАЧКО
«24» 12 2021 року

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Романова Максима Юрійовича «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 081 «Право»

комісія у складі: голови – начальника факультету правоохоронної діяльності, доктора юридичних наук, професора, полковника Кобзаря О.Ф., начальника кафедри правоохоронної діяльності НГУ, кандидата юридичних наук, підполковника Толстоносова Д.Ю., начальника кафедри правового забезпечення діяльності НГУ, кандидата юридичних наук, полковника Волуйка О.М., начальника навчального відділу, підполковника Поворозніка Є.О.

ВСТАНОВИЛА:

Основні результати дослідження, отримані особисто здобувачем у дисертації з проблем організаційно-правових засад забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України, впроваджено у формі практичних рекомендацій щодо проведення професійної підготовки майбутніх офіцерів у Київському інституті Національної гвардії України, у тому числі щодо розкриття специфіки діяльності суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності та освітній процес кафедр правоохоронної діяльності НГУ і правового забезпечення діяльності НГУ щодо підготовки фахівців зі спеціальностей 081 «Право» та 25й «Державна безпека» за освітніми програмами першого (бакалаврського) рівня «Правове забезпечення службово-бойової діяльності частин та підрозділів НГУ», «Забезпечення державної безпеки підрозділами НГУ».

Результати дослідження «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» мають як теоретичне, так і практичне значення для діяльності Національної гвардії

України в умовах мирного часу та в особливий період та для оптимізації процесу підготовки військових формувань з правоохоронними функціями загалом.

Крім того, наукові здобутки автора із зазначених питань використовуються науково-педагогічним складом кафедр Київського інституту Національної гвардії України під час:

1) підготовки наукових робіт з питань діяльності правоохоронних органів України та під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на вирішення теоретико-методологічних проблем науки кримінального процесу;

2) викладання навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Права людини та громадянина», «Кримінально-правове забезпечення державної безпеки».

Голова комісії:
полковник
«28» 12 2021 року **Олександр КОБЗАР**

Члени комісії:
полковник
«28» 12 2021 року **Олексій ВОЛУЙКО**

підполковник
«28» 12 2021 року **Димитрій ТОЛСТОНОСОВ**

підполковник
«28» 12 2021 року **Євген ПОВОРОЗНІК**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, підполковник поліції

Олександр ЮНІН

23 червня 2021 року

АКТ
впровадження в освітній процес Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ матеріалів дисертації аспіранта Національної академії внутрішніх справ Романова Максима Юрійовича на тему: «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України»

Комісія у складі:

1) директора навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., підполковника поліції В.О. Лазарєва (голова комісії);

2) декана факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., полковника поліції К.В. Бахчева (заступник голови комісії);

3) начальника навчально-методичного відділу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.біол.н., доцента С.В. Кириченко;

4) тимчасово виконуючої обов'язки завідувача кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, д.ю.н., доцента, майора поліції В.П. Мороз;

5) тимчасово виконуючого обов'язки завідувача кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцента, підполковника поліції А.В. Захарка,

склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження аспіранта кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ Романова Максима Юрійовича на тему: «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» використовуються в освітньому процесі Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ у межах викладання наступних навчальних дисциплін: «Актуальні проблеми

адміністративного права і процесу», «Взаємодія підрозділів Національної поліції з громадськістю», «Досудове розслідування», «Організаційно-правові основи діяльності Національної поліції», «Організація роботи підрозділів досудового розслідування», «Управління підрозділами Національної поліції» та інших.

Для освітньої діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ важливе значення мають висновки, пропозиції та рекомендації, що відображені за змістом низки наукових робіт М.Ю. Романова, серед яких:

Romanov, M., Vasylynchuk, V., Grytsyshen, D., Melnyk, O., & Denysiuk, D. (2021). Organizational and legal framework for the functioning of the National Police investigation units. Amazonia Investiga, 10(45), 120-130. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2021.45.09.13.

Kobzar O., Romanov M., Benkovskyi S., Povzyk Y., & Trach S. (2021). Principles for pre-trial investigation planning under simplified procedure. Amazonia Investiga, 10(47), 216-225. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2021.47.11.22.

Романов М. Ю. Застосування новітніх інформаційних технологій у процесі післядипломної освіти фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України. *Retrospection and modern European approaches to jurisprudence* : Collective monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. P. 351-373. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-140-4-13.

Романов М. 2021. Поняття, сутність і значення діяльності підрозділів дізнання. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 119, 2 (Лис. 2021), 102-106. DOI: https://doi.org/10.33270/01211192.102.

Романов М. 2021. Функціонування підрозділів дізнання національної поліції України: до питання визначення функцій як елементу організаційних засад. *Честь і закон*. № 3 (78)/2021, с. 89-93. DOI: https://doi.org/10.33405/2078-7480/2021/3/78/244558.

Романов М. 2021. Організаційно-правові засади судового контролю, прокурорського нагляду та взаємодії з громадськістю в діяльності підрозділів дізнання національної поліції України. *Право і суспільство*. № 5/2021, с. 224-231. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.5.30.

Кобзар О., Романов М. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Право». № 1 (2), 2021. 96-101 с. URL: https://law.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/14.pdf.

Романов М.Ю. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканість дізнавачами Національної поліції України: адміністративно-правовий аспект. *Діяльність органів досудового розслідування в умовах реформування правоохоронних органів* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 21 трав. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. С. 76–79.

Романов М.Ю. Застосування новітніх інформаційних технологій у підготовці (перепідготовці) фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України. *Інформаційні технології в освіті* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 18 грудн. 2021 р.)/ упорядник: Т.В. Магеровська. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 48–50.

Романов М.Ю. Зміст і сутність поняття стажування в контексті післядипломної освіти працівників підрозділів дізнання Національної поліції України. *Актуальні дослідження правових та економічних процесів у контексті євроінтеграції* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. здоб. вищ. осв. (Дніпро, 02 черв. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. С. 185–188.

Романов М.Ю. Організаційно-правові засади взаємодії дізнавача та прокурора в досудовому розслідуванні. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. (Київ, 28 трав. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 211–214.

Романов М.Ю. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України: до визначення поняття. *Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.* : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 29-30 січ. 2021 р.) / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т., 2021. С. 111–114.

Романов М.Ю. До питання визначення місця і ролі перепідготовки як форми післядипломної освіти дізнавачів Національної поліції України. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у XXI столітті* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Рівне, 23-24 вер. 2021 р.). Рівне : Міжн.екон.-гуман. ун-т. ім. акад. С. Дем'янчука, 2021. С. 73–76.

Романов М.Ю. Організаційно-правові основи функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. *Механізм функціонування громадянського суспільства* : збірник тез Всеукр. наук. конф. здоб. вищ. осв. (Львів, 18 грудн. 2021 р.)/ упор. : Ю.М. Шевців. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 282–284.

Романов М.Ю. Нормативне забезпечення організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 12 бер. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. С. 152–154.

Романов М.Ю. Поняття та сутність функцій підрозділів дізнання Національної поліції України в контексті організаційно-правового забезпечення. *Правові засади організації та здійснення публічної влади* : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 2-6 бер. 2021 р.). Хмельницький : Хмельн. ун-т. упр. та права ім. Л. Юзькова, 2021. С. 449–452.

Романов М.Ю. Спеціалізація як форма післядипломної освіти дізнавачів Національної поліції України: проблеми та перспективи. *Реформування законодавства та державних інституцій: прогалини, досягнення та перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Рівне, 24-25 трав. 2021 р.). Рівне : Міжн.екон.-гуман. ун-т. ім. акад. С. Дем'янчука, 2021. С. 172–175.

Представлені матеріали мають належний науковий рівень та знайшли своє відображення в навчально-методичних матеріалах для курсантів та слухачів магістратури Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Голова комісії:
Директор навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, підполковник поліції **Владислав ЛАЗАРЄВ**

Заступник голови комісії:
Декан факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, полковник поліції **Костянтин БАХЧЕВ**

Члени комісії:
Начальник навчально-методичного відділу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат біологічних наук, доцент **Світлана КИРИЧЕНКО**

Тимчасово виконуюча обов'язки завідувача кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, докторка юридичних наук, доцентка, майор поліції **Віта МОРОЗ**

Тимчасово виконуючий обов'язки завідувача кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник поліції **Андрій ЗАХАРКО**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник майор поліції
Є.Є. НАЗИМКО
«20» грудня 2021 р.

АКТ
впровадження результатів дисертаційного дослідження Романова Максима Юрійовича на тему: «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» в освітній процес Донецького державного університету внутрішніх справ

Комісія у складі:

голова комісії: начальник начально-методичного відділу Гапонюк О.І.

Члени комісії:
декан факультету №3, к.юрид.наук, доц. Буга В.В.;
завідувач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 к.юрид.наук, доц. А.О. Данилевський.

склала цей акт про те, що результати дослідження аспіранта кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ Романова Максима Юрійовича на тему: «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» використовуються в освітньому процесі Донецького державного університету внутрішніх справ при викладанні навчальних дисциплін «Забезпечення прав людини в правоохоронній діяльності», «Прийняття процесуальних рішень та проведення слідчих (розшукових) дій», «Поліцейська діяльність», «Юридичне документознавство» та інших.

Доповнення внесені автором до лекційних матеріалів із зазначених тем підготовлені на достатньому теоретичному та методологічному рівні та ґрунтуються на результатах проведеного автором глибокого дослідження

законодавства України та практики його реалізації, у зв'язку з чим можуть бути впроваджені в освітній процес Донецького державного університету внутрішніх справ, а також використані в науково-дослідній роботі курсантів, студентів і слухачів.

В якості наукових джерел в лекціях рекомендовано такі публікації дисертанта:

1. Romanov, M., Vasylynchuk, V., Grytsyshen, D., Melnyk, O., & Denysiuk, D. (2021): Organizational and legal framework for the functioning of the National Police investigation units. Amazonia Investiga, 10(45), 120-130. https://doi.org/10.34069/AI/2021.45.09.13.
2. Kobzar O., Romanov M., Benkovskyi S., Povzyk Y., & Trach S. (2021). Principles for pre-trial investigation planning under simplified procedure. Amazonia Investiga, 10(47), 216-225. https://doi.org/10.34069/AI/2021.47.11.22.
3. Романов М. Ю. Застосування новітніх інформаційних технологій у процесі післядипломної освіти фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України. *Retrospection and modern European approaches to jurisprudence* : Collective monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. P. 351-373. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-140-4-13.
4. Романов М. 2021. Поняття, сутність і значення діяльності підрозділів дізнання. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 119, 2 (Лис. 2021), 102-106. DOI: https://doi.org/10.33270/01211192.102.
5. Романов М. 2021. Функціонування підрозділів дізнання національної поліції України: до питання визначення функцій як елементу організаційних засад. *Честь і закон*. № 3 (78)/2021, с. 89-93. DOI: https://doi.org/10.33405/2078-7480/2021/3/78/244558.
6. Романов М. 2021. Організаційно-правові засади судового контролю, прокурорського нагляду та взаємодії з громадськістю в діяльності підрозділів дізнання національної поліції України. *Право і суспільство*. № 5/2021, с. 224-231. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.5.30.
7. Кобзар О., Романов М. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Право». № 1 (2), 2021. 96-101 с. URL: https://law.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/14.pdf.

Голова комісії:
начальник навчально-методичного відділу О.І. Гапонюк

Члени комісії:

декан факультету №3,
к.юрид.наук, доц. В.В. Буга

завідувач кафедри кримінального
права та кримінології
факультету № 1
к.юрид.наук, доц. А.О. Данилевський

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Харківського

національного університету

внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор

Михайло БУРДІН

22.12. 2021 р.

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Романова Максима Юрійовича на тему: «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» в освітній процес Харківського національного університету внутрішніх справ

Комісія у складі:

1. **Сімонович Д. В.** – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, начальник відділу організації освітньо-наукової підготовки Харківського національного університету внутрішніх справ (голова комісії);

2. **Невядовський В. О. –** заступник декана факультету № 1 з навчально-методичної роботи, кандидат юридичних наук, доцент;

3. **Абламський С. Є.** – кандидат юридичних наук, доцент, начальник відділу організації наукової діяльності та захисту інтелектуальної власності Харківського національного університету внутрішніх справ,

склала цей акт з приводу того, шо комісією розглянуто основні результати дисертаційного дослідження Романова М.Ю. «Організаційно-правові засади забезпечення діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України» у вигляді наукових статей та тез доповідей здобувача за темою роботи, зокрема:

1. Romanov, M., Vasylynchuk, V., Grytsyshen, D., Melnyk, O., & Denysiuk, D. (2021). Organizational and legal framework for the functioning of the National Police investigation units. *Amazonia Investiga, 10*(45), 120-130. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2021.45.09.13.

2. Kobzar O., Romanov M., Benkovskyi S., Povzyk Y., & Trach S. (2021). Principles for pre-trial investigation planning under simplified procedure. *Amazonia Investiga, 10*(47), 216-225. DOI: https://doi.org/10.34069/AI/2021.47.11.22.

3. Романов М. Ю. Застосування новітніх інформаційних технологій у процесі післядипломної освіти фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України. Retrospection and modern European approaches to jurisprudence :

Collective monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2021. P. 351-373. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-140-4-13.

4. Романов М. Поняття, сутність і значення діяльності підрозділів дізнання. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2021. Том 119. № 2. С. 102-106. doi: 10.33270/01211192.102.

5. Романов М. 2021. Функціонування підрозділів дізнання національної поліції України: до питання визначення функцій як елементу організаційних засад. *Честь і закон*. 2021. № 3 (78). С. 89-93. DOI: https://doi.org/10.33405/2078-7480/2021/3/78/244558.

6. Романов М. 2021. Організаційно-правові засади судового контролю, прокурорського нагляду та взаємодії з громадськістю в діяльності підрозділів дізнання національної поліції України. *Право і суспільство*. 2021. № 5. С. 224-231. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.5.30.

7. Кобзар О., Романов М. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля.* Серія «Право». 2021. № 1(2). С. 96-101 URL: https://law.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/14.pdf.

8. Романов М.Ю. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканість дізнавачами Національної поліції України: адміністративно-правовий аспект. *Діяльність органів досудового розслідування в умовах реформування правоохоронних органів* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 21 трав. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. С. 76–79.

9. Романов М.Ю. Зміст і сутність поняття стажування в контексті післядипломної освіти працівників підрозділів дізнання Національної поліції України. *Актуальні дослідження правових та економічних процесів у контексті євроінтеграції* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. здоб. вищ. осв. (Дніпро, 02 черв. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. С. 185–188.

10. Романов М.Ю. Організаційно-правові засади взаємодії дізнавача та прокурора в досудовому розслідуванні. *Кримінальне судочинство: сучасний стан та перспективи розвитку* : матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. (Київ, 28 трав. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 211–214.

11. Романов М.Ю. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України: до визначення поняття. *Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у XXI ст.* : тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 29-30 січ. 2021 р.) / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т., 2021. С. 111–114.

12. Романов М.Ю. До питання визначення місця і ролі перепідготовки як форми післядипломної освіти дізнавачів Національної поліції України. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у XXI столітті* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Рівне, 23-24 вер. 2021 р.). Рівне : Міжн.екон.-гуман. ун-т. ім. акад. С. Дем'янчука, 2021. С. 73–76.

13. Романов М.Ю. Нормативне забезпечення організаційно-правових засад функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти* : матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 12 бер. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. С. 152–154.

14. Романов М.Ю. Поняття та сутність функцій підрозділів дізнання Національної поліції України в контексті організаційно-правового забезпечення. *Правові засади організації та здійснення публічної влади* : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 2-6 бер. 2021 р.). Хмельницький: Хмельн. ун-т. упр. та права ім. Л. Юзькова, 2021. С. 449–452.

15. Романов М.Ю. Спеціалізація як форма післядипломної освіти дізнавачів Національної поліції України: проблеми та перспективи. *Реформування законодавства та державних інституцій: прогалини, досягнення та перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Рівне, 24-25 трав. 2021 р.). Рівне : Міжн.екон.-гуман. ун-т. ім. акад. С. Дем'янчука, 2021. С. 172–175.

На основі проведеного аналізу комісія встановила, що подані наукові праці Романова М.Ю. містять науково обґрунтовані теоретичні положення та практичні рекомендації, тому можуть бути використані під час підготовки навчальних посібників, методичних рекомендацій, текстів лекцій навчальних дисциплін: «Актуальні проблеми адміністративного права», «Актуальні проблеми організації та діяльності правоохоронних органів України», «Взаємодія органів досудового розслідування з оперативними підрозділами та іншими правоохоронними органами під час протидії кримінальним правопорушенням», «Досудове розслідування», «Судові та правоохоронні органи України», «Організаційно-правові основи діяльності Національної поліції» та інших.

Голова комісії: **Давид СІМОНОВИЧ**

Члени комісії: **Владислав НЕВЯДОВСЬКИЙ**

Сергій АБЛАМСЬКИЙ

Додаток 3

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В МЕЖАХ ПРЕДМЕТА ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

З метою вдосконалення функціонування інституту дізнання НП України на виконання завдань, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України, що полягають в забезпеченні захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпеченні швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура, на нашу думку, слід упровадити наступні зміни до законодавства України:

1. У Законі України від 02 липня 2015 року № 580-VIII «Про Національну поліцію»:

1.1. Пункт 3 частини третьої статті 13 (Загальна система поліції) викласти в наступній редакції: «органи досудового розслідування (слідчі підрозділи та підрозділи дізнання».

2. У Кримінальному процесуальному кодексі України:

2.1. Викласти пункт 1 частини другої статті 39^{-1} (Керівник органу дізнання) у наступній редакції: «визначати дізнавача (дізнавачів), які здійснюватимуть дізнання, а у випадках здійснення дізнання групою дізнавачів - визначати старшого дізнавачі групи, який керуватиме діями інших дізнавачів»;

2.2. Доповнити пункт другий частини другої статті 39^{-1} після слів «та призначати іншого дізнавача» словами та знаками «, з наступним повідомленням прокурора, »;

2.3. Доповнити частину другу статті 39^{-1} новим пунктом 5 (замінивши про цьому нумерацію чинного пункту 5 на пункт 6) такого змісту: «здійснювати дізнання, користуючись при цьому повноваженнями дізнавача»;

2.4. Доповнити частину другу статті 40-1 (Дізнавач) новою частиною четвертою (замінивши при цьому нумерацію чинної частини четвертої на частину п’яту) такого змісту: «У випадках відмови прокурора у погодженні клопотання дізнавача до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій дізнавач має право звернутися до керівника органу дізнання, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні»;

2.5. Доповнити частину першу статті 92 (Обов’язок доказування) після слова і знаку «покладається на слідчого, » словом і знаком «дізнавача, »;

2.6. Доповнити частину першу статті 94 (Оцінка доказів) після слова і знаку «Слідчий, » словом і знаком «дізнавач, »;

2.7. Доповнити частину третю статті 95 (Показання) після слова і знаку «слідчому, » словом і знаком «дізнавачу, »;

2.8. Доповнити назву Глави 11 «Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід» та статті 133 (Виклик слідчим, прокурором) після слів і знаків «Виклик слідчим, », словами та знаками «дізнавачем»;

2.9. Доповнити частини першу та другу статті 133 після слова та знаку «Слідчий, » словом і знаком «дізнавач, »;

2.10. Доповнити частину другу статті 140 (Привід) після слів і знаку «за клопотанням слідчого, » словом і знаком «дізнавача, »;

2.11. Доповнити частину першу статті 148 (Загальні положення тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом та тимчасового вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом) після слів і знаку «спеціальним правом, слідчий, » словом і знаком «дізнавач, ».

Наведені пропозиції спрямовані на фрагментарну оптимізацію функціонування підрозділів дізнання та уможливлення виконання відповідними працівниками своїх службових і процесуальних обов'язків, прав і повноважень.

Стала практика функціонування органів досудового розслідування демонструє, що деякі з указаних пропозицій фактично працюють й зараз, про що свідчить низка судових рішень та відсутність скарг з боку адвокатського корпусу, проте, враховуючи, що відповідно до статті 19 Конституції України «Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України», зазначені пропозиції, суттєво оптимізували б функціонування підрозділів дізнання НП України.

Крім цього, розроблено ряд наукових рекомендацій (в окремих напрямках), щодо оптимізації загальної системи функціонування підрозділів дізнання НП України, а саме:

1. **Нормативно-правове забезпечення функціонування інституту планування досудового розслідування за спрощеною процедурою** на сьогодні знаходиться на низькому рівні, оскільки його засади лише фрагментарно висвітлені в профільному нормативному акті, щодо організації роботи підрозділів дізнання НП України. Натомість, хоч Інструкцією з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України положення щодо планування регламентовані дещо ширше, проблемним залишається питання їх чіткого врегулювання та визначення механізму здійснення. Недооціненим, на сьогодні залишаться значення функціонування відповідного інституту та мало висвітленими засади його здійснення. Серед основних пропозицій, вдосконалення нормативно-правового забезпечення планування досудового розслідування за спрощеною процедурою є такі як:

1.1. Унесення змін до **Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України**, щодо змістовного наповнення нормами, що врегулюють функціонування відповідного інституту (встановлять основні засади, принципи, форми та види планування, окреслять значення та важливість цього процесу в менеджменті досудового розслідування);

1.2. Розроблення технічного завдання, щодо **створення на базі Єдиного реєстру досудових розслідувань, календаря дізнавача**, що уможливить суттєве спрощення процесу планування досудового розслідування за спрощеною формою дізнавачем, а також створить додаткові позитивні умови щодо посилення взаємодії між керівником підрозділу дізнання, прокурором і дізнавачем у досудовому розслідуванні конкретного кримінального проступку, оскільки всі заінтересовані в результативності даного процесу особи, будуть поінформовані про час і місце проведення слідчої дії, чи прийняття процесуального рішення та матимуть змогу брати участь у них, плануючи про цьому й свій робочий час.

1.3. Розроблення відповідними профільними підрозділами органів досудового розслідування НП України **методичних рекомендацій щодо сутності, значення та механізму планування** в досудовому розслідуванні за спрощеною процедурою, окресленні його важливості, основних методів і способів, а також інших важливих особливостей у сучасних правоохоронних реаліях.

2. **Серед найбільш ефективних та можливих засобів у контексті оптимізації освітньої діяльності відносно дізнавачів та кандидатів на відповідні посади** (щодо процесів перепідготовки, підвищення кваліфікації, спеціалізації та стажування) є такі можливості:

2.1. Створення програмного забезпечення, що дозволить відпрацьовувати правильність та швидкість внесення інформації про кримінальні проступки до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

2.2. Розроблення інформаційних систем зі створення процесуальних

документів у конкретному кримінальному провадженні, що дозволяють застосовувати вже внесену шаблонну інформацію, під час створення ланцюгів, відповідних документів (після внесення у відповідну програму інформації, щодо посади дізнавача, його спеціального звання та інших необхідних даних, наприклад фабули про учинення кримінального проступку, зазначені дані, автоматично відображались би у будь-якому новоствореному процесуальному документі, у визначеному програмним забезпеченням місці (згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України) з метою більш ефективного навчання дізнавачів, що дасть змогу наочно продемонструвати взаємопов'язаність різних процесуальних документів у одному кримінальному провадженні.

2.3. Інтеграції інформаційних ресурсів «Moodle», «Microsoft Teams», «Zoom» та інших у процес навчання, а зокрема, підвищення кваліфікації та перепідготовки діючих співробітників поліції для подальшого проходження ними служби у підрозділах дізнання.

2.4. Розроблення інтерактивних цифрових навчальних практикумів зі складання процесуальних документів із передбаченням можливості використання відповідного забезпечення на мобільних платформах (Apple, Android).

2.5. Розробки та втілення у життя постійно діючих, інформаційно-довідкових порталів, що забезпечать можливість у режимі реального часу, будь-якому здобувачу вищої освіти, а у окремих випадках, діючому дізнавачу чи кандидату на посаду переглянути найбільш важливі для навчання/роботи довідкові матеріали чи у разі необхідності, терміново завантажити бланк конкретного процесуального документу.

3. **Ефективізація взаємодії дізнавачів із суддями та прокурорами** в досудовому розслідуванні, перш за все, має бути реалізована за допомогою видання організаційно-розпорядчих актів адміністративного характеру, що спрямовані на ліквідацію дублюючих функцій прокурора та дізнавача, створення ефективного цифрового середовища обміну інформацією в

досудовому розслідуванні (у форматі слідчий суддя-прокурор-дізнавач), а також утворення програм спільних заходів, що орієнтовані на організацію належного комюніке (середовища діалогу) для подолання ймовірних проблемних питань організаційного змісту.

Крім цього, корінним способом слід змінити **підходи до визначення взаємодії з громадськістю** в досудовому розслідуванні кримінальних проступків, шляхом розробленням окремих організаційно-розпорядчих нормативних актів, котрі не лише визначили б в собі такі прогалини законодавства як термінологічні особливості тлумачення поняття «понятий», а й передбачили інші форми та цілісно сформували правовий статус як окремих громадян, так і громадськості в цілому в указаній сфері.